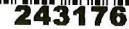

(ט) ציגאלענדיגן און אונזערע פאמיליעס זענען געווען אויסגעשלאסן פון דעם שול-קלעב.

พ.ศ. 2553

กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement)

แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุม ภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นโครงการวิจัยที่ได้รับการ สนับสนุนทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(วช.)ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552 คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ เป็นอย่างสูงที่ได้ให้ โอกาสและสนับสนุนทุนในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งได้ก่อให้เกิดประโยชน์กับดำเนินภารกิจการบูรณา การการเรียนการสอน การวิจัยและการบริการชุมชน เกิดการพัฒนาทักษะคณะนักวิจัยทั้งแผนงาน และโครงการย่อย ตลอดจนได้มีโอกาสร่วมพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้อีกส่วนหนึ่ง ขอขอบคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ที่ได้อนุเคราะห์สนับสนุนเวลา บุคลากร สถานที่ อุปกรณ์ และเครื่องมือต่าง ๆ สำหรับการดำเนินการวิจัยโดยตลอดจนแล้วเสร็จ

ขอขอบคุณคณะกรรมการผู้ตรวจสอบทางวิชาการจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ทุกท่าน ที่ได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาทางวิชาการและมีส่วนทำให้งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จ ลงด้วยดี

ขอขอบคุณคณะที่ปรึกษาการวิจัยทั้งแผนงานและโครงการวิจัยย่อย ดร.ปรีชา อุตระกุล,รศ. ดร.รสริน พิมลบรรยงก์,คุณวรศักดิ์ สกุลวรวิทย์และคุณสุเนตร จันทรวาทิพย์ ที่ได้ให้ความ อนุเคราะห์ในการให้คำปรึกษาเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณพอจันทร์ที่ ประทุมภาและครอบครัว รวมทั้งคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ผู้เป็น กัลยาณมิตรตลอดกระบวนการวิจัย

และขอบคุณในความเอื้ออาทรและเปิดโอกาสให้ได้ขับเคลื่อนงานวิจัยทั้งการดำเนินการวิจัย และการนำเสนองานวิจัยมาโดยตลอดของผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ของภารกิจโครงการและ ประสานงานวิจัย สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

นายทวี วัชรเกียรติศักดิ์

หัวหน้าแผนงานวิจัย

สิงหาคม 2553

ชื่อแผนงานวิจัย การวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
พอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย
จังหวัดนครราชสีมา

Integration Research Program for Developing Pho-Junthee Prathumpha
Sufficiency Economy Learning Center, Ban Nonrung, Amphoe Chum Phuang,
Changwat Nakorn Ratchasima.

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยประจำปี 2552 จำนวนเงิน 435,000 บาท

ระยะเวลาทำการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ กันยายน ปี 2552 – สิงหาคม 2553

- ชื่อผู้วิจัย**
1. นายทวี วัชรเกียรติศักดิ์ พบ.ม.(บริหารธุรกิจ)
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
โทรศัพท์ 081 – 8775197
 2. นางวิลาวัลย์ วัชรเกียรติศักดิ์ คม.(บริหารการศึกษา)
สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
โทรศัพท์ 089 – 7227734
 3. นางวาสนา ภาณุรักษ์ วท.ม.(ภูมิศาสตร์)
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
โทรศัพท์ 086 - 5830779
 4. นางสาวสุภาวดี สังข์ศรี บข.ม.(บัญชี)
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
โทรศัพท์ 081 - 8790078

บทคัดย่อ

243176

การศึกษาแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อตอบคำถามของการวิจัยว่าศูนย์เรียนรู้ที่มีศักยภาพ มีความสำเร็จ ได้รับการยอมรับและมีการให้บริการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง จะมีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด ทำอย่างไรถึงจะธำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป โดยใช้การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบกับองค์ความรู้การพัฒนาองค์กร องค์กรแห่งการเรียนรู้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร

การประเมินแบบมีส่วนร่วม การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นข้อมูลพื้นฐาน คือ ศูนย์เรียนรู้ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านโนนรังที่มีสภาพ เป็นที่ราบสูงวิถีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพทำนาแบบดั้งเดิม โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานที่มีความเข้มแข็งเป็นกลุ่มเครือข่ายของศูนย์เรียนรู้ มีพัฒนามาจากการแก้ปัญหาวิกฤตการทำกินด้วยการทำการเกษตรผสมผสาน ใช้ภูมิปัญญาและหลักการดำรงชีวิตที่อยู่ในลักษณะของความพอเพียง จัดตั้งกลุ่มและเป็นเครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนของชาวบ้านที่พึ่งพาตนเอง ได้รับการยอมรับและสนับสนุนอย่างกว้างขวางจนยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับการร่วมขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการบริหารจัดการและดำเนินงานที่พึ่งตนเอง มีคณะกรรมการเป็นผู้นำร่วมกันดำเนินกิจกรรมการเป็นแหล่งเรียนรู้เพื่อการศึกษาดูงานและฝึกอบรมสำหรับเกษตรกรและบุคคลทั่วไป ผลการวิเคราะห์แสดงสถานะของศูนย์เรียนรู้เป็นผลของการมีปัจจัยแห่งความสำเร็จภายในที่เป็นจุดแข็งสอดคล้องกับปัจจัยแห่งความสำเร็จภายนอกที่เป็นโอกาส มีความเข้มแข็งในการดำรงความเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง ให้บริการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบและใช้การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงด้วยหลักสูตรการปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่ยืดหยุ่นได้ มีตัวอย่างการประเมินการจัดการการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่ต้องปรับแนวทางให้เกิดการนำไปใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น มีความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ของศูนย์การเรียนรู้ ในทิศทางที่ดีขึ้น เกิดความหลากหลายของพืชพรรณและแหล่งเก็บกักน้ำเพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่โดยรอบเกิดความอุดมสมบูรณ์ได้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม

ศูนย์เรียนรู้ ในปัจจุบัน อยู่ในภาวะที่ได้รับความนิยมยอมรับจากผู้ต้องการเรียนรู้เป็นอย่างมาก แต่ต้องเตรียมพร้อมรับกับปัญหาการจัดระบบบริการรองรับความต้องการได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ การขาดความสมดุลในวิถีเกษตรแบบพอเพียงกับการเป็นวิทยากรและการขาดการเสริมเติมเต็มการเรียนรู้ใหม่ มีแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ด้วยการพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานศูนย์เรียนรู้ การพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการ

การพัฒนาเชิงกายภาพศูนย์เรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งศูนย์เรียนรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของศูนย์เรียนรู้ การจัดโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาสู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้ สอดคล้องกับการมีวินัย 5 ประการและคุณลักษณะ 11 ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้ ทั้งนักวิจัย กรรมการและศูนย์เรียนรู้ และมีข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์จากการวิจัยโดยใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในพื้นที่จากการใช้ศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เป็นกลไกในการพัฒนาในชุมชนเอง การศึกษาปรับใช้หรือพัฒนารูปแบบเพิ่มเติมจากแผนงานวิจัยนำไปดำเนินการวิจัยและพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และควรศึกษาวิจัยการบูรณาการในด้านต่าง ๆ ของ ยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับ ขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

This qualitative research was aimed to find out the degree of readiness, capability, and strength to thrive in the current environments of the learning center well equipped with potential, success, wide acceptance, and frequent visits, and also to figure out how to maintain and encourage the learning center's self-reliance capability as well as its operation continuity to keep the social trust in the sustainable application of the philosophy. This participatory action research was combined with organization development knowledge, learning organization, organizational environment analysis, participatory appraisal, the use of Geographical Information Systems (GIS), and the philosophy of sufficiency economy.

All of these were to reach the research goals: to study, analyze, assess, upgrade, extend results and create the operational continuity of the model learning center; to enhance the mutual learning between local sages and the network under the philosophy of sufficiency economy via the integrative research procedures and development with the emphasis on diverse participation; and to develop the learning center in terms of development planning, creating assist data system for the operation, the management, the service, and the development of the learning center into the learning organization with self-reliant personnel based on the philosophy of sufficiency economy.

The learning center is located on the plateau in Ban Nonrung where people's way of living has evolved from traditional rice farming into the learning center network of the integral

243176

integrated agriculture. Bringing an end to livelihood crisis, the integrated agriculture was combined with local wisdom, principles of life under the philosophy of sufficiency economy, and thus came the establishment of the groups, the organization for developing local sage network as well as the northeastern multilateral network. The community learning center of self-reliant villagers was widely accepted and supported that it was upgraded to the learning center taking part in propelling the philosophy of sufficiency economy. The learning center has its own self-reliant management and operation with the committee who manage the center as the educational source for study visits, and training courses for agriculturists and general public. The learning center is well equipped with both strength which is an internal success factor and opportunity which is an external success factor. Its success is due to the strength to perfectly maintain its status as the sufficiency economy learning center, the systematic training service, its hands-on learning via flexible mindset modification curriculum based on the philosophy of sufficiency economy, examples of the assessment on domestic accounting knowledge which needs adjustment for fullest benefit, its preferable physical changes thanks to the learning center's GIS usage, and the explicit abundance of the area due to the diversity of vegetation and the increasing number of reservoirs.

Recently, the learning center is in high demand by the learning public thus it needs to be prepared to perfectly deal with problems: providing the service to meet that demand, the lack of balance between the way of sufficiency agriculture and expertness, and the lack of newly generated knowledge. Guidelines for both short-termed and long-termed problem-solving and development are developing the basic data system of the learning center, improving or modifying the paradigm of the learning center's physical development and management, promoting the potentiality of the learning center's personnel, improving the learning center's products, and establishing the Plant Genetic Conservation Project in accordance with the Royal Initiative of Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn.

The data analysis of the personnel development has revealed that the development of researchers, committee, and the learning center is in harmony with the five disciplines and the eleven characteristics of the learning organization. The research results can be used as basic information for developing the learning center and the potentiality of the learning center can in turn be a mechanism for the local community development. It is recommended that the research

be adapted and modified in order to conduct further effective research and development and that different approaches of the learning center's administrative strategies be researched and integrated in order to be part of creating additional value for the propelling movement of the philosophy of sufficiency economy.

คำสำคัญ

การวิจัยแบบบูรณาการ	ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	การพัฒนาองค์การ
องค์การแห่งการเรียนรู้	สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	การประเมินแบบเสริมพลัง
การประเมินแบบซิปป์	ความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ
เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์	

สารบัญ

หน้า

แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
คำสำคัญ	จ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญแผนภาพ	ถ
สารบัญภาพ	ฑ
บทนำรวม	ป
บทที่ 1 บทนำ	1
1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
2.วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย	23
3.ขอบเขตการวิจัย	23
4.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	25
5.ข้อตกลงเบื้องต้น	25
6.นิยามศัพท์	26
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	29
1.ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	29
2.การพัฒนาองค์การ	44
3.การบริหารจัดการ	61
4.การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ	66
5.การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	72
6.เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์	76
7.หลักสูตรการฝึกอบรมบัญชีครัวเรือน	77

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
8.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	79
9.สรุปองค์ความรู้ในการนำมาใช้ในการวิจัย	88
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	91
1.ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ	91
2.การศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย	93
3.การดำเนินการวิจัย	95
4.การติดตามและประเมินผลโครงการ	97
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	99
1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย	99
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	120
3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลโครงการ	134
4. การวิเคราะห์ผลการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้	140
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	147
1. สรุปผลการดำเนินการวิจัย	147
2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย	148
3. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	153
4. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลโครงการ	155
5. สรุปการวิเคราะห์ผลการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้	157
6. สรุปอภิปรายผล	159
7. สรุปข้อเสนอแนะ	163
บรรณานุกรม	165
สรุปภาพรวมแผนงานวิจัย	175
ข้อมูลนักวิจัย	178

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของ
ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร

อำเภอ ชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

บทคัดย่อภาษาไทย	185
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	187
คำสำคัญ	188
บทที่ 1 บทนำ	189
1.ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	189
2.วัตถุประสงค์การวิจัย	197
3.ขอบเขตการวิจัย	197
4.ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	198
5.นิยามศัพท์เฉพาะ	199
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	201
1.ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	201
2.การพัฒนาองค์การ	209
3.การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	216
4.การบริหารจัดการ	219
5.การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ	222
6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	240
7.สรุปความรู้เพื่อใช้ในการวิจัย	247
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	253
1. ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ	253
2. การศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย	255
3. การดำเนินการวิจัย	257
4. การติดตามและประเมินผลโครงการ	261
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	263
1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย	263
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย	276

สารบัญ(ต่อ)

หน้า

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลโครงการ	293
4. ผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย	296
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	303
1. สรุปผลการดำเนินการวิจัย	303
2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	304
3. ผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย	309
4. อภิปรายผล	310
5. ข้อเสนอแนะ	313
บรรณานุกรม	315
การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	
พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา	
บทคัดย่อภาษาไทย	327
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	329
คำสำคัญ	330
บทที่ 1 บทนำ	331
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	331
2. วัตถุประสงค์การวิจัย	339
3. ขอบเขตการวิจัย	340
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	341
5. นิยามศัพท์เฉพาะ	342
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	343
1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	343
2. การพัฒนาองค์การ	347
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	353
4. องค์ความรู้การประเมินโครงการฝึกอบรม	355
5. การประเมินแบบเสริมพลัง	366

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	375
7. สรุปความรู้เพื่อใช้ในการวิจัย	382
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	387
1. ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ	387
2. การเตรียมการในการประเมินแบบเสริมพลัง	389
3. การดำเนินการประเมินแบบเสริมพลัง	391
4. การวางแผนสำหรับอนาคต	395
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	397
1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมินแบบเสริมพลัง	397
2. ผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย	444
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	451
1. สรุปผลการดำเนินการวิจัย	451
2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	453
3. อภิปรายผล	460
4. ข้อเสนอแนะ	463
บรรณานุกรม	465
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอบัวชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์	
บทคัดย่อภาษาไทย	475
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	477
คำสำคัญ	478
บทที่ 1 บทนำ	479
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	479
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	480
3. ขอบเขตของการวิจัย	482
4. ข้อตกลงเบื้องต้น	482

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
5. นิยามศัพท์เฉพาะ	483
6. วิธีการดำเนินการวิจัย	483
7. การติดตามและประเมินผลโครงการ	485
8. ประโยชน์ที่ได้รับ	486
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	487
1. กรอบแนวคิด	487
2. แนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	487
3. แนวคิดทางภูมิศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ	489
4. งานวิจัยที่เป็นแบบอย่าง	495
5. สรุปผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	496
บทที่ 3 ผลการศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่บ้านโนนรัง-บุรพา และศูนย์เรียนรู้	497
1. สภาพทั่วไปของชุมชน	497
2. การใช้ประโยชน์ที่ดิน	510
3. ลักษณะภูมิอากาศ	510
4. ทรัพยากรธรรมชาติ	513
5. สภาพเศรษฐกิจและสังคม	514
บทที่ 4 ผลการศึกษากการเปรียบเทียบข้อมูลเชิงกายภาพบ้านโนนรัง-บุรพา	
และศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา	517
1. การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางด้านกายภาพบริเวณบ้านโนนรัง- บุรพาและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา และสมาชิกเครือข่ายช่วงปี พ.ศ. 2523, 2543, และ 2550	517
2. การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินทางด้านกายภาพบริเวณบ้านโนนรัง-บุรพาและศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา และสมาชิกเครือข่ายช่วงปี พ.ศ. 2550 และ 2553	527
3. วิเคราะห์สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินทางด้านกายภาพบริเวณบ้านโนนรัง-บุรพา และ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา และแปลงเกษตรของสมาชิกเครือข่ายช่วงปี พ.ศ. 2523 -2553 ระยะเวลา 30 ปี	531

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	599
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	602
7. กรอบแนวคิดการวิจัย	608
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	613
1. แบบจำลองชิปปี้และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวทางการวิจัยเชิงคุณภาพ	613
2. การศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย	617
3. การดำเนินการวิจัย	619
4. การติดตามและประเมินผลโครงการ	623
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	625
1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการ การเรียนรู้การฝึกอบรมหลักสูตรย่อยของศูนย์เรียนรู้ กรณีศึกษาหลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน	625
2. ผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย	655
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	663
1. สรุปผลการดำเนินการวิจัย	663
2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	665
3. ผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย	669
4. อภิปรายผล	670
5. ข้อเสนอแนะ	674
บรรณานุกรม	677

สารบัญ(ต่อ)

	หน้า
4. ผลการวิเคราะห์การเรียนรู้ของกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที ประทุมภา เรื่องความรู้เทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	534
บทที่ 5 อภิปรายและวิจารณ์ผลการศึกษา	537
1. การวิเคราะห์ข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยใช้เทคโนโลยี สารสนเทศภูมิศาสตร์	537
2. การสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัยฯ	542
บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ	553
1. บทสรุป	553
2. ข้อเสนอแนะ	554
บรรณานุกรม	557
 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมหลักสูตรย่อย ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา หลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน บทคัดย่อภาษาไทย	561
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	563
คำสำคัญ	564
บทที่ 1 บทนำ	565
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	565
2. วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย	572
3. ขอบเขตการวิจัย	572
4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	573
5. นิยามศัพท์	574
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	577
1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	577
2. บัญชีครัวเรือน	584
3. การเรียนรู้และการจัดการการเรียนรู้	586
4. แบบจำลองการประเมินแบบซิปปี (CIPP Model)	593

สารบัญตาราง

หน้า

การวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	
พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา	
ตารางที่ 1 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กร	72
ตารางที่ 2 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของศูนย์เรียนรู้	111
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ	
ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร	
อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา	
ตารางที่ 1 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กร	236
ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยการเมืองและกฎหมาย จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	277
ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยเศรษฐกิจ จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	278
ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยสังคมและวัฒนธรรม จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	279
ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยเทคโนโลยี จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	280
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการดำเนินงาน (Task Environment) จำแนกตามปัจจัยผลักดันสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	281

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 7 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในด้านการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ จำแนกตามหน้าที่หลัก ศักยภาพและสถานะที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน	283
ตารางที่ 8 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยแห่งความสำเร็จจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ของศูนย์เรียนรู้	287
การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้	
เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมมา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร	
อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา	
ตารางที่ 1 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์กร	352
ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยการเมืองและกฎหมาย จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบ และโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	418
ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัย เศรษฐกิจ จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรืออุปสรรค ต่อศูนย์เรียนรู้	419
ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยสังคมและวัฒนธรรม จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบ และโอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	419
ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั่วไป ตามปัจจัย PEST Environment ด้านปัจจัยเทคโนโลยี จำแนกตามสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและ โอกาสหรืออุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	420
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมการดำเนินงาน (Task Environment) จำแนกตามปัจจัยผลักดันสถานการณ์ น้ำหนักผลกระทบและโอกาสหรือ อุปสรรคต่อศูนย์เรียนรู้	420

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 7 แสดงผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายในด้านการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ จำแนกตามหน้าที่หลัก ศักยภาพและสถานะที่เป็นจุดแข็งและจุดอ่อน	421
ตารางที่ 8 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยแห่งความสำเร็จจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก ของศูนย์เรียนรู้	423
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์	
ตารางที่ 3.1 แสดงพื้นที่หมู่บ้านในตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา	500
ตารางที่ 3.2 แสดงข้อมูลที่ดินบ้าน โนนรัง-บุรพา	502
ตารางที่ 3.3 แสดงข้อมูลทางธรณีวิทยา บ้าน โนนรัง-บุรพา	507
ตารางที่ 3.4 แสดงข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน บ้าน โนนรัง-บุรพา	510
ตารางที่ 3.5 แสดงข้อมูลปริมาณฝนเฉลี่ย	511
ตารางที่ 3.6 แสดงข้อมูลอุณหภูมิเฉลี่ย	512
ตารางที่ 4.1 พื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินช่วงปี พ.ศ. 2523	518
ตารางที่ 4.2 พื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินช่วงปี พ.ศ. 2543	518
ตารางที่ 4.3 พื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินช่วงปี พ.ศ. 2550	518
ตารางที่ 4.4 แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2523 ถึง 2543	523
ตารางที่ 4.5 แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน พ.ศ. 2543 ถึง 2550	524
ตารางที่ 4.6 พื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินช่วงปี พ.ศ. 2553	527
ตารางที่ 4.7 พื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดินช่วงปี พ.ศ. 2550-2553	530
ตารางที่ 4.8 เปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในปี 2523 กับปี 2553 (30 ปี)	531
ตารางที่ 4.9 ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์ไม้ในพื้นที่แปลงเกษตรผสมผสาน พอจันทร์ที่ ประทุมภาและสมาชิกศูนย์เรียนรู้	536
ตารางที่ 5.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินบ้าน โนนรัง-บุรพา ปี พ.ศ. 2523	539
ตารางที่ 5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินบ้าน โนนรัง-บุรพา ปี พ.ศ. 2543	540

สารบัญตาราง(ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 5.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านโนนรัง-บุรพาปี พ.ศ. 2553	541
ตารางที่ 5.4 ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์ไม้ในพื้นที่แปลงเกษตรผสมผสาน พ่ोजันท์ที่ ประทุมภาและสมาชิกศูนย์เรียนรู้	543
 การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมหลักสูตรย่อย ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่ोजันท์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา หลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน	
ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของคุณลักษณะและเงื่อนไขตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับการประเมินแบบชิปปี้	614
ตารางที่ 2 แสดงการประเมินการจัดการการเรียนรู้ตามปัจจัยชิปปี้ที่ใช้ตัวชี้วัด ตามคุณลักษณะและเงื่อนไขปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	615
ตารางที่ 3 แสดงข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือน	637
ตารางที่ 4 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือน เปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรม	638
ตารางที่ 5 แสดงความคาดหวังหรือความต้องการในการอบรมบัญชีครัวเรือน ของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือน	639
ตารางที่ 6 แสดงความเห็นของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือนเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน กับการนำไปสู่การมีชีวิตที่เป็นสุขตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	639
ตารางที่ 7 แสดงรายการสรุปผลการวิเคราะห์ผลการประเมินปัจจัยเชิงระบบ ของการบริหารจัดการและดำเนินการจัดการการเรียนรู้ การฝึกอบรมการทำบัญชีครัวเรือน	640
ตารางที่ 8 แสดงข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือน	649
ตารางที่ 9 แสดงค่าคะแนนเฉลี่ยระดับความคิดเห็นของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือน เปรียบเทียบก่อนและหลังการอบรม	650
ตารางที่ 10 แสดงความคาดหวังหรือความต้องการในการอบรมบัญชีครัวเรือน ของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือน	651
ตารางที่ 11 แสดงความเห็นของผู้เข้าอบรมการทำบัญชีครัวเรือนเรื่องการทำบัญชีครัวเรือน กับการนำไปสู่การมีชีวิตที่เป็นสุขตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง	651

สารบัญแผนภาพ

หน้า

การวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้	11
แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยและแผนงานวิจัย	22
แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดหลักของแผนงานวิจัย	89
แผนภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยภายใต้กรอบแนวคิดแผนงานวิจัย	90
แผนภาพที่ 5 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา	108

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์ เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอ ยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	250
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยระดับการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของศูนย์เรียนรู้	252
แผนภาพที่ 3 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา	268
แผนภาพที่ 4 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา	293

การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอ จันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	383
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการดำเนินการประเมินแบบเสริมพลัง	386

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์

แผนภาพที่ 1.1 แผนการดำเนินงาน	486
แผนภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	487

สารบัญแผนภาพ(ต่อ)

หน้า

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมหลักสูตรย่อย ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา หลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน	
แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย	611
แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัยตามแบบจำลองการประเมินแบบซิปปา(CIPP Model)	612

สารบัญภาพ

หน้า

การวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	
พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา	
ภาพที่ 1 บรรยากาศที่ตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา	119
ภาพที่ 2 บรรยากาศการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ศูนย์เรียนรู้	133
ภาพที่ 3 กิจกรรมการประเมินเชิงคุณภาพจากคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัย	137
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ	
ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร	
อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา	
ภาพที่ 1 ความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้-รางวัล ตารางคุณงาม-ดีก่อบรมและรับการตรวจเยี่ยม	272
ภาพที่ 2 บริบทการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้	275
ภาพที่ 3 กิจกรรมการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	292
ภาพที่ 4 กิจกรรมติดตาม ประเมินผลและคืนข้อมูล	295
ภาพที่ 5 การเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยกับกรรมการศูนย์เรียนรู้ตลอดกระบวนการวิจัย	302
การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง	
พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา	
ภาพที่ 1 กิจกรรมการดำเนินงานฝึกอบรม	415
ภาพที่ 2 กิจกรรมการประเมินแบบเสริมพลัง	436
การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ	
ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร	
อำเภอลำดวน จังหวัดนครราชสีมา ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์	
ภาพที่ 3.1 แผนที่ตำบลตลาดไพร แสดงเขตหมู่บ้าน	498
ภาพที่ 3.2 แผนที่แสดงเส้นทางการเข้าถึง ศูนย์เรียนรู้	499
ภาพที่ 3.3 แผนที่บ้านโนนรัง-บุรพา แสดงเขตการปกครอง	501

สารบัญภาพ(ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 3.4 แผนที่บ้านโนนรัง-บุรพา แสดงลักษณะภูมิประเทศ	503
ภาพที่ 3.5 แผนที่บ้านโนนรัง-บุรพา แสดงชุดดิน	504
ภาพที่ 3.6 แผนที่บ้านโนนรัง-บุรพา แสดงข้อมูลทางธรณีวิทยา	508
ภาพที่ 3.7 แผนที่บ้านโนนรัง-บุรพา แสดงการใช้ประโยชน์ที่ดิน	509
ภาพที่ 3.8 แผนภูมิแสดงสัดส่วนการประกอบอาชีพของประชากรบ้านโนนรัง-บุรพา	515
ภาพที่ 3.9 แผนภูมิแสดงสัดส่วนหน่วยธุรกิจของบ้านโนนรัง-บุรพา	516
ภาพที่ 4.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินปี บ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2523	519
ภาพที่ 4.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2543	520
ภาพที่ 4.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2550	521
ภาพที่ 4.4 กราฟแสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินพ.ศ. 2523, 2543, 2550	523
ภาพที่ 4.5 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ 2543	525
ภาพที่ 4.6 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2543 ถึง พ.ศ 2550	526
ภาพที่ 4.7 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2553	528
ภาพที่ 4.8 การใช้ประโยชน์ที่ดินบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2550-2553	529
ภาพที่ 5.1 การใช้ประโยชน์ที่ดินปี บ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2523	539
ภาพที่ 5.2 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2543	540
ภาพที่ 5.3 การใช้ประโยชน์ที่ดินปีบ้านโนนรัง-บุรพา พ.ศ. 2553	541
ภาพที่ 5.4 แปลงเกษตรผสมผสานพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ปี 2553	544
ภาพที่ 5.5 แปลงเกษตรผสมผสานพ่อคำมี มุ่งมั่น ปี 2553	545
ภาพที่ 5.6 แปลงเกษตรผสมผสานพ่อประจวบ ชัยนา ปี 2553	546
ภาพที่ 5.7 แปลงเกษตรผสมผสานพ่อประสาร พลแสน ปี 2553	547
ภาพที่ 5.8 แปลงเกษตรผสมผสาน พ่อสาม ปุระหล้า ปี 2553	548
ภาพที่ 5.9 แปลงเกษตรผสมผสานพ่อสุวรรณชัย จำปามูล ปี 2553	549
ภาพที่ 5.10 แปลงเกษตรผสมผสานนายวิจิต ประทุมภา ปี 2553	550
ภาพที่ 5.11 แปลงเกษตรผสมผสานแม่บังอร สาลาด ปี 2553	551
ภาพที่ 5.12 แปลงเกษตรผสมผสาน แม่อัมพร มาลัยศรี ปี 2553	552

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมหลักสูตรย่อย ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา หลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน	
ภาพที่ 1 บริบทการจัดการการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน	633
ภาพที่ 2 การศึกษาและพัฒนาแนวทางการจัดการการเรียนรู้	648
ภาพที่ 3 การติดตามและประเมินผลการพัฒนา	654

บทนำรวม

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที ประทุมภา บ้านโนนรัง ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ. นครราชสีมา เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสำเร็จในการดำเนินงานทั้งจากการปฏิบัติในระดับปัจเจกและครัวเรือนของสมาชิกในศูนย์เรียนรู้และการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ได้เอง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2552) โดยจะเห็นได้จากการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะเครือข่ายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยกย่องให้ผู้นำ คือ พ่อจันทร์ที ประทุมภา เป็นหนึ่งในปราชญ์อีสานในด้านการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากนี้จะสามารถปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบจนประสบผลสำเร็จ ยังมีความสามารถในการจัดการประสบการณ์เป็นความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยน พัฒนา ถ่ายทอดทั้งภายในครอบครัวและชุมชน จนได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้านผู้ประสบความสำเร็จ สามารถบริหารจัดการและดำเนินการศูนย์เรียนรู้จนเป็นศูนย์ฝึกอบรมหลักให้กับเกษตรกรทั่วประเทศในการสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งยังมีระบบ การกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านสร้างผู้นำรุ่นใหม่ และพัฒนาผู้นำเหล่านี้ขึ้นเป็นปราชญ์ชาวบ้านรุ่นต่อไป ในการเป็นแบบอย่างของคนรุ่นหลัง และเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง

คำถามของการที่จะต้องเรียนรู้ จึงเป็นคำถามที่ว่าศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที ประทุมภา มีบทเรียนแห่งความสำเร็จอย่างไรบ้าง ยังคงสามารถรองรับกับความเปลี่ยนแปลงจากปัจจุบันสู่อนาคตได้หรือไม่ จะมีแนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เชิงระบบได้อย่างไร เพื่อให้มั่นใจได้ว่าจะยังคงมีศูนย์เรียนรู้ที่มีคุณค่า มีความพร้อมต่อขบวนการหนุนเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งที่เป็นผู้ขับเคลื่อนในเชิงการให้ความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ของเครือข่ายเรียนรู้ในขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธวิธีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดเป็นรูปธรรม จะประกอบไปด้วยการบูรณาการกิจกรรม 4 ด้าน ไปด้วยกัน คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาวិชาการ และศึกษาวิจัย สร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่า

การบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ประทุมภา จะต้องดำเนินการเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง และการดำเนินการที่ใช้ความรู้และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีอย่างเหมาะสม ก็ควรจะต้องดำเนินการได้เอง ด้วยการหาภาคีเครือข่ายที่มีภารกิจสอดคล้องกันมาร่วมกันดำเนินการ

แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา จึงเกิดขึ้นจากการทบทวนผลงาน และบทเรียนที่ผ่านมาของปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากรศูนย์เรียนรู้และนักวิจัยที่มีความเห็นพ้องกันว่า ถึงแม้ในสภาพปัจจุบันศูนย์เรียนรู้จะมีความเข้มแข็งในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่เมื่อทบทวนและ ค้นหาตนเองแล้วจะพบว่า เมื่อมีการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ไปนั้น การยกระดับความเข้มแข็งตาม แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตนเองทั้ง ความพอเพียง พอประมาณ ความมีเหตุผล และ เงื่อนไขความรู้และคุณธรรม จะต้องมีการหยุดคิด ทบทวนและเรียนรู้เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลง ซึ่งอาจจะเป็นวิกฤตที่มีความซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขมากขึ้น

การจัดการกับระบบการเรียนรู้ เพื่อขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำรงวิถีแห่งความพอเพียง ได้อย่างมั่นคง เข้มแข็ง จะนำไปเป็นการยกระดับวัฏจักรการขับเคลื่อนใหม่อย่างต่อเนื่องสู่อนาคต จึงเกิดเป็นแผนงานวิจัยที่ต้องทำร่วมกันระหว่างศูนย์เรียนรู้กับมหาวิทยาลัย ด้วยการเลือกประเด็น ที่มีศักยภาพ มีพลังต่อการพัฒนา มาเรียนรู้แบบบูรณาการ ให้เห็นได้ทั้งในรายละเอียดเชิงระบบ เชิงกระบวนการ เชิงผลผลิตและการใช้ข้อมูลย้อนกลับสู่ระบบการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ทั้ง ภาพรวมเชิงกว้างและภาพเดี่ยวเชิงลึก

2. วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

1. เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการ บริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ โดยการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายใน มุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณา การที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย

2. เพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่ การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็น องค์การแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย

3. รายละเอียดความเชื่อมโยงระหว่างโครงการวิจัยย่อย

การใช้การวิจัยแบบบูรณาการมาเป็นเครื่องมือแสวงหาคำตอบจากบริบทของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ด้วยการทำความเข้าใจร่วมกันในการร่วมปฏิบัติการเรียนรู้เชิงระบบที่มีความซับซ้อนตามธรรมชาติจากกระบวนการวิจัยที่มีโครงการย่อยเป็นการศึกษาในประเด็นหลักทั้งบริบทของสภาพแวดล้อม การดำเนินการกิจกรรมหลัก(การฝึกอบรม) การประเมินความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ(เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์)และการเลือกกรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้(การทำบัญชีครัวเรือน)

การดำเนินการวิจัยบูรณาการตามแผนงานวิจัย จะอธิบายถึงความสัมพันธ์ของแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยภายใต้แผนงานวิจัย ในฐานะเป็นผู้รับและให้ข้อมูล การร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เกิดขึ้นเป็นคำตอบบรรลุมัตถุประสงค์ทั้งแผนงานวิจัยได้ โดยมีหลักการร่วมกัน คือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเป้าหมายในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ดังนี้

1) แผนงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์หลักในการวิจัยและพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประถมฯ จะเป็นศูนย์กลางการรับ-ส่งข้อมูลและบทเรียนของโครงการวิจัยย่อยต่าง ๆ ที่นอกจากจะทำหน้าที่วิจัยตอบสนองวัตถุประสงค์ในโครงการเอง ยังจะทำหน้าที่สนับสนุนข้อมูลและการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ให้แผนงานวิจัยนำไปพัฒนาตามขั้นตอนการศึกษาได้

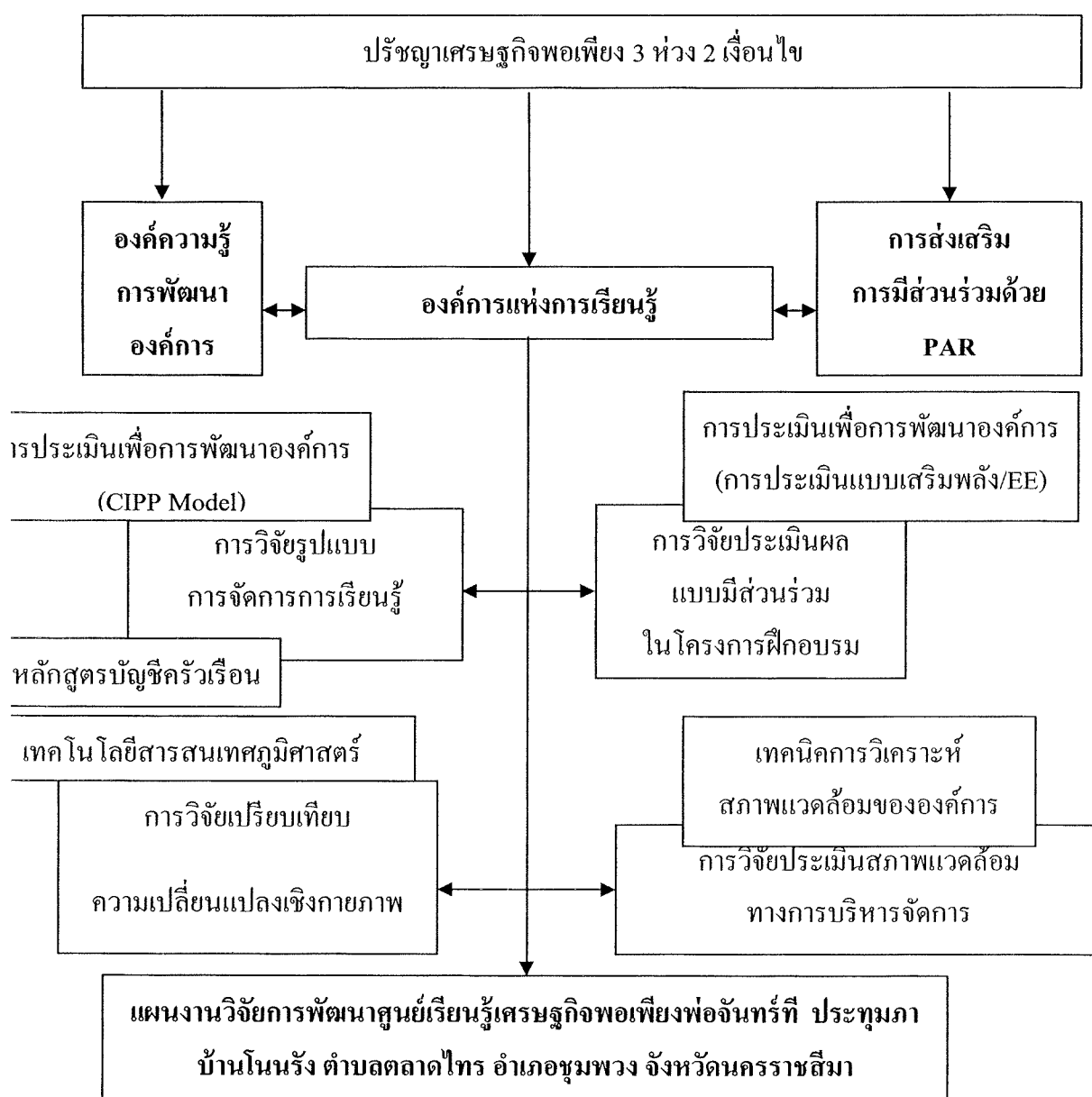
2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการจะต้องใช้ข้อมูลบริบทของศูนย์เรียนรู้เป็นพื้นฐานการศึกษา ประกอบกับการได้รับข้อมูลด้านการบริหารจัดการ โครงการฝึกอบรม การจัดการเรียนรู้ในรายเนื้อหา และการมีระบบสารสนเทศที่ชัดเจน ในการอ้างอิง ทั้งการถ่ายทอดและเป็นแบบอย่างของการเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีข้อมูลสนับสนุนการวางแผนพัฒนาด้วยผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของศูนย์เรียนรู้

3) การประเมินผลโครงการฝึกอบรมจะใช้ข้อมูลบริบทของศูนย์เรียนรู้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ประกอบกับข้อมูลเชิงลึกจากโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นกรณีศึกษาในระดับรายเนื้อหา และมีข้อมูลสนับสนุนแนวทางการพัฒนาการฝึกอบรมจากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพเปรียบเทียบของพื้นที่ที่เน้นการประกอบอาชีพจากพื้นที่ทำกินที่มีอยู่ รวมเป็นผลการศึกษาสนับสนุนการพัฒนาโดยรวมตามแผนงานวิจัย

4) การศึกษาการจัดการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นกรณีศึกษาในระดับรายเนื้อหาจะต้องใช้ข้อมูลบริบทของศูนย์เรียนรู้จากแผน และข้อมูลการบริหารจัดการและดำเนินงานโครงการฝึกอบรม เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา โดยมี ข้อมูลสนับสนุนแนวทางการพัฒนาการฝึกอบรมจากระบบเทคโนโลยีภูมิสารสนเทศที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพเปรียบเทียบของพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ที่เน้นการประกอบอาชีพจากพื้นที่ทำกินที่มีอยู่ เป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้กับ

คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ที่จะนำมาสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้ ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรายเนื้อหาที่ขยายผลจากเนื้อหาการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นข้อมูลสนับสนุนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ของแผนงานวิจัย

ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยภายใต้กรอบแนวคิดแผนงานวิจัย อธิบายด้วยความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดหลักและกรอบแนวคิดเฉพาะ โครงการวิจัยย่อย ดังนี้

4. ประโยชน์ที่ได้รับ

ผลการศึกษาของแผนงานวิจัยนี้จึงสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ได้ทั้งจากการดำเนินการวิจัยและพัฒนา และการนำไปเป็นข้อมูลสำหรับศูนย์เรียนรู้เองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในพื้นที่จากการใช้ศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เป็นกลไกในการพัฒนาในชุมชนเอง เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่มีความพร้อมสร้างจิตสำนึกได้ระดับหนึ่ง พร้อมอาสาจะเป็นต้นแบบการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงจากการใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นแกนนำดำเนินการและมีการติดตามประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว มีการหนุนเสริมโดยศูนย์เรียนรู้เป็นระยะจนเกิดเป็นความเข้มแข็งที่ยั่งยืน ให้เป็นชุมชนที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความเข้มแข็งมีผลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและสิ่งแวดล้อมตามที่เกิเกิดขึ้นได้จากการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ยังใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับนักวิจัยที่จะได้มีโอกาสเข้าร่วมเรียนรู้เป็นหมู่คณะ มีการประสานศักยภาพที่แตกต่างกัน ทั้งองค์ความรู้ วิชาชีพ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่ หลอมรวมเข้าด้วยกันแล้วใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้ พึ่งพาตนเองจนสามารถแบ่งปันการเรียนรู้เพื่อผู้อื่นได้ แต่ควรจะต้องพิจารณาทั้งระบบของการบริหารจัดการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ที่มีความพร้อม ตั้งแต่การเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาด้วยการมีส่วนร่วม มีความต้องการเรียนรู้บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วจึงปรับใช้หรือพัฒนารูปแบบเพิ่มเติมนำไปดำเนินการวิจัยและพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นจากแผนงานวิจัยนี้

5. หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
3. ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโดยทั่วไป
4. ส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความมั่นคง รองรับกับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดีแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ทั้งยังรวมไปถึงเป็นแนวทางแห่งความสมดุลของการพัฒนาและบริหารจัดการประเทศชาติ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ด้วยการคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ จนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางแพร่หลายในทุกกลุ่มชน กลุ่มอาชีพ มีการศึกษาขยายความและร่วมกันขับเคลื่อนผ่านรูปแบบต่าง ๆ อย่างมากมายในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการบรรจุเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปัจจุบัน

การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ต้องอาศัยขบวนการขับเคลื่อน(คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2548) ซึ่งมีเป้าหมายหลัก เพื่อสร้างกระแสสังคมให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิดหรือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วน มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม และปลูกฝังปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธวิธีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจะมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจน โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน 4 ด้านควบคู่กันไป คือ เชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาวิชาการและศึกษาวิจัย สร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การขับเคลื่อนจะเป็นลักษณะเครือข่ายและระดมพลังจากทุกภาคส่วน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ เครือข่ายสนับสนุนตามกลุ่มเป้าหมายเบื้องต้น ได้แก่ เครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชน เครือข่ายธุรกิจเอกชน นอกจากนี้แล้วยังมีเครือข่ายสนับสนุนตามภารกิจ ได้แก่ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การสนับสนุนของเครือข่ายตามกลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วย เครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชน เครือข่ายธุรกิจเอกชน มีขบวนการขับเคลื่อนที่มุ่งเน้นไปที่การน้อมนำความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติ ขยายผล ขยายเครือข่ายสู่การนำไปใช้อย่างหลากหลายในทุกภาคส่วน เกิดการเรียนรู้จากความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละภาคส่วน มีการแบ่งปัน ถ่ายทอดบทเรียนไปยังภาคีเครือข่าย โดยมีการหนุนเสริมระบบการเรียนรู้และยกระดับการเรียนรู้จากเครือข่ายสนับสนุนตามภารกิจ

เครือข่ายวิชาการและเครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสนับสนุนตามภารกิจ มีบทบาทหลักของการหนุนเสริมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการเน้นไปที่การแสวงหาความรู้ ความจริงด้วยการวิจัย เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งการดำเนินการเองและส่งผ่านไปสู่เครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้จนถึงเครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชน เครือข่ายธุรกิจเอกชน ในการยกระดับการขับเคลื่อนเพื่อผลการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดไป

ปรากฏการณ์การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน จะก้าวพ้นไปจากการสร้างความรู้จักความเข้าใจและการยอมรับเป็นหลัก ไปสู่การปรับใช้ในภาคส่วนต่าง ๆ แล้วมีการถอดบทเรียน มีการจัดระบบการเรียนรู้เพื่อยืนยันผลลัพธ์และขยายผลสู่การเรียนรู้เพื่อใช้ประโยชน์อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการขับเคลื่อนในภาคเกษตรที่เป็นภาคหลักของประเทศ เป็นตัวคนที่แท้จริงของสังคมไทย ไม่ได้จำกัดแต่เพียงในชนบทแต่มีอยู่ทั่วไปในทุกภาคส่วนของสังคม เป็นการขับเคลื่อนที่เป็นขบวนการที่ยิ่งใหญ่ของทั้งระบบราชการที่ผ่านเครือข่ายวิชาการ มหาวิทยาลัย สถาบันการศึกษา ส่วนราชการทุกแห่ง เชื่อมโยงกับเครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนที่ใกล้ชิดกับคนในสังคมมากที่สุด ภารกิจการหนุนเสริมนี้จะเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการสร้างองค์ความรู้สู่การถ่ายทอดขยายผลผ่านกลไกของขบวนการขับเคลื่อนของเครือข่ายการพัฒนาไปสู่ประชาชนในทุกระดับ ทุกพื้นที่ ให้สามารถนำความรู้จัก ความเข้าใจและการยอมรับที่เป็นความรู้ไปสู่การเกิดปัญญาจากการปฏิบัติได้จริงของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จึงจะเป็นหลักประกันที่มั่นคงต่อการใช้ประโยชน์ของความรู้นี้ให้เกิดแก่ประชาชนทุกภาคส่วนอย่างแท้จริงและยั่งยืน เครือข่ายวิชาการจึงต้องแสวงหาเครื่องมือในการเรียนรู้พร้อมไปกับการเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นผลพวงของขบวนการขับเคลื่อนในช่วงที่ผ่านมา จะเป็นองค์กรที่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาทำความเข้าใจและความเข้าใจ

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นรูปแบบหนึ่งของเครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชน ในกลุ่มเครือข่ายสนับสนุนตามกลุ่มเป้าหมาย ที่เกิดขึ้นจากฐานทุนเดิมในสังคมของเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาก่อน มีประสบการณ์การเรียนรู้และการพัฒนาบนฐานการพึ่งตนเองกับฐานความร่วมมือสนับสนุนภารกิจของส่วนราชการในพื้นที่ โดยการดำเนินการส่วนใหญ่จะเน้นการพึ่งพาตนเอง ด้วยแนวคิดพื้นฐานการพัฒนาที่มีคุณลักษณะเป็นไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว รวมกับศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เพิ่งเริ่มจัดตั้งขึ้นจากภารกิจการขยายผลของส่วนราชการต่าง ๆ อีกส่วนหนึ่ง ศูนย์เรียนรู้ดังกล่าวจะเกิดขึ้นและตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ทั่วประเทศ สามารถให้บริการการเรียนรู้ให้กับคนในพื้นที่ได้เป็นอย่างดี มีบทบาทในการเป็นศูนย์กลางให้ตัวเองเป็นแบบอย่างทั้งในระดับครัวเรือนของผู้เป็นเจ้าของหรือสมาชิกในศูนย์เรียนรู้และตัวการบริหารจัดการ ดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ถ่ายทอดให้เกิดการเรียนรู้ต่อผู้ที่สนใจ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่เรียนรู้และพัฒนาตนเองจนเป็นที่พึ่งในการเรียนรู้ให้กับชุมชนได้ในที่สุด

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดขึ้นและได้รับการยอมรับเป็นต้นแบบของการขยายผลในเชิงเครือข่ายจึงมีบทบาทสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นภาคีผู้เป็นแบบอย่างความสำเร็จของการดำรงตนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง นำไปสู่การขับเคลื่อนในกลุ่มเครือข่ายสนับสนุนตามกลุ่มเป้าหมาย และมีบทบาทในการเป็นเครือข่ายสนับสนุนตามภารกิจด้วยบทบาทของเครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้ถ่ายทอดสู่ผู้สนใจใฝ่รู้ได้เข้าไปเรียนรู้อย่างกว้างขวาง จึงเป็นองค์กรที่สำคัญยิ่งต่อการบรรลุเป้าหมาย ของการพัฒนาอย่างยั่งยืนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงส่วนใหญ่จะพัฒนามาจากการเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชน โดยศูนย์เรียนรู้ชุมชนจะเป็นแหล่งเรียนรู้นอกระบบการศึกษาตามปกติ แตกต่างจากระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันในแทบทุกด้าน คือ เป้าหมายของศูนย์เรียนรู้เพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน มีอิสระในการพัฒนาตามความพร้อม ความต้องการของตนเอง มุ่งสร้างจิตสำนึกแห่งความพอเพียงมากกว่าการสร้างเงินและการบริโภคที่ไม่มีขีดจำกัด กระบวนการเรียนรู้เน้นที่การทำมากกว่าการเรียนรู้ นำไปปฏิบัติจริงแล้วแก้ไข ปรับปรุง จนบ้านตัวเองกลายเป็นศูนย์เรียนรู้อีกหนึ่งแห่งหนึ่ง คนที่บรรยายให้ฟังและคนที่มาฟังมีความเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งจะช่วยเหลือกันและพร้อมที่จะเรียนรู้ตลอดเวลา เนื้อหาของมหาวิทยาลัยชุมชนมาจากการทำจริง ไม่ใช่การศึกษาวิจัยหรืออ่านหนังสือเหมือนอย่างมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน(สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2552)

นอกจากศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่พัฒนาตนเองมาจากการเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนแล้ว ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอีกส่วนหนึ่งจะเกิดขึ้นจากการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลในพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีคุณลักษณะการดำรงตนสอดคล้องกับเศรษฐกิจพอเพียงได้รับการยอมรับจากชุมชนและหรือการร่วมส่งเสริมจากส่วนราชการให้ทำหน้าที่เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจึงเกิดขึ้นและมีอยู่โดยทั่วไปและกว้างขวางเกือบทั่วทุกชุมชนในประเทศไทย โดยที่ในปัจจุบันจะมีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ อยู่ในทุกภูมิภาคและมีจำนวนไม่น้อย แต่อย่างไรก็ตามยังคงพบเห็นศูนย์เรียนรู้ที่มีความเสี่ยงอยู่มากกว่าหลายเท่าตัว ทั้งจากการปัจจัยของวัยของปราชญ์ชาวบ้านผู้นำศูนย์เรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้และต่อยอดของศูนย์เอง ตลอดจนรูปแบบบริหารจัดการที่ใช้ภูมิปัญญาเป็นหลักภายใต้ความเปลี่ยนแปลงที่มีบริบทต่างไปจากเดิมอย่างมากมาย ซับซ้อนและรวดเร็ว

จากความสำคัญของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับชุมชนทั้งสังคม และสถานการณ์ที่มีการขยายผลการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงขึ้นอย่างกว้างขวางในทุกวงสังคม ซึ่งถือเป็นการใช้ต้นทุนทางสังคมเดิมบวกกับการลงทุนเพื่อการพัฒนาเพิ่มเข้าไป ประเด็นที่ควรพิจารณาในระดับนี้ คือ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว มีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด ทำอย่างไรถึงจะธำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป

ทั้งนี้เพราะบทเรียนการหนุนเสริมกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ ในอดีตจะมีความเสี่ยงไม่น้อยเลยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือเลิกกิจกรรมไปในระยะเวลาหนึ่ง ถ้าการพัฒนาไม่ได้เกิดจากภายในและการเรียนรู้ของกลุ่มอย่างแท้จริง

การเรียนรู้บริบท ระบบบริหารจัดการ ตลอดจนการดำเนินการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในเชิงลึกด้วยการเลือกศูนย์เรียนรู้ที่เป็นกรณีศึกษาได้เป็นอย่างดี จะเป็นแนวทางที่มีคุณค่าต่อการแสวงหาความรู้เพื่อเป็นคำตอบของการเรียนรู้เพื่อสร้างความพร้อม ความสามารถ ความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบัน การธำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ต.ตลาดไทร อ.ชุมพวง จ.นครราชสีมา เป็นกรณีศึกษาตัวอย่างของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่มีความสำเร็จในการดำเนินงานทั้งจากการปฏิบัติในระดับปัจเจกและครัวเรือนของสมาชิกในศูนย์เรียนรู้และการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ได้เอง ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง(พิพัฒน์ ยอดพฤติการ, 2552) โดยจะเห็นได้จากการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่าง ๆ ทุกภาคส่วนของสังคมโดยเฉพาะเครือข่ายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยกย่องให้ผู้นำ คือ พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นหนึ่งในปราชญ์อีสานในด้านการดำรงชีวิตและการพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากจะสามารถปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ จนประสบผลสำเร็จ ยังมีความสามารถในการจัดการ ประสพการณ์เป็นความรู้เพื่อการแลกเปลี่ยน พัฒนา ถ่ายทอดทั้งภายในครอบครัวและชุมชน จน ได้รับการยอมรับว่าเป็นปราชญ์ชาวบ้าน สามารถบริหารจัดการและดำเนินการศูนย์เรียนรู้จนเป็น ศูนย์ฝึกอบรมหลักให้กับเกษตรกรทั่วประเทศในการสนับสนุนของธนาคารเพื่อการเกษตรและ สหกรณ์การเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของหน่วยงานราชการ องค์การปกครองท้องถิ่น สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ทั้งยังมีระบบ การกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อสร้าง องค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านสร้าง ผู้นำรุ่นใหม่ และพัฒนาผู้นำเหล่านี้ขึ้นเป็นปราชญ์ชาวบ้านรุ่นต่อไปในการเป็นแบบอย่างของคน รุ่นหลัง และเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง

รวัชชัย เฟ็งพินิจและแสงอรุณ สุนทรีย์(2552) สรุปลักษณะของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ใน งานวิจัยเรื่องรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงของปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ว่า เป็นปราชญ์ ชาวบ้านที่พบความสำเร็จอันเกิดจากการทำเกษตรกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยแท้ ในขณะที่เดียวกันก็ได้พบเห็นคุณลักษณะการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ มีสมาชิกที่มีคุณลักษณะ การเป็นผู้นำจำนวนมาก และเข้าใจหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ทำหน้าที่ดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ตามความชำนาญอย่างประสานสอดคล้องกัน ร่วมกับพ่อ จันทร์ที่ ประทุมภา ทำให้การฝึกอบรมภายในศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปอย่างราบรื่นและ ได้รับการยอมรับ มีการสนับสนุนจากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน

1.1 พัฒนาการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

ความเข้มแข็งจากภายในระดับปฏิบัติตนเองทั้งผู้นำและสมาชิกศูนย์และการบริหารจัดการศูนย์ เรียนรู้มีพัฒนาการมาจากเหตุการณ์และการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา เป็นแบบอย่างที่น่าไปสู่การเป็น ศูนย์เรียนรู้ที่ควรนำมาศึกษาเชิงลึกเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการยกระดับความรู้การบริหารจัดการและ ดำเนินการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดังต่อไปนี้

1.1.1 เริ่มต้นจากการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง

ในอดีต พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นเกษตรกรในพื้นที่บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอบึงสามพัน จังหวัดนครราชสีมา เป็นผู้สร้างฐานะครอบครัวอย่างพอกพูน ชี้อย่างดี จากอาชีพ การเกษตรมีธุรกิจส่วนตัว มีโรงสี ทำนา เลี้ยงหมู ครอบครัวจัดอยู่ในระดับที่ร่ำรวยมีหน้าตาใน สังคม แต่ฐานะเศรษฐกิจของก็ต้องล่มสลายลง เป็นหนี้สินนับแสนบาท เพราะความโลภมากอยาก รวย รับเป็นนายหน้าพาคนไปทำงานต่างประเทศ ปรากฏว่า ผู้ชักชวนเจตนาโกงเงินหนีไป ต้อง รับผิดชอบหาเงินมาใช้คืนทั้งหมด กว่าสองแสนทำให้พ่อจันทร์ที่คิดฆ่าตัวตาย แต่ภรรยาได้ให้สติ ไว้ให้กลับมาเผชิญหน้าร่วมกันแก้ไขปัญหา

พ่อจันทร์ที่ ประทุมภาคกับภรรยา กลับมาแก้ปัญหาวิกฤตชีวิตร่วมกันด้วยการนำเงินไปจำนอง ขายโรงสี ขายสินทรัพย์ทุกอย่างที่มี เพื่อชดเชยค่าใช้จ่ายที่รับจากผู้สมัครไปทำงานต่างประเทศ แต่ก็ไม่สามารถคืนเงินให้ได้หมด ถูกตามทวง เกิดทุกข์แสนสาหัส ทุกคนในครอบครัวออกหารับจ้างทำงานทุกอย่างที่มีคนว่าจ้าง เช่น ขุดดิน ตัดต้นไม้ เลื่อยไม้ รับจ้างทำไร่

พ่อจันทร์ที่ ประทุมภาคหาทางแก้ปัญหาหนี้สินและการทำกินของครอบครัวด้วยการรับจ้างไปเป็นแรงงานต่างประเทศอีกครั้ง จนได้เงินก้อนหนึ่งกลับมาไถ่หนี้ที่จำนองไว้คืน กลับมายึดอาชีพทำนาตามเดิม แต่วิถีดำเนินชีวิตก็ไม่ดีขึ้น เนื่องจากการดำรงชีวิตต้องซื้อทุกอย่างเป็นค่าใช้จ่ายที่ไม่มีรายได้นำมารองรับอย่างเพียงพอ จึงตัดสินใจเริ่มวิถีชีวิตใหม่พร้อมกันทั้งครอบครัวด้วยการเรียนรู้อาชีพเกษตรผสมผสานจากพ่อผาย สร้อยสระกลาง ปราชญ์ชาวบ้านจังหวัดบุรีรัมย์ และได้มีโอกาสรวมกลุ่มเพื่อนบ้านที่สนใจไปดูพื้นที่จริงและได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ นำไปสู่การตั้งคำถามการทำวิจัยในวิถีการดำเนินชีวิต ผลผลิตจากวิถีการเกษตรผสมผสาน สามารถปรับวิถีการผลิต การดำรงชีวิต ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ลดการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ไม่เพียงได้กินได้อยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ แต่ยังปลดหนี้ก้อนใหญ่ได้ในเวลาไม่นาน

เมื่อมีความเข้มแข็งจากวิถีผลิตใหม่ มีความอยู่รอดและเริ่มเหลือเพียงพอที่จะเก็บเงินนำไปสู่การจัดสรรรายได้เพื่อการใช้หนี้ ยึดหลักการไม่เหนียวหนี้ มีน้อยใช้คินน้อย มีมากใช้คินมาก ไม่เก็บสะสมเป็นก้อนใหญ่แล้วจึงใช้คิน เพราะอาจใช้เงินระหว่างการเก็บออม หรือมีรายจ่ายฉุกเฉินได้ ส่งเสริมตนเอง ครอบครัวและภาคีเครือข่ายการพัฒนาในพื้นที่ให้แสวงหาความรู้นำมาปฏิบัติและจัดระบบความรู้เพื่อแบ่งปันถ่ายทอดระหว่างกัน เปิดโอกาสเข้าสู่การเรียนรู้จากผู้รู้จนเป็นส่วนหนึ่งของปราชญ์อีสาน มีการเรียนรู้เชิงเครือข่ายอยู่ตลอดเวลา ขยายผลตั้งกลุ่มเพื่อการเรียนรู้การพัฒนาวิถีชีวิตทางการเกษตรที่สมดุล ตามบริบทของพื้นที่และสังคมชนบท เพื่อการเรียนรู้

ผลของความสำราญจนเป็นที่ยอมรับ จะต้องมีการธำรงรักษาและมีความยั่งยืนทั้งภายในและภายนอก จึงเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันจากการอาศัยหลักธรรม ความซื่อสัตย์ การพึ่งตนเอง ใช้ศีล 5 เป็นฐานการดำรงชีวิต ความสำเร็จของการปลดหนี้ที่อาศัย ลักษณะนิสัยขยัน มานะ อดทน อดกลั้น เพียรพยายามและมุ่งมั่น ร่วมมือกันภายในครอบครัวและเป็นชุมชนที่ดำเนินการแก้ไขปัญหาภัยแล้งด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยอีสานถิ่นถิ่น การลงมือปฏิบัติจนสำเร็จบนฐานความพอเพียงที่ไม่ร่ำรวย แต่ก็ไม่ยากจน เป็นแบบอย่างที่ทำให้เห็นเป็นรูปธรรม มีความสุข เมื่อเริ่มมีคนมาศึกษา ดูงาน ตั้งแต่ปี 2535 จึงต้องการให้คนอื่น ๆ มีโอกาสเรียนรู้ มีความรู้ ความเข้าใจ มีความสุข สามารถพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุด โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้ผู้เข้าเรียนรู้ ด้วยจิตใจอันเป็นกุศล ประารถนาที่จะพัฒนาคนให้อยู่ดีมีสุขจำนวนหนึ่งล้านครอบครัว จนจัดระบบพื้นที่ทำกินของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เปิดกว้างสำหรับผู้สนใจทุกคนได้ตลอดเวลา

ความสำเร็จดังกล่าวไม่ได้หยุดนิ่งอยู่ที่ตัวพ่อจันทร์ที ประทุมภา เท่านั้น แต่ยังมีพัฒนาการของการบริหารจัดการให้เกิดกลุ่มเรียนรู้เพื่อการพัฒนา จากครอบครัว ผู้สมาชิกในครอบครัว เครือญาติและเกษตรกรในพื้นที่ส่วนหนึ่งที่เกิดความศรัทธา เชื่อถือในปัญญาปฏิบัตินี้ เข้าร่วมเป็นกลุ่มเกษตรกรแนวใหม่ที่ดำเนินการร่วมกันด้วยความสำเร็จ มีการพัฒนาและเปิดกว้างสู่การเรียนรู้อย่างไม่หยุดหย่อน จนสามารถเป็นผู้ร่วมขบวนการของการเรียนรู้และถ่ายทอดองค์ความรู้อย่างกว้างขวางในเวลาต่อมา

“เดี๋ยวนี้ผมรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายในกลุ่มหมู่บ้าน ในตำบล อำเภอ ระดับโซน ระดับภาค กระจายให้เขาหาสมาชิก หาเครือข่ายมาช่วย(ช่วย)กัน โสม(รวม)กัน มาช่วยกันคิดช่วยกันสร้าง จั๋งขยายผลให้กับคนอื่น จังซี่ ถ้าเขาอยู่แล้วเขาอย่าหยุดนิ่ง เฮ็ดจังได้ คนอื่นเขาสิได้สู้ นำเขา ให้เขาพึ่งตัวเองได้หลาย ๆ บางคนกะว่า ฮู้จักข้าแท้” คำกล่าวแสดงวิสัยทัศน์การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ของพ่อจันทร์ที ประทุมภา (วัชรชัย เฟื่องพินิจและแสงอรุณ สุนทรีย์, 2552)

พ่อจันทร์ที ประทุมภา เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนั้น ล้วนเป็นสิ่งที่ดีและจะดีกับทุกคนที่ทำเหมือนกัน การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้รู้จักตนเองมากขึ้นว่าตนเองเป็นเกษตรกร มีความขยันหมั่นเพียรเพิ่มขึ้น รู้จักประหยัดและการเก็บออม รู้จักการทำงานเป็นทีม การหาเครือข่ายและการขยายเครือข่าย นำมาซึ่งภาวะหนี้สินที่หมดไป มีเงินออม ครอบครัวปลอดจากอบายมุข ลูกหลานอยู่พร้อมหน้ากัน ช่วยกันทำงานในพื้นที่ของครอบครัวตนเอง ได้พัฒนาชุมชน เพื่อพัฒนาประเทศไทยให้ยั่งยืนต่อไป และเป็นการตอบสนองโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พ่อจันทร์ที ประทุมภา เป็นผู้ที่มีความรู้ด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมในพื้นที่การเกษตรให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนสัมพันธ์กับศาสตร์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมหลายด้าน จนได้รับการยอมรับให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านของจังหวัดนครราชสีมา กับการเรียนรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง(มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2551) ในปี 2551 ได้รับปริญญามหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม(การจัดการทรัพยากร) จากผลงานความสำเร็จส่วนตัวและความเป็นบุคคลที่มีคุณค่าต่อการเรียนรู้ของสังคมอย่างแท้จริงและต่อเนื่อง

1.1.2 ขยายผลความสำเร็จจากการเรียนรู้สู่ชุมชน

จากความสำเร็จเบื้องต้นประกอบกับการเป็นผู้ให้ความสำคัญกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมเครือข่ายที่มีนักพัฒนาภาคเอกชนเป็นผู้หนุนเสริม ทำให้เข้าสู่กิจกรรมเครือข่ายการเรียนรู้ด้วยการเป็นผู้ร่วมก่อตั้ง“กลุ่มสวนทิพย์นางาม”เพื่ออาศัยกลุ่ม เอื้อให้เกิดการพบปะ พุดคุยถึงปัญหาและคิดค้นหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน จนมีพัฒนาการมาเป็นการจัดตั้งกลุ่ม“กลุ่มเกษตรกรผสมผสานบ้านโนนรัง-บุรพา” และเริ่มเข้าสู่กลุ่มการเรียนรู้ต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องมาจนปัจจุบัน

ปัจจัยแห่งความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้แห่งนี้มีประเด็นสำคัญด้านหนึ่ง ที่วิเคราะห์ในแนวทางการบริหารจัดการสมัยใหม่ได้ว่า ศูนย์เรียนรู้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่สมาชิกมีความพร้อมต่อการเรียนรู้สิ่งใหม่ ไม่ติดขัดกับความสำเร็จที่ผ่านมา พร้อมทั้งจะยกระดับปัญญาของทุกคนด้วยการนำเอาสิ่งต่างๆ ที่เรียนรู้มาจากการอบรม จากการศึกษาดูงาน หรือมาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คัดสรรมาให้เหมาะกับบริบทของตนแล้วแปลงสู่วิถีปฏิบัติในทันที ประกอบกับในเชิงของภาวะผู้นำ ด้วยคุณสมบัติความเป็นปราชญ์ชาวบ้านและการสนับสนุนการรวมกลุ่มการเรียนรู้ ส่งผลให้พื้นที่เกษตรผสมผสานของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นที่ตั้งแห่งหนึ่งของศูนย์เรียนรู้ของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน

จากภารกิจของศูนย์เรียนรู้และวิถีแห่งการปฏิบัติของผู้นำและสมาชิกศูนย์เรียนรู้นี้ทำให้ได้รับการยอมรับ เชื่อถือและให้การสนับสนุนจากหน่วยงานระดับกระทรวง และหน่วยงานในระดับพื้นที่ทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้มีเครือข่ายมากขึ้นเรื่อย ๆ และรวดเร็ว ส่งผลให้มีความน่าสนใจอยากทำต่อไป เพื่อให้เป็นศูนย์เรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น และเจริญก้าวหน้าต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

พัฒนาการของการเรียนรู้จากตนเองประกอบกับการใฝ่รู้และนำมาพัฒนาเป็นภูมิปัญญา ได้มาถึงจุดเปลี่ยนที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา และสมาชิกในศูนย์เรียนรู้ในวิถีแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่น้อมนำมาจากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ด้วยวิถีคิดที่เป็นระบบ นำไปสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์กับบทเรียนและภูมิปัญญาที่ใช้ในวิถีชีวิตตามปกติที่ผ่านมา

กล่าวได้ว่า การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เรียนรู้พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เกิดจากสถานะตามธรรมชาติของการเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีวิถีการดำรงชีวิตพื้นฐานสอดคล้องต้องกันกับส่วนประกอบและเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่แล้ว โดยได้พบว่าวิถีแห่งความพอเพียงกับวิถีชีวิตที่เรียนรู้ พบความสำเร็จในการแก้ปัญหาด้วยภูมิปัญญาและความสมดุลแห่งวิถีชีวิตจากความทุกข์ยากที่ผ่านมา เป็นเรื่องเดียวกัน ประสบการณ์ความทุกข์ยากไม่จำเป็นต้องเกิดแล้วจึงเรียนรู้ ถ้าหากสามารถเรียนรู้ได้ก่อนหรือระหว่างการเผชิญความทุกข์ยากย่อมเกิดความเสียหายน้อยกว่า หรือถ้าเป็นทางเลือกหนึ่งให้กับผู้ได้รับปัญหาความทุกข์ยากจากการดำรงชีวิต ศูนย์เรียนรู้แห่งนี้จะเป็นผู้ให้บริการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ชักจูง แนะนำและสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์เชิงการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พิสูจน์และชี้แจงให้เห็นคุณค่าได้จากความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้ ทำให้ยกระดับภูมิปัญญาให้เกิดคุณค่าอย่างยั่งยืน เป็นการเรียนรู้ที่ตกผลึกผ่านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าจะมีข้อจำกัดของการจัดการความรู้ในเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้าง แต่ก็มีแนวทางที่จะเรียนรู้และพัฒนาได้เช่นกัน

1.1.3 ยกระดับศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เข้มแข็ง

พัฒนาการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ มีเอกลักษณ์จากวิถีปฏิบัติ เกิดจากปรับเปลี่ยนแปลงอย่างค่อยเป็นค่อยไป จากเล็กไปสู่อะไรที่ใหญ่ จากความอยู่รอดสู่การเรียนรู้และขยายผล มีความสามารถและความหลากหลายของการรวมกลุ่ม ซึ่งไม่เพียงได้รับการส่งเสริมโดยธรรมชาติความเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้เท่านั้น แต่ยังมีการส่งเสริมจากหน่วยงานราชการต่าง ๆ และองค์กรอิสระอื่น ๆ เมื่อมีประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติมากขึ้น ประกอบกับมีผู้มาขอศึกษาดูงานทำให้ต้องมีวิทยากรถ่ายทอด เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เกิดแรงบันดาลใจที่จะนำการเรียนรู้นั้นกลับไปปฏิบัติ ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้จากการรวมกลุ่มมีพัฒนาการจนกระทั่งสร้างเป็นองค์ความรู้เชิงระบบให้กับทั้งสมาชิกและไม่ใช่มติสมาชิกในหลาย ๆ เรื่อง ได้แก่ การทำปุ๋ยจุลินทรีย์ชีวภาพ การเพาะพันธุ์ปลาอุก และการทำอินดิคินซีเมนต์ เป็นต้น

จากศูนย์เรียนรู้ที่เน้นในการส่งเสริมการเรียนรู้เป็นเกษตรประณีต เกษตรผสมผสาน ที่มีเครือข่ายความรู้ที่หลากหลาย มีการเรียนรู้และความมุ่งมั่นต่อการดำเนินตามแนวทางที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงจุดประกายสู่พสกนิกรทั้งสังคมไทย ผู้นำและสมาชิกได้เรียนรู้และปรับระดับตนเองเป็นศูนย์เรียนรู้ที่นอกจากถ่ายทอดระบบวิธีคิดและดำเนินการผลิตที่สมดุลแล้ว ด้วยการเปลี่ยนแปลงจากคุณค่าภายในของทั้งระบบของศูนย์เรียนรู้มาเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอ ที่สามารถขยายภารกิจสู่การเรียนรู้และถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยการพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืน คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.2 การดำเนินงานเพื่อการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ในปัจจุบัน อยู่ในระดับของการให้บริการที่มีผู้เข้าร่วมเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ตลอดเวลา จากการที่เป็นศูนย์เรียนรู้ที่ให้บริการเกษตรกรรม โครงการของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 40 คนต่อรุ่น (ประมาณ 40 รุ่นต่อปี) นับแต่ปี 2551 เป็นต้นมา

นอกจากนี้ยังมีส่วนราชการ สถาบันการศึกษา เครือข่ายเกษตรกรรมและองค์กรปกครองท้องถิ่นขอเข้าศึกษาดูงานหรือร่วมเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้แห่งนี้อยู่ตลอดเวลา ทำให้ประมาณการได้ว่าศูนย์เรียนรู้แห่งนี้มีการให้บริการเพื่อการเรียนรู้และการปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกรและผู้สนใจด้วยการอบรมปฏิบัติการถึง ไม่น้อยกว่า 2,000 คนต่อปี และเป็นแหล่งเรียนรู้ฐานฝึกอบรมระยะสั้นตามความต้องการของผู้สนใจอย่างกว้างขวางอยู่ตลอดเวลา

ความสามารถในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ที่มีการออกแบบ การจัดระบบ การปรับ ตัว การเรียนรู้ของสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด มีปัจจัยสำคัญ คือ การที่ลูกหลาน เครือญาติของพ่อจันทร์ทิ ประทุมภา เป็นกลุ่มแรกที่เป็นผู้เข้าใจถึงคุณค่าของวิถีปฏิบัติที่ทบทวนและใช้ได้ผลเป็น

กลุ่มแรก เป็นกลุ่มที่บุกเบิก เรียนรู้ พัฒนาด้วยตนเองและเรียนรู้การเป็นวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ มีการนำระบบบริหารจัดการเบื้องต้นมาทำงาน ปรับตัวจากเกษตรกรอย่างเดียวนมาเป็นเกษตรกรที่ยังคงมีการดำรงชีพทางการเกษตรไปพร้อม ๆ กับการเป็นวิทยากรในกระบวนการเรียนรู้ที่ให้บริการเกษตรกรที่เข้าสู่โครงการของศูนย์เรียนรู้ ได้ตลอดเวลา ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีคณะกรรมการดำเนินการที่เป็นสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด แบ่งตามหน้าที่ ดังนี้

ลำดับที่	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายจันทร์ที ประทุมภา	ประธานศูนย์
2	นายประสาร พลแสน	รองประธาน
3	นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล	ผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้าน
4	นายคำมี มุ่งคุณ	เหรัญญิก
5	นายประจวบ ชัยนา	เลขานุการ
6	นางดวงจันทร์ จำปามูล	เลขานุการ
7	นางบังอร สาลาด	ประชาสัมพันธ์
8	นางอำพร มาลัยศรี	ปฏิคม
9	นายวิจิต ประทุมภา	นักวิชาการ
10	นายฉัฐพล จำปามูล	นักวิชาการ
11	นายสาม ปุระหล่า	คณะกรรมการ
12	นายเสรี เทียนิน	คณะกรรมการ
13	นายสมบุญ สาลาด	คณะกรรมการ
14	นางสาวสุจิตตรา จำปามูล	นักคอมพิวเตอร์
15	นางสาวน้องนุช จำปามูล	ผู้ช่วยเลขานุการ

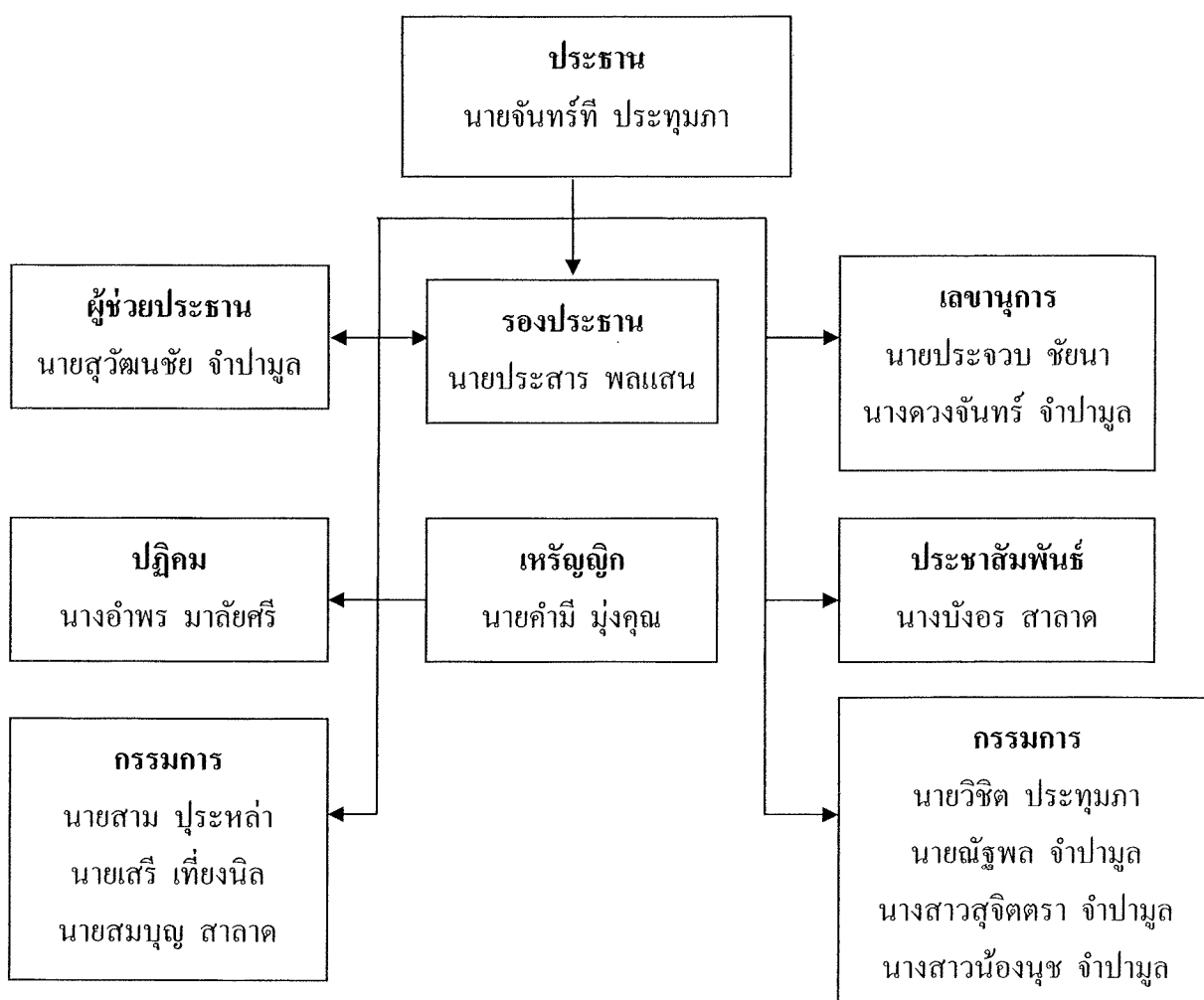
นอกจากคณะกรรมการทั้งหมดที่ทำหน้าที่บริหารจัดการและเป็นวิทยากรตามทักษะความสามารถทุกคนแล้ว ศูนย์เรียนรู้ฯ ยังมีบุคลากรทำหน้าที่บริการ สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นสมาชิกในครอบครัวของคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และชาวบ้านในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรม สนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เป็นจำนวน 8 – 10 คน

1.3 การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้

สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที ประทุมภา ยังคงมีจุดแข็งที่ผู้นำและความสัมพันธ์เชิงเครือข่ายที่ส่งผลต่อการมีคุณค่าและจิตสำนึกในการกิจร่วมกัน

มีความพยายามในการจัดการองค์การด้วยการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบโดยพื้นฐานตามกิจกรรมหลัก คือ ประธาน รองประธาน เลขานุการ วิทยากรและงานบริการผู้เข้ารับการฝึกอบรมด้านต่าง ๆ แสดงเป็นโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ ตามแผนภาพที่ 1 ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ้อจันทร์ที่ ประทุมภา

เมื่อพิจารณาจากโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ จะเห็นได้ว่าเป็นการจัดโครงสร้างตามธรรมชาติ เพื่อการตอบสนองการแบ่งหน้าที่และการสร้างความเข้าใจให้กับบุคคลภายนอกมากกว่าเป็นการดำเนินการตามความเป็นจริงทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดสินใจดำเนินการส่วนใหญ่จะเป็นการนำของประธานและมอบหมายไปยังคณะกรรมการทุกคน โดยการประชุมร่วมกันตลอดเวลา บทบาทหลักจะอยู่กับกรรมการที่เป็นลูกหลานในครอบครัว ส่วนที่เหลือจะเป็นฝ่ายสนับสนุนอย่างเต็มที่มาโดยตลอด

ถึงแม้ว่าจะเป็นการจัดแบบแนวราบที่เหมาะสมสำหรับการบริหารจัดการและดำเนินกิจกรรมในปัจจุบัน แต่ยังไม่เป็นการจัดโครงสร้างตามระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน มีการจัดตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ที่เมื่อศึกษาในรายละเอียดจะพบว่ายังไม่สมดุลและขาดการสื่อสารกัน ในบางเรื่องหากมีการทบทวนและปรับเปลี่ยนให้เหมาะสม ประกอบกับการนำแนวคิดการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ มาสนับสนุน จะส่งผลให้มีการพัฒนาองค์การศูนย์เรียนรู้ไปสู่ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ที่มีคุณค่าต่อขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้อย่างยั่งยืน ตลอดไป

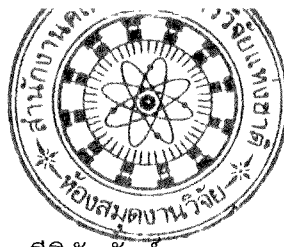
การศึกษาเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่ควรจะมีการหนุนเสริมให้เกิดขึ้นได้และเชื่อได้ว่าจะเป็นบทเรียนของการพัฒนาที่มีคุณค่า เนื่องจากปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้มีรากฐานที่เข้มแข็งต่อการเลือกดำรงชีวิตตามวิถีแห่งความพอเพียง มีศักยภาพฐานทุนทั้งบุคลากรที่มีคุณภาพ ใฝ่รู้ ใฝ่บริการ มีข้อมูล มีผู้สืบทอด ที่ล้วนแต่สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาจากหลักการเศรษฐกิจพอเพียงของความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ด้วยความรู้และคุณธรรมอย่างมุ่งมั่น ที่สมาชิกสะท้อนออกมาในมุมมองของความจำเป็นที่จะต้องไม่ละเลยอาชีพเกษตรกรรมของตนเองและต้องควบคู่ไปกับการดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ที่พัฒนาได้ ฟังตนเองได้อยู่ตลอดเวลา จึงอาจจะได้พบเห็นการเปลี่ยนแปลงสู่ความเป็นระบบที่ชัดเจนภายใต้ความเข้มแข็งที่ยังคงอยู่

ปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการที่แสดงถึงศักยภาพในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในที่นี่ประกอบด้วย

1) ปัจจัยพื้นฐานทางด้านบุคลากร ที่มีเพียงพอทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพรองรับการดำเนินงานได้ต้องร่วมกับประธานศูนย์เรียนรู้ ทั้งยังเป็นครอบครัวเข้มแข็งที่การสืบทอดวิถีแห่งความพอเพียงจากรุ่นสู่รุ่น มีกลไกการเรียนรู้และเชื่อมั่นที่จะดำเนินชีวิตไปกับศูนย์เรียนรู้

2) ปัจจัยทางด้านทุนทั้งกายภาพและการเงิน ที่มีในระดับเพียงพอ มีคุณภาพและสะสมได้เพิ่มทั้งที่ดิน อุปกรณ์ เครื่องจักร เพื่อใช้ประกอบการดำรงชีวิตทางการเกษตรอย่างมีประสิทธิภาพบนฐานความพอเพียง โดยมีเพื่อการใช้งานไปพร้อม ๆ กับเป็นพื้นที่เรียนรู้ให้กับผู้เข้าศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีระบบคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ตประสิทธิภาพสูง ทั้งของตนเองและที่ได้รับการสนับสนุนการดำเนินงานจากกรมทรัพยากรน้ำ มีบุคลากรในรุ่นหลานจบการศึกษาปริญญาตรีทางคอมพิวเตอร์เป็นผู้ทำหน้าที่รองรับความต้องการของกรรมการทั้งศูนย์เรียนรู้ จะเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาและยกระดับการใช้เทคโนโลยีได้เท่าทันอย่างเหมาะสม

3) ปัจจัยผู้นำ เป็นปัจจัยสำคัญที่เป็นรากฐานของการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ที่ประธานศูนย์เรียนรู้ นอกจากจะเป็นผู้นำในการสร้างการยอมรับจากวิถีปฏิบัติ จากความสามารถในการเรียนรู้ การสร้างเครือข่าย การเปิดกว้างสู่การเรียนรู้ทั้งการเป็นผู้เรียนรู้และผู้ถ่ายทอดความรู้ ยังเป็นผู้ทำ

หน้าที่บริหารจัดการศูนย์เรียนรู้อย่างมีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ ด้วยการนำศูนย์การเรียนรู้ไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนและพอเพียงโดยใช้กระบวนการพัฒนาสมาชิกและคณะกรรมการของศูนย์ให้เกิดการเรียนรู้ มีภาวะผู้นำที่จะรองรับความเปลี่ยนแปลงได้โดยไม่ติดขัดกับผู้นำอย่างไม่สามารถพัฒนาตนเองได้

4) ปัจจัยการบริหารจัดการ เป็นปัจจัยที่ส่งผลจากปัจจัยผู้นำ ที่ทำให้ปัจจุบัน กลไกการบริหารจัดการจะมาจากการกำหนดแนวคิดร่วมกัน กำกับดูแลโดยประธานศูนย์เรียนรู้ และมีการขับเคลื่อนโดยคณะกรรมการตามตำแหน่งหน้าที่ เน้นการแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในการนำ โดยมีกรรมการสลับกันเป็นผู้ร่วมสนับสนุนการดำเนินงาน ทั้งนี้ยังเป็นการเรียนรู้และตั้งรับกับความต้องการจากภายนอกเป็นหลัก

ปัจจัยผู้นำและการบริหารจัดการจะมีเรื่องที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบและเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำไปสู่การศึกษาในระดับศูนย์เรียนรู้ต่อไป ที่วิเคราะห์โดยรัชชัชพงศ์พิณิจและแสงอรุณ สุนทรี(2552) ได้โดยสรุปว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เป็น 1 ใน 5 ปราชญ์ท้องถิ่นที่มีการศึกษาวิเคราะห์ จะมีคุณลักษณะตามประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) องค์ประกอบแห่งความพอประมาณ พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ได้แสดงให้เห็นจากแนวความคิดการทำเกษตรกรรมจากเล็กไปใหญ่ ง่ายไปหายาก ใช้ที่น้อย เวลาค้นคว้าและทุนน้อย แต่ผลตอบแทนสูงเป็นการใช้สติและปัญญาหันกลับมามองที่ตัวเอง ที่ทรัพยากร ที่ศักยภาพและพลังของตัวเอง ให้หันกลับมามองความคุ้มค่ากับระดับความสามารถและศักยภาพของตนเองเป็นหลัก

2) องค์ประกอบแห่งความมีเหตุผล พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ได้แสดงให้เห็นจากการอธิบายและถ่ายทอดสู่ผู้คนอยู่เสมอว่า ทำการเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ต้องอาศัยเหตุผลที่สัมพันธ์กันจึงจะสำเร็จ ทั้งพื้นที่ แหล่งน้ำ การจัดการ การเลือกพืชเพื่อเพาะปลูก และความคิดของคน ทั้งหมดล้วนแล้วแต่ต้องประสานสอดคล้องกันด้วยความเป็นเหตุและผลอยู่ตลอดเวลา

3) องค์ประกอบแห่งการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ได้แสดงให้เห็นจากการยืนยันว่าได้พิสูจน์ด้วยตัวเองแล้วว่าเพราะเกษตรกรรมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้สร้างภูมิคุ้มกันที่ดีและเข้มแข็งไว้ให้โดยเฉพาะการฟื้นคืนความอุดมสมบูรณ์ให้กับพื้นที่เกษตรกรรม นำไปสู่การกลับมาของความหลากหลายทางชีวภาพ เป็นฐานทุนของความหลากหลายของช่องทางพึ่งพาตนเองด้านอาหารและการผลิตเพื่อขาย เกิดการลดและกระจายความเสี่ยงจากกลไกทางเศรษฐกิจที่ผันผวน การดำเนินชีวิตในแนวทางนี้เป็นปัจจัยหลักในการรับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเข้มแข็งและไม่เกิดความเสียหายไปจากผลของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างง่าย ๆ

4) เจื่อนใจในความรู้ พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ได้แสดงให้เห็นจากมีคุณสมบัติของการเป็นนักเรียนรู้ เปิดกว้างสู่ความรู้ มีธรรมชาติของการเป็นนักวิจัยปฏิบัติการที่นอกจากจะแสวงหาความรู้โดยเปิดกว้างแล้ว ยังนำมาใช้ปัญญาไตร่ตรอง ใคร่ครวญ ทำจริง ลงมือจริง เรียนรู้จากสิ่งที่ทำ สังเกตสิ่งรอบข้าง สังสมความรู้จนประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมและเป็นวิทยากรผู้มีความรู้ได้เป็นอย่างดี

5) เจื่อนใจในคุณธรรม พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ได้แสดงให้เห็นจากพื้นฐานเดิมที่เป็นจุดแข็ง คือ การผ่านการบวชเรียนจนสำเร็จนักษัตรมโท ประกอบกับประสบการณ์ความทุกข์ยากที่เรียนรู้และทำความเข้าใจมาร่วมกับภรรยาบุญ ทำให้มีทัศนคติที่ดีต่อการใช้หลักศาสนาธรรมมาประกอบการดำรงชีวิต ที่เริ่มจากทำให้ตนเองมีสติ มีความมุ่งมั่น มีความซื่อสัตย์ ไม่เอารัดเอาเปรียบ และเมื่อมีความสำเร็จก็มีการแบ่งปัน ไม่โลภ เจื้อจ้านสู่ผู้อื่น หลักการที่ยึดเหนี่ยวไว้ ได้แก่ อริยสัจสี่ และอิทธิบาทสี่ ซึ่งได้นำมายึดถือปฏิบัติอย่างแน่วแน่ อยู่ตลอดเวลา

คุณลักษณะของผู้นำศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในมิติของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งด้านองค์ประกอบแห่งความพอเพียง ทั้ง 3 ด้าน และเจื่อนใจแห่งความพอเพียงอีก 2 ด้าน ดังกล่าวเป็นทั้งส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบด้วยตนเองและการขับเคลื่อนในบทบาทของการส่งเสริมการเรียนรู้ฝ่ายการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นสิ่งที่ต้องมีการเรียนรู้ วิเคราะห์ให้เห็นทั้งข้อเท็จจริง ปัญหาและพัฒนาแนวทางการร่วมกันที่จะยกระดับให้เพิ่มขึ้นอย่างมีความพอประมาณ สมเหตุสมผล ทั้งเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีให้มีการทำหน้าที่ทั้ง 2 ด้านได้เป็นอย่างดีและยั่งยืน ภายใต้การมีความรู้และคุณธรรมที่พึงพาตนเองและและเป็นภาคีหลักอีกส่วนหนึ่งในการขยายผลการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

1.4 การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้

สมาชิกทั้งหมดของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในปัจจุบัน การกิจหลักอีกด้านหนึ่งในการเป็นทั้งผู้บริหารและวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ ที่ตอบสนองการดำเนินงานตามโครงการฝึกอบรมเกษตรอาสาในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมาของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต่อเนื่องในทุกสัปดาห์ และยังคงรองรับโครงการพัฒนาเกษตรกรที่เป็นลูกค้าของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอีกส่วนหนึ่ง ทั้งยังเป็นแหล่งเรียนรู้ของกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชนทั่วประเทศที่เข้ามาศึกษาเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาเช่นกัน กิจกรรมหลักจึงมีลักษณะเข้าใกล้กับความเป็นศูนย์ฝึกอบรมเชิงธุรกิจไปด้วย การดำรงหลักแห่งปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไว้จะช่วยลดความเสี่ยงจากความเปลี่ยนแปลงที่ไม่แน่นอน ส่งผลต่อความไม่มีเสถียรภาพและภาพลักษณ์เชิงธุรกิจที่ศูนย์เรียนรู้แห่งนี้ไม่ปรารถนาจะเกิดขึ้นด้วย

การดำเนินงานในการเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยบริการจัดการฝึกอบรมให้กับเกษตรกรจึงจะต้องดำเนินการทั้งสถานะของการให้บริการที่เหมาะสมทั้งอาคาร สถานที่ ที่พัก อาหารและความ สะดวกสบายตามอัตภาพบนฐานความพอเพียง ตลอดเวลาในแต่ละหลักสูตร ประกอบกับการ จัดการหลักสูตรและวิทยาการที่สามารถให้บริการการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพ มี เวลาที่จะอุทิศต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าอบรมที่จะต้องอยู่อย่างต่อเนื่อง ตลอด 5 วัน การใช้เวลาส่วนใหญ่ในช่วงเวลาการจัดอบรมจึงจะต้องอยู่กับกิจกรรมการดำเนินงานมากกว่าการ ดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพการเกษตรตามปกติ ความสมดุลของวิถีชีวิตของสมาชิกของศูนย์ เรียนรู้แห่งนี้จึงจะต้องได้รับการพิจารณาทบทวนและพัฒนาสู่ความเป็นตัวเองที่จะต้องรับกับความ เปลี่ยนแปลงจากสภาพแวดล้อมขององค์กรที่ต่างและไม่คุ้นเคยไปจากเดิม

1.5 คุณค่าและพลังของศูนย์เรียนรู้เพื่อการเรียนรู้และพัฒนา

คุณค่าและพลังของศูนย์เรียนรู้เป็นสิ่งที่ควรจะให้ความสนใจ มีการศึกษา เรียนรู้อย่างใกล้ชิดทั้ง เพื่อเรียนรู้ในวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ(Best practice) ที่เห็นได้จากการยอมรับของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ เป็นผู้ใช้บริการ ระบบบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ ที่ทำให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้คู่ขนานไปกับการ ดำรงวิถีผลิต วิถีชีวิตของสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ ที่ต้องทำหน้าที่ทั้งวิทยากรและการเป็นเกษตรกร ตามแนวทางที่ยึดถือมาโดยตลอด

แต่การปฏิบัติที่เป็นเลิศไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องมีการทบทวน วิเคราะห์ และพัฒนา แนวคิด แนวทางในการดำเนินการต่อไป เพราะองค์กรไม่ได้อยู่กับปัจจัยแวดล้อมที่หยุดนิ่งตามที่ เคยประสบมาแล้วได้ดำเนินการจนมีความเป็นเลิศ สภาพแวดล้อมขององค์กรต้องเปลี่ยนแปลง และเมื่อเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลกระทบต่อความเป็นไปขององค์กรอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

การได้เรียนรู้ถึงคุณค่าของการเป็นศูนย์เรียนรู้ เพื่อประ โยชน์แก่สังคม สนับสนุนการพัฒนาและ ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงภายใต้ บริบททางการบริหารจัดการ การดำเนินงานและกรณีศึกษาที่ สำคัญ จะนำไปสู่การสรุปเป็นบทเรียนที่มีค่าสำหรับศูนย์เรียนรู้ ที่เกิดขึ้นอย่างมากมายในปัจจุบัน ในทุกภูมิภาค นอกเหนือจากการได้ประโยชน์เบื้องต้นที่จะปรับเปลี่ยนและพัฒนาศูนย์เรียนรู้ แห่ง นี้ได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืนมากขึ้นกว่าที่เป็นในปัจจุบัน

การได้เรียนรู้ถึงผลของการจัดระบบและกระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ ที่ต้องศึกษา ครอบคลุมทั้งระบบทั้งภายในและภายนอกองค์กร จะเป็นการพิสูจน์พลังในการสร้างเสริมชีวิตที่ พอเพียงให้กับผู้ที่ผ่านการเรียนรู้จากศูนย์แห่งนี้และจะคาดหวังได้ว่าจะเกิดการแพร่กระจายสู่การ ยอมรับในวงกว้างและเชื่อมั่นต่อความสำเร็จของวิถีแห่งความพอเพียงที่เหมาะสมกับบริบท สังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง

สิ่งที่ควรจะต้องให้ความสำคัญ คือ การเรียนรู้พัฒนาการจากอดีต ปัจจุบันที่สร้างความสำเร็จในอดีต ยังคงมีระดับความเพียงพอที่จะทำให้การบริหารจัดการ การดำเนินงานศูนย์และวิถีชีวิตของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะยังคงรองรับกับสถานการณ์ในปัจจุบันและมีผลต่อการขยายผลการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดีหรือไม่ และควรเป็นอย่างไรจึงจะดำรงความเข้มแข็งของศูนย์เรียนรู้จากระดับปัจเจก ครีวเรือนและตัวศูนย์เรียนรู้เอง ที่จะสร้างความเชื่อมั่น เชื่อถือได้ให้กับเกษตรกรและผู้สนใจที่จะเข้ามาเรียนรู้จนได้ผลและนำไปใช้ในวิถีชีวิตของตนเอง อย่างต่อเนื่อง เป็นสุข ตลอดจนเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องที่จะเป็นศูนย์กลางของการทบทวน แลกเปลี่ยน เรียนรู้เพิ่มเติมของผู้ที่ผ่านการเรียนรู้ไปแล้ว ได้มีแหล่งรวมของการเชื่อมประสานกับเครือข่ายต่าง ๆ ของสังคม

คำถามของการที่จะต้องเรียนรู้ในสิ่งที่กล่าวข้างต้น จึงเป็นคำถามที่ว่าศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา มีบทเรียนแห่งความสำเร็จอย่างไรบ้าง ยังคงสามารถรองรับกับความเปลี่ยนแปลงจากปัจจุบันสู่อนาคตได้หรือไม่ จะมีแนวทางในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เชิงระบบได้อย่างไร เพื่อให้มั่นใจได้ว่าจะยังคงมีศูนย์เรียนรู้ที่มีคุณค่า มีความพร้อมต่อขบวนการหนุนเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งที่เป็นผู้ขับเคลื่อนในเชิงการให้ความรู้และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ของเครือข่ายเรียนรู้ในขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากที่ได้นำเสนอไว้แล้วว่ายุทธวิธีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงให้เกิดเป็นรูปธรรม จะประกอบไปด้วยการบูรณาการกิจกรรม 4 ด้าน ไปด้วยกัน คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พัฒนาวิชาการและศึกษาวิจัย สร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่าการบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นสิ่งที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ประทุมภา จะต้องดำเนินการเพื่อการพัฒนาประสิทธิภาพในการเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง และการดำเนินการที่ใช้ความรู้และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีอย่างเหมาะสม ก็ควรจะต้องดำเนินการได้เองด้วยการหาภาคีเครือข่ายที่มีภารกิจสอดคล้องกันมาร่วมกันดำเนินการ

1.6 การขับเคลื่อนด้วยการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาในท้องถิ่นที่นอกจากจะเป็นผู้ส่งเสริมให้การยอมรับและยกย่องบุคลากรในท้องถิ่นที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน ยังต้องมีการติดตาม เรียนรู้ หนุนเสริมด้วยกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันกับปราชญ์ชาวบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นเครือข่ายการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ร่วมกับมหาวิทยาลัยในด้านการเป็นเครือข่ายสนับสนุนตามภารกิจ สามารถเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ที่เป็นสากลมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เลือกใช้ ปรับใช้ให้ดำรงรักษา ใช้

ประโยชน์ในคุณค่าของตัวปราชญ์ชาวบ้าน องค์กรและสมาชิกในองค์กรที่เป็นแหล่งถ่ายทอดภูมิปัญญา ร่วมกันศึกษา วิจัย สังเคราะห์และเรียนรู้ ความรู้สากลและภูมิปัญญาสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การกิจการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงย่อมบรรลุผลเป็นคุณค่ายิ่งใหญ่แก่สังคม

กระบวนการขับเคลื่อนที่มหาวิทยาลัยจะเข้ามามีส่วนร่วมจากการใช้ศักยภาพของมหาวิทยาลัย ร่วมกับศูนย์เรียนรู้ คือ การหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่บุคลากรของศูนย์เรียนรู้ทั้งหมดจะเป็นทั้งนักวิจัยและผู้ถูกวิจัย ในลักษณะหุ้นส่วนการวิจัยและพัฒนาที่เท่าเทียมกันของบุคลากรของศูนย์เรียนรู้และนักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภานบ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา จึงเกิดขึ้นจากการทบทวนผลงานและบทเรียนที่ผ่านมาของปราชญ์ชาวบ้าน วิทยากรศูนย์เรียนรู้และนักวิจัยที่มีความเห็นพ้องกันว่าถึงแม้ในสภาพปัจจุบันศูนย์เรียนรู้จะมีความเข้มแข็งในระดับที่น่าพึงพอใจ แต่เมื่อทบทวนและค้นหาตนเองแล้วจะพบว่า เมื่อมีการขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ไปนั้น การยกระดับความเข้มแข็งตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในตนเองทั้ง ความพอเพียง พอประมาณ ความมีเหตุผล และเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม จะต้องมีการหยุดคิด ทบทวนและเรียนรู้เพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงซึ่งอาจจะเป็นวิกฤตที่มีความซับซ้อนและยากต่อการแก้ไขมากขึ้น

การจัดการกับระบบการเรียนรู้ เพื่อขับเคลื่อนศูนย์เรียนรู้ให้สามารถดำรงวิถีแห่งความพอเพียงได้อย่างมั่นคง เข้มแข็ง จะนำไปเป็นการยกระดับวัฏจักรการขับเคลื่อนใหม่อย่างต่อเนื่องสู่อานาคต จึงเกิดเป็นแผนงานวิจัยที่ต้องทำร่วมกันระหว่างศูนย์เรียนรู้กับมหาวิทยาลัย ด้วยการเลือกประเด็นที่มีศักยภาพ มีพลังต่อการพัฒนา มาเรียนรู้แบบบูรณาการ ให้เห็นได้ทั้งในรายละเอียดเชิงระบบเชิงกระบวนการ เชิงผลผลิตและการใช้ข้อมูลย้อนกลับสู่ระบบการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ทั้งภาพรวมเชิงกว้างและภาพเดียวเชิงลึก

โครงการวิจัยย่อยภายใต้ แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภาน จึงจะเป็นการวิจัยและพัฒนาผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่มหาวิทยาลัยมีศักยภาพและความพร้อมในดำเนินการได้ พร้อมไปกับการยอมรับ เปิดกว้างและเป็นที่ต้องการที่จะเรียนรู้ของบุคลากรทั้งหมดของศูนย์เรียนรู้ ด้วยกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่เป็นการเรียนรู้ ปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาด้วยกันของนักวิจัยจากทั้งสององค์กร

เพื่อให้แผนงานวิจัยดังกล่าวได้เป็นจุดเริ่มของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาที่จะนำไปสู่การขยายผลเชิงบริหารจัดการ เชิงบริการหรือเชิงประเด็นอื่น ๆ จึงกำหนดแผนงานวิจัยย่อยเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามที่คาดหวัง ในลักษณะของการพิจารณาองค์รวมเชิงระบบจากการศึกษาระบบการบริหารจัดการ การประเมินผลการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของกรรมการ

ศูนย์เรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ และการประเมินการดำเนินโครงการฝึกอบรมกับการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรการฝึกอบรมเฉพาะรายหัวข้อเนื้อหา ที่เกิดจากการนำเสนอศักยภาพที่มีอยู่ของคณะนักวิจัยและตัดสินใจร่วมกันกับศูนย์เรียนรู้ ให้ได้ประเด็นการทำวิจัยที่สามารถทำได้ เป็นที่ต้องการของศูนย์เรียนรู้และสามารถขยายผลการพัฒนาเป็นการวิจัยในประเด็นอื่น ๆ ต่อไป ประกอบด้วย

1.6.1 การวิจัยประเมินสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการและการได้ผลลัพธ์เป็นสภาพโอกาส อุปสรรค จุดแข็งและจุดอ่อนของศูนย์เรียนรู้ที่จะใช้ในการวางแผนที่เหมาะสม

ศูนย์เรียนรู้มีสถานะเป็นองค์การแบบหนึ่ง มีพัฒนาการ มีการบริหารจัดการและพบกับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเข้ามากระทบกับปัจจัยภายในที่เข้มแข็งจากบริบทเดิม การวิเคราะห์เชิงระบบด้วยความรู้ทางการบริหารจัดการองค์การ การพัฒนาองค์การ การมีส่วนร่วม จะเป็นภูมิคุ้มกันเบื้องต้นที่นำไปสู่การใช้องค์ประกอบและเงื่อนไขปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสม ประกอบกับองค์ความรู้ทางวิชาการของนักวิจัยจะสามารถตอบสนองการดำเนินการวิจัยให้เกิดประโยชน์ต่อการได้ผลการประเมินเชิงวิชาการที่ตอบสนองการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ได้

1.6.2 การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การประเมินเชิงระบบและพัฒนาหรือการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับศูนย์เรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้ได้ยกระดับการดำเนินการเป็นศูนย์บริการฝึกอบรมให้กับหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้มีการกิจเพิ่มเติมจากการการเป็นกลุ่มผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จบนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาเป็นผู้ให้บริการด้วยศักยภาพพื้นฐานเดิมของตนเอง การกิจที่เพิ่มขึ้นในฐานะของการให้บริการย่อมต้องมีความคาดหวังจากผู้ใช้บริการมากไปกว่าการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน เมื่อจำเป็นต้องดำเนินการกิจใหม่นี้ด้วยการไม่ละเลยรากฐาน กระบวนทัศน์เดิม การประเมินระบบฝึกอบรม จึงเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การเรียนรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยที่นักวิจัยสามารถใช้ประสบการณ์จากการทำหน้าที่ด้านการเรียนการสอนและการฝึกอบรมพร้อมกับองค์ความรู้ในการประเมินโครงการฝึกอบรมมาสนับสนุนความต้องการของศูนย์เรียนรู้ที่กำลังอยู่ในภาวะการรับมือกับการให้บริการฝึกอบรมเป็นหลัก ที่จะต้องใช้การประเมินเพื่อการพัฒนาที่พึ่งพาตนเองได้มาเป็นรากฐานของการสร้างความมั่นคงให้กับการขับเคลื่อนภารกิจของศูนย์เรียนรู้

1.6.3 การวิจัยการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของศูนย์เรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อการเริ่มเรียนรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการสร้างคุณค่าและการวางแผนการเรียนรู้ การปฏิบัติในระดับตนเองและการถ่ายทอดให้กับผู้ใช้บริการศูนย์เรียนรู้และการพัฒนาศูนย์เรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นองค์กรที่ได้รับการยอมรับเชื่อถือจากข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ในการพลิกฟื้นคืนอาชีพเกษตรกรรมที่เข้มแข็งมั่นคง การพัฒนาองค์กรในประเด็นใหม่ ๆ จะเป็นกรณีศึกษาที่ทำนายศูนย์เรียนรู้ นี้ ด้วยศักยภาพความพร้อมด้านระบบคอมพิวเตอร์ที่ศูนย์เรียนรู้ ได้รับมอบจากกรมทรัพยากรน้ำ และบุคลากรของศูนย์เรียนรู้ ที่จบการศึกษาทางด้านวิทยาการคอมพิวเตอร์ที่ยินดีเป็นกำลังสำคัญให้กับศูนย์เรียนรู้ ในฐานะผู้สืบทอดในครอบครัว จะเป็นปัจจัยสำคัญให้นักวิจัยด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้ดำเนินการเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ และบ้านโนนรัง-บุรพา ผ่านภาพถ่ายดาวเทียม และการติดตามจัดเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ตลอดจนนำเสนอความเปลี่ยนแปลงได้ด้วยตนเอง ผลลัพธ์เบื้องต้นจะใช้ประโยชน์ในการทำให้ผู้สนใจหรือผู้ใช้บริการของศูนย์เรียนรู้ได้เห็นภาพความเปลี่ยนแปลงเปรียบเทียบตามช่วงเวลา และได้ศึกษาสภาพจริงของศูนย์เรียนรู้ ได้ด้วยความสนใจและเชื่อมั่น ยอมรับได้เป็นอย่างดี แต่สิ่งที่เกิดมากกว่านั้น คือ การได้เรียนรู้การติดตามความเปลี่ยนแปลงด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสมตามศักยภาพ จะเป็นอีกแบบอย่างหนึ่งของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

การดำเนินการวิจัยจะให้ผลที่เป็นรูปธรรม คือ แผนที่แสดงการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในแต่ละช่วงเวลาที่จะสนับสนุนการพิสูจน์ความสำเร็จในการดำเนินการผลิตในครอบครัวตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นพื้นฐานสนับสนุนการทำหน้าที่วิทยาการศูนย์เรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

1.6.4 การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้ โดยกำหนดให้ศึกษาหลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน ที่ศูนย์เรียนรู้ให้บริการเป็นกรณีศึกษา เพื่อฝึกทักษะการพัฒนาบริการการเรียนรู้ของวิทยากรในเชิงลึก

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา มีภารกิจสำคัญหนึ่งที่ต้องจัดบริการความรู้หลักสูตรให้กับผู้เข้ารับการอบรมในทุก ๆ กลุ่ม โดยมีวิทยากรเป็นผู้บรรยายให้ข้อคิดจากประสบการณ์ กระตุ้นจิตสำนึกและแรงบันดาลใจ ความรู้และการฝึกปฏิบัติการบันทึกบัญชี จากคู่มือที่ศูนย์เรียนรู้ได้รับมาจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เพื่อแจกให้ผู้เข้ารับการอบรมทุกคนและประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรมการบันทึก ตลอดจนการซักถามเพิ่มเติม แต่สิ่งที่รับทราบจากการติดตามหนุนเสริมผู้เข้าอบรมภายหลังการอบรมจะพบว่ามี การนำความรู้ไปปฏิบัติได้ไม่มากนัก จึงควรที่จะได้มีการศึกษาและเรียนรู้ทั้งระบบของการอบรมหลักสูตรบัญชีครัวเรือน ประกอบการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ เป็นอีกหนึ่งกรณีศึกษา สนับสนุนเหตุผลการพัฒนาจากจุดเล็ก ๆ คือ ระดับการจัดการการเรียนรู้ในหลักสูตรย่อยที่นักวิจัยมีศักยภาพรองรับการวิจัย เป็นจุดเริ่มต้นของการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยและพัฒนาจากโครงการวิจัยและใช้กับเนื้อหาอื่น ๆ ต่อไป

การศึกษาวิจัยตามแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อย ดังกล่าวจะทำให้ตอบคำถามของการวิจัยได้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว มีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด ทำอย่างไรถึงจะดำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป ทั้งนี้เพราะบทเรียนการหนุนเสริมกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ ในอดีตจะมีความเสี่ยงไม่น้อยเลยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือเลิกกิจกรรมไปในระยะเวลาหนึ่ง ถ้าการพัฒนาไม่ได้เกิดจากภายในและการเรียนรู้ของกลุ่มอย่างแท้จริง

การแสวงหาคำตอบในประเด็นที่ควรพิจารณานี้จึงนำมาสู่การใช้การวิจัยแบบบูรณาการมาเป็นเครื่องมือแสวงหาคำตอบจากบริบทของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ด้วยการทำความเข้าใจร่วมกันในการร่วมปฏิบัติการเรียนรู้เชิงระบบที่มีความซับซ้อนตามธรรมชาติจากกระบวนการวิจัยที่มีโครงการย่อยเป็นการศึกษาในประเด็นหลักทั้งบริบทของสภาพแวดล้อม การดำเนินการกิจกรรมหลัก(การฝึกอบรม) การประเมินความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ(เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์)และการเลือกกรณีศึกษาการจัดการเรียนรู้(การทำบัญชีครัวเรือน)

การดำเนินการวิจัยบูรณาการเพื่อการแสวงหาข้อมูล การเรียนรู้และการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ที่เริ่มจากการสร้างความเข้าใจตนเองและสร้างความเข้าใจร่วมกันของนักวิจัยทั้งสองภาคส่วน จะทำให้ได้คำตอบเฉพาะในที่ศึกษาได้อย่างชัดเจนและหลอมรวมสาระแต่ละประเด็นเข้าสู่แผนงานวิจัยสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งระดับตัวบุคคล ศูนย์เรียนรู้และขยายเป็นแบบอย่างในสังคมโดยรวมได้

การดำเนินการวิจัยบูรณาการตามแผนงานวิจัย จะอธิบายความสัมพันธ์ของแผนงานวิจัยและโครงการวิจัย ในฐานะเป็นผู้รับและให้ข้อมูล การร่วมกันดำเนินกิจกรรมที่เกิดเป็นคำตอบบรรลุวัตถุประสงค์ทั้งแผนงานวิจัยได้ โดยการศึกษาจะมีหลักการร่วมกัน คือ การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเป้าหมายในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ดังต่อไปนี้

1) แผนงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์หลักในการวิจัยและพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา จะเป็นศูนย์กลางการรับ-ส่งข้อมูลและบทเรียนของโครงการวิจัยย่อย ที่ทำหน้าที่วิจัยตอบสนองวัตถุประสงค์ในโครงการเอง และสนับสนุนข้อมูลและการดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ให้แผนงานวิจัยสามารถดำเนินการนำไปพัฒนาตามขั้นตอนการศึกษาได้

2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการจะต้องใช้ข้อมูลบริบทของศูนย์เรียนรู้เป็นพื้นฐานการศึกษา ประกอบกับการได้รับข้อมูลด้านการบริหารจัดการ โครงการฝึกอบรม การจัดการเรียนรู้ในรายเนื้อหา และการมีระบบสารสนเทศที่ชัดเจน ในการอ้างอิง ทั้งการถ่ายทอดและเป็นแบบอย่างของการเป็นศูนย์เรียนรู้ และมีข้อมูลสนับสนุนการวางแผนพัฒนาด้วยผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของศูนย์เรียนรู้

3) การประเมินผลโครงการฝึกอบรมจะใช้ข้อมูลบริบทของศูนย์เรียนรู้เป็นข้อมูลพื้นฐาน ประกอบกับข้อมูลเชิงลึกจากโครงการวิจัยการจัดการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นกรณีศึกษา ในระดับรายเนื้อหา และมีข้อมูลสนับสนุนแนวทางการพัฒนาการฝึกอบรมจากระบบเทคโนโลยี ภูมิสารสนเทศที่ศึกษาความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพเปรียบเทียบของพื้นที่ศูนย์เรียนรู้ที่เน้นการ ประกอบอาชีพจากพื้นที่ทำกินที่มีอยู่ รวมเป็นผลการศึกษสนับสนุนการพัฒนาโดยรวมของศูนย์ เรียนรู้ตามแผนงานวิจัย

4) การศึกษาการจัดการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นกรณีศึกษาในระดับรายเนื้อหา จะต้องใช้ข้อมูลบริบทของศูนย์เรียนรู้จากแผน และข้อมูลการบริหารจัดการและดำเนินงาน โครงการฝึกอบรม เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษา โดยมีข้อมูลสนับสนุนแนวทางการพัฒนาการ ฝึกอบรมเป็นแบบอย่างการเรียนรู้ให้กับคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ที่จะนำมาสนับสนุนการจัด กิจกรรมการเรียนรู้ที่สามารถตรวจสอบและเชื่อถือได้ ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในรายเนื้อหา ที่ขยายผลจากเนื้อหาการจัดทำบัญชีครัวเรือน ตลอดจนเป็นส่วนหนึ่งของการเป็นข้อมูลสนับสนุนการ พัฒนาศูนย์เรียนรู้ของแผนงานวิจัย

กระบวนการวิจัยในแผนงานวิจัยนี้จะดำเนินการวิจัยโดยนักวิจัย พร้อม ๆ กับการหนุนเสริม ให้สมาชิกของศูนย์เรียนรู้ทั้งหมดได้ร่วมกิจกรรมดำเนินการวิจัยอย่างหลากหลายและต่อเนื่องทั้ง ในโครงการย่อยและแผนงานวิจัย ด้วยความเชื่ออย่างยิ่งว่ากระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัย และสมาชิกศูนย์เรียนรู้จะเกิดเป็นความเข้าใจ จะเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เกิดการเข้าถึงทั้งการ ขอมรับระหว่างกันและการเรียนรู้ทั้งกระบวนการวิจัยและการรับรู้ผลการวิจัย นำไปใช้ประโยชน์ที่ มุ่งสู่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

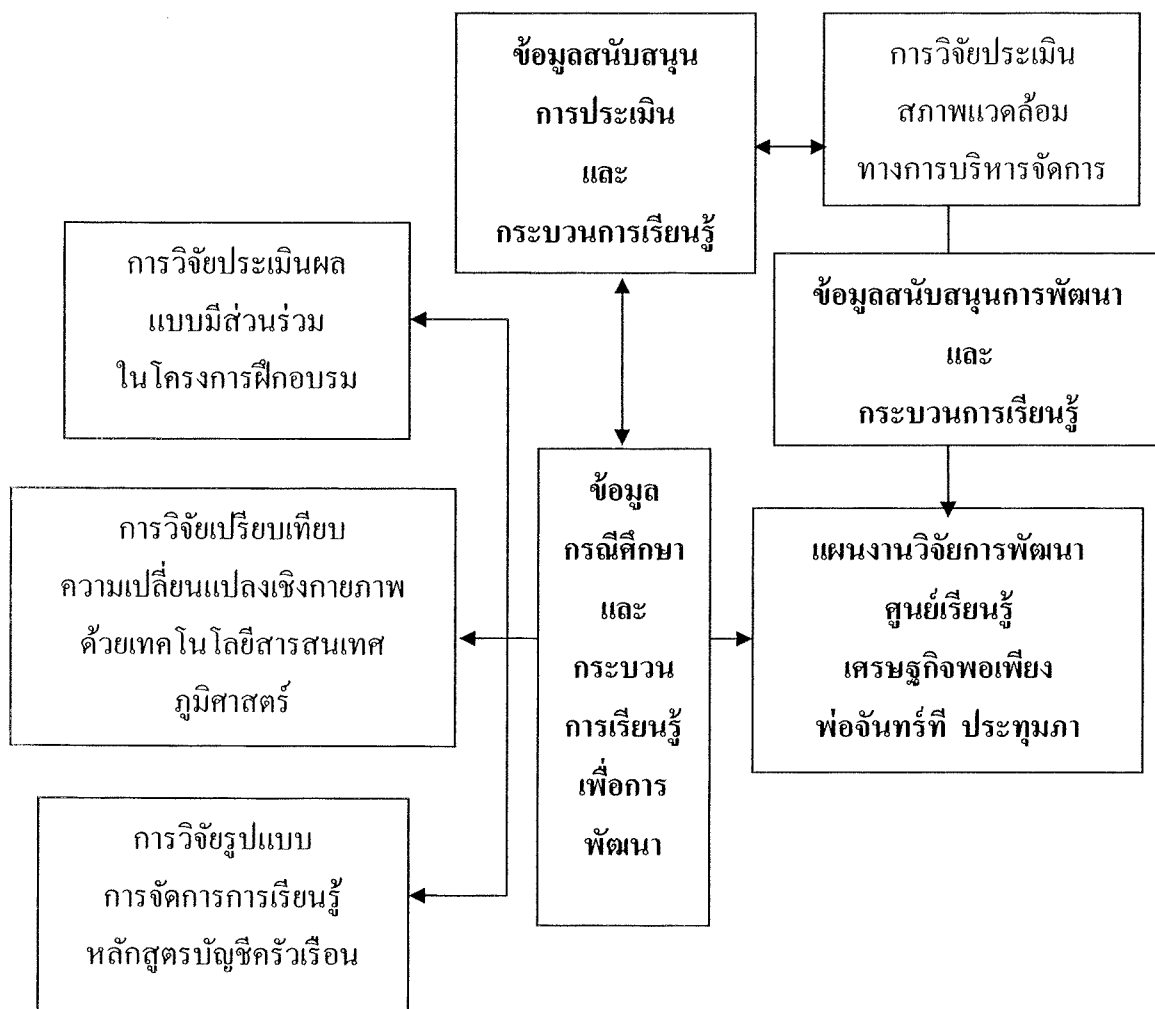
การวิจัยแบบบูรณาการที่นำเสนอนี้จึงเป็นการ น้อมนำหลักการ ในการพัฒนาของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาดำเนินการบนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการทำให้เกิดการ เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา การระเบิดจากข้างใน การมีส่วนร่วม ความเรียบง่ายและอื่น ๆ อันเป็น หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่นำไปสู่ความสำเร็จและคุณค่าของงานที่ปฏิบัติ

แผนงานวิจัย จะมุ่งไปที่การนำองค์ความรู้เชิงระบบตามแนวทางสากลมาร่วมศึกษาเรียนรู้ ปรับ และเลือกใช้ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ โดยเลือกแผนงานย่อยที่เป็นการศึกษาเชิงบูรณาการดังกล่าว เริ่มจากจุดเล็กเพื่อไปหาจุดใหญ่ จุดที่มีศักยภาพเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้และขยายผล โดยเน้นที่การ ทำให้เป็นการวิจัยแบบบูรณาการที่เป็นเนื้อเดียวกันของกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นที่จะใช้ประโยชน์เพียงแค่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ แห่งนี้ จึงไม่ใช่ความคาดหวังอย่าง แท้จริง ที่ความคุ้มค่าของการลงทุนดำเนินการจะต้องอยู่ที่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วย กระบวนการวิจัยเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับบุคลากรทั้งหมดของศูนย์เรียนรู้

ผลของการศึกษาตลอดกระบวนการจะทำให้เกิดความรู้ ความมั่นใจเพิ่มเติมในการทำหน้าที่ถ่ายทอดการเรียนรู้การปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงในบทบาทของวิทยากรและภาคีเครือข่ายที่เป็นอยู่ อันจะส่งผลต่อผู้ที่เคยผ่านการเรียนรู้หรือผู้ที่เข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ ให้มีทักษะความสามารถหรือความพร้อมในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมและบรรลุผลได้มากกว่าเดิมและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น

ความสำคัญของการดำเนินงานวิจัยตามแผนงานวิจัย ที่ประกอบด้วยโครงการวิจัยย่อย 4 โครงการ อธิบายโดยสรุปเป็นความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยและแผนงานวิจัยในเบื้องต้นได้ดังแผนภาพที่ 2 ต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยและแผนงานวิจัย

2. วัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย

แผนงานวิจัยนี้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่เชื่อมโยงสอดคล้องกับความสำคัญและที่มาของปัญหาตลอดจนชื่อของแผนงานวิจัย ไว้ดังต่อไปนี้

2.1 เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ โดยการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย

2.2 เพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย

3. ขอบเขตการวิจัย

แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ที่ประกอบด้วยโครงการวิจัย 4 โครงการ ได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยด้านพื้นที่ เนื้อหา ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังต่อไปนี้

3.1 ขอบเขตด้านพื้นที่ คณะผู้วิจัย กำหนดพื้นที่การศึกษาไว้ที่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่บ้านโนนรังและบ้านบุรพา ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นพื้นที่ในการศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในพื้นที่การประกอบอาชีพของคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด รวม 10 แปลง

3.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นการศึกษากระบวนการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้พอจันทร์ที่ ประทุมภา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ในประเด็นหลักร่วมกันทั้งแผนงานและโครงการวิจัย คือ องค์ประกอบและเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การมีส่วนร่วมและการพัฒนาองค์การสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีขอบเขตเนื้อหาในแผนงานวิจัยและแต่ละ โครงการวิจัยเป็นการเฉพาะด้วย ดังนี้

3.2.1 แผนงานวิจัยการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา กำหนดขอบเขตการศึกษาการพัฒนาองค์การสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามองค์ประกอบและเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการเรียนรู้จากแผนงานและโครงการย่อยนำมา

บูรณาการเพื่อการตัดสินใจพัฒนาศูนย์เรียนรู้โดยใช้เนื้อหาการการเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง สร้างเสริมความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กร ให้ปรับตัวได้และอยู่รอดอย่างยั่งยืน บนฐานความสอดคล้องกับการดำเนินการตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยการพัฒนาตามปัจจัยเชิงระบบ คือ

1) การพัฒนาปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การพัฒนาปัจจัยพื้นฐานทางการบริหารจัดการ คือ บุคลากร ทุน วัสดุอุปกรณ์และโครงสร้างพื้นฐาน

2) การพัฒนากระบวนการ ได้แก่ การพัฒนาการวางแผน การจัดองค์การ การอำนวยการ และการติดตามประเมินผล

3) การพัฒนาผลผลิต ได้แก่ การพัฒนาการให้บริการของศูนย์เรียนรู้ ในด้านบริการ อำนวยความสะดวกพื้นฐาน ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านและบริการอื่น ๆ

4) การพัฒนาข้อมูลการย้อนกลับ ได้แก่ การพัฒนาการจัดระบบข้อมูลของศูนย์เรียนรู้ทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม

3.2.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการขององค์กร กำหนดขอบเขตตามการศึกษาเชิงกลยุทธ์ในเรื่องการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ทั้งภายนอกและภายใน ให้ได้ปัจจัยแห่งความสำเร็จที่เป็นโอกาส อุปสรรค จุดแข็งและจุดอ่อนของศูนย์เรียนรู้

3.2.3 การดำเนินโครงการฝึกอบรม กำหนดขอบเขตตามการศึกษาการประเมินการบริหารจัดการและดำเนินโครงการฝึกอบรมด้วยการวิเคราะห์เชิงระบบและการประเมินแบบเสริมพลัง ที่ประกอบด้วย การเตรียมการ การประเมินและการวางแผนสำหรับอนาคต และการดำเนินบทบาทการเสริมพลังของนักวิจัย

3.2.4 การเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพในพื้นที่ของศูนย์เรียนรู้และคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ กำหนดขอบเขตตามการศึกษาเฉพาะข้อมูลเชิงกายภาพจากระบบเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์พื้นที่ศูนย์เรียนรู้ ประกอบด้วย ลักษณะชุดดิน ลักษณะทางธรณีวิทยา ลักษณะภูมิประเทศ ปริมาณน้ำฝนและแหล่งน้ำ ลักษณะพืชพรรณธรรมชาติ และการใช้ที่ดินแต่ละประเภท ใน 3 ช่วงเวลา คือ ก่อนจัดตั้ง เริ่มจัดตั้งและสภาพปัจจุบัน ได้แก่ ปี 2523 ปี 2543 และปี 2552 โดยใช้แผนที่แบบต่าง ๆ จากกรมแผนที่ทหาร เป็นสารสนเทศพื้นฐานในการปรับใช้กับระบบเทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

3.2.5 การวิจัยรูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้ การจัดทำบัญชีครัวเรือน กำหนดขอบเขตตามการศึกษาการประเมินประยุกต์ด้วยแบบจำลองชิปปี้ (CIPP. Model) ประกอบด้วยการศึกษาบริบทหรือสภาพแวดล้อมของการจัดการเรียนรู้ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต ในเนื้อหาการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ศูนย์เรียนรู้ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน

3.3 ขอบเขตด้านประชากร คณะผู้วิจัยกำหนดให้มีการศึกษา ดังต่อไปนี้

3.3.1 ศึกษาจากคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด จำนวน 15 คนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่จะร่วมกันดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับคณะนักวิจัย

3.3.2 ศึกษากลุ่มตัวอย่างจากประชากรผู้เข้ารับการอบรม ในหลักสูตรต่าง ๆ จากหลักสูตรที่ให้บริการฝึกอบรมเป็นหลัก คือ กลุ่มเกษตรกรที่สนับสนุนโดยชกส.และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกลุ่มนักศึกษาที่เข้าอบรมตามโครงการค่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ให้ครอบคลุมผู้เข้าอบรมทั้งแหล่งที่มาและคุณลักษณะของการดำรงชีวิต

4. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

4.1 เกิดการเรียนรู้และยกระดับความรู้ของศูนย์เรียนรู้เชิงบูรณาการ ในระดับสมาชิกรายบุคคล และศูนย์เรียนรู้ ในการเสริมทักษะการมีส่วนร่วมให้เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยการปรับใช้องค์ความรู้ทางวิชาการในการวิเคราะห์ วิทยาการทางการประเมิน เทคโนโลยีสารสนเทศศาสตร์ และการพัฒนาระบบการให้บริการฝึกอบรม สามารถพึ่งพาตนเองและมีการเรียนรู้ที่จะใช้และถ่ายทอด สนับสนุนขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้อย่างเหมาะสม

4.2 เกิดการเสริมสร้างศักยภาพการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นแบบอย่างของความพอเพียง และเป็นแหล่งขยายผลต่อยอดให้กับเครือข่าย ได้ทั้งสำหรับศูนย์เรียนรู้อื่น ๆ ปรากฏท้องถิ่น ผู้นำชุมชนและประชาชนที่เริ่มเข้าสู่ขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.3 เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบที่มีแบบอย่างเชิงระบบของการใช้ความรู้ การปฏิบัติ เครือข่าย ภาควิชาพัฒนา ที่มีส่วนร่วมอย่างสมดุลกันตลอดกระบวนการวิจัยและพัฒนา เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ศึกษาและเรียนรู้เพื่อปรับใช้ตามภารกิจของแต่ละหน่วยงาน

5. ข้อตกลงเบื้องต้น

การศึกษาตามแผนงานวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาด้วยแนวคิดการวิจัยและพัฒนาที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของนักวิจัยและคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นผลลัพธ์โดยตรง คือ การพัฒนาคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงทั้งทักษะเพิ่มเติมในการมีส่วนร่วม การจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ของตนเอง ซึ่งทำให้เกิดบทเรียนเชิงระบบทั้งหมด จึงจะต้องให้ความสำคัญกับการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและการนำเอากระบวนการศึกษาไปพิจารณาปรับใช้ จึงจะสามารถใช้ประโยชน์จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้อย่างเหมาะสม

6. นิยามศัพท์

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันท์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา และพื้นที่ประกอบอาชีพของ คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ที่ตั้งกระจายอยู่ในพื้นที่บ้านโนนรังและบ้านบุรพา ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา โดยจะเรียกสั้น ๆ ว่า ศูนย์เรียนรู้ ไว้ด้วย

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความมั่นคง รองรับกับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี แก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ทั้งยังรวมไปถึงเป็นแนวทางแห่งความสมดุลของการพัฒนาและ บริหารจัดการประเทศชาติ ด้วยการดำรงชีวิตในการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่บนฐานคิดการ สร้างความสมดุลของการผลิตและการบริโภค ที่เน้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในตนเองให้ พึ่งพาตนเองได้ แบ่งปัน ช่วยเหลือเอื้ออาทรระหว่างกันได้ ยกระดับความสุขไปตามฐานะความ เข้มแข็งที่เพิ่มขึ้นได้ โดยปฏิบัติไปตามองค์ประกอบของ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และ การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ให้มีพื้นฐานที่เข้มแข็งต่อการดำรงชีวิต และใช้เงื่อนไขความรู้ที่ถูกต้อง ควบคู่ไปกับเงื่อนไข คุณธรรม อันเป็นความดีที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและทุกคน เป็นปัจจัย แห่งความสำเร็จที่แท้จริง ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิตมนุษย์

ความพอเพียง หมายถึง การดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขด้วยความสมดุลของปัจจัยต่าง ๆ ที่มี อยู่และเกิดขึ้นในสังคม ด้วยการมีคุณลักษณะพอประมาณ มีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียน ตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง คำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลง ด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต

เงื่อนไขความรู้ หมายถึง การเรียนรู้ให้เป็นความรู้ เป็นปัญญาในขณะที่มีการปฏิบัติให้เป็นไป ตามองค์ประกอบแห่งความพอเพียง ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการ วางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม หมายถึง ความดีงามที่จะต้องเสริมสร้างในขณะที่มีการปฏิบัติให้เป็นไป ตามองค์ประกอบแห่งความพอเพียง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

การบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการของการมุ่งสู่เป้าหมายขององค์การจากการนำและทำงานร่วมกัน โดยใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ขององค์การ ประกอบด้วย คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ ในหน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดทิศทางในการใช้ทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และมีการปฏิบัติการสำเร็จตามทิศทางและแผนที่กำหนดไว้

การพัฒนาองค์การ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบขององค์การ โดยมุ่งหวังที่จะสร้างเสริมความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ ให้สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วและอยู่รอด ส่งเสริมให้สมาชิกขององค์การทุกคนตระหนักในการะความรับผิดชอบต่อตำแหน่งและหน้าที่ ประสานเป้าหมายของบุคคลกับเป้าหมายขององค์การเข้าด้วยกัน

องค์การแห่งการเรียนรู้ หมายถึง องค์การที่มีคุณลักษณะสำคัญต่อการมีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการ การพึ่งตนเอง มีศักยภาพพร้อมต่อการรองรับความเปลี่ยนแปลงและมีความสามารถในการแข่งขัน ที่เกิดจากสมาชิกในองค์การมีศักยภาพในการเป็นผู้ดำเนินโครงการด้วยความรู้ การเรียนรู้และการพัฒนา การปรับตัวด้วยความรู้ที่สามารถยกระดับได้คืบขึ้นอยู่ตลอดเวลา

ปัจจัยเชิงระบบการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ หมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้าที่เป็นปัจจัยพื้นฐานทางการบริหารจัดการ คือ บุคลากร ทุน วัสดุอุปกรณ์และโครงสร้างพื้นฐาน ปัจจัยกระบวนการ คือ การวางแผน กระบวนการและวิธีดำเนินงาน ปัจจัยผลลัพธ์ คือ ความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้อง ประโยชน์ที่เกิดขึ้น ผลกระทบต่อสังคม และปัจจัยผลสะท้อนย้อนกลับ คือ ข้อมูลที่มีการวิเคราะห์เพื่อประโยชน์ในการนำไปตัดสินใจปรับปรุงหรือพัฒนา

การพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ สร้างเสริมความมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์การ ให้สามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วและอยู่รอดอย่างยั่งยืน บนฐานความสอดคล้องกับการดำเนินการตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยการพัฒนาปัจจัยนำเข้า การพัฒนากระบวนการ การพัฒนาผลผลิต และการพัฒนาข้อมูลการย้อนกลับ

การฝึกอบรม หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาบุคลากรเพื่อการพัฒนาตัวบุคคลและองค์การ ให้ผู้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทัศนคติ นำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด ด้วยรูปแบบ วิธีการการฝึกอบรมและมีการประเมินผลที่เหมาะสม

การประเมินผลการฝึกอบรม หมายถึง การศึกษาการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมด้านความคิด ความรู้สึก และการปฏิบัติ ของผู้รับเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยประเมินทั้งระบบ ได้แก่ เนื้อหา วิทยาการ บุคลากร สิ่งอำนวยความสะดวก อุปกรณ์และเอกสารเกี่ยวกับการฝึกอบรมกลยุทธ์และเทคนิคการฝึกอบรม และผลที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งที่เห็นได้และคาดหวังได้

การประเมินแบบเสริมพลัง หมายถึง การใช้แนวคิด เทคนิคและผลการประเมินเพื่อช่วยให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นและเกิดการกำหนดตัวเอง ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ เน้นที่ระดับโครงการ แต่ใช้ได้ทั้งระดับปัจเจก องค์กร ชุมชน หรือสังคม เพื่อเพิ่มโอกาสหรือความเป็นไปได้ที่โครงการจะบรรลุเป้าหมาย

การมีส่วนร่วม หมายถึง การทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันในองค์การหรือสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ เสมอภาค ตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้าย ในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง

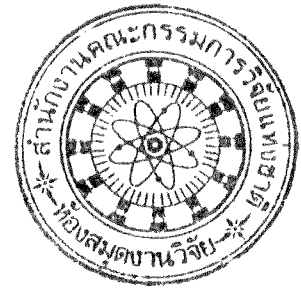
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่นำแนวคิดการปฏิบัติการซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ และการมีส่วนร่วมที่เน้นให้ทุกฝ่ายเข้าร่วมกิจกรรมวิจัย เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์ แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและจนสิ้นสุดการวิจัย ผู้ถูกวิจัยจะมีส่วนร่วมเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในการวิจัย

ความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยต่าง ๆ ในพื้นที่ที่ศึกษาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม สามารถตรวจสอบได้ทั้งจากการรับรู้ปกติและการใช้ความรู้ทางวิทยาการ ภูมิศาสตร์ ประกอบด้วย ลักษณะชุดดิน ลักษณะทางธรณีวิทยา ลักษณะภูมิประเทศ ปริมาณน้ำฝน และแหล่งน้ำ ลักษณะพืชพรรณธรรมชาติ และการใช้ที่ดินแต่ละประเภท

เทคโนโลยีระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ หมายถึง ศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่สามารถรวบรวม จัดเก็บ จัดการ วิเคราะห์ และตีความข้อมูลข่าวสารเชิงพื้นที่ คือ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ระบบการกำหนดตำแหน่งบนพื้นโลก ด้วยดาวเทียม และการสำรวจระยะไกลด้วยดาวเทียม การสำรวจด้วยภาพถ่าย และ เทคโนโลยีการทำแผนที่ หรือเรียกว่า GIS

การจัดการเรียนรู้หลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือน หมายถึง การจัดให้มีการอบรมเนื้อหาการทำบัญชีครัวเรือน เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น ด้วยรูปแบบหรือแนวทางการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาให้ผู้อบรมมีคุณลักษณะ เก่ง ดีและมีสุข โดยมีการจัดกิจกรรมหลากหลาย ยืดหยุ่น ตอบสนองการพัฒนาศักยภาพของผู้อบรมในทุกด้าน

การประเมินด้วยแบบจำลองชิปปี้ (CIPP Model) หมายถึง การประเมินภาพรวมของโครงการหรือกิจกรรม ซึ่งในการวิจัยนี้จะเป็นกิจกรรมการจัดการการเรียนรู้การฝึกอบรมการทำบัญชีครัวเรือน ตั้งแต่บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and Product) ของการดำเนินงานทั้งหมด โดยจะใช้วิธีการสร้างเกณฑ์และประสิทธิภาพของโครงการทั้งภาพรวมหรือรายปัจจัยเป็นสำคัญ เป็นวิธีการประเมินที่นำมาใช้ในการประเมินการจัดการเรียนรู้หลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือนของศูนย์เรียนรู้

บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยในแผนงานวิจัยการวิจัยแบบบูรณาการเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา มีโครงการวิจัยย่อย ประกอบด้วย การวิจัยประเมินสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ การประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ การเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของศูนย์เรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ และการศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้ โดยกำหนดให้ศึกษาหลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบและขยายผลการเรียนรู้การพัฒนาสู่ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอื่น ๆ ด้วยการศึกษาบริบทของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในมุมมองของการบริหารจัดการ การประเมินภารกิจหลักและการพัฒนาทักษะด้านวิทยาการสมัยใหม่ให้รองรับความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมตามองค์ประกอบและเงื่อนไขของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้นจึงได้มีการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องครอบคลุมแผนงานวิจัยและ โครงการวิจัย เพื่อใช้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดการวิจัย ที่นำเสนอดังต่อไปนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” (Sufficiency Economy) เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม มีความมั่นคง รองรับกับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดีแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด ทั้งยังรวมไปถึงเป็นแนวทางแห่งความสมดุลของการพัฒนาและบริหารจัดการประเทศชาติ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง ด้วยการคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ จนเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางแพร่หลายในทุกกลุ่มชน กลุ่มอาชีพ มีการศึกษาขยายความและร่วมกันขับเคลื่อนผ่านรูปแบบต่าง ๆ อย่างมากมายในปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้มีการบรรจุเป็นประเด็นหลักในการพัฒนาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติปัจจุบัน

จากการที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรรวมถึงการพัฒนาและบริหารประเทศที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลาง คำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบคอบ และคุณธรรม ประกอบการวางแผน การตัดสินใจ และการกระทำ นำไปสู่การยอมรับกันอย่างกว้างขวางแพร่หลายในทุกกลุ่มชน กลุ่มอาชีพ

1.1 พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในที่นี้จะได้อัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงพระราชทานแก่ประชาชนชาวไทยในวาระต่าง ๆ ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์ท่าน โดยจัดเป็นหมวดหมู่เพื่อเพิ่มความเข้าใจอย่างรอบด้าน ดังนี้

1.1.1 แนวคิดและประโยชน์

“...ฉันพูดเศรษฐกิจพอเพียง หมายความว่า ทำอะไรให้เหมาะสมกับฐานะตัวเอง คือ ทำจากรายได้ 200 – 300 บาท ขึ้นไปเป็นสองหมื่น สามหมื่นบาท คนชอบเอาคำพูดของฉันเศรษฐกิจพอเพียงไปพูดกันเลอะเทอะ เศรษฐกิจพอเพียง คือ คำเป็น Self – Sufficiency มันไม่ใช่ความหมายไม่ใช่แบบที่ฉันคิด ที่ฉันคิด คือเป็น Self Sufficiency of Economy เช่น ถ้าเขาต้องการดูทีวี ก็ควรมีให้เขาดู ไม่ใช่ไปจำกัดเขาไม่ให้ซื้อทีวีดู เขาต้องการเพื่อความสนุกสนาน ในหมู่บ้านไกลๆ ที่ฉันไป เขามีทีวีดูแต่ใช้แบตเตอรี่ เขาไม่มีไฟฟ้า แต่ถ้า Sufficiency นั้นมีทีวีแบบฟุ่มเฟือยเปรียบเสมือนคนไม่มีสตางค์ไปตัดสูทใส่และยังใส่เนคไทเวอร์ซาเซ อันนั้นก็เกินไป...” พระราชดำรัส พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทาน ณ พระตำหนักเปี่ยมสุข 17 มกราคม 2544

“...เศรษฐกิจพอเพียงแปลว่า Sufficiency Economy คำว่า Sufficiency Economy นี้ไม่ได้มีในตำราเศรษฐกิจจะมีได้อย่างไร เพราะว่าเป็นทฤษฎีใหม่ Sufficiency Economy นั้น ไม่มีในตำราเพราะหมายความว่าเรามีความคิดใหม่และโดยที่ผ่านผู้เชี่ยวชาญสนใจ ก็หมายความว่าเราก็สามารถที่จะไปปรับปรุงหรือไปใช้หลักการ เพื่อที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศและของโลกพัฒนาดีขึ้น

...ฉะนั้น เศรษฐกิจพอเพียงนี้ก็มันเป็นขั้นๆ แต่บอกว่าเศรษฐกิจพอเพียงนี้ให้พอเพียงเฉพาะตัวเองร้อยเปอร์เซ็นต์ นี่เป็นสิ่งที่ทำไม่ได้จะต้องมีการแลกเปลี่ยน ต้องมีการช่วยกัน ...พอเพียงในทฤษฎีหลวงนี้ คือให้สามารถที่จะดำเนินงานได้... ถ้าพอมีพอกิน คือพอมีพอกินของตัวเองนั้นไม่ใช่เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจสมัยหิน สมัยหินนั้นเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเหมือนกัน แต่ว่าค่อยๆ พัฒนาขึ้นมาต้องมีการแลกเปลี่ยนกัน มีการช่วยเหลือระหว่างหมู่บ้านหรือระหว่างจะเรียกว่าอำเภอ จังหวัด ประเทศ จะต้องมีการแลกเปลี่ยน มีการไม่พอเพียงจึงบอกว่าถ้ามีเศรษฐกิจพอเพียง เพียงเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะพอแล้ว จะใช้ได้”

“เศรษฐกิจพอเพียงเป็นทั้งเศรษฐกิจหรือความประพฤติ ที่ทำอะไรให้เกิดผลโดยมีเหตุและผลคือ ตั้งปณิธานในทางนี้ ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพอกินไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรืองอย่างยอด แต่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้ ...ฉะนั้นถ้าทุกท่านซึ่งถือว่าเป็นผู้มีความคิดและมีอิทธิพลมีพลังที่จะทำให้ผู้อื่นซึ่งมีความคิดเหมือนกันรักษาส่วนร่วมให้อยู่ดีกินดีพอสมควร ขออย่าพอควรพออยู่พอกิน มีความสงบไม่ให้คนอื่นมาแย่งสมบัตินี้ จากเราไปได้ก็จะเป็นของขวัญวันเกิดที่ถาวรที่จะมีคุณค่าอยู่ตลอดกาล” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2543

“การพออยู่พอกินไม่ได้หมายความว่า ไม่มีมีความก้าวหน้า มันจะมีความก้าวหน้าแค่พอประมาณ ถ้าก้าวหน้าเร็วเกินไป ไปถึงขั้นเขายังไม่ถึงยอดเขา หัวใจวาย แล้วก็หล่นจากเขา ถ้าบุคคลหล่นจากเขา ก็ไม่เป็นไร ช่างหัวเขา แต่ว่าถ้าคนๆ เดียวขึ้นไปวิ่งบนเขา แล้วหล่นลงมา บางทีทับคนอื่น ทำให้คนอื่นต้องหล่นไปด้วย อันนี้เดือดร้อน...” พระราชดำรัส 30 พฤษภาคม 2544

“เศรษฐกิจพอเพียง เป็นเสมือนรากฐานของชีวิต รากฐานความมั่นคงของแผ่นดิน เปรียบเสมือนเสาเข็มที่ถูกตอกรองรับบ้านเรือนตัวอาคารไว้นั่นเอง สิ่งก่อสร้างจะมั่นคงได้ก็อยู่ที่เสาเข็ม แต่คนส่วนมากมองไม่เห็นเสาเข็ม และลืมเสาเข็มเสียด้วยซ้ำ” พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2517

1.1.2 หลักการและแนวปฏิบัติ

“...ให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียวคือ ไม่ต้องทั้งหมด หรือแม้จะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอ หมายความว่า ถ้าทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ของประเทศก็จะพอ ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่ก็พอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2541

“...เศรษฐกิจพอเพียงสำคัญว่าจะต้องให้รู้จักขั้นตอน คือถ้านี้จะทำอะไรให้เร็วเกินไปไม่พอเพียงแต่ถ้าไม่เร็วเกินไป หรือถ้าช้าเกินไปก็ไม่พอเพียง ต้องให้รู้จักก้าวหน้า อาจจะเร็วก็ได้ แต่ว่าให้ก้าวหน้าโดยที่ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน อันนี้เศรษฐกิจพอเพียงคงได้ศึกษามาแล้ว เราพบมาตั้ง 10 ปีแล้ว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงแล้วต้องปฏิบัติด้วย ปฏิบัติมากที่สุด...” พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2546

“...เศรษฐกิจพอเพียง ต้องรู้จักขั้นตอน ไม่เร็วเกินไป ไม่ช้าเกินไป ไม่ให้คนอื่นเดือดร้อน ...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมดแม้จะไม่ถึงครึ่ง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ ก็จะสามารถที่จะอยู่ได้ การแก้ไขจะต้องใช้เวลาไม่ใช่ง่ายๆ โดยมากคนที่ใจร้อนเพราะเดือดร้อน แต่ว่าถ้าทำตั้งแต่เดี๋ยวนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้...” พระราชดำรัส เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2546

“...ถ้าทุกคนเลื่อมใสพอเพียงจนปฏิบัติเถิด เพราะถ้าปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงมันใช้ได้จริงๆ ไปได้จริงๆ แต่ว่าอาจจะไม่ค่อยสบาย เศรษฐกิจพอเพียง คือทำให้พอเพียง ถ้าไม่พอเพียงไปไม่ได้ แต่ถ้าทำพอเพียง สามารถที่จะนำพาประเทศให้ดี ไปได้ดี...” พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2548

จากประมวลพระราชดำรัสบางส่วนเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นความหมาย แนวคิด และประโยชน์ หลักการและแนวปฏิบัติ ที่นำเสนอไว้ข้างต้น จะเห็นได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นผู้มีอัจฉริยภาพในการคิดค้น ศึกษาและสังเคราะห์องค์ความรู้เพื่อการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย สามารถนำไปใช้ได้จริงและจะเกิดประโยชน์สุขแก่สังคมอย่างยั่งยืน มั่นคง การร่วมกันดำเนินการสนองพระราชดำริการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นภารกิจสำคัญของพสกนิกรชาวไทยทั้งมวลที่จะต้องช่วยกันขยายผลการขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

1.2 ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ธวัชชัย เพ็งพิณิจและแสงอรุณ สุนทรี (2552) ประมวลความหมายปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการศึกษาวิจัยรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงชาวบ้านด้านเกษตรกรรม ไว้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตบนทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) ไม่เร็วหรือช้าจนเกินไป โดยยึดหลักของความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว เพื่อป้องกันการเร่งประทะอันไม่พึงประสงค์ทั้งปวง ภายใต้งานไขคุณธรรมที่ประกอบขึ้นจากความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน แบ่งปัน และเงื่อนไขความรู้คือ ความรอบรู้ รอบคอบ และการระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ ไปใช้ในการวางแผนและการดำเนินการอย่างมีสติและปัญญารู้เท่าทัน เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายที่ความสุขของชีวิต ความสมดุล ความมั่นคง การพึ่งพาตนเองและพึ่งพากันเองอย่างยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

สุเมธ ดันติเวชกุล(2543) ให้ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่อุ้มชูตัวเอง (Relative Self – Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือ ตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ไม่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกฐานะทางเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

เอกสารสรุปผลการสัมมนาเรื่อง การประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อแก้ไขปัญหาคความยากจน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2545) ได้ให้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียงจากมุมมองของชุมชน สรุปความได้ว่า ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งได้เป็น 3 ระดับ คือ

1) ระดับจิตสำนึก เกิดจากความตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี (สันโดษ) และรู้สึกถึงความพอเพียงถึงการดำเนินชีวิตอย่างสมณะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่คดโกงหรือโลภ แต่คิดเผื่อแผ่แบ่งปันไปยังคนอื่น โดยยึดมั่นในหลักการรู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

2) ระดับปฏิบัติ แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นแรก ยึดหลักของการ “พึ่งตนเอง” คือ ต้องพยายามพึ่งตนเองให้ได้ในระดับครอบครัวก่อน มีการบริหารจัดการอย่างพอดี ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อ รู้จักตนเอง รู้รายรับ – รายจ่าย รักษาระดับรายจ่ายไม่ให้เกินหนี้ เน้นศักยภาพของตนเองออกมาใช้ประโยชน์ เพื่อให้พึ่งตนเองในเรื่องปัจจัยสี่ในระดับหนึ่ง

ขั้นที่สอง พัฒนาตนเองสู่การ “อยู่ได้อย่างพอเพียง” คือ ดำเนินชีวิตโดยยึดทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทา ให้ตนเองอยู่ได้อย่างสมดุลคือ มีความสุขที่แท้โดยไม่รู้สึกขาดแคลนจนต้องเบียดเบียนตนเองหรือดำเนินชีวิตอย่างเกินพอดีจนต้องเบียดเบียนผู้อื่นหรือสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการทำเกษตรแบบ “แก่งโซะ” คือ ทำแบบพออยู่พอกิน ปลูกไว้กินเองก่อนหากเหลือจึงขายและขยายพันธุ์ รวมทั้งสนับสนุนการลงแขกแทนการใช้เครื่องจักรทุ่นแรง

ขั้นที่สาม เน้น “การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร” คือ มีความคิดที่จะแบ่งปันแจกจ่ายไปให้ผู้อื่น ลดความเห็นแก่ตัวและสร้างความพอเพียงให้เกิดขึ้นในจิตใจ

ขั้นสุดท้าย เน้น “อยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้” คือ รู้จักพัฒนาตนเอง โดยเรียนรู้จากธรรมชาติและประสบการณ์ในโลกกว้างด้วยตนเองหรือจากการแลกเปลี่ยนร่วมกับผู้อื่นมีการสืบทอดและเรียนรู้เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นและพัฒนาให้เป็นสังคมที่มั่นคงและยั่งยืน โดยใช้คุณธรรมและวัฒนธรรมเป็นตัวนำไม่ใช่ใช้เงินเป็นตัวตั้ง

3) ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) กล่าวคือ การพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดนเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิด “ความพอเพียง” ในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้ง ในระดับครอบครัว ชุมชน และขยายไปสู่ระดับสังคม

1.3 คุณสมบัติและเงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เพื่อให้เกิดความชัดเจนเป็นรูปธรรม และเป็นที่เข้าใจโดยรวมในแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มูลนิธิชัยพัฒนา ได้กลั่นกรองรวบรวมและนำเสนอไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ ให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบ

ภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้ จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วย คุณสมบัติและเงื่อนไข ที่เรียกว่า 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ดังนี้

1.3.1 คุณสมบัติแห่งความพอเพียง – 3 ห่วง ประกอบด้วย

- 1) ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
- 2) ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
- 3) ภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต

1.3.2 เงื่อนไขที่ทำให้เกิดเป็นคุณสมบัติแห่งความพอเพียง - 2 เงื่อนไข เป็นเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ดังนี้

- 1) เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในปฏิบัติ
- 2) เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

1.4 ความสำคัญ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่เป้าหมายของการสร้างความมั่นคงในทางเศรษฐกิจได้ เช่น โดยพื้นฐานแล้วประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม จึงควรเน้นที่เศรษฐกิจการเกษตร เน้นความมั่นคงทางอาหาร เป็นการสร้างความมั่นคงให้เป็นระบบเศรษฐกิจในระดับหนึ่ง จึงเป็นระบบเศรษฐกิจที่ช่วยลดความเสี่ยง หรือ ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจในระยะยาวได้

เศรษฐกิจพอเพียงสามารถประยุกต์ใช้ได้ทุกระดับทุกสาขา ทุกภาคของเศรษฐกิจ ภาคการเงิน ภาคอสังหาริมทรัพย์ และการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ไม่จำกัดเฉพาะแต่ภาคการเกษตรหรือภาคเอกชน

1.5 องค์ประกอบสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2549) ได้ดำเนินการพิจารณาสรุปเป็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบความคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับเพียงพอนั้นต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ เงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

1.6 วัตถุประสงค์

เศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์ให้มนุษย์รู้จักการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด รู้จักความพอเพียง รู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านจิตใจ ยึดหลัก “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมีจิตสำนึกที่ดีต่อประเทศชาติ มีเมตตา เอื้ออาทร ประนีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง รู้รักสามัคคี

2) ด้านสังคม ให้แต่ละสังคมช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มีการเชื่อมโยงไปสู่เครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง เพื่อให้มีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น มีการแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทุกๆด้าน

3) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คำนึงถึงการใช้และการจัดการทรัพยากรอย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยยึดหลักของความยั่งยืน

4) ด้านเทคโนโลยี ควรผสมผสานเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ากับภูมิปัญญาท้องถิ่น

5) ด้านเศรษฐกิจ ควรให้ความสำคัญกับหลักการประหยัด ดัดทอนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นทุกด้าน ลดการฟุ้งเฟ้อฟุ้งเฟ้อ ยึดหลักพออยู่ พอกิน พอใช้ หลีกเลี่ยงการก่อหนี้ที่ไม่มีผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า

1.7 การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง

สุเมธ เหลืองสมิทธิมงคล(2550) กล่าวถึง การปฏิบัติตนตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้

1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ้งเฟ้อเพื่อการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อ ต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง”

2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริตแม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “...ความเจริญของคนทั้งหลายย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบ และการหาเลี้ยงชีพชอบเป็นหลักสำคัญ”

3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในการการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรงดังอดีต ซึ่งมีพระราชดำรัสเรื่องนี้ว่า “...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุขความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำ ไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น”

4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางในชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น จนถึงขั้นพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ให้ความชัดเจนว่า “...การที่ต้องการให้ทุกคนที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้ เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้า ที่มีความสุขพอมีพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือให้เกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง”

5) ปฏิบัติตนในทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วให้หมดสิ้นไป ทั้งนี้ด้วยสังคมไทยที่ล่มสลายลงในครั้งนี้ เพราะยังมีบุคคลจำนวนมิใช่น้อยที่ดำเนินการปราศจากละอายต่อแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า “...พยายามไม่ก่อความชั่วที่ตนเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษาและเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นในห้วงกามสมบุรณ์ขึ้น”

1.8 การขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสนองตอบพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อประโยชน์สุขอย่างแท้จริง ยั่งยืนให้กับสังคม ต้องอาศัยขบวนการขับเคลื่อน(คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2549) โดยมีเป้าหมายหลักของการขับเคลื่อนอยู่ที่การสร้างกระแสสังคมให้มีการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เป็นกรอบความคิดหรือส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของประชาชนทุกภาคส่วนด้วยการมีความรู้ ความเข้าใจจากการเรียนรู้ที่ถูกต้อง แท้จริงและชัดเจน

วัตถุประสงค์ของการขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตอบสนองเป้าหมายหลัก จึงเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงในประชาชนทุกภาคส่วน ทุกหมู่เหล่าเป็นขบวนการที่มีผู้เข้ามาเกี่ยวข้องจากหลากหลายภาคส่วน ทั้งปราชญ์ นักวิชาการ นักปฏิบัติและประชาชนจากหลากหลายสาขาอาชีพ ให้สามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และปลูกฝังปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนนำไปสู่การปรับแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ ให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง

ยุทธวิธีในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจะมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนและชัดเจน โดยมีขอบเขตการดำเนินงาน 4 ด้านควบคู่กันไป คือ การเชื่อมโยงเครือข่ายเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง การพัฒนาวิชาการและศึกษาวิจัย การสร้างหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

การขับเคลื่อนจะเป็นลักษณะเครือข่ายและระดมพลังจากทุกภาคส่วน แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

1) เครือข่ายสนับสนุนตามกลุ่มเป้าหมายเบื้องต้น ที่เน้นการสร้างเครือข่ายของการพัฒนาไปตามกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มที่มีภารกิจการพัฒนาหรือดำรงชีวิตในลักษณะเดียวกัน ได้แก่ เครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชน เครือข่ายธุรกิจเอกชน ให้เป็นผู้ดำเนินการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับการนำไปปฏิบัติได้ด้วยตนเองและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หนุนเสริมซึ่งกันและกันในระดับเครือข่าย ขยายเครือข่ายสู่การนำไปใช้อย่างหลากหลายในทุกภาคส่วน เกิดการเรียนรู้จากความสำเร็จและปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละภาคส่วน แบ่งปัน ถ่ายทอดบทเรียน โดยมีเครือข่ายการสนับสนุนเป็นส่วนหนุนเสริมด้านองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และการเป็นที่ปรึกษา

2) เครือข่ายสนับสนุนตามภารกิจ ที่เน้นการให้หน่วยงานหรือกลุ่มคนที่มีภารกิจโดยตรงในการแสวงหา สร้างองค์ความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนบริการสื่อสาร ข่าวสารต่าง ๆ ให้กับสังคม ได้แก่ เครือข่ายวิชาการ เครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้และเครือข่ายเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ที่นอกจากจะเป็นผู้ปฏิบัติได้เองแล้วยังให้เป็นผู้มีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาด้วยการเป็นผู้หนุนเสริมขบวนการขับเคลื่อนด้วยการดำเนินการกิจปกติในด้านการเรียนการสอน การวิจัย การถ่ายทอดความรู้ การเป็นที่ปรึกษา และการให้บริการข่าวสารข้อมูลในขบวนการการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งการดำเนินการเองและส่งผ่านไปสู่เครือข่ายสร้างกระบวนการเรียนรู้จนถึงเครือข่ายด้านประชาสังคมและชุมชน เครือข่ายธุรกิจเอกชน ในการยกระดับการขับเคลื่อนเพื่อผลการพัฒนาตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตลอดไป

1.9 การน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในฐานะที่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นผลผลิตจากพระปรีชาญาณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระเมตตาแก่พสกนิกรชาวไทย ได้ทรงคิดค้น พัฒนาและสรุปแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนฐานความสมดุลของชีวิตและสังคม การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นภารกิจที่สำคัญของพสกนิกรของพระองค์ที่จะได้ร่วมสนองพระมหากรุณาธิคุณให้มีความรู้ ความจริงและการปฏิบัติอย่างกว้างขวางไปทั่วทั้งสังคม เป็นการแบ่งเบาพระราชภาระของพระองค์ และเป็นการสร้างคุณความดีแก่ส่วนรวมตามแบบอย่างของพระองค์ท่าน การจะดำเนินการขับเคลื่อนจึงควรมียุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ยุทธศาสตร์ คือ ทางเลือกที่มีคุณค่า มีความเหมาะสมและทำให้เกิดการบรรลุเป้าหมายที่ต้องการได้ ทางเลือกจะต้องเป็นทางที่ได้รับการยอมรับ และเชื่อมั่นได้ ทางเลือกดังกล่าวนี้ ไม่มีทางเลือกใดที่จะเหมาะสมสอดคล้องเท่ากับหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว(สำนักงานคณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(กปร.), 2552) เป็นหลักการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงเลือกเป็นแนวทางในการปฏิบัติพระราชภารกิจของพระองค์จนประสบความสำเร็จ บรรลุเป้าหมายที่ทรงต้องการหรือเป็นแบบอย่างของวิธีการที่มีความมั่นคง เหมาะสมกับการปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เกิดความสุขแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง จากการที่ ทรงทุ่มเทพระวรกายตรากตรำและมุ่งมั่น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่พสกนิกร ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใด ศาสนาใด หรืออยู่ห่างไกลกันสักเพียงใด ก็มีทรงย่อท้อ ช่วยเหลือราษฎรทั้งด้านสาธารณสุข การศึกษา สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน การเกษตร การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และพลังงาน หรือแม้กระทั่งการจรรจร ทรงคิดค้นแนวทางแก้ไขได้อย่างแยบยล ทรงยึดการดำเนินการในลักษณะทางสายกลางที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่รอบตัว และสามารถปฏิบัติได้จริง ทรงมีความละเอียดรอบคอบและทรงคิดค้นหาแนวทางพัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด มีคุณค่าและควรยึดเป็นแบบอย่างในการเจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทนำมาปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดผลแก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติตลอดไป ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งนั้น จะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่างเป็นระบบ ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถามเจ้าหน้าที่ นักวิชาการและราษฎรในพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เพื่อที่จะพระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็วตรงตามความต้องการของประชาชน ให้ศึกษางานที่จะทำให้ดี อย่าผิดพลาด ความรู้จะหยุดนิ่งไม่ได้ ต้องขวนขวาย ต้องเก็บบันทึกไว้ แล้วนำกลับมาใช้

ประโยชน์ "ความรู้" ต้องพัฒนาอยู่เรื่อยๆ ต้องรู้หมดและรู้อย่างแท้จริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทำให้ดูเป็นตัวอย่าง เช่น การที่จะพระราชทานโครงการใดโครงการหนึ่งจะทรงศึกษาข้อมูลรายละเอียดอย่าง รอบคอบและครบถ้วน ทั้งจากข้อมูลเบื้องต้น จากเอกสาร แผนที่ สอบถามจากเจ้าหน้าที่ นักวิชาการ และประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้ได้รายละเอียดที่ถูกต้องและตรงกับความเป็นจริง เพื่อที่พระองค์จะได้พระราชทานความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องและรวดเร็ว ตรงตามที่ต้องการ ซึ่งนั่นก็คือ ไม่ว่าเราจะทำอะไรต้องรู้จัก ศึกษาให้เข้าใจ แล้วจึงลงมือปฏิบัติ

2. ระเบิดจากข้างใน พระองค์ทรงมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ต้องสร้างความเข้มแข็งให้คน ในชุมชนที่เราเข้าไปพัฒนาให้มีสภาพพร้อมที่จะรับเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก มิใช่การนำเอาความเจริญหรือบุคคลจากสังคมภายนอกเข้าไปหาชุมชน หมู่บ้าน ที่ยังไม่ทันได้มีโอกาสเตรียมตัวหรือตั้งตัว

3. แก้ปัญหาที่จุดเล็ก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเปี่ยมไปด้วยพระอัจฉริยภาพในการแก้ปัญหา ทรงมองปัญหาในภาพรวม (Macro) ก่อนเสมอ แต่การแก้ปัญหของพระองค์จะเริ่มจากจุดเล็ก ๆ คือ การแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าที่คนมักจะมองข้าม ดังพระราชดำรัสที่ว่า “ ถ้าปวดหัวก็คิดอะไรไม่ออก เป็นอย่างนั้นต้องแก้ไขการปวดหัวนี้ก่อน มันไม่ได้เป็นการแก้อาการจริง แต่ต้องแก้ปวดหัวก่อน เพื่อที่จะให้อยู่ในสภาพที่คิดได้ แบบ Macro นี้เขาจะทำแบบรีอูทั้งหมด ฉันไม่เห็นด้วย อย่างบ้านคนอยู่ เรียบอกบ้านนี้มันผุดตรงนั้น ผุดตรงนี้ไม่คุ้มที่จะไปซ่อม เอาดกลงรื้อบ้านนี้ระเบิดเลย เราจะไปอยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ วิธีทำต้องค่อย ๆ ทำ จะไประเบิดหมดไม่ได้ ”

4. ทรงทำตามลำดับขั้น “...การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐานคือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน ใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชาการ เมื่อได้พื้นฐานที่มั่นคงพร้อมพอสมควร และปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญ และฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้น โดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยากล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงในเวลานี้...”

5. ภูมิสังคม “...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศ ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในสังคมวิทยา คือ จะไปบังคับให้คนอื่นคิดอย่างอื่นไม่ได้ เราต้องแนะนำ เราเข้าไปไปช่วยโดยที่จะคิดให้เขาเข้ากับเราไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้ว เราเข้าไปดูว่าเขาต้องการอะไรจริง ๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

6. องค์กรรวม ทรงมีชีวิตคิดอย่างองค์กรรวม (Holistic) หรือมองอย่างครบวงจร ในการที่จะพระราชทานพระราชดำริเกี่ยวกับโครงการหนึ่งนั้นจะทรงมองเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นและแนวทางแก้ไขอย่างเชื่อมโยง เช่น กรณีของ “ทฤษฎีใหม่” ที่พระราชทานให้แก้ปวงชนชาวไทย เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพนับเป็นแนวทางหนึ่งที่พระองค์ทรงมองอย่างองค์กรรวม ตั้งแต่การถือครองที่ดิน เพื่อการบริหารจัดการที่ดิน และแหล่งน้ำอันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการประกอบอาชีพ เมื่อมีน้ำในการทำเกษตรแล้วจะส่งผลให้ผลผลิตดีขึ้น และหากมีผลผลิตเพิ่มมากขึ้น เกษตรกรจะต้องรู้จักวิธีการจัดการและการตลาด รวมถึงการรวมกลุ่ม รวมพลังชุมชนให้มีความเข้มแข็ง เพื่อพร้อมที่จะออกสู่การเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกได้อย่างครบวงจร นั่นคือ ทฤษฎีใหม่ ขั้นที่ 1, 2 และ 3

7. ไม่ติดตำรา การพัฒนาตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีลักษณะของการพัฒนาที่อนุโลมและรอมชอมกับสภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสภาพของสังคมจิตวิทยาแห่งชุมชน คือ “ไม่ติดตำรา” ไม่ผูกมัดติดกับวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย

8. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด ในเรื่องของความประหยัดนี้ ประชาชนชาวไทยทราบกันดีว่าเรื่องส่วนพระองค์ทรงใช้อย่างคุ้มค่าอย่างไร หรือฉลองพระองค์แต่ละองค์ทรงใช้อยู่เป็นเวลานาน

9. ทำให้ง่าย Simplicity ด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้การคิดค้น คิดแปลง ปรับปรุง และแก้ไขงานการพัฒนาเป็นไปได้โดยง่าย ไม่ยุ่งยากซับซ้อน และที่สำคัญคือสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่และระบบนิเวศน์โดยส่วนรวมใช้กฎแห่งธรรมชาติเป็นแนวทาง ฉะนั้น คำว่า “ทำให้ง่าย” จึงเป็นหลักคิดสำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศในรูปแบบของโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

10. การมีส่วนร่วม พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเป็นนักประชาธิปไตย “ประชาธิปไตย” มาใช้ในการบริหาร เพื่อเปิดโอกาสให้สาธารณชน ประชาชนหรือเจ้าหน้าที่ทุกระดับได้มาร่วมกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่จะต้องคำนึงถึงความคิดของประชาชน ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...สำคัญที่สุดจะต้องหัดทำใจให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังความคิดเห็น แม้กระทั่งความวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นอย่างฉลาด เพราะการรู้จักรับฟังอย่างฉลาดนั้น แท้จริงคือการระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติบริหารงาน ให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์นั่นเอง...” และ“...มีคนบอกว่าโครงการพระราชดำริแต่ละโครงการไม่ได้... ข้อนี้เป็นความคิดที่ผิดหรือเป็นความคิดที่ไม่ถูกต้องนัก เพราะหากโครงการพระราชดำริแต่ละโครงการไม่ได้ เมืองไทยไม่เจริญ...”

11. ประโยชน์ส่วนรวม การปฏิบัติพระราชกรณียกิจ และการพระราชทานพระราชดำริ ในการพัฒนาและช่วยเหลือพสกนิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงระลึกถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นสำคัญ ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า "...การปฏิบัติงานทุกอย่างของข้าราชการ มีผลเกี่ยวเนื่องถึงประโยชน์ส่วนรวมของบ้านเมืองและประชาชนทุกคน เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นที่ข้าราชการทุกคนจะต้องทำหน้าที่ทุก ๆ ประการให้ บริสุทธิ์ บริบูรณ์โดยเต็มกำลังสติปัญญา ความรู้ ความสามารถ เพื่อผลการปฏิบัติราชการทุกอย่างจักได้บรรลุความสำเร็จอย่างสูงและบังเกิดประโยชน์อย่างดีที่สุดแก่ตนเอง แก่หน้าที่และแก่แผ่นดิน..."

12. บริการรวมที่จุดเดียว One-Stop Services ทรงเน้นในเรื่องการสร้างความรู้ รัก สามัคคีและการร่วมมือร่วมแรงใจกันด้วยการปรับลดช่องว่างระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีคนต่างทำและยึดติดกับการเป็นเจ้าของเป็นสำคัญ ให้แปรเปลี่ยนเป็นการร่วมมือกันแนวพระราชดำริ ในการดำเนินบริหารของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีอยู่ทั้ง 6 ศูนย์ ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ นับเป็นรูปแบบใหม่ของการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทยอย่างแท้จริงการพึ่งตนเอง

13. ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ ทรงเข้าใจถึงธรรมชาติและต้องการให้ประชาชนใกล้ชิดกับธรรมชาติทรงมองอย่างละเอียดถึงปัญหาธรรมชาติ หากเราต้องการแก้ไขธรรมชาติ จะต้องใช้ธรรมชาติเข้าช่วยเหลือ อาทิ การแก้ไขปัญหาป่าเสื่อมโทรมได้พระราชทานพระราชดำริ การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ

14. ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ แนวปฏิบัติที่สำคัญในการแก้ปัญหาและปรับปรุงเปลี่ยนแปลงสถานะที่ไม่ปกติให้เข้าสู่ระบบที่เป็นปกติ เช่น การนำน้ำดิบจับไล่น้ำเสีย หรือเจือจางน้ำเสียให้กลับเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ การบำบัดน้ำเสียโดยใช้ผักตบชวาซึ่งมีตามธรรมชาติ ให้ดูดซับสิ่งสกปรกปนเปื้อนในน้ำ ดังพระราชดำรัสว่า “ใช้ธรรมชาติปราบธรรมชาติ”

15. ปลูกป่าในใจคน เป็นการปลูกป่าลงบนแผ่นดิน ด้วยความต้องการอยู่รอดของมนุษย์ ทำให้ต้องการบริโภคและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสิ้นเปลือง เพื่อประโยชน์ของตนเองและสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม ไม่รู้จักพอ ปัญหาความไม่สมดุลจึงบังเกิดขึ้น ดังนั้นในการที่จะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกใน การรักผืนป่าให้แก่คนเสียก่อน ดังพระราชดำรัสความว่า "...เจ้าหน้าที่ป่าไม้ควรจะปลูกต้นไม้ลงในใจคนเสียก่อน แล้วคนเหล่านั้นก็จะพากันปลูกต้นไม้ลงบนแผ่นดิน และรักษาต้นไม้ด้วยตนเอง..."

16. ขาดทุนคือกำไร ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain...) การเสีย คือ การได้ ประเทศก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนั้น เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...ต่อพสกนิกรชาวไทย “การให้” “การเสียสละ” เป็นการกระทำอันมีผลเป็นกำไร คือความอยู่ดีมีสุขของราษฎร....

17. การพึ่งตนเอง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะพระราชทานพระราชดำริแก่นักงานที่เกี่ยวข้อง ช้องอยู่เสมอๆ ว่า"...การช่วยเหลือให้เขาได้รับสิ่งที่เขาควรจะได้รับตามความจำเป็นอย่างเหมาะสม จะเป็นการช่วยเหลือที่ได้ผลที่สุด... อีกประการหนึ่งในการช่วยเหลือนั้น ควรยึดหลักสำคัญว่า เราจะช่วยเขาเพื่อให้เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ต่อไป..."และ "...การช่วยเหลือสนับสนุนประชาชนในการประกอบอาชีพ และตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ ก่อนอื่นเป็นสิ่งสำคัญยิ่งยวด เพราะผู้มีอาชีพ และฐานะเพียงพอที่จะพึ่งพาตนเองได้ ย่อมสามารถสร้างความเจริญในระดับสูงขึ้นไป..." และ "...ยืนบนขาของตัวเอง (ซึ่งแปลว่าพึ่งตนเอง) หมายความว่าสองขาของเรา ยืนบนพื้นให้อยู่ได้ไม่หกล้ม ไม่ต้องไปขอข้อมือของคนอื่นมาใช้สำหรับยืน..."

18. พออยู่พอกิน การพัฒนาเพื่อให้พสกนิกรทั้งหลายประสบความสุขสมบูรณ์ในชีวิต ได้เริ่มจากการเสด็จฯไปเยี่ยมประชาชนทุกหมู่เหล่าในทุกภูมิภาคของประเทศ ได้ทอดพระเนตรความเป็นอยู่ของราษฎรด้วยพระองค์เอง จากนั้นได้พระราชทานความช่วยเหลือให้มีความอยู่ดีกินดี มีชีวิตอยู่ในขั้น “พออยู่พอกิน” ก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีขีดสมรรถนะที่ก้าวหน้าต่อไป ดังพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “ถ้าโครงการดี ในไม่ช้า ประชาชนก็ได้กำไร จะได้ผลราษฎรจะอยู่ดีกินดีขึ้น จะได้ประโยชน์ไป...”

19. เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่มีพระราชดำริชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอด มานานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง และยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ โดยยึดหลักทางสายกลางพอเพียง พอประมาณด้วยเหตุผล มีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีสำนึกในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ สุจริตดำเนินชีวิตด้วยความอดทนมีสติปัญญา รอบคอบ

20. ความซื่อสัตย์ สุจริต และกตัญญู ทรงงานด้วยความเชื่อมั่นในความซื่อสัตย์ สุจริต และกตัญญู ทรงเป็นแบบอย่างจากการทรงปฏิบัติพระราชเพื่อประชาชน แผ่นดินรวมไปถึงความกตัญญูต่อพระราชมารดาอันเป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนทั่วไป จึงทรงสอนไว้ว่า “...คนที่ไม่มีความสุจริต คนที่ไม่มีความมั่นคง ชอบแต่ makkelijk ไม่มีวันจะสร้างสรรค์ประโยชน์ส่วนรวมที่สำคัญอันใดได้ ผู้ที่มีความสุจริตและความมุ่งมั่นเท่านั้นจึงจะทำงานสำคัญยิ่งใหญ่ที่เป็นคุณเป็นประโยชน์แท้จริงได้สำเร็จ....ผู้ที่มีความสุจริตและบริสุทธิ์ใจ แม้จะมีความรู้ น้อยก็ยอมทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้ มากกว่าผู้มีความรู้มากแต่ไม่มีความสุจริต ไม่มีความบริสุทธิ์ใจ....”

21. ทำงานอย่างมีความสุข พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระเกษมสำราญและทรงมีความสุขทุกคราที่จะช่วยเหลือประชาชน ซึ่งเคยรับสั่งครั้งหนึ่งว่า...ทำงานกับฉัน ฉันไม่มีอะไรจะให้ นอกจากการมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้กับผู้อื่น...

22. ความเพียร : ดั่งเช่นปณิธานของพระมหาชนก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเริ่มทำโครงการต่าง ๆ ในระยะแรกที่ไม่มีความพร้อมในการทำงานมากนัก ทรงใช้พระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ทั้งสิ้น พระองค์ก็ได้ท้อพระราชหฤทัย มุ่งมั่นพัฒนามาเมืองให้บังเกิดความร่มเย็นเป็นสุข

23. รู้ รัก สามัคคี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสในเรื่อง รู้ รัก สามัคคี มาอย่างต่อเนื่อง ที่มีค่าและมีความหมายลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถปรับใช้ได้กับทุกยุคสมัย ใน 3 คำ คือ

รู้ การที่เราจะลงมือทำสิ่งใดนั้น จะต้องรู้เสียก่อน รู้ถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและรู้ถึงวิธีการแก้ปัญหา

รัก คือความรักที่เมื่อเรารู้ครบด้วยกระบวนการแล้วจะต้องมีความรัก ความพิจารณาที่จะเข้าไปลงมือปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น ๆ

สามัคคี สามัคคี แต่การที่จะลงมือปฏิบัตินั้น ควรคำนึงเสมอว่าเราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องทำงานร่วมมือร่วมใจเป็นองค์กร เป็นหมู่คณะ จึงจะมีพลังเข้าไปแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปด้วยดี

หลักการรู้รักสามัคคี อาจจะอธิบายได้ด้วยข้อความพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่คนไทยไว้ว่า "...สังคมใดก็ตาม ถ้ามีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกัน ด้วยความมุ่งมั่นมุ่งเจริญต่อกัน สังคมนั้นย่อมเต็มไปด้วยไมตรีจิต มิตรภาพ มีความร่มเย็นเป็นสุข น่าอยู่..."

หลักการทรงงานที่ กปร.สรุปจัดทำเป็นเอกสารเผยแพร่ดังกล่าวข้างต้น ถือเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญต่อการดำเนินกิจการใด ๆ ที่ต้องการความสำเร็จผลที่แท้จริง ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประสมมาจากหลักการทรงงานต่าง ๆ การน้อมนำหลักการทรงงานมาเป็นยุทธศาสตร์หลักในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นอกจากจะเป็นมงคลแก่ผู้ปฏิบัติแล้วยังเชื่อมั่นได้ว่า เป็นการปฏิบัติที่สามารถบรรลุผลสำเร็จที่ต้องการได้อย่างก้าวหน้า มั่นคง ยั่งยืน

1.10 สรุป

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงมีพระเมตตาต่อปวงชนชาวไทย ทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่ดับทุกข์และสร้างสุขได้อย่างเหมาะสมอย่างยิ่ง จะต้องเป็นวิถีทางแห่งความสำเร็จของมนุษย์ในแนวทางที่ให้ความสำคัญกับความสมดุล อย่างยั่งยืนในปัจจัยสภาพแวดล้อมทุก ๆ ด้าน ด้วยการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพและความเป็นอยู่บนฐานคิดการสร้างสมดุลของการผลิตและการบริโภค ที่เน้นการสร้างเสริมเข้มแข็งจากภายในตนเองให้พึ่งพาตนเองได้ แบ่งปัน ช่วยเหลือเอื้ออาทรระหว่างกันได้ ยกระดับความสุขไปตามฐานะความเข้มแข็งที่เพิ่มขึ้นได้ โดยปฏิบัติไปตามองค์ประกอบของ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ให้มีพื้นฐานที่เข้มแข็งต่อการดำรงชีวิตและใช้เงื่อนไขความรู้ที่ถูกต้อง ควบคู่ไปกับเงื่อนไข คุณธรรม อันเป็นความดีที่เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและทุกผู้คน เป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่แท้จริง ในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต

มนุษย์ การขับเคลื่อนจึงเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จ เครือข่ายต่าง ๆ จะต้องมาบูรณาการภารกิจ และร่วมกันขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นขบวนการของสังคมโดยรวมที่เข้มแข็ง ต่อเนื่องอย่างจริงจัง และแสวงหากลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จ ซึ่งกลยุทธ์แห่งความสำเร็จ คือ การน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นหลักการในการนำไป ปฏิบัติในขบวนการขับเคลื่อนทั้งหมด

2. การพัฒนาองค์การ

2.1 ความหมาย การพัฒนาองค์การ เป็นความพยายามที่เกี่ยวข้องกับแผนงานที่ถูกกำหนดขึ้น องค์การในภาพรวม การบริหารจัดการจากผู้บริหารระดับสูง การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ในระดับองค์การ และ เครื่องมือที่มีการวางแผนงานและถูกนำมาใช้ในกระบวนการทำงานของ องค์การ(Beckhard, 1969)เป็นกระบวนการระยะยาวที่เกิดขึ้นจากความพยายามในการปรับปรุงขีด ความสามารถในการแก้ไขปัญหาและการจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากภายนอกองค์การ โดยมีที่ปรึกษาทั้งจากภายในและภายนอกองค์การที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) คอยช่วยเหลือ ให้คำปรึกษาแนะนำในการเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในองค์การ (French, 1969) เป็นระบบในการรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ และการวางแผนงาน รวมถึงการ ออกแบบเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลง และการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงของบุคลากรใน องค์การ (Beer,1980) มีการวางแผนเพื่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ ด้วยการนำแนวคิด การวิจัย และเครื่องมือทางพฤติกรรมศาสตร์มาใช้ในองค์การ (Burke, 1992)

การพัฒนาองค์การจะเป็นแนวคิดที่ผู้บริหารตระหนักถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงแล้ว ใช้แนวทางเชิงกระบวนการเป็นเครื่องมือการบริหารการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากสภาวะแวดล้อม ภายนอกในยุคของการแข่งขัน ด้วยการปรับปรุงและพัฒนาขีดความสามารถของคนในองค์การ

โดยสรุป การพัฒนาองค์การ หมายถึง ความพยายามอย่างมีแผนและต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทั้งระบบ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์การ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพ ต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารระดับสูง และใช้เทคนิคด้านพฤติกรรมศาสตร์ ประกอบกระบวนการวิจัยเชิงแก้ปัญหาเป็นแม่แบบ โดยมุ่งที่จะผสมผสานองค์ประกอบที่สำคัญ คือ คน โครงสร้าง วิทยาการและระบบความสัมพันธ์ทางสังคมขององค์การเข้าด้วยกัน

การพัฒนาองค์การ ประกอบด้วย การพัฒนาบุคคลในหน่วยงาน การคัดเลือกผู้บริหาร การ ค้นหาวิธีการบริหารงาน การปรับปรุงโครงสร้างของหน่วยงาน และการปรับปรุงการสื่อ ความหมายและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในหน่วยงาน ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยให้องค์การมีความยืดหยุ่นและปรับตัวเข้าได้กับสภาวะการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

2.1 แนวคิด

การพัฒนาองค์กร เป็นรูปแบบหนึ่งของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มุ่งเน้นผลลัพธ์ระยะยาวที่เกิดขึ้นทั่วทั้งองค์กร เป็นศาสตร์ที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดในเชิงสังคมศาสตร์และในเชิงวิทยาศาสตร์เข้าด้วยกัน ประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญในการกำหนดเป็นแนวคิดในการพัฒนา ดังนี้

2.1.1 แนวคิดพื้นฐานของการพัฒนาองค์กร

1) เป็นการใช้องค์ความรู้ทางพฤติกรรมศาสตร์มาใช้ในด้านลักษณะ และแบบของผู้นำ (จิตวิทยาและสังคมวิทยา) วัฒนธรรมการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในองค์กร (มานุษยวิทยา) การสร้างแรงจูงใจ (จิตวิทยา) การกำหนดเป้าหมายขององค์กรร่วมกัน (สังคมวิทยา) ทฤษฎีในการเรียนรู้ (จิตวิทยา) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม (สังคมวิทยา) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมหรือบริบทขององค์กร เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ปัญหา สร้างความเปลี่ยนแปลง หรือเข้าใจถึงอุปสรรคของการเปลี่ยนแปลงในองค์กรด้วย

2) เป็นแนวคิดของการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบแบบแผนอย่างวิทยาศาสตร์ ด้วยการตรวจสอบค้นหาข้อมูลสถานการณ์ที่เป็นตัวชี้วัดความจำเป็นในการพัฒนาองค์กร โดยการอาศัยแนวคิดและองค์ความรู้ในการวิจัยเข้ามาเป็นเครื่องมือหาคำตอบที่เชื่อถือได้

3) เกี่ยวข้องกับองค์กรทั้งหมดเป็นระบบ โดยพิจารณาไปที่ปัจจัยที่อธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยต่าง ๆ ในองค์กรได้ คือ “โครงสร้างขององค์กร” ต้องสัมพันธ์กับการปรับปรุงโครงสร้างขององค์กร ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง และโครงสร้างนี้เองจะเป็นฐานสำคัญสำหรับรองรับการเปลี่ยนแปลงของปัจจัย “มนุษย์” ด้วย จึงจะดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) ต้องได้รับการริเริ่ม รับรู้ ยอมรับ และร่วมมือจากผู้บริหารระดับสูง เนื่องจากในความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอำนาจ ผู้บริหารระดับสูง จะมีความสำคัญต่อความสำเร็จ ด้วยการเป็นผู้นำความเปลี่ยนแปลง จากการริเริ่ม รับรู้ ยอมรับ และร่วมมืออย่างจริงจัง จนทำให้เกิดกระแสการยอมรับหรือคล้อยตามไปทั่วทั้งองค์กรได้

5) การพัฒนาองค์กรบางครั้งอาจจะต้องอาศัยบุคคลภายนอกมาเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงเพื่อ “วิเคราะห์วิจัย” ปัญหาให้แก่องค์กร ทำหน้าที่กระตุ้นให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยใช้หลักการพัฒนาองค์กรที่อาศัยระบบการวิจัยข้อมูลจากบุคคลภายนอกองค์กร ในการพิจารณาปรับปรุงและช่วยพิจารณาปัญหาขององค์กรให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

6) การพัฒนาองค์กรจำเป็นจะต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนาน เนื่องจากการพยายามมุ่งเปลี่ยนแปลงเจตคติ พฤติกรรมและคุณภาพของงานในลักษณะการใช้กลุ่มแทนที่จะมุ่งที่แต่ละบุคคล กระทบต่อคุณลักษณะของวัฒนธรรมองค์กรที่ต้องใช้เวลานานในการเปลี่ยนผ่านสู่คุณลักษณะใหม่

2.1.2 คุณสมบัติในการพัฒนาองค์การ ประกอบด้วย

- 1) จะต้องมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลในองค์การอย่างเปิดเผย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันและกัน การไว้น้ำใจเชื่อใจกันระหว่างบุคคลในกลุ่มมีสูงพอสมควร
- 2) การวินิจฉัยสั่งการจะต้องเปิดโอกาสให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทราบ เข้าใจ และผู้ใกล้ชิดกับปัญหาได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย
- 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน ตามกฎหมายและรวมถึงความผูกพันทางจิตใจอยู่ด้วย
- 5) ทุกคนในกลุ่มมีโอกาสกำหนดเป้าหมายขององค์การร่วมกัน
- 6) การพัฒนาองค์การเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลง โดยอาศัยหลักพฤติกรรมศาสตร์
- 7) ต้องศึกษาเข้าใจบทบาทของบุคคลในองค์การในด้านความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน
- 8) การปรับปรุงโครงสร้างขององค์การให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ในด้านพฤติกรรม เจตคติที่ได้รับ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาตัวบุคคลนั้นๆ

2.2 วัตถุประสงค์

การดำเนินงานการพัฒนาองค์การจะมุ่งเน้นเพื่อพัฒนาการทำงานในองค์การให้มีประสิทธิภาพ ด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและวางแผนองค์การอย่างมีระบบ มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

- 1) เพื่อพัฒนาการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์การให้ทันสมัย และให้มีระบบที่สามารถเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างคล่องแคล่วกับสภาพงานในทุก ๆ ลักษณะอยู่เสมอ
- 2) เพื่อเพิ่มการทำงานให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพสูงสุด โดยการปรับปรุงตลอดเวลา
- 3) เพื่อส่งเสริมให้มีเจตคติแบบร่วมมือร่วมใจกันอย่างเต็มที่ต่อการแก้ไขปัญหาคือขัดแย้งร่วมกัน ลดเจตคติแบบคิดเอาแพ้เอาชนะในระหว่างพวกเดียวกันให้เหลือน้อยที่สุด
- 4) เพื่อเพิ่มพูนสัมพันธภาพให้ดียิ่งขึ้นระหว่างส่วนงานต่างๆ ในองค์การ รวมตลอดถึงระหว่างผู้บังคับบัญชาในทุกระดับชั้นขององค์การด้วย
- 5) เพื่อส่งเสริมให้บุคคลในทุกระดับชั้นขององค์การ ได้วางแผนและปฏิบัติงาน โดยมุ่งยึดถือเอาเป้าหมายหลัก หรือวัตถุประสงค์รวมขององค์การเป็นแนวทาง
- 6) เพื่อเพิ่มความไว้น้ำใจเชื่อใจ ความเปิดเผย และแสวงหาแนวทางในการที่จะจูงใจคนให้ปฏิบัติงานบรรลุผลงานที่ดี และได้รับความสัมฤทธิ์ผลมากยิ่งขึ้น
- 7) เพื่อจัดการกับปัญหาเกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและระหว่างกลุ่มคน

2.3 ลักษณะสำคัญของการพัฒนาองค์การ

- 1) การพัฒนาองค์การจะต้องเกิดขึ้นกับองค์การทั้งหมด(Whole Organization)
- 2) การพัฒนาองค์การการเน้นความเป็นระบบ(System-Oriented)ซึ่งความเกี่ยวข้องเหล่านี้จะต้องเป็นทั้งโครงสร้างกระบวนการและทัศนคติ

3) การพัฒนาองค์การเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ(Action Research) กล่าวคือ การพัฒนาองค์การเป็นไปตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

4) การพัฒนาองค์การเป็นการแก้ปัญหา(Problem solving) ช่วยปรับองค์การให้เข้ากับปัญหาโดยปราศจากความขัดแย้งหรือผลกระทบที่รุนแรง

5) การพัฒนาองค์การเป็นการใช้กระบวนการหมู่พวก(Group Process)ด้วยการวิพากษ์วิจารณ์เป็นกลุ่ม การร่วมกันแก้ไขความขัดแย้งและการประจันหน้ากันและพยายามสร้างความสัมพันธ์

6) การพัฒนาองค์การขึ้นอยู่กับข้อมูลย้อนกลับ(Feedback)ผู้บริหารนำข้อมูลมาพิจารณาและผสมผสานกันเพื่อตัดสินใจที่บุคคลมีส่วนร่วมและพอใจในการตัดสินใจนั้น

7) การพัฒนาองค์การจะให้การเรียนรู้เชิงประสบการณ์(Experiential Learning)มีลักษณะทำงานอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าที่จะเป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำงาน

8) การพัฒนาองค์การเน้นสภาพการณ์(Contingency Oriented)มีลักษณะที่สอนให้คนมีความยืดหยุ่น รู้จักประยุกต์ใช้หลักการและปรับปรุงการปฏิบัติการให้เหมาะสมกับสถานการณ์

9) การพัฒนาองค์การใช้เป็นตัวกลางในการเปลี่ยนแปลง(Change Agent) หรือเป็นที่ปรึกษา(Consultant)สำหรับกลุ่มผู้มีส่วนร่วม

2.4 กระบวนการพัฒนาองค์การ

1) การวินิจฉัยเบื้องต้น(Innitial Diagnosis) จะเน้นที่ตัวขององค์การมากกว่าตัวบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในองค์การ การวินิจฉัยองค์การที่ถูกต้องขึ้นอยู่กับการรวบรวมและการวิเคราะห์ข้อมูลที่ตรงประเด็นของปัญหาข้อมูลที่จำเป็นจะได้จากบุคคลและกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ภายในองค์การโดยการตอบแบบสอบถาม สัมภาษณ์ และการสังเกตจากที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ

2) การรวบรวมข้อมูล(Data Collection)การรวบรวมข้อมูลอาจทำได้หลายวิธีเช่น การตอบแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การสังเกต การบันทึกเหตุการณ์ และรวมไปถึงการวิจัยต่าง ๆ

3) การพิสูจน์ข้อมูล(Data Confrontation) ผู้บริหารองค์การจะตั้งคณะทำงานขึ้นคณะหนึ่งเพื่อช่วยผู้เชี่ยวชาญการพัฒนาองค์การตรวจสอบและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมไว้แล้ว เพื่อช่วยประนีประนอมข้อขัดแย้งหรือความไม่ตรงกันของข้อมูลและเพื่อกำหนดลำดับก่อนหลังของการเปลี่ยนแปลงที่จะให้เกิดขึ้น

4) การวางแผนปฏิบัติงาน(Action planning) หมายถึง กิจกรรมและเทคนิควิธีการที่เป็นแผนและเป็นระบบ ซึ่งองค์การและบุคคลในองค์การร่วมมือกันใช้ในการพัฒนาองค์การ โดยใช้กิจกรรมเพื่อการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงองค์การโดยชัดเจน เช่นการฝึกทักษะ และการให้คำปรึกษาหรือการพัฒนาหรือการเปลี่ยนแปลงที่ไม่แสดงให้เห็นกิจกรรมโดยชัดเจน กิจกรรมที่จัดทำมีลักษณะเป็นบรรทัดฐานขององค์การและบุคคลในองค์การ

5) การสร้างทีมงาน(Team Building) เพื่อเป็นกลุ่มคนที่เข้าใจและมีคุณค่าร่วมในการพัฒนา ร่วมกันปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานตามภารกิจประจำหรืองานเฉพาะกิจ

6) การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม(Intergroup Development)จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับ กลุ่มหรือทีมอื่น ๆ ด้วย

7) การประเมินและติดตามผล(Appraisal and Follow-up) เป็นการพิจารณาผลงานที่เกิดขึ้น ในด้านการยอมรับหรือนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อจะได้นำข้อมูลย้อนกลับไปเป็นข้อมูลสำหรับการ ปรับปรุงแก้ไขการดำเนินการทุกขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรในโอกาสต่อไป

2.5 แนวทางการพัฒนาองค์กร

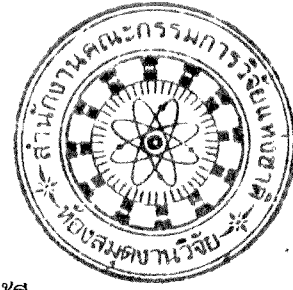
แนวทางการพัฒนาองค์กรมีหลากหลายวิธี ต่างกันตามเงื่อนไขของสภาพแวดล้อมทางการ บริหารจัดการขององค์กร แต่ไม่ว่าจะเป็นวิธีใดล้วนแล้วแต่มีปัจจัยหลักร่วมกัน คือ การแสวงหา สารสนเทศและการตัดสินใจที่เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาร่วมกัน ได้แก่ การสำรวจ ข้อมูลย้อนกลับ การฝึกอบรมแบบ Sensitivity Training การสร้างทีมงาน (Team Building) การ พัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม (Intergroup Activities, Intergroup Development) การใช้ตาข่าย การบริหาร (Grid Training, Managerial Grid) การสร้างคุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of Work Life Programs) และการบริหารโดยยึดวัตถุประสงค์ (Management by Objectives)

การพัฒนาองค์กรเป็นเทคนิคในการเปลี่ยนแปลงองค์กร ที่จะก่อให้เกิดผลดีแก่องค์กรอย่าง มาก แต่จะต้องมีการพิจารณาการเลือกใช้วิธีการที่เหมาะสม เพราะการพัฒนาองค์กรจะต้องเผชิญ กับการเมืองในการเปลี่ยนแปลงองค์กร วัฒนธรรมขององค์กร วัฒนธรรมสังคม และปัญหาที่ เกี่ยวข้องกับจริยธรรมหรือการกระทบสิทธิส่วนบุคคล

2.6 การพัฒนาองค์กรด้วยแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้

แนวความคิดขององค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวคิดที่เติบโตมาจากกระแสการเปลี่ยนแปลง เรื่องการเรียนรู้ องค์การและการจัดการ การฝึกอบรม และพัฒนา เปลี่ยนจากศูนย์กลางการเรียนรู้ อยู่ที่ผู้สอน และการเรียนรู้อย่างเป็นทางการ มาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของผู้เรียน และการ เรียนรู้จากการปฏิบัติด้วยตนเอง โดยการเรียนรู้จะถูกร้อยเรียงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต และผสมผสานเข้ากับสภาพแวดล้อมในชีวิตและการทำงาน

องค์การแห่งการเรียนรู้ คือ องค์การซึ่งคนในองค์กรสามารถขยายขอบเขตความสามารถของเขา เพื่อก่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ ได้อย่างแท้จริง เป็นที่ ๆ ส่งเสริมให้เกิดและขยายแนวความคิด ใหม่ ๆ ออกไป สามารถแสดงออกทางความคิดได้อย่างอิสระ และเป็นที่ซึ่งคนเรียนรู้ที่จะเรียนรู้ ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง (Senge, 1990)

2.6.1 วินัย 5 ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้

องค์การแห่งการเรียนรู้ คือ องค์การที่ซึ่งสมาชิกได้มีการขยายขอบเขตความสามารถของตนเองอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับองค์กร เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่บุคคลในระดับต่างๆ ต้องการอย่างแท้จริง ซึ่งประกอบไปด้วยเทคนิควิธีที่ต้องศึกษาใคร่ครวญอยู่เสมอแล้วนำมาปฏิบัติ เป็นแนวทางการพัฒนาเพื่อการแสวงหาการเสริมสร้างทักษะ เพิ่มขีดความสามารถผ่านการปฏิบัติ เพื่อความคิดสร้างสรรค์เพื่อสิ่งใหม่ๆ หรือวินัย 5 ประการ ดังนี้

1) **ความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษของบุคคลหรือความรู้แห่งตน(Personal Mastery)** เป็นหลักการที่เชื่อว่าการเรียนรู้ขององค์การจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีการเรียนรู้เท่านั้น การฝึกฝนอบรมด้วยการเรียนรู้อยู่เสมอเป็นรากฐานสำคัญ เป็นการขยายขีดความสามารถให้เชี่ยวชาญมากขึ้น ความรอบรู้เป็นผลรวมของทักษะและความสามารถ เป็นสภาพที่เป็นอยู่ตามความเป็นจริง เห็นความสำคัญเห็นภาพในอนาคตที่พึงเป็น(Vision) เห็นความแตกต่างระหว่างที่เป็นจริงกับที่ควรเป็น การที่จะสร้างความรอบรู้แห่งตนจะต้องผสมผสานความเป็นเหตุเป็นผลเข้ากับญาณหยั่งรู้ด้วยการมองอย่างเป็นระบบ เข้าใจถึงความสัมพันธ์โยงใยของปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยเหตุและผลต่อกันได้เสมออย่างรอบคอบ รอบรู้ รวมไปถึงการการส่งเสริมบรรยากาศให้เกิดความเชี่ยวชาญหรือความรู้จากการมีความเอื้ออาทรต่อการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกับองค์กร

2) **แบบแผนความคิดอ่าน (Mental Models)** เป็นหลักการที่เชื่อว่าข้อดกมลเบื้องต้นความเชื่อพื้นฐาน ข้อสรุปหรือภาพลักษณ์ ที่ตกผลึกในความคิดอ่านของคนจะมีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจต่อสิ่งต่าง ๆ นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติ ต่อค่านิยม เจตคติที่มีต่อบุคคล สรรพสิ่งและสถานการณ์ทั้งหลาย ทำให้เข้าใจ แยกแยะระหว่างสิ่งที่เชื่อกับสิ่งที่ปฏิบัติ ด้วยทักษะการคิดใคร่ครวญ(Reflection Skills) ที่เป็นการตรวจสอบความคิดความเชื่อที่มีผลต่อการปฏิบัติ ประกอบกับทักษะในการสืบค้น(Inquiry Skills) ต้องอาศัยการคิดอย่างเป็นระบบ เข้าไปร่วมทำงานจึงจะมีพลั้งเกิดผลดีสูงสุด Argyris (1991) กล่าวว่า จะต้องพยายามออกแบบและเรียนรู้สภาพแวดล้อมของการทำงานเพื่อคาดคะเนและเตรียมรับมือกับปัจจัยของภาวะแวดล้อมที่จะมีอิทธิพล ให้การยอมรับและชื่นชมผู้อื่น ใช้เหตุผลอธิบายความขัดแย้ง ด้วยการมีหลักการ คุณค่าและความเชื่อของตัวเอง แต่ควรจะสงวนความคิดเห็นไว้เพื่อประเมินสถานการณ์ เพื่อที่จะให้เกิดความเป็นองค์การเรียนรู้จากการการปรับปรุงแบบแผนความคิดร่วมกัน ผ่านเวทีการแลกเปลี่ยนที่เปิดโอกาสให้มีการเรียนรู้ร่วมกัน ได้แก่ เครือข่ายการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ การแลกเปลี่ยนความเห็น การพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการ การเล่าเรื่อง การเล่าประสบการณ์ เทคนิคการจัดประชุม การเสนอหรือแลกเปลี่ยนแนวทางใหม่ๆ ของการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกัน

3) **วิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision)** เป็นหลักการที่เชื่อว่า วิสัยทัศน์หรือภาพในอนาคตที่ปรารถนาให้เกิดมีขึ้นในองค์กรเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการมีภาวะผู้นำของสมาชิกในองค์กร เป็นพลังขับเคลื่อนในการกิจทุกอย่างขององค์กรให้มุ่งสู่เป้าหมายเดียวกัน เป็นจุดร่วมและพลังของการเรียนรู้ของสมาชิกในองค์กร โดยพัฒนาวิสัยทัศน์เฉพาะตนจากคุณค่าส่วนบุคคลที่มีต่อองค์กร นำเสนอ โน้มน้าวไปเป็นวิสัยทัศน์ร่วม ที่มีการแบ่งปันกับผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกระดับขององค์กร เกิดการปฏิบัติร่วมกันไปในทิศทางที่ทำให้วิสัยทัศน์เป็นจริงในลักษณะของปฏิบัติการในเชิงรุก ผลักดันให้เกิดเป็นความกล้าคิด กล้าทำ กล้าทำ เสริมสร้างการขับเคลื่อนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีทิศทางอย่างรวดเร็ว ประหยัดและปลอดภัย

4) **การเรียนรู้ของทีม (Team Learning)** เป็นหลักการที่เชื่อว่ากระบวนการพัฒนาขีดความสามารถของทีมจะเป็นการเสริมพลังการดำเนินการขององค์กร ไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ จะต้องเกิดจากการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันแล้วนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันอย่างมีเอกภาพ โดยผ่านการเรียนรู้ที่เกิดจากการพูดคุย และการอภิปราย ของผู้คนในองค์กร ให้ความสำคัญของการปรับแนวปฏิบัติให้ตรงกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญก่อนที่จะมีการเพิ่มอำนาจในการปฏิบัติ ให้แก่บุคคล หรือทีม ในการตัดสินใจหรือการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ

5) **การคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking)** เป็นหลักการที่เชื่อว่า การมองเห็นภาพโดยรวม เห็นทั้งหมด มีกรอบที่มองเห็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกัน มากกว่าที่จะเห็นแค่เชิงเหตุเชิงผลเห็นแนวโน้มนำรูปแบบของความเปลี่ยนแปลง ต้องเข้าใจสภาพขององค์ประกอบย่อยต่าง ๆ ในองค์กร เข้าใจปัจจัยพื้นฐาน ประวัติศาสตร์และพัฒนาการแต่อดีตถึงปัจจุบัน เห็นความซับซ้อนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันของระบบย่อย ด้วยการคิดเป็นกลยุทธ์ มีวิสัยทัศน์ สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลง และแสวงหาโอกาสจากสถานการณ์ที่วิเคราะห์ไว้

องค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศสำหรับการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีขึ้นสำหรับองค์กร กระบวนการและการจัดการ ที่ดีกว่าและเหมาะสมกว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการจัดให้องค์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ Senge (1990) เชื่อว่า หัวใจของการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้คือการเสริมสร้างวินัย 5 ประการ ให้เกิดผลจริงจังกในรูปของการนำไปปฏิบัติ แก่บุคคล ทีม และองค์กรอย่างต่อเนื่องและทุกระดับ คนจะขยายขีดความสามารถสร้างผลงานที่ต้องการได้

2.6.2 ลักษณะสำคัญขององค์กรที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

1) การแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ (Systematic Problem Solving) โดยอาศัยหลักทางวิทยาศาสตร์ เช่น การใช้วงจรของ Demming (PDCA : Plan, Do, Check, Action)

2) มีการทดลองปฏิบัติ (Experimental) ในสิ่งใหม่ ๆ ที่มีประโยชน์ต่อองค์กรเสมอ โดยอาจจะเป็น Demonstration Project หรือเป็น Ongoing program

3) มีการเรียนรู้จากบทเรียนในอดีต (Learning from their own experience) มีการบันทึกข้อมูลเป็น case study เพื่อให้สมาชิกในองค์กรได้ศึกษาถึงความสำเร็จและความผิดพลาดที่เกิดขึ้นเพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในอนาคต มีการแลกเปลี่ยนความรู้และ ประสบการณ์ของสมาชิก

4) มีการเรียนรู้จากผู้อื่น (Learning from the Others) โดยการใช้การสัมภาษณ์ (Interview), การสังเกต (Observation) ฯลฯ

5) มีการถ่ายทอดความรู้ โดยการทำ Report, Demonstration, Training & Education, Job Rotation ฯลฯ

องค์กรแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศสำหรับการพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีขึ้นสำหรับองค์กร กระบวนการและการจัดการ ที่ดีกว่าและเหมาะสมกว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้จากการจัดให้องค์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

การพัฒนาสร้างสรรค์กระบวนการในการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น ต้องอาศัยความรู้ทางเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความรู้ในเรื่องของส่วนประกอบและส่วนเชื่อมต่อกันระหว่างส่วนประกอบเหล่านั้น ตลอดจนความรู้ กระบวนการและเทคนิคต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการหรือกระบวนการใหม่ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตและการทำงานโดยรวมให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่สูงขึ้น

การพัฒนาการจัดการให้กับองค์กร จะต้องใช้ความรู้ทางด้านการบริหารจัดการมาปรับปรุงระบบโครงสร้างเดิมขององค์กร ซึ่งรูปแบบการบริหารจะเป็นไปในลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิกและผู้มีส่วนได้เสีย จะทำให้เกิดความคิดเห็นใหม่ ๆ เกิดความคิดสร้างสรรค์ สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการสามารถบรรลุเป้าหมายขององค์กรได้

2.6.3 ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กร

การพัฒนาองค์กรด้วยแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ จะให้ต้องมีลักษณะ 11 ประการ (Marquardt and Reynolds, 1994) ดังนี้

1) มีโครงสร้างที่เหมาะสม (appropriate structure) ต้องมีชั้นการบังคับบัญชาให้เหลือน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดอิสระในการทำงาน และเกิดความคล่องตัวในการประสานงานระหว่างกัน

2) มีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ภายในองค์กร (corporate learning culture) สมาชิกในองค์กรมีความตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภายในองค์กรไปพร้อม ๆ กับผลสำเร็จ เป็น "องค์กรนวัตกรรม" ที่แข็งแกร่งได้

3) มีการเสริมพลังอำนาจแก่สมาชิก (empowerment) ด้วยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบและการตัดสินใจแก้ปัญหาไปสู่พนักงานระดับล่าง ให้ได้ฝึกฝนเรียนรู้และค้นคว้าหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีอิสระในการตัดสินใจ เรียนรู้ผลลัพธ์จากสิ่งที่ตัดสินใจไปอีกด้วย

4) มีการตรวจสอบสภาพแวดล้อม(environment scanning) ต้องตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อองค์กร เพื่อสะท้อนภาพให้เห็นถึงความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การสรรค์สร้างนวัตกรรมได้อย่างชัดเจน

5) มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้(knowledge creation) สามารถถ่ายทอดโอนความรู้เหล่านั้นไปยังสมาชิกอื่นในองค์กรเพื่อให้เกิดการผลอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านช่องทางการสื่อสารและเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการสร้างฐานข้อมูลที่เข้าถึงกันได้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร

6) มีเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้(learning technology) โดยการนำวิทยาการคอมพิวเตอร์อันทันสมัยเข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยในการปฏิบัติงานที่มีการเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีการกระจายข้อมูลข่าวสาร ได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็วมากขึ้น

7) ให้ความสำคัญกับคุณภาพ (quality) ที่เน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ผลการเรียนรู้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจกลายเป็นผลงานที่ดีขึ้น

8) เน้นเรื่องกลยุทธ์ (strategy) มีการยึดถือเอาการเรียนรู้ให้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการดำเนินธุรกิจขององค์กรหรือยึดถือเอาเป็นกลยุทธ์สำคัญขององค์กร

9) มีบรรยากาศที่สนับสนุน(supportive atmosphere) เป็นบรรยากาศภายในองค์กรที่มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิก เอาใจใส่ต่อความเป็นมนุษย์ เคารพศักดิ์ศรีซึ่งกันและกัน มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันไว้ซึ่งการแบ่งแยกและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการทำงาน

10) มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมและเครือข่าย(teamwork and networking) ช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ กลายเป็นพลังร่วมในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ สมาชิกในองค์กรต้องตระหนักถึงความร่วมมือ การแบ่งปันความรู้ การทำงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งสามารถนำประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการได้

11) สมาชิกมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (vision) วิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่เป็ความมุ่งหวังขององค์กร ที่ทุกคนจะต้องร่วมกันทำให้เกิดความเป็นรูปธรรมขึ้น เป็นการเน้นให้เกิดการเรียนรู้ ในเรื่องที่มีทิศทางเป็นไปตามความต้องการร่วมกันขององค์กร

2.7 การพัฒนาองค์กรด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

2.7.1 ความหมายและแนวคิด

การมีส่วนร่วม คือ การที่ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมกันในองค์กรหรือสังคมเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมีอิสรภาพ เสมอภาค ตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้าย ในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง เน้นการมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนแก้ไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

การมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความสัมพันธ์กับแนวคิดของการเชื่อใจและการยอมรับตนเอง เพื่อที่จะนำไปสู่การมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างยั่งยืน ที่สังเกตได้จากระดับความพึงพอใจ ความไว้วางใจและทัศนคติ ความคาดหวังและกิจกรรมที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน

การมีส่วนร่วมมีความจำเป็นและมีความสำคัญในการบริหาร ในการทำให้เกิดความเป็นประสิทธิภาพและความเป็นประสิทธิผล แตกต่างจากการบริหารรูปแบบอื่นๆ อย่างไร ทั้งนี้ ความมีประสิทธิภาพเกี่ยวข้องกับความเหมาะสมและความสำเร็จของเป้าหมาย ส่วนความมีประสิทธิภาพพิจารณาเกี่ยวข้องกับค่าใช้จ่ายของความสำเร็จตามเป้าหมาย

การบริหารแบบมีส่วนร่วม ช่วยให้ผู้บริหารและหน่วยงานมีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเชิงความคาดหวังว่า จะเพิ่มคุณภาพของการตัดสินใจทางการบริหาร เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของพนักงาน เพิ่มขวัญและความพอใจในงานของพนักงานและช่วยให้องค์กรตอบสนองต่อความต้องการของสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้น

การมีส่วนร่วมควรมีลักษณะที่ส่งผลต่อการพัฒนาองค์การ คือ มีการไว้วางใจ เชื่อใจ ได้แก่ การยอมรับ ไว้วางใจ เปิดเผยข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ในการปฏิบัติงานร่วมกัน มีการสื่อสารแลกเปลี่ยนข้อมูล และพัฒนางานด้านต่างๆ เพื่อผลสำเร็จของงาน มีใช้ยึดตัวบุคคลเป็นหลัก มีการร่วมมือร่วมใจทั้งการศึกษาวัตถุประสงค์และเข้าใจปัญหาการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การตัดสินใจ และการติดต่อสื่อสารเพื่อความมุ่งหมายร่วมกันขององค์การ

2.7.2 การดำเนินงานเพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม

1) การเตรียมการเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมขององค์กร โดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้ค้นหาปัญหาขององค์กรเอง ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกในการแก้ปัญหา และตัดสินใจ กิจกรรมที่ดำเนินงาน จะต้องมีการพบปะกันเพื่อปรึกษาหารือ ค้นหาผู้นำกลุ่มและแกนนำในองค์กร เก็บรวบรวมข้อมูลและแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของสมาชิก

2) การวางแผนร่วมกับองค์กร โดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกขององค์กรสามารถวางแผนในการดำเนินการค้นหาทรัพยากร เทคโนโลยีที่หาได้ในองค์กร และวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม กิจกรรมที่ดำเนินงานคือการค้นหาผู้นำที่สามารถร่วมโครงการได้ และพัฒนาผู้นำขึ้นมาร่วมกันวางแผนดำเนินงาน

3) การดำเนินงานตามแผน โดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินงานตามแผนให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์การด้วยการหนุนเสริมให้สมาชิกเป็นผู้ดำเนินงานและควบคุมงานได้เอง กิจกรรมที่ดำเนินงาน คือ การกำหนดให้สมาชิกขององค์การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทุกครั้ง มีการกำหนดการติดตาม ควบคุม กำกับงาน และมีการมอบหมายให้สมาชิกขององค์การดำเนินการเอง

4) การควบคุมกำกับและการประเมินผลโดยกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลการดำเนินงานทุกขั้นตอน ค้นหาปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ วางแผนควบคุมกำกับงาน กำหนดหน้าที่รับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องในทุกระดับ ด้วยกิจกรรม คือ การจัดระบบข้อมูลข่าวสาร การประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรึกษาหารือเพื่อมีการประเมินผลปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ

การส่งเสริมการมีส่วนร่วม เป็นเรื่องที่สำคัญยิ่งที่จะทำให้การพัฒนาองค์กรก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายที่วางไว้ได้มากที่สุดเพราะการมีส่วนร่วมจะนำไปสู่การตัดสินใจที่ถูกต้องทำให้การติดต่อสื่อสารมีประสิทธิภาพ ผลที่ตามมาจึงเป็นสิ่งที่น่าพอใจ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เป็นการให้ความสำคัญแก่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านคุณภาพ ทำให้ได้รับรู้ข้อเท็จจริงและความคิดเห็นจากประชาชนในระดับท้องถิ่นโดยตรงเป็นประโยชน์และจำเป็นอย่างยิ่งต่อการพัฒนา

2.8 การประเมินเพื่อการพัฒนาองค์กร

การประเมินเพื่อการพัฒนาองค์กร เป็นการนำเอาแนวคิดทางการประเมินที่เป็นเรื่องของกระบวนการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นการประมาณค่าหรือการประมาณผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานโดยอาศัยข้อมูลที่ได้เก็บรวบรวมด้วยวิธีการสอบถาม ทดสอบ สังเกต และวิธีการอื่น ๆ แล้ววิเคราะห์เพื่อตัดสินระดับคุณค่าหรือบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการดำเนินงาน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการปรับปรุง แก้ไข เปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุผล เชื่อถือได้และเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่าย

การบริหารแนวใหม่ถือว่าการประเมินเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก มีความมุ่งหวังที่จะให้การประเมินเป็นทางเลือกสำหรับการสนับสนุนหรือยกเลิก รับรู้ความก้าวหน้าของการปฏิบัติงานตามโครงการ เพื่อปรับปรุงงาน เพื่อศึกษาทางเลือก หรือเพื่อขยายผล ในการนำโครงการไปปฏิบัติ

การประเมินที่มีแนวคิดและหลักการที่ชัดเจนมักจะเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานหรือการประเมินโครงการ สามารถเลือกแนวคิดเพื่อนำมาใช้ประเมินเพื่อพัฒนาองค์กรได้ดังต่อไปนี้

2.8.1 การประเมินด้วยแบบจำลอง CIPP

แบบจำลอง (Model) หมายถึง วิธีการสื่อสารทางความคิด ความเข้าใจ ตลอดจนจินตนาการ ที่มีต่อปรากฏการณ์หรือเรื่องราวใด ๆ ให้ปรากฏโดยใช้การสื่อในลักษณะต่าง ๆ เช่น แผนภูมิ แผนผังระบบสมการ และรูปแบบอื่น เป็นต้น การประเมินผลโครงการนั้น การพิจารณาปัจจัยด้านการดำเนินงานและการบริหารจัดการ โครงการที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการวางแผน การปฏิบัติตามแผน และการประเมินผล ถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการวัดความสำเร็จของผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย การติดตามผล เป็นการติดตามตรวจสอบความก้าวหน้าในการดำเนินงาน การจัดสรรทรัพยากรกับผลผลิตของโครงการร่วมกับปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบต่อการ

ดำเนินงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อประเมินความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงานในการดำเนินตามแผน และผลงานเป็นไปตามแผน วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย โดยอาจจะระหว่างการดำเนินงานที่ประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ หรือ การประเมินภายหลังการดำเนินงานเป็นการประเมินถึงผลลัพธ์และผลกระทบ

การประเมินโครงการมีหลากหลายวิธี ในที่นี้จะเลือกแนวคิดในการประเมินเชิงระบบ แบบหนึ่งมาใช้ในการศึกษาเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการดำเนินการวิจัย คือ การประเมินตามแบบจำลองชิปปี้ (CIPP Model) ของ Stufflebeam (1971) เพราะเป็นที่ได้รับการยอมรับกันทั่วไปที่จะเป็นระบบการประเมินภาพรวมของโครงการ ตั้งแต่บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต (Context, Input, Process and product) เป็นแบบจำลองเชิงระบบอย่างง่าย ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการประเมินได้ (Payne, 1994) ด้วยการพิจารณาปัจจัยพื้นฐานเชิงระบบของสิ่งที่จะประเมิน โดยใช้วิธีสร้างเกณฑ์ประเมินประสิทธิภาพของโครงการ ทั้งภาพรวมหรือรายปัจจัย

ขั้นตอนในการส่งเสริมให้บุคลากรขององค์การสามารถเรียนรู้การประเมินโครงการของตนเองได้ ตามแบบจำลองชิปปี้ ประกอบด้วย การพัฒนาวิสัยทัศน์ พันธกิจหรือความคาดหวังร่วมกันภายในองค์กรแล้ววิเคราะห์สถานการณ์จากจุดแข็งและจุดอ่อนเพื่อกำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรม เพื่อนำไปพัฒนาเป็นแผนงานการประเมินที่มีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนและการส่งเสริมให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการกำหนดกลยุทธ์ไปสู่ความสำเร็จที่ต้องการได้ด้วยตนเอง การเสริมพลังให้กับผู้ประเมินจะช่วยให้เกิดการกำหนดสิ่งที่จะประเมินและการประเมินที่ดี เป็นการประเมินแบบเสริมพลังที่สร้างพื้นที่การสื่อสารในองค์กรเพื่อสนับสนุนการเปิดรับข่าวสารและการดำเนินกิจกรรมการสื่อสารขององค์การได้อย่างกว้างขวางให้ได้เป็นข้อมูลแสดงผลการประเมินได้ตลอดการดำเนินโครงการขององค์การ (Fetterman, 2004)

2.8.1.1 กระบวนการประเมินผลโครงการ CIPP Model

แนวคิดการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP Model) พัฒนาขึ้นตั้งแต่ ค.ศ. 1971 ในหนังสือชื่อ "Educational Evaluation and Decision Making" ที่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง เพราะให้แนวคิดและวิธีการทางการวัดและประเมินผล ได้อย่างน่าสนใจและทันสมัย มีการพัฒนาแนวคิดอย่างต่อเนื่องคู่ไปกับการมีการนำแบบจำลองชิปปี้ไปทดลองใช้อย่างหลากหลายแพร่กระจายไปในทุกวงการ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไป แบ่งการประเมิน เป็น 4 ประเภท คือ

1) การประเมินด้านบริบทหรือสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินสภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในสิ่งที่ประเมินให้ได้ข้อมูลสำคัญในด้านปัจจัยสภาพแวดล้อม เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการ

2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้นหรือปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นทรัพยากรสำหรับอำนวยความสะดวกในการดำเนินโครงการ เช่น งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา รวมทั้งเทคโนโลยีและแผนการดำเนินงาน เพื่อพิจารณาถึงความเป็นไปได้ ความเหมาะสม และความพอเพียงของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่างการทำงานโครงการในด้านการจัดการและการดำเนินกิจกรรม เพื่อหาสภาพแท้จริงที่จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนา แก้ไข ปรับปรุง ให้การดำเนินการช่วงต่อไปมีประสิทธิภาพมากขึ้น และเป็น การตรวจสอบกิจกรรม เวลา ทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ ภาวะผู้นำ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในโครงการ โดยมีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกขั้นตอน จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการค้นหา จุดเด่น หรือจุดแข็ง (Strengths) และจุดด้อย (Weakness) ของนโยบาย/แผนงาน/โครงการ

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการทั้งที่เป็นข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ความคิดเห็นต่อการได้ประโยชน์และรวมไปถึงผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ของโครงการ หรือความต้องการและเป้าหมายที่กำหนดไว้ นำไปสู่การพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

จะเห็นได้ว่า การประเมินแบบ CIPP เป็นการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบของระบบทั้งหมด ซึ่งผู้ประเมินจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน กำหนดประเด็นของตัวแปรหรือตัวชี้วัด กำหนดแหล่งข้อมูลผู้ให้ข้อมูล กำหนดเครื่องมือการประเมิน วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจน

2.8.1.2 ขั้นตอนการประเมินด้วยการประเมินแบบชิปปี้

การประเมินแบบชิปปี้มีขั้นตอนที่นำไปประยุกต์ใช้กับการประเมินผลต่าง ๆ ได้ มีดังนี้

1) การบริหารจัดการการประเมินผล ด้วยการออกแบบเตรียมแผนการดำเนินงานทั้งหมด ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนคือ กำหนดโครงร่าง กำหนดบุคลากรและทรัพยากร กำหนดวิธีการปฏิบัติ ประเมินผล ประสิทธิภาพของเครื่องมือ กำหนดวิธีการที่จะพัฒนาแบบแผนการประเมิน และการจัดหา งบประมาณเพื่อนำไปใช้ดำเนินการประเมินผล

2) การวิเคราะห์สภาพบริบททั้งหมด ในการบริหารจัดการของโครงการหรือสิ่งที่จะประเมิน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นเชิงระบบ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ขอบเขตความรับผิดชอบเชิงพื้นที่หรือเชิงเนื้อหา ระยะเวลาและแนวทางดำเนินการ ตัวแปรในการวัดและมาตรฐานที่ใช้ในการตัดสินใจและนโยบายในการปฏิบัติงานของผู้ประเมินผล

3) การเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อใช้ในการทำให้ได้ข้อมูลที่เที่ยงตรง มีคุณภาพและตอบสนองการตัดสินใจได้ตามที่กำหนดไว้ในทั้ง 4 ปัจจัย ประกอบด้วย การกำหนดแหล่งข้อมูลที่จะเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการ เครื่องมือ วิธีการสุ่มตัวอย่าง และการประมวลผลการเก็บข้อมูล

4) การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการนำข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาจัดหมวดหมู่ อธิบายความหมายและสนับสนุนการนำไปตัดสินใจในแต่ละประเด็นอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การรายงานผลหรือสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการจัดรูปแบบการนำเสนอให้สะดวกต่อการทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์ตามเป้าหมายของการประเมิน

2.8.1.3 การสร้างตัวชี้วัดสำหรับการประเมินแบบชิปปี้

1) ตัวชี้วัดด้านบริบท (Context) : สามารถพิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ สภาพแวดล้อมก่อนมีโครงการ (สภาพปัจจุบันและปัญหา) ความจำเป็นหรือความต้องการที่จะต้องมีโครงการและความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือสิ่งที่จะประเมินทั้งระบบ

2) ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า(Input): สามารถพิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความพร้อมของทรัพยากร และความเหมาะสมของแผนการดำเนินงานและการจัดกิจกรรม

3) ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) : สามารถพิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ การวางแผนการดำเนินงาน ระดับการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องและความเหมาะสมของกิจกรรม เวลา และทรัพยากรของโครงการ

4) ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Product) : ตัวชี้วัดนี้อาจรวมไปถึงด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นได้ด้วย โดยสามารถพิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ ความรับรู้หรือการพัฒนาของกลุ่มเป้าหมาย รายได้หรือรายจ่าย ความพึงพอใจ คุณภาพชีวิตตามเกณฑ์มาตรฐานของผู้ที่เข้าร่วมโครงการและระดับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาต่อไป

เกณฑ์และตัวชี้วัดดังกล่าว สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการประเมินผลโครงการได้ดี ซึ่งจะครอบคลุม มิติด้านเศรษฐกิจ สังคม การบริหารจัดการ ทรัพยากร และด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น การดำเนินการประเมินดังที่นำเสนอ หากมีการวางแผนและดำเนินการประเมินอย่างเป็นระบบและเหมาะสม จะทำให้การประเมินตามแผนและโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การนำ CIPP Model ไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง จะทำให้การตัดสินใจมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงจะเป็นแบบจำลองหลักที่นำมาใช้ในกระบวนการประเมินการจัดการการเรียนรู้การฝึกอบรมหลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือนศูนย์เรียนรู้ได้ เนื่องจากในการดำเนินการแต่ละครั้ง ศูนย์เรียนรู้จะจัดทำเป็นโครงการอบรม จนถึงโครงการย่อยหรือหัวข้อหรือหลักสูตรการฝึกอบรมบัญชีครัวเรือนที่มีการพิจารณาจัดแยกปัจจัยต่าง ๆ ได้ เป็นปัจจัยด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิตเช่นกัน

2.9 การประเมินแบบเสริมพลัง

2.9.2 ความหมายและแนวคิด

การประเมินแบบเสริมพลังเป็นการประเมินผลที่มุ่งหวังจะเพิ่มโอกาสในการบรรลุความสำเร็จของโครงการ โดยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับโครงการ มีเครื่องมือการประเมินการวางแผน การปฏิบัติ เป็นการประเมินที่พัฒนาขึ้นเพื่อลดหรือคลี่คลายปัญหาและข้อจำกัดของการประเมินผลในการประเมินผลในช่วงเวลาที่ผ่านมา(อรทัย อาจอำ, 2549) ที่เกิดปัญหาเกี่ยวกับแนวคิดและกระบวนการทัศน การขาดการพิจารณาบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน หรือมีน้อยมาก ความไม่รู้หรือข้อจำกัดของมนุษย์ ที่ไม่สามารถรู้ได้ทุกอย่าง แต่ไม่รู้ว่าตนเองไม่รู้ และเฝ้าถกเถียงกันในเรื่องที่ต่างฝ่ายก็ต่างไม่รู้และนำไปสู่การยึดมั่นถือมั่นโดยไม่รู้จักตัว และปัญหาซึ่งเชื่อมโยงกับปัญหาดังกล่าวข้างต้น ก็คือปัญหาปลายเหตุต่าง ๆ อันเป็นผลพวง หรือเชื่อมโยงมาจากปัญหาที่เป็นแก่นแกนข้างต้น เช่น การที่ผลการประเมินไม่ได้นำไปใช้เพราะซ้ำ แก่ไขไม่ทันแล้ว

กระบวนการประเมินเสริมพลังจะมุ่งค้นหาความต้องการและบริการผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อโครงการไม่มาก อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการประเมินตามแนวสร้างสรรค์นิยมและการประเมินเสริมพลังก็คือ ผู้ประเมินตามแนวสร้างสรรค์นิยมจะมีการควบคุมกระบวนการประเมินและทำงานร่วมกันกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่จะพัฒนาความคิดเห็นร่วมกัน สำหรับการประเมินเสริมพลังนี้จะทำให้ภาวะการตัดสินใจของการประเมินโครงการอยู่ที่กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องในขณะที่ผู้ประเมินจะทำหน้าที่เป็นฝ่ายสนับสนุนความช่วยเหลือ(สวัสดิชัย ศรีพนมรณกร, 2546)

บทบาทเบื้องต้นของการประเมินแบบเสริมพลัง คือ การยกระดับความสามารถของผู้ร่วมเกี่ยวข้องกับโครงการให้สามารถพัฒนาการวางแผน การปฏิบัติการและการประเมินผลด้วยตนเองได้ นำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Fetterman, 1996)

รูปแบบการประเมินเสริมพลัง จะเน้นการออกแบบในลักษณะของการช่วยบุคคลและสถาบันให้สามารถช่วยเหลือตนเองและสามารถพัฒนาโครงการได้ โดยใช้หลักของการประเมินตนเองและเทคนิคการสะท้อนกลับเพื่อสะท้อนภาพงานออกมา ผู้ประเมินอาจอยู่ในบทบาทของผู้ประเมินภายใน หรือผู้ประเมินภายนอกก็ได้ โดยถ้าจะอยู่ในบทบาทของผู้ประเมินภายใน ก็สามารถดำเนินการประเมินได้โดยตนเอง และกำหนดบทบาทในการปฏิบัติการประเมินให้เหมือนกับเป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่วนในบทบาทของผู้ประเมินภายนอก ก็มักจะสนับสนุนโดยการเป็นผู้แนะนำ ให้ความช่วยเหลือ ซึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถของการประเมินผลภายในของแต่ละองค์กร

“บริบท” (context) เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากในการประเมินผลแนวใหม่ สำหรับในการประเมินตนเองด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ ก็เช่นกัน ที่มักจะเป็นการประเมินที่พิจารณา หรือให้ความสำคัญกับภาวะแวดล้อมต่าง ๆ อย่างครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมการนำ “บริบท” ในการประเมินเข้ามาพิจารณาอยู่เสมอ ทำให้ได้ความได้อย่างถูกต้อง เข้าใจความหมายของข้อมูลได้มากขึ้น ช่วยทำให้คาดการณ์ต่อไปได้ด้วยว่า บริบท หรือภาวะแวดล้อมต่าง ๆ นั้นจะมีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของแผนงานต่อไปในอนาคตอย่างไรอีกบ้าง ความเข้าใจในบริบทที่แวดล้อมมากเท่าใด หรือการประเมินใด ๆ ที่สามารถวิเคราะห์บริบทที่เกี่ยวข้องได้ละเอียด และถูกต้องมากเท่าใด จะทำให้เข้าใจอิทธิพลต่างๆ ที่มีต่อความสำเร็จ หรือต่อความยากลำบากในการดำเนินงานตามแผนงานได้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น(อรทัย อาจอำ, 2549)

การประเมินแบบเสริมพลังจะต้องกำหนดบทบาทต่าง ๆ ในการสร้างเสริมให้เกิดการเสริมพลัง ที่ควรจะเป็นความรับผิดชอบหลักของผู้ประเมินที่ทำหน้าที่ให้สมาชิกขององค์กรมีความสามารถ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และดำเนินการประเมินได้ด้วยตนเองบรรลุทั้งเป้าหมายการพัฒนาและการยกระดับความสามารถของบุคลากรตามแนวคิดของการประเมินแบบเสริมพลัง Fetterman(1995) ในด้านการฝึกอบรม การอำนวยความสะดวก การชี้แนะหรือการสนับสนุน การทำให้กระจ่าง และการปล่อยให้เป็นอิสระ

2.9.2 ขั้นตอนของการประเมินแบบเสริมพลัง

การประเมินแบบเสริมพลังอาจจะดำเนินการเป็นกระบวนการหรือขั้นตอนได้ โดยใช้แนวคิดของผู้เชี่ยวชาญต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

Fetterman(1995) กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติในการนำไปปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้เกิดการเรียนรู้การประเมินตนเองประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย

1) การรวบรวมข้อมูลเพื่อจัดลำดับความสำคัญในองค์ประกอบของแผนงานการประเมิน (Taking Stock) คือ การจัดลำดับความสำคัญ เป็นระดับคะแนนในแผนงานการมีส่วนร่วม จะเกี่ยวข้องกับหลักฐานเอกสารเพื่อเป็นหลักในการให้ระดับความสำคัญ ประกอบด้วย เอกสารหลักฐานสนับสนุนที่เหมาะสม ระดับความเชี่ยวชาญ สิ่งที่จะช่วยเตือนเกี่ยวกับความเป็นจริงและสภาพแวดล้อม แผนงานการมีส่วนร่วมนี้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการรวบรวมข้อมูลเพื่อสนับสนุนการประเมินค่าหรือการประเมินผล

2) การกำหนดเป้าหมาย (Setting Goal) คือ การกำหนดทิศทางและความต้องการการประเมินของโครงการหรือแผนงานร่วมกัน ควรได้รับการรับรู้ร่วมกันกับที่ปรึกษาหรือผู้ควบคุมการสอน และผู้มีส่วนร่วมทุกคน วัตถุประสงค์ควรจะมีเหตุผลสมผลและสามารถนำไปปฏิบัติได้ เป้าหมายที่มีความสำคัญ คือ ความสัมพันธ์ของกิจกรรมกับแผนงาน ความสามารถพิเศษ

ทรัพยากร ขอบเขตของความสามารถ แผนการมีส่วนร่วมคือการสนับสนุนเป้าหมายระดับสูงที่เชื่อมโยงกับกิจกรรมประจำวัน และมีความเกี่ยวข้องเป็นห่วงโซ่กับผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้น แผนงานการมีส่วนร่วมถูกกระตุ้นให้เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ในการยอมรับเป้าหมายของ ทุกๆ ฝ่าย วิธีการระดมสมองเพื่อที่จะสร้างสรรค์เป้าหมายใหม่ ๆ ตลอดจนการร่วมอภิปราย ทบทวน และการหาฉันทามติเพื่อการยอมรับจากทุกฝ่าย พร้อมทั้งการร่วมแรงใจกันปฏิบัติกิจกรรมของแผนงานที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน

3) การพัฒนากลยุทธ์การดำเนินงาน (Developing Strategies) แผนงานการมีส่วนร่วมคือการตอบสนองการเลือกและการพัฒนายุทธวิธีเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผนงาน โดยใช้วิธีการเช่นเดียวกัน คือกระบวนการในการระดมสมอง การทบทวนและวิพากษ์วิจารณ์และการหาฉันทามติและการยอมรับการใช้ยุทธวิธีเพื่อให้เกิดความสำเร็จ โดยการทบทวนจากการตัดสินใจด้วยความมีประสิทธิภาพและความเหมาะสม ยุทธวิธีในการตัดสินใจที่เหมาะสมตามความพอใจของผู้สนับสนุนและผู้รับบริการ เป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นมาก ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับประสบการณ์ทำงานของแต่ละคน วิธีการแสวงหาความรู้ และการใช้ผู้เชี่ยวชาญ และการวางตัวบุคคลในการขับเคลื่อนกระบวนการให้เหมาะสม

4) การบันทึกความก้าวหน้า (Documenting Progress) แผนการมีส่วนร่วมจะถูกบันทึกไว้เพื่อแสดงกระบวนการและความก้าวหน้าและการบรรลุตามวัตถุประสงค์ การออกแบบเครื่องมือ การเก็บบันทึกข้อมูลที่ครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้องเป็นเงื่อนไขสำคัญของการทบทวนกระบวนการ ป้องกันความเสียหายเมื่อเสร็จสิ้นโครงการ การบันทึกข้อมูลจะมีความเชื่อถือและแม่นยำถ้ามีความคงทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์และการช่วยเหลือในการประเมินตนเอง

เนาวรัตน์ พลายน้อยและธีรเดช ฉายอรุณ(2550) ได้พัฒนากระบวนการประเมินแบบเสริมพลังที่ได้นำไปใช้ในการปฏิบัติจริง นำมาถอดบทเรียนเป็นความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับใช้ในบริบทของโครงการในประเทศไทย ประกอบด้วย

1) ขั้นตอนเตรียมการ ทุกด้านเพื่อดำเนินการ ที่สำคัญที่สุดคือ การเตรียม “คน ” โดยการคัดเลือก การสร้างความรู้ ความเข้าใจกับผู้เข้าร่วมกระบวนการประเมิน

2) ขั้นตอนดำเนินการประเมินผลแบบเสริมพลัง มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน คือ

- การกำหนดภารกิจ หรือเป้าหมาย ของโครงการ โดยชุมชนคนในโครงการ
- การตรวจสอบต้นทุน เป็นการประเมินตนเองของกลุ่มคนในชุมชนคนในโครงการ โดยพิจารณาจากภารกิจหรือเป้าหมายที่ได้กำหนดร่วมกัน ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย คือการจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมของโครงการที่ได้ดำเนินการ การประเมินตนเองแต่ละกิจกรรม
- การวางแผนสำหรับอนาคต โดยผู้มีส่วนได้เสียของโครงการงานวิจัย

ขั้นตอนต่าง ๆ ในการประเมินผลเพื่อสร้างเสริมหรือเพื่อเพิ่มพลังอำนาจนั้น เป็นขั้นตอนแบบง่าย ๆ และใช้ได้ผลดี ช่วยทำให้ กระบวนการประเมินตนเองดำเนินไปได้อย่างเป็นระบบ เป็นเครื่องช่วยให้ผู้ประเมินผล และผู้มีส่วนร่วมในแผนงาน/โครงการทั้งหมด สามารถรู้ได้ว่าขั้นตอนไหนสำคัญ อย่างไร หรือมองเห็นการพัฒนาที่เกิดขึ้นในระดับต่าง ๆ อันที่จริงนั้น เราสามารถนำขั้นตอน และแง่มุมต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ในการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของการประเมินผลได้ด้วย หรือเมื่อต้องการรู้ว่าการประเมินผลในแนวนี มีประโยชน์ หรือมีประสิทธิผลมากน้อยแค่ไหน เราก็สามารถนำทั้งขั้นตอนและแง่มุมต่างๆ ดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพของการประเมินผล ได้อีกทางหนึ่งด้วย(อรรถัย อาจอ่ำ, 2549)

3. การบริหารจัดการ

3.1 ความหมายและแนวคิด

การจัดการ (Management) หรือ การบริหาร (Administration) เป็นคำที่มีนัยของความหมายไปในลักษณะเดียวกัน จนนิยมเรียกเป็นคำรวมว่าการบริหารจัดการ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่การสร้างความสำเร็จในองค์รวมของการดำเนินงานเชิงระบบในองค์กร เพื่อความสำเร็จอย่างสมดุล จึงมีนักบริหารและนักวิชาการให้คำจำกัดความของคำว่า การบริหารหรือการจัดการไว้ต่าง ๆ กัน ในทิศทางที่อธิบายถึงภาระหน้าที่ วิธีการและองค์ประกอบ ได้แก่ ชูดของหน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดทิศทางในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร(Griffin, 1997) การทำงานของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ร่วมกัน(Simon, 1965) เป็นศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น (Drucker, 1954) การดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้โดยอาศัยปัจจัยทั้งหลาย ได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของ (Koontz and Cyril, 1972) หมายถึง กระบวนการจัดหน่วยงานและการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า(Dale, 1968) หลักพื้นฐานของการประสานงานที่สามารถใช้กับองค์กรที่มีรูปแบบต่างๆกัน เป็นกระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือแรงร่วมใจของสมาชิกในองค์กรตระหนักถึงความสามารถ ความถนัด ความต้องการและความมุ่งหวังความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์กร จึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้(พยอม วงศ์สารศรี, 2542) การกิจของบุคคลใดบุคคลหนึ่งหรือหลายคน ที่เข้ามาทำหน้าที่ประสานให้การดำเนินงานของบุคคลที่ต่างฝ่ายต่างทำ และไม่อาจประสบผลสำเร็จจากการแยกกันทำ ให้สามารถบรรลุผลสำเร็จได้ด้วยดี(ธงชัย สันติวงษ์, 2543) รูปแบบการทำงานโดยการประสานการใช้ทรัพยากรขององค์กร ได้แก่ ที่ดิน แรงงานและทุนเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สรุปได้ว่าการบริหาร

จัดการ หมายถึง กระบวนการทำงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร โดยร่วมทำงานกับผู้อื่นและใช้ทรัพยากรขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ มีภารกิจหลัก 3 ประการ คือ การประสานการใช้ทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นอย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินงานเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กรอย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินการไปตามกระบวนการจัดการ คือ การวางแผน การจัดการองค์กร การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม

การบริหารจัดการเป็นทั้งศาสตร์ที่ต้องใช้องค์ความรู้ การพิสูจน์ ตรวจสอบ ยืนยัน และศิลปะที่ต้องใช้ทักษะ ความสามารถ เทคนิควิธีการในด้านความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ในฐานะสมาชิกขององค์กร ที่อาจจะมีบางสิ่งที่ยอธิบายไม่ได้ด้วยเหตุและผลทางวิทยาศาสตร์ แนวคิดในการบริหารจัดการจึงจะมาจากการบูรณาการปัจจัย กระบวนการ ผลลัพธ์ ข้อมูลที่ไหลเวียนเป็นแนวทางในการพิจารณาดำเนินการในการบริหารจัดการ

แนวคิดเพื่อการปฏิบัติ จะต้องประกอบด้วยการนำเอาปัจจัยในการจัดการมาดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายต่าง ๆ ขององค์กร ผู้บริหารต้องมุ่งสร้างผลสำเร็จให้เกิดขึ้น 2 ทาง คือ ประสิทธิภาพ ที่ทำให้สร้างผลสำเร็จ มีผลงานที่มีคุณค่าสูงกว่าทรัพยากรที่ใช้ไป และประสิทธิผล ที่ทำให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมาย ได้ผลผลิตและผลลัพธ์ ซึ่งเป็นคุณค่าที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายตามที่องค์กรได้ตั้งเป้าหมายไว้ ที่เป็นเครื่องมือใช้วัดความสำเร็จของกิจการ

3.2 ปัจจัยในการบริหารจัดการ

การจัดการจะสามารถดำเนินงานไปสู่เป้าหมายได้ จำเป็นต้องมีปัจจัยพื้นฐานหรือปัจจัยในการจัดการ เพื่อให้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของกิจการจะประกอบด้วยปัจจัย 4 ประการ คือ

- 1) บุคลากร (Man) เป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญมากที่สุด เพราะบุคคลเป็นปัจจัยสำคัญในการจัดการปัจจัยอื่น เพื่อนำสู่ความสำเร็จ คือ เป้าหมายขององค์กร
- 2) เงิน (Money) เป็นปัจจัยหลัก หรือเป็นปัจจัยกลางที่จะบันดลให้เกิดการจัดซื้อสิ่งของวัสดุ ที่ดิน และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการขององค์กรในรูปแบบต่าง ๆ
- 3) วัสดุ (Material) เป็นปัจจัยที่จะต้องนำป้อนเข้าสู่กระบวนการผลิตเพื่อให้ได้มา ซึ่งคุณภาพของผลิตภัณฑ์
- 4) เครื่องจักร (Machine) เป็นเครื่องมือ อุปกรณ์ ใช้สำหรับผลิตสินค้าหรือการบริการแก่ลูกค้าให้เกิดประโยชน์

3.3 ทักษะด้านการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการส่วนใหญ่จะเป็นความรับผิดชอบของผู้นำ งานของผู้นำเป็นงานที่มีความต้องมีทักษะการจัดการพื้นฐาน 3 ด้าน คือ ความคิด มนุษยสัมพันธ์ และเทคนิค โดยประยุกต์ใช้ทักษะเหล่านี้เพื่อให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) ทักษะด้านความคิด (Conceptual skills) หมายถึง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ภาพรวมขององค์การ และภาพความสัมพันธ์ของส่วนย่อยแต่ละส่วนขององค์การ เป็นทักษะที่สำคัญเป็นพิเศษสำหรับผู้บริหารระดับสูง ต้องมีความเข้าใจระบบภายในและสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์การ มีความคิดที่กว้างไกล มองภาพของโอกาสองค์การในอนาคตได้เป็นอย่างดี

2) ทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human skills) หมายถึง ความสามารถในการทำงานผ่านผู้อื่น และทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ได้แก่ การประสานงาน การสั่งการ การติดต่อสื่อสารและการแก้ปัญหาคความขัดแย้ง

3) ทักษะด้านเทคนิค (Technical skills) หมายถึง ความชำนาญในการปฏิบัติงานเป็นพิเศษ ทั้งวิธีการ เทคนิค การวิเคราะห์ แก้ปัญหาในการปฏิบัติงาน มีความสำคัญเป็นพิเศษสำหรับผู้บริหารระดับต้นเพื่ออบรม แนะนำผู้ปฏิบัติ และแก้ปัญหาในกระบวนการผลิตให้กับผู้ในระดับที่สูงขึ้นได้

3.4 กระบวนการบริหารจัดการ

กระบวนการบริหารจัดการ เป็นขั้นตอนของการดำเนินการบริหารจัดการเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดได้อย่างเป็นขั้นตอน มีระบบ ระเบียบแบบแผน เชื่อมั่นได้ว่า สามารถนำไปประยุกต์ใช้สำหรับการบริหารจัดการในวาระต่าง ๆ สมคิด บางโม (2544) ได้รวบรวมแนวทางเป็นกระบวนการบริหารจัดการของนักวิชาการโดยทั่วไป เป็นแบบอย่างในการพิจารณา ดังนี้

3.4.1 กระบวนการจัดการของออร์ไฟล์

ไฟล์เป็นบุคคลแรกที่วิเคราะห์ถึงองค์ประกอบมูลฐานของการจัดการว่ามี 5 ประการ (POCCC) ดังจะกล่าวถึง กระบวนการจัดการของไฟล์มีดังนี้

1) การวางแผน (Planning) คือ การศึกษาข้อมูลในปัจจุบันและคาดการณ์ในอนาคต แล้ววางแผนเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติไว้

2) การจัดหน่วยงาน (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างของหน่วยงานหรือองค์การ ออกเป็นหน่วยงานย่อยๆ กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน การจัดสรรคนเข้าทำงาน ในตำแหน่งต่าง ๆ

3) การสั่งการบังคับบัญชา (Commanding) คือ สั่งให้คนทำงานตามที่มอบหมายงาน ให้ทำ บังคับบัญชาพนักงานให้ทำงานตามภารกิจของหน่วยงาน

4) การประสานงาน (Coordinating) คือ การจัดระเบียบการทำงาน การติดต่อประสานงานให้หน่วยงานย่อยต่าง ๆ และประสานคนให้ทำงานโดยราบรื่นไม่ให้เกิดขัดแย้งกัน

5) การควบคุม (Controlling) คือ การดูแล แนะนำ ชี้แจงและแก้ไขให้พนักงานปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ตรวจสอบให้ผลการปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ หรือควบคุมให้ทำงานตามระเบียบข้อบังคับที่วางไว้

3.4.2 กระบวนการจัดการของกวลิกและเออร์วิก

กวลิกและเออร์วิก (Gulick and Urwick) ได้นำหลักการจัดการของฟาโยล์มาปรับปรุงประยุกต์กับการบริหารราชการ ได้เสนอหลักการบริหารระบบราชการที่เรียกว่า "POSDCoRB" ซึ่งหมายถึงกระบวนการบริหาร 7 ประการดังนี้

- 1) P = Planning หมายถึง การจัดวางโครงการและแผนปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้าว่าจะต้องทำอะไรบ้างและอย่างไร เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้
- 2) O = Organizing หมายถึง การจัดหน่วยงาน กำหนดโครงสร้างหน่วยงานการแบ่งส่วนงาน การจัดสายงานตำแหน่งต่าง ๆ กำหนดอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน
- 3) S = Staffing หมายถึง การจัดตัวบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนาบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดีการประเมินผลการทำงาน และการพ้นจากงาน
- 4) D = Directing หมายถึง การอำนวยการ นับตั้งแต่การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการ การควบคุมบังคับบัญชา และควบคุมการปฏิบัติงาน
- 5) Co = Coordinating หมายถึง การประสานงาน ประสานกิจการด้านต่าง ๆ ของหน่วยงาน ให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินไปสู่เป้าหมายเดียวกัน
- 6) R = Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติของหน่วยงานให้แก่ผู้บริหารและสมาชิกของหน่วยงานได้รับทราบความเคลื่อนไหวของการดำเนินงาน
- 7) B = Budgeting หมายถึง การงบประมาณ การจัดงบประมาณ บัญชี การใช้จ่ายเงิน การควบคุมและตรวจสอบด้านการเงิน

กระบวนการจัดการดังกล่าวเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ได้นำไปประยุกต์ในการบริหารด้านต่าง ๆ ทั้งราชการและธุรกิจ นอกจากนั้นยังใช้อ้างอิงทางวิชาการอยู่เสมอ

3.4.3 กระบวนการจัดการของคุนตซ์

แฮร์โรลด์ คุนตซ์ (Harold Koontz) กำหนดขั้นตอนการจัดการไว้ 5 ขั้นตอน (POSDC) คือ Planning-การวางแผน / Organizing-การจัดองค์การ / Staffing –การจัดคนเข้าทำงาน / Directing-การอำนวยการ และ Controlling-การควบคุมการทำงาน

3.4.4 กระบวนการจัดการของเออร์เนสต์ เดล

เออร์เนสต์ เดล (Ernest Dale) ได้จำแนกหน้าที่ของผู้จัดการไว้ 7 ขั้นตอน คือ POSDCIR ซึ่งเห็นพ้องกับคุนตซ์ 5 ขั้นตอนแรกและได้เพิ่มเข้าไปอีก 2 ขั้นตอน คือ Planning-การวางแผน/ Organizing-การจัดองค์การ/Staffing-การจัดคนเข้าทำงาน/Directing-การอำนวยการ และ Controlling-การควบคุมการทำงาน และเพิ่มเติมด้วย Innovation-การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ กับ Representation-การเป็นตัวแทนขององค์การ

จากแนวคิดกระบวนการจัดการต่าง ๆ อาจจะสรุปให้กระบวนการบริหารจัดการมีความ กระชับ ลดขั้นตอน เข้าใจได้ง่ายแต่ยังคงมีสาระสำคัญ ครอบคลุมขั้นตอนต่าง ๆ ที่แตกต่าง หลากหลายกันไป โดยกำหนดให้กระบวนการบริหารจัดการมีขั้นตอน โดยสรุป ดังนี้

1) **การวางแผน (Planning)** หมายถึง การกำหนดแผนงานหรือวิธีการปฏิบัติงานไว้ เป็นการล่วงหน้าเพื่อผลสำเร็จตามที่ต้องการ เกี่ยวข้องกับการใช้ดุลพินิจพิจารณาถึงผลสำเร็จ ที่ต้องการจะได้และหนทางที่จะทำให้ได้ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ผู้บริหารจะคาดการณ์อนาคต และ คิดวิเคราะห์เพื่อกำหนดเป้าหมาย กำหนดแผนงานหรือแนวทางการปฏิบัติที่เหมาะสมที่จะช่วยให้ บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ เป็นเครื่องช่วยให้ผู้บริหารเกิดความรอบคอบในการก้าวไปใน อนาคต สามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นข้างหน้า ช่วยให้เกิดการป้องกันปัญหา มากกว่าการต้องคอยแก้ไขปัญหาคือที่จะเกิดขึ้น

2) **การจัดองค์การ (Organizing)** หมายถึง การพัฒนาระบบงาน การจัดโครงสร้าง ขององค์การโดยมีการกำหนดตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ ความรับผิดชอบ และรายละเอียดของงาน ตลอดจนกำหนดทิศทางการติดต่อสื่อสารของผู้ได้บังคับบัญชา จุดมุ่งหมาย คือ การกำหนดงาน และความสำคัญของอำนาจหน้าที่ การกำหนดลักษณะเฉพาะของงาน โดยการแบ่งงาน ประกอบด้วยงานที่กำหนดออกมาเป็นแผนก และการมอบอำนาจหน้าที่ การแยกงานออกเป็นงาน ย่อยตามการพัฒนารายละเอียดของงาน คุณสมบัติของงาน ให้ทราบลักษณะของงาน การกำหนด แผนผังโครงสร้างขององค์กร ขนาดของการควบคุม และสายการบังคับบัญชา โครงสร้างองค์การ จะต้องระบุถึงวิธีการใช้ทรัพยากรและวิธีการซึ่งวัตถุประสงค์มีการกำหนดขึ้น รูปแบบทั่วไปของ การจัดองค์การ คือ ตามหน้าที่ (Functional) ตามฝ่าย (Divisional) ตามหน่วยเชิงกลยุทธ์ (Strategic business unit) และเมทริกซ์ (Matrix) ต้องมีผู้รับผิดชอบดำเนินการให้องค์การมีกำลังคนที่มี ประสิทธิภาพพร้อมในการทำงานทุกตำแหน่งงาน

3) **การนำหรือการสั่งการ (Leading/Directing)** เป็นการใช้อิทธิพลเพื่อจูงใจสมาชิกของ องค์การให้ปฏิบัติงานและนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่ระบุไว้ หรือเป็นกระบวนการจัดการ ให้ทำงานร่วมกันได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพราะทรัพยากรมนุษย์เป็นสิ่งที่ซับซ้อนและเข้าใจองแท้ได้ ยาก การนำหรือการสั่งการจึงต้องใช้ความสามารถหลายเรื่องควบคู่กันไป อาทิ ภาวะความเป็นผู้นำ ของผู้บริหาร การจูงใจ การติดต่อสื่อสารในองค์กร และการทำงานเป็นทีม เป็นต้น เป็นเรื่องของ ความรู้ความชำนาญ ประสบการณ์ และความสามารถที่จะชักจูงให้พนักงานร่วมกันปฏิบัติงานไป ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ต้องมีการมอบหมายงาน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้เป็นวัฒนธรรม องค์กร มีการติดต่อสื่อสาร กระตุ้นให้พนักงานมีจิตสำนึกที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลดีที่สุด สามารถประยุกต์ศิลปะการสั่งการให้มีประสิทธิภาพสอดคล้องตามสถานการณ์ได้

4) **การควบคุม (Controlling)** หมายถึง กระบวนการในการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน เปรียบเทียบผลงานกับเป้าหมายหรือมาตรฐานและแก้ไขให้ได้ตามเป้าหมาย การควบคุมนี้จะทำให้ผู้บริหารรับผิดชอบในการติดตามความก้าวหน้าในงานกำกับดูแลการทำงานของผู้นปฏิบัติงาน และหากมีข้อบกพร่องจะต้องดำเนินการแก้ไข ผู้บริหารทุกระดับจะควบคุมเป็นไปตามวงจรของการควบคุม คือ การกำหนดมาตรฐาน การวัดผลการปฏิบัติงาน การเปรียบเทียบผลงานกับมาตรฐานและการวิเคราะห์ผลเพื่อการปรับปรุงหรือการพัฒนา

ประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการ จึงเป็นเรื่องของการใช้ความรู้และทักษะในการขับเคลื่อนองค์กรไปสู่ความสำเร็จด้วยความเข้าใจเชิงระบบ ที่ปัจจัยต่าง ๆ ล้วนมีความสัมพันธ์ต่อกัน มีอิทธิพลต่อความสำเร็จที่ต้องการทั้งสิ้น จะต้องมียุทธศาสตร์เป็นศูนย์กลางทั้งเป็นผู้ขับเคลื่อน ผู้หนุนเสริม ผู้รับประโยชน์และผู้เสียประโยชน์ ต้องออกแบบแนวคิดและกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินงาน การเรียนรู้และทำความเข้าใจกับปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ขององค์กรจะเป็นส่วนหนึ่งของการทำให้เข้าใจระบบและปรับเปลี่ยนแนวคิดกับกระบวนการให้สอดคล้องและบรรลุเป้าหมายที่ต้องการตามแนวทางของศาสตร์และศิลป์ของการบริหารจัดการได้

4. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเชิงกลยุทธ์ (Whellen, 2004) เป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ในการบริหารจัดการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่ต้องมีการดำเนินการตามกระบวนการกำหนดทิศทางต่าง ๆ เป็น วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าหมาย ขององค์กร ภายใต้สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา แล้วประเมินและกำหนดทางเลือกที่เรียกว่ากลยุทธ์ในระดับต่าง ๆ ขององค์กร แสดงให้เห็นว่าองค์กรมีความสามารถในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพในต้นทุนที่ต่ำที่สุด เตรียมพร้อมอยู่เสมอในการตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันมีการนำเสนอเทคนิคการวิเคราะห์ไว้อย่างหลากหลาย โดยในการศึกษานี้จะทบทวนเอกสารและกำหนดกรอบแนวคิด ตามแนวทาง ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก ทำได้โดยศึกษาสถานการณ์ทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินองค์กร เพื่อพิจารณาโอกาสและอุปสรรคที่สำคัญต่อการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ ที่องค์กรไม่สามารถควบคุมความเปลี่ยนแปลงได้ ประกอบด้วย การวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงและความเกี่ยวข้องใน 2 ส่วนคือ สภาพแวดล้อมทั่วไป และสภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน หรือที่เรียกว่าสภาพแวดล้อมทางการแข่งขันในอุตสาหกรรมหรือองค์กรแต่ละประเภท

4.1.1 สภาพแวดล้อมทั่วไป (General Environment) เป็นปัจจัยต่าง ๆ ในสังคมโดยทั่วไปที่เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานขององค์กรโดยไม่สามารถควบคุมได้ ผู้รับผิดชอบในการวางแผนจำเป็นต้องติดตามความเปลี่ยนแปลง คาดการณ์และเตรียมความพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงได้เสมอ ประกอบด้วยปัจจัยสากล 4 ด้านหรือเรียกว่า “PEST Environment” ที่จะต้องพิจารณาทั้งสถานการณ์ สาเหตุและแนวโน้มที่จะมีผลต่อแต่ละองค์การ ดังนี้

1) Political Environment : สภาพแวดล้อมด้านการเมือง เป็นปัจจัยทางด้านการปกครองและกติกาสังคมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้โดยพลังของสังคม ได้แก่ ความเข้มงวดของกฎหมายและการบังคับใช้ อำนาจทางการเมือง อิทธิพลของกลุ่มอำนาจทางการเมืองรวมถึงกระแสความเชื่อในแนวคิดทางการเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่อาจสร้างหรือทำลายระบบขององค์การได้เช่นกัน

2) Economic Environment : สภาพแวดล้อมด้านเศรษฐกิจ เป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อองค์การหรือองค์การ ได้แก่ รายได้ ความต้องการซื้อ และสภาพเศรษฐกิจ ดัชนีชี้ค่าทางเศรษฐกิจ

3) Sociological Environment : สภาพแวดล้อมด้านสังคมวัฒนธรรม เป็นปัจจัยด้านความเป็นอยู่ ความรับรู้ ความเข้าใจ ที่แสดงออกมาเป็นขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต การบริโภค จากอิทธิพลของความเชื่อ การศึกษา อาชีพ ย่อมมีผลกระทบต่อขององค์การได้

4) Technological Environment : สภาพแวดล้อมด้านเทคโนโลยี เป็นปัจจัยที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการสมัยใหม่ การปรับใช้วิทยาการที่เหมาะสม ก่อให้เกิดโอกาสหรือเป็นอุปสรรคแก่องค์การได้อย่างรวดเร็วและรุนแรงโดยเฉพาะองค์การในกลุ่มที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีหรือนวัตกรรม

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นสภาพแวดล้อมทั่วไปจะต้องพิจารณาโอกาสน้ำหนักหรืออิทธิพลของปัจจัยที่เกิดขึ้นที่จะมีผลต่อการจัดการและการดำเนินองค์การ โดยศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน กำหนดน้ำหนักของความสำคัญต่อองค์การ และการได้มาของสารสนเทศที่เหมาะสมจึงจะสามารถวิเคราะห์ได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ผลการวิเคราะห์แสดงภาพรวมขององค์การในสถานการณ์ของทั้งสังคมและโลก

4.1.2 สภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน (Task Environment) หรือสภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน (Competitive Environment) เป็นปัจจัยสภาพแวดล้อมที่มีผลกระทบโดยตรงทันทีต่อการดำเนินงานขององค์การ เป็นสภาพการแข่งขันกันเองในกลุ่มองค์การที่มีลักษณะเดียวกัน

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในการดำเนินงาน จะศึกษานำไปทีผลกระทบโดยตรงต่อองค์การทำให้เกิดความสามารถที่จะแข่งขันหรือมีความเสียหายจากการแข่งขันตามปกติได้ ประกอบด้วย ปัจจัยผู้บริโภค คู่แข่ง ผู้ที่จะเข้าสู่การแข่งขัน สินค้าทดแทน ผู้จัดส่งสินค้าหรือ

วัตถุดิบในหัตถ์การ และผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับองค์การ ที่นิยมใช้คือการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการแข่งขัน (Five Forces Model of Industry ของ Michael E. Porter) โดยอธิบายว่ามีพลัง 5 ประการในการทำให้เกิดสภาพการแข่งขันระหว่างองค์การในระดับต่าง ๆ กัน ดังนี้

1) **คู่แข่งที่เข้ามาใหม่ในตลาด** เป็นพลังที่เกิดเป็นอุปสรรคหรือโอกาสที่จะทำให้คู่แข่งที่เข้ามาใหม่ในตลาด โดยการเข้ามาใหม่จะทำให้ต้องเพิ่มสมรรถนะและศักยภาพที่จะแย่งส่วนแบ่งตลาดของคู่แข่งเดิม เกิดการใช้ทรัพยากรมากขึ้น น้ำหนักของการเกิดเป็นโอกาสหรืออุปสรรคจะอยู่ที่ที่มีผลต่อแต่ละองค์การ คือ การประหยัดจากขนาด ขุน ช่องทางการจำหน่าย ความผูกพันต่อตราชื่อ ความได้เปรียบทางต้นทุน ประสิทธิภาพ นโยบายของรัฐ การตอบโต้ขององค์การเก่า และ ต้นทุนของการเปลี่ยนผู้จำหน่าย

2) **อำนาจต่อรองของผู้ค้าวัตถุดิบ** การดำเนินงานของผู้ขายปัจจัยการผลิตจะมีผลกระทบต่อองค์การทำให้ราคาปัจจัยการผลิตและราคาสินค้าสูงขึ้น หรือทำให้ต้องลดคุณภาพ และลดบริการ การวิเคราะห์จะพิจารณาตามอำนาจของผู้ค้าวัตถุดิบ ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ จำนวนผู้ขาย ปัจจัยการผลิต การเน้นกลุ่มเป้าหมายเฉพาะที่ไม่ใช่ของค์การของผู้ซื้อ การหาสินค้าทดแทนได้

3) **อำนาจต่อรองของผู้ซื้อ** ผู้ซื้อผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมจะสร้างอำนาจการต่อรองกับผู้ขายปัจจัยการผลิตทำให้เกิดโอกาสหรือกลายเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินองค์การได้ โดยพิจารณาปัจจัยด้าน การที่ผู้ซื้อมีความสำคัญที่กว่ากลุ่มขายปัจจัยการผลิต ปริมาณการซื้อ มาตรฐานผลิตภัณฑ์หรือบริการที่ทำให้ไม่แตกต่างกันและการมีข้อมูลที่ถูกต้องเกี่ยวกับโครงสร้างต้นทุนของผู้ขายปัจจัยการผลิต

4) **อุปสรรคจากผลิตภัณฑ์ที่ทดแทนกันได้** ความสามารถในการหาสินค้าที่ทดแทนกันทำให้เกิดข้อจำกัดด้านราคาของผลิตภัณฑ์ในอุตสาหกรรม องค์การที่มีการแข่งขันที่ทดแทนกันได้จะมีลูกค้ากลุ่มเดียวกัน

5) **การเพิ่มขึ้นของการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น** ระบบเศรษฐกิจเสรีนิยมส่งผลให้มีการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้น ทั้งด้านราคา ผลิตภัณฑ์และนวัตกรรม การวิเคราะห์ต้องคำนึงถึงผลกระทบในปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ สภาพการแข่งขันที่เท่าเทียมกันและรุนแรง การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมที่จะลดลง ผลที่ทำให้ต้นทุนคงที่หรือต้นทุนในการเก็บรักษาสูง ผลที่เกิดจากการขาดการสร้างแตกต่างหรือการเปลี่ยนแปลงของต้นทุน

ในปัจจุบันการวิเคราะห์พลังผลักดันทั้ง 5 ประการจะมีการจัดกลุ่มพลังใหม่ที่จะต้องวิเคราะห์รวมเข้าไปด้วย คือ อำนาจของผู้มีส่วนได้เสียโดยตรงกับองค์การ เนื่องจาก ปัจจัยนี้เป็น การเปลี่ยนแปลงกระแสหลักที่เกิดขึ้น โดยที่จะไม่มีการจำกัดผู้มีส่วนได้เสียกับองค์การ ไว้แต่เพียง

ผู้ลงทุนหรือเกี่ยวข้องโดยตรงเท่านั้น ยังมีบุคคลอื่นเข้ามามีอิทธิพลอยู่ตลอดเวลา กลุ่มสังคมจึงเข้ามามีอำนาจเหนือการตัดสินใจดำเนินการได้ เช่น กลุ่มผู้ครองผู้บริโภครวม กลุ่มอนุรักษ์ หรือกลุ่มเครือข่ายพนักงาน ทั้งหมดนี้จะต้องมีการวิเคราะห์และทำความเข้าใจในกระแสของผู้มีส่วนได้เสียให้ชัดเจน

ปัจจัยสภาพแวดล้อมทั้ง 2 ส่วน จะเป็นข้อมูลสำคัญต่อผู้บริหารในการพิจารณาปัจจัยสำคัญของระบบองค์การทั้งหมดและภายในองค์การที่จะตัดสินใจกำหนดให้เป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญขององค์การอย่างแท้จริง การที่สภาวะแวดล้อมภายนอกมีความสลับซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นการยากที่จะทำความเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงและอิทธิพลของสภาวะแวดล้อมภายนอกได้อย่างถ่องแท้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องทำการวิเคราะห์และตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อมภายนอก ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 3 ขั้นตอน ได้แก่ การตรวจสอบ (Scanning) การพยากรณ์ (Forecasting) และ การประเมิน (Assessing)

4.2 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในขององค์การ

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในองค์การเป็นการประเมินตัวองค์การเองจากภายใน เพื่อประเมินความสามารถในการสอดรับสภาพแวดล้อมภายนอก โดยการวิเคราะห์การดำเนินการในองค์การทั้งในอดีต ปัจจุบันและความคาดหวังในอนาคต ผลงาน จุดแข็ง จุดอ่อน และรูปแบบการปฏิบัติที่ได้ในอนาคต ความชัดเจนในด้านทรัพยากรที่มีอยู่จะสอดคล้องเข้ากันหรือความเพียงพอ มี 2 มุมมอง คือ การศึกษาตนเองที่มีภาพเฉพาะบ่งบอกถึงความสามารถที่เป็นอยู่ กับมุมมองของการศึกษาเชิงเปรียบเทียบกับปัจจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นถึงภาพที่แท้จริงที่มีการแข่งขันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการอยู่รอดมากกว่าความสามารถที่มีอยู่โดยลำพัง

4.2.1 วิธีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในขององค์การ

เป็นการประเมินความสามารถขององค์การ ที่พิจารณาทั้งความสามารถและทรัพยากรขององค์การ ทั้งจากลักษณะขององค์การเองและจากการเปรียบเทียบกับคู่แข่งที่สำคัญ โดยจะใช้การประเมินขีดความสามารถและทรัพยากรขององค์การตามองค์ประกอบหลักในการดำเนินงานขององค์การ เป็นเครื่องมือในการประเมินให้เห็นเป็นจุดแข็งและจุดอ่อนที่แท้จริงขององค์การ

การประเมินขีดความสามารถและทรัพยากรขององค์การ ประกอบด้วย การพิจารณาปัจจัยทางหน้าที่หลักขององค์การแต่ละด้านในเรื่องความสามารถและทรัพยากรขององค์การ จากลักษณะขององค์การเองและจากการเปรียบเทียบกับคู่แข่งที่สำคัญ โดยจะใช้การประเมินขีดความสามารถและทรัพยากรขององค์การ ในประเด็นต่าง ๆ ประกอบด้วย ประเด็นทางการจัดการ การตลาด การจัดการการเงินและบัญชี การจัดการการผลิต การบริหารจัดการ การจัดการทรัพยากรมนุษย์ การวิจัยและพัฒนา และการจัดการโครงสร้างขององค์การ

4.3 การสรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กร

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรควรมีความรู้ความเข้าใจ ความหมาย ความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขั้นตอน ข้อจำกัดและกระบวนการหลักในการบรรลุผลการวิเคราะห์เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินการวิเคราะห์ตามกระบวนการ การสรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรทั้งหมด เป็นการเชื่อมโยงข้อมูลและสารสนเทศในแต่ละส่วนของการศึกษาทิศทางและผลงานขององค์กร การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก การกำหนดปัจจัยแห่งความสำเร็จ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในให้ได้เป็นภาพรวมที่กะทัดรัด ครอบคลุมประเด็นสำคัญได้มาก มีประโยชน์ในการชี้ชัดเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคที่จะนำไปพัฒนาต่อเป็นแนวทางของการเลือกกลยุทธ์ได้

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการขององค์กรเป็นกระบวนการที่เลือกดำเนินการได้โดยผู้เชี่ยวชาญหรือผู้บริหารขององค์กร แต่จะเป็นการวิเคราะห์ที่ได้ผลของการวิเคราะห์เท่านั้น ไม่สามารถที่จะนำไปสู่การพัฒนาบุคลากรและองค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ พร้อมทั้งผลลัพธ์ที่ได้อาจจะไม่ครอบคลุมหรือชัดเจน เป็นจริงอย่างเพียงพอเนื่องจากขาดมุมมองที่หลากหลาย จึงควรที่จะให้ความสำคัญกับการพึ่งพาองค์ความรู้ ประสบการณ์และการเรียนรู้และพัฒนาของทุกภาคส่วนขององค์กร ให้เกิดการเป็นเจ้าของ มีค่านิยมร่วม สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง เกิดความสามารถทางการแข่งขันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

4.4 การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรด้วยเทคนิคการวิเคราะห์ SWOT

SWOT Analysis เป็นแนวทางหนึ่งของการตรวจสอบสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกขององค์กรที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์ จุดแข็ง คือ ความพร้อมและความสามารถของทรัพยากรภายในองค์กรที่จะใช้เพื่อการสร้างรายได้เปรียบทางการแข่งขัน จุดอ่อน คือ สิ่งที่ยังขาดไม่มีในส่วนที่ควรจะเป็นจุดแข็งเพื่อการแข่งขัน ซึ่งเกิดจากอิทธิพลของปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลง SWOT Analysis เป็นเทคนิคหนึ่งของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการขององค์กรโดย SWOT เป็นคำย่อมาจากคำว่า Strengths, Weaknesses, Opportunities, and Threats ที่ประกอบด้วย

Strengths : S คือ จุดแข็ง หมายถึง ความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ดี

Weaknesses : W คือ จุดอ่อน หมายถึง สถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง การดำเนินงานภายในที่องค์กรทำได้ไม่ดี

Opportunities : O คือ โอกาส หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึง สภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินการขององค์กร

Threats : T คือ อุปสรรค หมายถึง ปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ หรือหมายถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นปัญหาต่อองค์กร

ในการวิเคราะห์ SWOT การกำหนดเรื่อง หัวข้อ หรือประเด็นเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องคำนึงถึง เพราะว่า การกำหนดประเด็นทำให้การวิเคราะห์และประเมินจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และอุปสรรค ได้ถูกต้องโดยเฉพาะการกำหนดประเด็นหลัก ได้ถูกต้องจะทำให้การวิเคราะห์ถูกต้องยิ่งขึ้น การกำหนดกรอบการวิเคราะห์ SWOT ขึ้นอยู่กับลักษณะธุรกิจและธรรมชาติขององค์กร

การสรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรด้วยเทคนิค SWOT จะเป็นแนวทางสร้างประสิทธิภาพของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมให้ได้ข้อสรุปที่เน้นเฉพาะปัจจัยที่สำคัญให้เพียงพอต่อการพิจารณาตัดสินใจ นอกจากนี้จะมีกระบวนการที่ตอบสนองให้เกิดการพัฒนาองค์การได้ตั้งแต่วิธีการที่ดำเนินการวิเคราะห์จนได้ผลสรุปเป็นจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคในแต่ละประเด็นย่อยแล้ว ยังสามารถนำผลสรุปของการวิเคราะห์เพื่อกำหนดปัจจัยเชิงกลยุทธ์ ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก นำมาใช้จัดทำเป็นตารางแสดงสถานะความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและภายนอกที่จะบ่งชี้ให้เห็นว่าองค์กรกำลังอยู่ในสถานะใดที่จะได้มีโอกาสพัฒนาหรือกำหนดแนวทางที่เหมาะสมเป็นกลยุทธ์ทางเลือกที่เป็นไปได้อีกมากมาย โดยการนำปัจจัยต่าง ๆ มาจับคู่ในรูปของเมทริกซ์ ที่นิยมเรียกกันโดยทั่วไปว่า การจัดทำ “TOWS Matrix” (TOWS เป็นคำเรียกอีกด้านหนึ่งของ SWOT) ได้อีกด้วย จะแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยภายนอกที่เป็น โอกาส และอุปสรรค ที่องค์กรกำลังเผชิญอยู่ สามารถนำมาจับคู่เพื่อให้สอดคล้องกับปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็ง และ จุดอ่อน ขององค์กร และเป็นการแสดงสถานะ 4 แบบที่นำไปสู่การเลือกแนวทางหรือกลยุทธ์ที่เหมาะสมได้ต่อไป ผลของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ในข้อมูลแต่ละคู่ดังกล่าว นำไปสู่แนวคิดหลักในการเลือกทางเลือกเชิงยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์สามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

สถานะที่มีจุดแข็งอยู่ในโอกาสที่กำลังเกิดขึ้น(SO) ที่มีทางเลือกหลัก คือ กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและโอกาสมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงรุก

สถานะที่มีจุดแข็งอยู่ในอุปสรรคที่กำลังเกิดขึ้น(ST) ที่มีทางเลือกหลัก คือ กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) ได้มาจากการนำข้อมูลการประเมินสภาพแวดล้อมที่เป็นจุดแข็งและข้อจำกัดมาพิจารณาร่วมกัน เพื่อที่จะนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงป้องกัน ทั้งนี้เนื่องจากองค์กรมีจุดแข็ง ขณะเดียวกันองค์กรก็เจอกับสภาพแวดล้อมที่เป็นข้อจำกัดจากภายนอกที่

องค์การควบคุมไม่ได้ แต่องค์การสามารถใช้จุดแข็งที่มีอยู่ในการป้องกันข้อจำกัดที่เกิดขึ้นมาจากภายนอกได้ สรุปได้ด้วยตารางแสดงความสัมพันธ์ของผลการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกขององค์การ

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก		
	จุดแข็ง (S)	จุดอ่อน (W)
โอกาส (O)	SO - องค์การมีจุดแข็งและโอกาสที่สอดคล้องกันมากที่สุด	WO - องค์การมีจุดอ่อนท่ามกลางโอกาสที่เกิดขึ้นมากที่สุด
อุปสรรค (T)	ST - องค์การมีจุดแข็งท่ามกลางอุปสรรคที่เกิดขึ้นมากที่สุด	WT - องค์การมีจุดอ่อนและเกิดอุปสรรคที่สอดคล้องกันมากที่สุด

5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR)

5.1 ความหมายและแนวคิด

การทบทวนแนวคิดการพัฒนาองค์การที่บูรณาการเข้ากับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้อง ผ่านการวิเคราะห์ การเรียนรู้ การประเมินที่หลากหลายแต่ให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันต้องอาศัยการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมที่แท้จริงอาจจะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันจากภาคีพัฒนาต่าง ๆ เข้ามามีบทบาทเป็นผู้หนุนเสริมมากกว่าการทำให้เกิดขึ้นได้เองจากภายในองค์การ

แนวทางหนึ่งที่จะใช้ประโยชน์ได้ คือ การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงเช่นเดียวกับแก่นการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านผู้ประสบความสำเร็จ แต่เทคนิคการเรียนรู้ควรจะได้รับการพัฒนาหรือนำเอาองค์ความรู้ที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-PAR) เป็นคำตอบที่จะเข้ามามีบทบาทในการบูรณาการการทำงานที่ทั้งหมดให้เป็นเนื้อเดียวกัน เป็นระบบ มีการเรียนรู้และได้ปฏิบัติการตามที่ต้องการมีภารกิจ

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมถูกพัฒนาขึ้นโดย Charles Lewin นักจิตวิทยาสังคมที่ไม่เห็นด้วยกับการวิจัยสังคมศาสตร์แบบดั้งเดิมในการทำความเข้าใจกับพฤติกรรมอันซับซ้อนของคน โดยพัฒนาวิธีการวิจัยที่ให้นักวิจัยอยู่ในฐานะเป็นผู้ร่วมเรียนรู้และปฏิบัติการร่วมกับชุมชนที่ศึกษา ด้วยการร่วมกับชุมชนพัฒนากระบวนการวิจัยไปพร้อมกันหรือดำเนินการวิจัยโดยให้ชุมชนร่วมมือเป็นผู้เก็บรวบรวมและใช้ประโยชน์จากการวิจัยไปด้วย ระเบียบวิธีวิจัยจึงเน้นไปที่กระบวนการมากกว่าคำตอบที่อธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อการสร้างการมีส่วนร่วม การเรียนรู้ และการร่วมกันปฏิบัติการ เงื่อนไขที่สำคัญจึงอยู่ที่เมื่อได้ข้อมูลจากการวิจัย จะต้องมีการใช้ข้อมูลนั้นไปปฏิบัติการได้ (Fildes D, 2005)

การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องอย่างหลากหลาย และเป็นการประเมินแบบเสริมพลัง ให้มีความสำคัญกับชุมชนในฐานะที่เป็นระบบสังคมวัฒนธรรมสามารถร่วมดำเนินการวิจัยไปด้วยกันกับนักวิจัยได้ (Warwick and Booth, 2006)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงเป็นการวิจัยที่นำแนวคิดการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึงกิจกรรมที่โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และการมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนสิ้นสุดการวิจัย มารวมกัน โดยมีความหมายถึง การที่ให้ผู้ถูกวิจัยหรือชาวบ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่าย ตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา (ชัชวาลย์ ทัดศิริวัช, 2549)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ ด้วยการปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ให้ความรู้และการนำไปใช้อย่างเหมาะสม

กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยกิจกรรมการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่แสวงหาความรู้ของนักวิจัย ตามหลักการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์และเป็นการร่วมกันพยายามในการแก้ไขปัญหาองค์การของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกันกับองค์กร โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกสนับสนุนในกระบวนการวิจัย จนสมาชิกขององค์กรมีความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 กระบวนการ

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต้องเป็นไปโดยความร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ(ชัชวาลย์ ทัดสิวัช, 2549) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยโดยสรุป ดังต่อไปนี้

5.2.1 การศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย เป็นการกำหนดพื้นที่หรือองค์การที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีการทำความเข้าใจ การสื่อสารชักชวนให้สมาชิกขององค์กรหรือชุมชนเป้าหมายเข้าร่วม กิจกรรมการวิจัย มีแนวทางดำเนินการดังนี้

1) **การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน** โดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติตัวของนักวิจัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน พบกับบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย

2) **การสำรวจ ศึกษาชุมชน** เป็นการศึกษาข้อมูลทางกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่าง ๆ ของพื้นที่วิจัย ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง โดยใช้แบบสังเกต บันทึก และถ่ายภาพ เอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง

3) **การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ** โดยมุ่งหมายให้เกิดความพร้อมในการดำเนินการวิจัย เกิดการประสานงานที่ดีเพื่อความสะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย มักจะมีการเตรียมคน 3 กลุ่ม คือ เตรียมคนในชุมชนเป้าหมาย เพื่อให้รู้จักและคุ้นเคยกับกระบวนการและการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและรวดเร็ว เตรียมเครือข่าย ด้วยการประชุมร่วมกับผู้นำ องค์กรในชุมชน สร้างความเข้าใจในประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นและสอดคล้องกับภารกิจ เพื่อประสานความร่วมมือ สร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำงานวิจัย และ เตรียมนักวิจัย ด้วยการประชุมปฏิบัติการร่วมเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย

5.2.2 การดำเนินการวิจัย เป็นการเริ่มดำเนินการวิจัยด้วยการสรุปคำถามหรือปัญหา อธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจกลุ่มบุคคลเป้าหมายได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นหรือความต้องการ สร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย เพื่อให้ได้ประเด็นที่เกิดจากการกำหนดปัญหาร่วมกันอย่างแท้จริง ที่จะส่งผลต่อการร่วมเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการวิจัย ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย คือ

1) **การศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาชุมชน** โดยเน้นไปที่กระบวนการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติการอภิปรายถกปัญหาเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งระดับบุคคลและระดับกลุ่มบุคคล เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการ ความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากรทั้งทรัพยากรมนุษย์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะนำมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดโครงการต่อไป

2) การพิจารณาความเหมาะสมและการกำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ โดยการประเมินความต้องการ วิเคราะห์ทางเลือกเพื่อการตัดสินใจ ร่วมกันพิจารณาว่าวิธีการแก้ไข ปัญหาที่เหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้ โดยสมาชิกขององค์กรหรือชุมชนจะต้องมีเข้ามีส่วนร่วม เพื่อสามารถเรียนรู้ กิจกรรมการวางแผนดำเนินการ และปฏิบัติการวิจัยเพื่อการพัฒนาได้

3) การปฏิบัติตามโครงการ เป็นขั้นตอนที่นักวิจัยจะต้องเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้เกิดการ ปฏิบัติการวิจัยตั้งแต่การเริ่มออกแบบเครื่องมือจัดเก็บรวบรวมข้อมูล การวางแผนการจัดเก็บ การ บันทึกรายการข้อมูล การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการสรุปผลการวิจัยและพัฒนา โดย จะต้องให้ทุกกิจกรรมเกิดการเข้ามีส่วนร่วมของภาคีวิจัยอยู่ตลอดเวลา มีการกำหนดกิจกรรมการ เรียนรู้อยู่ในเนื้อหากิจกรรมการวิจัยตลอดเวลา จนสามารถให้ชุมชนเป้าหมายได้เข้าใจ ได้เรียนรู้ จากการวิจัย และได้ผลลัพธ์จากการปฏิบัติการตามที่ได้กำหนดไว้ร่วมกัน

5.2.3 การติดตามและประเมินผลโครงการ เป็นขั้นตอนการสร้างเชื่อมั่น ที่จะต้อง สามารถกำกับดูแล ติดตามและประเมินผลปฏิบัติการวิจัยได้ตั้งแต่การร่วมกันกำหนดปัญหา ศึกษา แนวทาง วิเคราะห์ทางเลือก ปฏิบัติการและจัดเก็บข้อมูลเพื่อการเรียนรู้ จนสรุปผลในแต่ละ กิจกรรมหรือโครงการได้ บนฐานของการมีส่วนร่วมทั้งร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบและร่วม รับผิดชอบในการวิจัยทั้งระบบ ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย คือ

1) การประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียน ระหว่างและหลังการปฏิบัติการในกิจกรรมย่อย ของโครงการการวิจัย ถือเป็นกิจกรรมที่เป็นไปตามแนวคิดการบริหารจัดการสมัยใหม่ ทำให้เกิด ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ที่จะต้องมีการกำกับดูแลการดำเนินการตามแผนอย่างใกล้ชิด เพื่อการ ป้องกันความเสี่ยง การพิจารณาปรับเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกันตลอดเวลา ถึงแม้จะเกิดความ คลาดเคลื่อนไปจากสิ่งที่กำหนดแต่ยังได้เรียนรู้หรือปรับตัวได้ทัน

2) การติดตามกำกับ ตรวจสอบความถูกต้องของระเบียบวิธีวิจัย ข้อมูลและการปรับปรุง หรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ทำให้นักวิจัยยังคงต้องรักษามาตรฐานและจริยธรรมการ วิจัยไว้อย่างเคร่งครัด ภายใต้อำนาจ ความเข้าใจที่มีเหตุผลต่อการยอมรับร่วมกันของภาคีใน โครงการวิจัย และสามารถนำไปใช้ขยายผลในวงกว้างได้ด้วยความสำเร็จได้

3) การรายงานผลการวิจัยผ่านเวทีถิ่นข้อมูลและรับฟังความเห็นเพื่อการปรับปรุงและ พัฒนาร่วมกัน โดยนักวิจัยจะต้องเป็นผู้สรุปผลการวิจัยตามที่ได้รับการกำกับดูแลมาแล้วเป็น รายงานผลเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งหมด ได้มีโอกาสรับทราบพร้อมกันผ่านเวทีถิ่นข้อมูลชุมชน ทั้งยัง เปิดโอกาสให้มีการมีส่วนร่วมแสดงความเห็นวิพากษ์วิจารณ์ เสนอแนะหรือนำไปใช้อย่าง กว้างขวางเพื่อนำไปดำเนินการจัดทำรายงานวิจัยที่สมบูรณ์ตามระเบียบวิธีมาตรฐาน

4) การจัดทำรายงานผลการวิจัยส่งรายงานต่อผู้ที่เกี่ยวข้องตามที่กำหนดไว้ในโครงการวิจัยและเผยแพร่ผลการวิจัยตามความเหมาะสม ควรจะได้คำนึงถึงการส่งเสริมให้ภาคีวิจัยได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการนำเสนอ เพื่อยกระดับการเรียนรู้ได้ด้วย

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นองค์การที่หลีกเลี่ยงการพัฒนาไปไม่ได้ การเรียนรู้ที่จะพัฒนาจึงเป็นการเตรียมความพร้อมสู่การพัฒนาบนทางเลือกที่เหมาะสม ด้วยความเข้าใจพื้นฐานที่การพัฒนาองค์การ ถือเป็นเรื่องที่จำเป็นและมีความสำคัญกับทุกองค์การ มีปัจจัยหลักในการพัฒนา คือ การแสวงหาสารสนเทศและการตัดสินใจที่เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาาร่วมกัน สามารถเลือกใช้แนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้มาพัฒนาให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ประสิทธิภาพที่เพิ่มขึ้นตลอดจนยกระดับระบบการพัฒนาองค์การที่เห็นได้เป็นนวัตกรรมของกระบวนการและการจัดการ ด้วยเหตุผลแห่งหลักการ แนวคิด แนวทางที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะ 5 ประการที่สอดคล้องและจำเป็นต่อการเป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อการบรรลุเป้าหมายที่ศูนย์เรียนรู้ต้องการได้ การประเมินองค์การศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพัฒนาไปสู่องค์การแห่งการเรียนรู้ จะเป็นเครื่องมือที่สร้างกระบวนการเรียนรู้และผลลัพธ์ของการประเมินองค์การให้บรรลุการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ดี โดยสามารถเลือกแนวทางการประเมินเพื่อการพัฒนาองค์การบนฐานการมีส่วนร่วม เชิงระบบ เรียนรู้แบบเสริมพลังอำนาจในการบริหารจัดการและดำเนินงาน ประกอบกับการใช้องค์ความรู้ในการวิเคราะห์และประเมินสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการที่จะได้การเรียนรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศูนย์เรียนรู้ โดยมีกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ได้นำเสนอเป็นแนวทางวิจัยที่จัดทำเป็นขั้นตอนหลักที่แผนงานวิจัยนี้กำหนดให้เป็นกิจกรรมกระบวนการวิจัย มีความแตกต่างบ้างในกิจกรรมของโครงการวิจัยย่อย แต่ทั้งหมดจะมุ่งเน้นที่การมีส่วนร่วมของสมาชิกศูนย์เรียนรู้และนักวิจัย

6. เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์

นอกจากองค์ความรู้หลักที่จะนำมาเป็นแนวทางเพื่อสรุปใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักของแผนงานวิจัยแล้ว ยังมีองค์ความรู้เฉพาะในโครงการวิจัยย่อยที่ใช้วิทยาการสมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือศึกษาความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ทำกินของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง คือ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ที่มีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

6.1 ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) เป็นระบบของคอมพิวเตอร์ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ และวิธีการที่ออกแบบมาเพื่อการจัดเก็บ การจัดการ การจัดทำ การวิเคราะห์ การทำแบบจำลอง และการแสดงข้อมูลเชิงพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาการวางแผนที่ซับซ้อน และปัญหาในการจัดการ จึงกล่าวได้ว่าเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์

การใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพื้นที่ ระบบต้องมีย่อประกอบทั้ง 4 ประการครบถ้วนและสอดคล้องกัน ได้แก่ ข้อมูลเชิงพื้นที่ บุคลากร ฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์

1) ข้อมูลเชิงพื้นที่ ข้อมูลเชิงพื้นที่มักจะจัดสร้างโดยหลายหน่วยงาน ส่วนใหญ่จะแสดงในรูปของแผนที่ภาพถ่ายดาวเทียม ภาพถ่ายทางอากาศ

2) บุคลากร โดยพื้นฐานแล้วบุคลากรด้านนี้ควรมีความรู้ด้านภูมิศาสตร์ การแผนที่สารสนเทศ และคอมพิวเตอร์ มีความเข้าใจในข้อมูลเชิงพื้นที่ และมีความสามารถในการคิดและผสมผสานกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

3) ฮาร์ดแวร์ ประกอบด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์และอุปกรณ์ประกอบจะต้องมีสมรรถนะเพียงพอสำหรับการดำเนินงานได้เหมาะสม

4) ซอฟต์แวร์ ซอฟต์แวร์ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ต้องมีความสามารถเชิงกราฟฟิกในการแสดงภาพรูปแบบต่างๆ และต้องมีความสามารถในการจัดการฐานข้อมูลหรือสามารถเชื่อมโยงไปยังโปรแกรมระบบจัดการฐานข้อมูลอื่นได้

นอกจากองค์ประกอบสำคัญดังกล่าวแล้ว ยังจะต้องมีเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับ ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้ในการดำเนินงานที่ประกอบด้วย การสำรวจระยะไกล (Remote Sensing) การสำรวจพิกัดเชิงภูมิศาสตร์ (Global Positioning System:GPS) การสำรวจและการทำแผนที่ (Survey and Mapping) วิทยาการคอมพิวเตอร์ (Computer Science) และระบบการจัดการฐานข้อมูล (Database Management System)

ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ จะดำเนินการตามหน้าที่ต่าง ๆ ตามลำดับ คือ การนำเข้าข้อมูล (Input) การปรับแต่งข้อมูล (Manipulation) การบริหารข้อมูล (Management) การเรียกค้นและวิเคราะห์ข้อมูล (Query and Analysis) และการนำเสนอข้อมูล (Visualization)

6.2 การมีส่วนร่วมกับการจัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ถึงแม้ธรรมชาติของการจัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จะมีความซับซ้อน เรียนรู้ได้ยาก แต่หากมีกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการและเรียนรู้ไปด้วย โดยเฉพาะการจัดเตรียมบุคลากรที่มีศักยภาพเหมาะสม รวมกับความพร้อมทางระบบคอมพิวเตอร์ การจัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในแนวทางที่เข้าใจง่าย ใช้งานง่ายและพึ่งพาตนเองได้ จะถูกออกแบบโดยนักเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ได้

7. หลักสูตรการฝึกอบรมบัญชีครัวเรือน

นอกจากองค์ความรู้หลักที่จะนำมาเป็นแนวทางเพื่อสรุปใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักของแผนงานวิจัยแล้ว ยังมีองค์ความรู้เฉพาะในโครงการวิจัยย่อยที่สำคัญ ในเรื่องหลักสูตรการฝึกอบรมบัญชีครัวเรือน คือ บัญชีครัวเรือนเป็นรากฐานสำคัญในระดับปัจเจกชน จะทำให้ครอบครัว

เกษตรกร ได้เห็นความสำคัญของการทำบัญชีอันจะนำไปสู่การบริหารจัดการทางการเงินของครอบครัวเกษตรกร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ คือ รู้รายได้ รู้รายจ่าย รู้กำไร รู้ขาดทุน รู้ถึงการใช้จ่ายอย่างไรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และนำไปสู่การออมในที่สุด

หลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือน(คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนรู้การสอนกระทรวงศึกษาธิการ, 2549)มีความคาดหวังที่จะให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน ได้อย่างถูกต้อง มีการวิเคราะห์รายรับ รายจ่ายและเสนอแนะแนวทางการสร้างวินัยการใช้จ่ายของครัวเรือนอย่างประหยัดและเห็นคุณค่าและนำหลักการ วิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือนไปใช้ในชีวิตรประจำวันอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีความสอดคล้องกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ มีความพอประมาณ จากการใช้ข้อมูลการบัญชีเป็นเครื่องกระตุ้นให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสู่การสร้างสมดุลของรายรับรายจ่าย ไม่เป็นหนี้เป็นสิน ไม่ใช่จ่ายเกินตัว ถ้ามีเหลือ รู้จักออม และแบ่งปัน/ทำบุญได้อย่างเหมาะสม มีความมีเหตุมีผล ด้วยการแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ต้องจัดทำบัญชีครัวเรือน รู้รายรับ รายจ่าย ของตนเอง มีมากน้อยเพียงใด รู้แนวทางประหยัด โดยการลดรายจ่ายอย่างไร รู้ว่าจะไรจำเป็นไม่จำเป็นต้องใช้จ่าย มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี จากการมีข้อมูลการเงินที่นำไปสู่การจัดการตนเองให้มีเงินออม มีเงินใช้จ่ายยามจำเป็นฉุกเฉิน รู้จักประเมินศักยภาพด้านการเงินตนเองอยู่เสมอ ขยายผลสู่การรู้จักแบ่งปัน ทำบุญตามวิถีปฏิบัติที่เชื่อถือและศรัทธาอย่างมั่นคง ภายใต้งานใจความรู้ ที่ได้เรียนรู้วิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือน รู้วิธีการวิเคราะห์รายรับ – รายจ่าย รู้แนวทางวิธีการประหยัด ที่เหมาะสม เป็นไปได้ และเงื่อนไขคุณธรรมอันเกิดจากการมีวินัยในการใช้จ่าย ประหยัด อุดหนุน ซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ไม่ทำอะไรเกินตัว ด้วยข้อมูลที่บันทึก เกิดความเท่าทันและทางเลือกบนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง ที่นำไปสู่ความเข้มแข็งของทั้งครอบครัว ชุมชนและสังคมไทยทั้งหมด

สาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือนจึงจะต้องประกอบด้วยการเรียนรู้คุณค่าของการทำบัญชีที่จะต้องเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างขนานใหญ่ด้วยศรัทธาในการปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความพอประมาณ มีเหตุผลและภูมิคุ้มกัน กับปัจจัยเงื่อนไขที่ต้องมีความรู้ในวิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือน วิธีการวิเคราะห์รายรับ – รายจ่าย และมีคุณธรรมต่อการมีวินัยในการนำไปปฏิบัติ การบันทึกให้ครบถ้วน ถูกต้อง ทันเวลา

ด้วยความสำคัญขององค์ความรู้และความตระหนักต่อการปรับกระบวนการทัศน์ในการประกอบอาชีพของเกษตรกรและประชาชนทุกภาคส่วน หลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือนเป็นเนื้อหาบังคับในหลักสูตรการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ โดยเฉพาะในโครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบกับทัศนคติต่อเนื้อหาและวิถีชีวิตที่ไม่เคยจัดการและใช้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสรุปบทเรียนและ

ประเมินการจัดการและปฏิบัติการในหลักสูตรบัญชีครัวเรือนที่ดำเนินการอยู่ เพื่อสะท้อนเป็นข้อมูลเช่นเดียวกันกับแนวคิดของการจัดทำข้อมูลทางการบัญชี ที่จะได้นำมาเรียนรู้ ขยายผล ปรับแต่ง โดยต้องพิจารณาไปทั้งระบบมากไปกว่าเนื้อหาด้านวิธีการ ด้วยการประเมินครอบคลุมสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรการทำบัญชีครัวเรือนทั้งหมด ดังกล่าวข้างต้น

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนความรู้จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการพัฒนาแนวคิดการดำเนินการวิจัยตามแผนงานวิจัยบูรณาการการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้รวบรวมงานวิจัยต่าง ๆ มาจัดกลุ่มสำหรับการพัฒนาแนวคิดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มงานวิจัยที่เน้นเรื่องการจัดระบบความรู้ การใช้ประโยชน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มงานวิจัยที่เน้นการขับเคลื่อน ศูนย์เรียนรู้ที่เป็นกลไกการขับเคลื่อน การประเมินผล ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อนที่เน้นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลัก โดยนำเสนอผลการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยสรุป ดังต่อไปนี้

8.1 งานวิจัยที่เน้นเรื่องการจัดระบบความรู้ การใช้ประโยชน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

กังสดาล อยู่เย็น(2544) ศึกษาพลวัตรชุมชนบ้านเป็ดใน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ โดยศึกษาลักษณะและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนบ้านเป็ดใน ตำบลห้วยน้ำขาว อำเภอเมือง จังหวัดตราด เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ พบว่าพัฒนาการทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนเริ่มจากระบบเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน จากการปลูกข้าวไว้กินเอง การอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติและป่าชายเลนเป็นที่หาอาหารของชุมชน ความเอื้อเฟื้อทั้งต่อชุมชนและทรัพยากร ทำให้มีความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ จนเป็นปัจจัยหลักในการดึงดูดกระแสการผลิตแบบทุนนิยมจากภายนอกที่เข้าวนใจในความมั่งคั่งให้กับสมาชิกในชุมชน จนปรับเปลี่ยนเป็นวิถีชีวิตและรูปแบบการผลิตเพื่อขาย โดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยว จนทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจและความล่มสลายของระบบความสัมพันธ์ในชุมชนแบบดั้งเดิม ทำให้สมาชิกของชุมชนส่วนหนึ่งมีความพยายามปรับเปลี่ยนวิถีทางเศรษฐกิจไปสู่วิถีแห่งเศรษฐกิจพอเพียงด้วยการใช้การผลิตแบบเกษตรทางเลือกมาปฏิบัติ มีการบริโภคที่เรียบง่าย หันกลับมาทำสวนผลไม้ ผสมผสาน การทำนาเกลือและการทำประมงพื้นบ้านที่เป็นแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์และใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล โดยคำนึงถึงสุขภาพและสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาขีดความสามารถในการเรียนรู้อย่างเท่าทันในความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก ใช้ความเอื้อเฟื้อเพื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันในชุมชน มีการแบ่งปันส่วนปัจจัยการผลิตกัน โดยจะเห็นได้ว่าการศึกษานี้เป็น

อีกกรณีตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงจากจุดเล็ก ๆ โดยชาวบ้านเอง จากพื้นฐานของภูมิสังคมที่เมื่อทำความเข้าใจแล้ว จะทำให้เห็นทางเลือกที่พึ่งพาตนเองได้ ใช้เศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาด้วยการมีส่วนร่วม ถึงแม้ว่าจะยังไม่เห็นเป็นความสำเร็จอย่างสมบูรณ์ แต่ก็ได้มีภาพลักษณ์และผลกระทบจากผลของการเลือกแนวทางใหม่ในการดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจที่เชื่อได้ว่าจะลดวิกฤตของชุมชนและครอบครัวได้แล้ว

จริยา วงศ์ประสิทธิ์(2544) วิเคราะห์ผลการดำเนินงานเกษตรผสมผสานตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียงบนพื้นที่ธรณีสัณฐาน 3 รูปแบบในจังหวัดบุรีรัมย์พบว่า ปัจจัยสำคัญในการทำเกษตรผสมผสานได้แก่ พื้นที่ถือครองและพื้นที่ทำการเกษตร แหล่งน้ำและปริมาณน้ำที่เพียงพอต่อการทำกิจกรรมการเกษตรตลอดปี ความอุดมสมบูรณ์ของดิน สมาชิกในวัยแรงงาน ความรู้ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรและเงินทุน เกษตรกร มีความเห็นว่าการเข้าร่วมโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ทำให้ได้รับประโยชน์และเกิดผลดีต่ออาชีพ มีงานทำตลอดปี ไม่ต้องอพยพไปขายแรงงานในเมืองใหญ่ การทำกิจกรรมหลายอย่างทำให้มีผลผลิตหลากหลาย เพียงพอต่อการบริโภคในครัวเรือน มีผลผลิตส่วนเกินสำหรับจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว ทำให้ครอบครัวอบอุ่นและมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความพออยู่พอกินตามแนวทางเศรษฐกิจแบบพอเพียง

จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา และ กอบศักดิ์ ภูตระกูล(2545) ศึกษาแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้สรุปข้อเสนอแนะไว้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งประกอบด้วยหลักเศรษฐศาสตร์ที่สำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และ การสร้างระบบภูมิคุ้มกันในตัว สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนาที่มั่นคงและสมดุล ทั้งในระดับประชาชนและระดับประเทศ โดยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระดับของความอยู่รอดและ/หรือความเจริญอย่างยั่งยืนภายใต้อิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ระดับของกลยุทธ์ในการพัฒนาประเทศไทยอย่างยั่งยืน และ ระดับสังเคราะห์แผนปฏิบัติการในการพัฒนาระดับท้องถิ่นตามความเหมาะสมของทรัพยากร

สมบัติ พันธวิศิษฐ์(2545) ได้ศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงกับการอยู่รอดของชุมชนชนบทไทย: กรณีศึกษาชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่ต่างมีหนี้สินและดิ้นรนเพื่อหารายได้ให้พอเพียงกับรายจ่ายส่วนครัวเรือนที่มีระดับรายได้พอเพียงจะมีลักษณะการประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกเกษตร ซึ่งส่วนในครัวเรือนเกษตรที่มีรายได้พอเพียงก็จะเป็นการเกษตรแบบผสมผสาน มีปัจจัยการผลิตที่สำคัญเป็นของตนเองโดยเฉพาะที่ดินและแรงงานที่พอเพียง รวมทั้งมีจำนวนวันทำงานที่สูงกว่าวันทำงานโดยเฉลี่ยของครัวเรือนทั่วไปด้วย การส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียงในครัวเรือนและชุมชนในชนบทปัจจัยที่สำคัญที่สุดก็คือการส่งเสริมและกระตุ้นพลังการขับเคลื่อนจากภายในครัวเรือนของชุมชนเอง

อรสุตา เจริญรัต(2546) ศึกษาวิจัยเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยพบว่า เงื่อนไขสำคัญที่สุดของการดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การที่ชุมชนหรือหมู่บ้านยังคงมีอำนาจในการควบคุมดูแลจัดการทรัพยากรต่างๆ ของตนเอง ที่ปรากฏอยู่ในจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ หรือพิธีกรรมของหมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลเชื่อมโยงจากอิทธิพลของโลกทัศน์และระบบคุณค่าของชุมชน ปัจจัยดังกล่าวนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงสามารถปรับตัวไปตามบริบทสังคมที่เปลี่ยนผ่านจากสังคมประเพณีเข้าสู่สังคมทันสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และพบว่าชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ใหม่ร่วมกัน โดยไม่ได้ตัดตอนจากภูมิปัญญาเดิม แต่กลับนำความรู้สมัยใหม่มาบูรณาการกันได้อย่างเหมาะสม ปัจจัยเหล่านี้เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจพอเพียงยังคงสามารถดำรงอยู่ในชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของบริบทแวดล้อมได้อย่างยั่งยืนตลอดมา ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นบนความสัมพันธ์ที่อยู่บนพื้นฐานของทุนทางสังคม (Social Capital) ของชุมชนนั่นเอง

ชลิตดา สุขสวัสดิ์(2547) วิจัยเรื่องการสื่อสารกับการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง และการสร้างชุมชนเข้มแข็งในชุมชนบ้านนาทะเล ตำบลชัยชุมพล อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ พบว่า สภาพพื้นฐานของชุมชน การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิตและภูมิปัญญาและการสื่อสารในชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อระบบเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านมีวิถีคิดและภูมิปัญญาของตนเองในการสร้างกระแสเศรษฐกิจชุมชน ชาวบ้านให้ความหมาย “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่าเป็นการพึ่งตนเอง การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์การพออยู่พอกิน การไม่ผลิตและบริโภคเกินกำลัง การมีส่วนร่วมช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการชวนช่วยหาความรู้โดยอาศัยภูมิปัญญาและความขยัน การรับรู้และเรียนรู้ด้วยการเปิดรับข่าวสารและเชื่อมั่นต่อองค์ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีน้ำหนักเพียงพอต่อการนำไปขับเคลื่อนต่อ ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อระบบเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่ชาวบ้านเป็นผู้เป็นเจ้าของวิถีคิดและภูมิปัญญาของตนเองในการสร้างกระแสเศรษฐกิจชุมชน

สหทัย พลปัดพี(2548) ศึกษาแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของคนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ พอประมาณ ได้แก่ พอประมาณกับศักยภาพของตน พอประมาณกับสภาพแวดล้อม และไม่โลกเกินไปจนเบียดเบียนผู้อื่น มีเหตุผล ได้แก่ ไม่ประมาท รู้ถึงสาเหตุ พิจารณาค้นหาปัจจัยที่เกี่ยวข้อง และคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำ และมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ได้แก่ พึ่งตนเองได้ทางเศรษฐกิจ พึ่งตนเองได้ทางสังคม คำนึงถึงผลประโยชน์มากกว่าระยะสั้น รู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้จากการพัฒนาความรู้และคุณธรรม ซึ่งเป็นเงื่อนไขหลักของการพัฒนาคน

กัณทีนี แวโนะ (2550) ดำเนินการวิจัยเรื่อง ความเข้าใจและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ในศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง กรุงเทพมหานคร พบว่าเกษตรกรมีความเข้าใจดีในองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่นำไปปรับใช้ได้ในระดับดีในประเด็นความพอประมาณ ระดับปานกลางในประเด็นการมีภูมิคุ้มกันที่ดี และระดับน้อยในประเด็น ความมีเหตุผล โดยปัญหาในการปรับใช้เกิดจาก ปัญหาพื้นฐานของตนเองกับการยังไม่สามารถเรียนรู้จากการอบรมจนปฏิบัติได้จริงในด้านการผลิตเครื่องอุปโภคและบริโภคได้เอง มีข้อเสนอแนะที่ควรมีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีหน่วยงานเข้ามาหนุนเสริมให้เกษตรกรได้มีโอกาสเข้าร่วมอยู่เป็นประจำ มีการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ที่เกษตรกรทำกิน อันน่าจะเป็นการพัฒนาการเรียนรู้อย่างค่อยเป็นค่อยไป มีข้อมูลภูมิสังคมที่ถูกต้อง สร้างความเชื่อมั่นในการปฏิบัติได้จริง นำไปสู่ความสำเร็จที่คาดหวัง

ประภาพร สุปัญญา (2550) วิจัยเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงของแกนนำหมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่น พบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจริงในระดับครอบครัวโดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่มาก สามารถอธิบายเหตุผลและคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ แต่จะมีปัญหาในทางปฏิบัติ คือ เรื่องการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากผู้ปฏิบัติส่วนใหญ่อายุมาก มีการศึกษาน้อย ขาดพื้นฐานที่ดีในการทำความเข้าใจและไม่นำไปปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ สำหรับการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงในระดับชุมชน จะอยู่ในระดับมาก

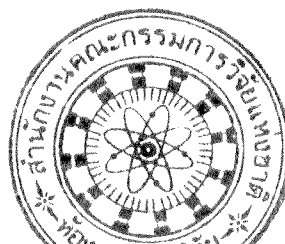
ธวัชชัย เพ็งพินิจและแสงอรุณ สุนทริย์(2550) ศึกษาวิจัยคุณลักษณะของปราชญ์ ชาวบ้านด้านเกษตรกรรมแผนใหม่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า การทำการเกษตรของปราชญ์ชาวบ้านล้วนเป็นการดำเนินงานการเกษตรแบบผสมผสาน ที่ยึดเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ผ่านการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร ตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ความสำเร็จได้สะท้อนลักษณะของความ เป็นปราชญ์ชาวบ้านอย่างชัดเจนในคุณลักษณะที่สำคัญ คือ สัมแล้วลูก คิดแตกต่าง สร้างทางเลือก ยึดศาสนธรรม ปฏิบัติเพื่อพัฒนา กล้านำเสนอ และ ศรัทธาเศรษฐกิจพอเพียง

พิพัฒน์ ยอดพฤติการ(2550) ศึกษาการใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดยเปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้ข้อสรุปว่า หลักพุทธธรรมที่นำมาใช้ในพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา โยนิโสมนสิการ และอัปมาทธรรม มีความสัมพันธ์กับคุณลักษณะด้านความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ในปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดย มัชฌิมาปฏิปาทากับความพอประมาณ เป็นวิธีการหรือหนทางในการพัฒนาคน โยนิโสมนสิการกับความมีเหตุผลเป็นเครื่องอำนวยความสะดวกในการพัฒนาคน และอัปมาทธรรมกับการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเป็นเครื่องกำกับการพัฒนาคน

ศุภาญา ธนวัฒน์เสรี(2550) ศึกษาเรื่องการจัดการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสื่อมวลชนและประชาชน พบว่า โครงสร้างการบริหารจัดการและการสื่อสารมีลักษณะเด่นเฉพาะตัว มีการสรรหาคณะทำงานโดยใช้การแนะนำต่อ ๆ กัน มีความเห็นด้วยและเชื่อมั่นต่อแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การประสานพลังในการทำงาน การเป็นผู้นำเชิงبارมีและการสื่อสารที่เน้นรูปแบบการสื่อสารไม่เป็นทางการ กลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้มีความสอดคล้องกับแนวคิดการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อกลยุทธ์การสื่อสาร คือ ตัวสารที่ใช้ที่มีความยากและลึกซึ้งในเนื้อหาเศรษฐกิจพอเพียงที่จะทำให้เกิดความเข้าใจสับสน คลาดเคลื่อนหรือไม่เข้าใจรอบด้าน มีปัจจัยภายนอก ในเชิงโอกาส คือ การเป็นที่ยอมรับกันในวงกว้างและเป็นสากลของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และกระแสการยอมรับคุณค่า ทำให้เกิดการหนุนเสริมในทุกภาคส่วนเป็นอย่างดี

สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม มุลินธิบุรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2550) สังกะระงานวิจัย ข้อเขียน และบทความที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงปี พ.ศ. 2542 – 2550 พบว่า งานเขียนส่วนใหญ่จะอยู่ในมิติเศรษฐกิจสังคมงานวิจัยเกือบทั้งหมดได้ชี้ให้เห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นมีอยู่เดิมแล้วในสังคมไทย ซึ่งมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมที่มาจากศาสนาธรรมต่างๆ ได้มีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนเศรษฐกิจพอเพียงกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลักหรือบางที่เรียกว่าระบบทุนนิยม มีการอธิบายปัญหาเศรษฐกิจที่ดำรงอยู่จากมุมมองของเศรษฐกิจพอเพียง มีการศึกษาของกลุ่มที่มีการปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ในทุกระดับ ทุกภาคส่วน ทั้งมีความพยายามในการสร้างตัวชี้วัดเพื่อวัดความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง มีการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชน ได้ผลยืนยันว่าความรู้ของชุมชนไทยในภาคชนบทและหรือภาคการเกษตรเรื่องความพอเพียงหรือเศรษฐกิจพอเพียงดำรงอยู่แล้วในวิถีชีวิตชุมชน ถึงแม้ว่าในช่วงบางขณะชุมชนอาจพลัดพลั้งหรือล้มลุกคลุกคลาน ยังสามารถปรับเปลี่ยนและดัดแปลงรูปแบบการผลิต โดยมีจิตสำนึกการสร้าง ความมั่นคงให้กับฐานรากของชีวิต โดยมีระบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงจากการผลิตเพื่อการค้า

พิจิตรา คล่องนาวา(2551) ศึกษาเรื่อง ปัญหาในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติของเกษตรกรหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่างในจังหวัดราชบุรี เป็นผลการศึกษาที่เห็นได้ว่าการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาที่ยังคงกระบวนทัศน์เดิมอยู่ ด้วยการให้ความช่วยเหลือจากภายนอกเข้าสู่ชุมชน จะยังคงเป็นภาพลัทธิที่นำไปสู่การตีความปัญหาของการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มองข้ามความสำคัญของการพัฒนาจากเล็กไปสู่ใหญ่ ระเบิดจากข้างในและเข้มแข็งด้วยการพึ่งตนเอง การพิจารณาปัจจัยเหล่านี้จะต้องเป็นส่วนหนึ่งของการขยายผลการขับเคลื่อนที่มีประสิทธิภาพต่อไป

สกุลศักดิ์ อินหล้า(2551) ศึกษา วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนการพึ่งตนเองบ้านสวนสายลมจอย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ตั้งแต่ใช้แนวทางเกษตรอินทรีย์และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงจะมีคุณภาพชีวิตที่มีสุขภาพดีกว่าเดิม มีความสุขในการดำเนินชีวิต มีความเอื้ออาทรต่อกันในชุมชน แต่เกษตรอินทรีย์ยังไม่มีพลังพอสำหรับการยกระดับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ควรพิจารณาการชี้วัดระดับคุณภาพชีวิตที่ใช้ในการศึกษาที่เป็นมาตรฐานสากล ในด้านความสอดคล้องเหมาะสมกับคุณภาพชีวิตบนฐานคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนปัจจัยแวดล้อมอื่น ๆ ที่ยังมีอิทธิพลมากกว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจะเกิดการเห็นผลความสำเร็จได้ในเวลาสั้น ๆ

กษณิภัทร โสทดุม (2552) ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงประเมิน โครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน จังหวัดเลย กรณีศึกษา ตำบลบ้านเพิม อำเภอผาขาว จังหวัดเลย ด้วยการวิจัยเชิงประเมินโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน ในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน พบว่า ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่ศึกษาอาจจะเป็นรูปแบบเดียวกันกับศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนต่าง ๆ ในประเทศ เกิดจากการส่งเสริมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงจากภายนอก ทำให้ขาดการยกระดับการเตรียมความพร้อมเพื่อความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเอง การเตรียมบุคลากรที่สอดคล้องกับสังคมของชุมชนและการต้องพึ่งพาทรัพยากรทั้งการเงิน ความรู้และบุคลากรจากหน่วยงานภายนอก ทำให้เห็นภาพสถานการณ์การขับเคลื่อนที่จะต้องกลับไปพิจารณาปัจจัยแห่งความเข้มแข็งเชิงระบบในด้านที่ต้องเป็นการพึ่งพาตนเอง ใช้และบริหารจัดการทรัพยากรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญต้องใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับวิถีการดำเนินศูนย์การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดีเสียก่อน

8.2 งานวิจัยที่เน้นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้ที่เป็นกลไกการขับเคลื่อน การประเมินผล ตลอดจนแนวทางการพัฒนาการขับเคลื่อนที่เน้นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

กิตติรัตน์ สีนันทน์(2550) ศึกษาเรื่อง การจัดการความรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน : กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี พบว่า มีการดำเนินการทั้งในระดับครอบครัวเรือนและระดับชุมชน ในกิจกรรมที่สำคัญ คือ กิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในรูปการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การออม และการอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากป่าตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง จึงจะเห็นได้ว่าขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเชิงปริมาณนั้นอยู่ในระดับที่แพร่หลาย กว้างขวางหลากหลายกิจกรรม หลากหลายกลุ่มคนและชุมชน มีพัฒนาการการก่อรูปของเครือข่ายกลุ่มและชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งน่าจะส่งผลเชิงคุณภาพให้การบรรลุเป้าหมายของความสมดุลในการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์(2550)ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของโครงการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความพร้อมของหลักสูตร บทเรียน รวมทั้งกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และแนวคิดด้านเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อประเมินความรู้และการนำความรู้ไปปฏิบัติของเกษตรกรผู้ผ่านการฝึกอบรม รวมทั้งเพื่อทราบความคิดเห็นของเกษตรกรในการฝึกอบรมโดยศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน แบ่งออกเป็น การศึกษาศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน เกี่ยวกับหลักสูตร บทเรียน และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม และศึกษาเกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ในด้านความรู้ที่ได้รับ การนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบการฝึกอบรมโดยศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน มีศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ที่เข้าร่วมโครงการในปี 2550 มีจำนวน 40 ศูนย์ สามารถจำแนกโดยอาศัยจุดกำเนิดและที่มา คือ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มชุมชนขอโศก หรือกลุ่มกสิกรรมไร้สารพิษแห่งประเทศไทย ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มมูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มเกษตรกรรมทางเลือก และศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านกลุ่มสภาผู้นำชุมชน วิเคราะห์ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านในภารกิจการถ่ายทอดการพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ โดยยึดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านภายใต้คุณค่า ความรู้ ความดี และการมีสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุขร่วมกัน สามารถสรุปคุณลักษณะของศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านด้านต่าง ๆ ได้ ดังนี้

ด้านคุณค่าตัวบุคคล สรุปได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านมีคุณค่าสูงในเชิงสัญลักษณ์ของความรู้ และความดี โดยถ่ายทอดสิ่งเหล่านี้สู่บุคคลอื่น เพื่อการพัฒนาและการสร้างสรรค์สังคมที่ร่มเย็นเป็นสุขภายใต้กระบวนการพัฒนเกษตรกรรมยั่งยืน

ด้านความรู้ สรุปได้ว่าชุดความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นชุดความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแรงบันดาลใจที่หลากหลาย แต่สิ่งหนึ่งที่คล้ายคลึงกันคือ เป้าหมายเพื่อช่วยให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสทุนนิยมโลกาภิวัตน์ โดยการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ด้านความดี สรุปได้ว่าปราชญ์ชาวบ้านสามารถดำรงคุณลักษณะเฉพาะของผู้นำชุมชนที่มีความดี ภายใต้หลักการดำเนินงาน มีความโปร่งใส เป็นธรรม ประหยัด และความมีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน

ด้านการมีสังคมที่ร่มเย็นเป็นสุขร่วมกัน สรุปได้ว่าศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านมีกระบวนการปลูกฝังทัศนคติเพื่อสร้างชุมชนเข้มแข็ง ภายใต้สังคมที่พึงประสงค์ ได้แก่ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน

ส่วนของชุดความรู้ที่ศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านได้ถ่ายทอดให้ผู้เข้ารับการอบรมในภาพรวมพบว่า เป็นชุดความรู้ ที่มีความหลากหลายและแตกต่างกันไปตามทรัพยากรธรรมชาติ สภาพทางกายภาพและสิ่งแวดล้อม ทางวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งถ่ายทอดกันมาตั้งแต่ดั้งเดิม ประกอบกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่นำมาประยุกต์ใช้ ตลอดจนสภาพโครงสร้างทางเศรษฐกิจ แนวคิด และทัศนคติที่มีต่อการพัฒนาด้านการเกษตรกรรม ความแตกต่างของชุดความรู้ในแต่ละภูมิภาคมีเป้าหมายหลักที่เหมือนกัน คือ การพัฒนาการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วยรูปแบบการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย ใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ยึดหลักการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง ผลิตอาหารและปัจจัยที่จำเป็นในการดำรงชีวิต สอนการปรับวิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ การใช้ชีวิตอย่างเหมาะสมตามฐานะ ไม่ฟุ้งเฟ้อไปตามกระแสทุนนิยม วัตถุนิยม และบริโภคนิยม ประหยัดและออม ทั้งในลักษณะการออมดิน ออมน้ำ และออมเงิน ซึ่งจะเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้แก่เกษตรกร และสอนเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อร่วมกันคิดและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกลุ่ม เกษตรกรที่ผ่านการฝึกอบรมจากศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการผลิตหลายอย่างควบคู่กันไป มีทั้งปลูกข้าว ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ โดยกิจกรรมการเกษตรที่เกษตรกรทำมากที่สุด คือ การทำสวน รองลงมา คือ การทำนา และเลี้ยงสัตว์ ตามลำดับ ส่วนกิจกรรมการเกษตรอื่นๆ นอกเหนือจากที่กล่าวข้างต้น เช่น การปลูกพืชผักสวนครัวบริเวณบ้าน การเพาะชำกล้าไม้เพื่อจำหน่าย การเพาะเห็ด การรับจ้างทางการเกษตร การปลูกไม้ดอกไม้ประดับเพื่อจำหน่าย การปลูกพืชสมุนไพร การปลูกไม้ยืนต้นจำพวกยูคาลิปตัส การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำปัจจัยการผลิตเพื่อจำหน่าย เช่น ปุ๋ยหมัก น้ำส้มควันไม้ เป็นต้น ระดับความรู้ที่เกษตรกรได้รับการฝึกอบรม การนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ การรวมกลุ่มและการสร้างเครือข่ายทางสังคม ชี้ให้เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้โดยผ่านศูนย์เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่สนับสนุนให้เกษตรกรผู้ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ถ่ายทอดความรู้ ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติจริง รวมทั้งประสบการณ์ในการประกอบอาชีพให้แก่เกษตรกรด้วยตนเอง ทำให้เกษตรกรได้รับความรู้ และแนวคิดในการดำเนินชีวิตสอดคล้องกับบริบทในการดำรงชีวิตอย่างแท้จริง จึงอาจกล่าวได้ว่าเกษตรกรกลุ่มที่มีระดับความรู้มาก และระดับความรู้ปานกลาง อาจจะเป็นกลุ่มที่สามารถนำความรู้และแนวคิดดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตได้ต่อไป

กัลยา สายคำพันธ์(2551) ศึกษาเรื่อง ผลงานการดำเนินงานโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม แนวพระราชดำริ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์การบริหารส่วนตำบลสองแคว อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าศูนย์การเรียนรู้จะมีกิจกรรมหลัก คือ การผลิต การสาธิตและการจำหน่าย มีปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ คือ คุณค่าของโครงการที่เป็นโครงการที่เกื้อหนุนพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในทุกขั้นตอน มีที่ตั้งโครงการที่เหมาะสม ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองท้องถิ่นและส่วนราชการอื่น ๆ เป็นอย่างดี คำถามที่ควรหาคำตอบ คือ การบริหารจัดการ ความเข้มแข็งจากการพึ่งพาตนเองของชุมชน และการนำโดยผู้นำของชุมชนเองที่จะต้องเป็นผู้ดำเนินการเอง รับประโยชน์ตรงจากการเกิดศูนย์การเรียนรู้ ควรจะมีบทบาทอย่างไร ในกิจกรรมทั้งระบบของการดำเนินโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ในชุมชนทั่วทั้งประเทศ

ภาณุพงศ์ ภูโต(2551) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนเขาสมอคอน อ.ท่าม่วง จ.เขาสมอคอน จ.ลพบุรี พบว่า ศูนย์เรียนรู้ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงชุมชนมาเป็นแนวคิดในการสร้างการเรียนรู้ ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมโครงการในการเกื้อกูลกันภายในศูนย์เรียนรู้และเรียนรู้จากการทำจริง ใช้วิธีการสร้างปราชญ์ชาวบ้านขึ้นมาประจำศูนย์เรียนรู้เพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เข้าร่วมศูนย์เรียนรู้ต่อไป

ศิริวรรณ วรรณศรี(2551) ศึกษาเรื่อง กระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงในบ้านตาตเสริม ตำบลบ้านม่วง อำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย พบว่า ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงภายใต้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ด้านเศรษฐกิจ พบว่าเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น รายจ่ายลดลง มีความมั่นคงด้านอาหาร ด้านสังคม พบว่าเกิดการรวมกลุ่มพึ่งพาอาศัยกัน นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ควรให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายการส่งเสริมการขับเคลื่อนที่มีความรู้พื้นฐาน มีความเข้าใจที่ดีต่อสภาพบริบทชุมชน และเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนร่วมควบคู่ไปกับการสร้างเงื่อนไขด้านความรู้และคุณธรรม

สรฤทธ จันสุข(2552) วิจัยเรื่อง การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ตัวชี้วัดรายด้านและจัดเป็นองค์ประกอบได้ คือ ด้านการแก้ไขปัญหาชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ความสนใจการจัดการชุมชน ความพึงพอใจวิถีชุมชน ทรัพยากรน้ำและบริการสาธารณะ ทรัพยากรที่ใช้ดำรงชีวิต ระบบเศรษฐกิจ ผลิตผลและรายได้ กิจกรรมส่วนรวม การสนับสนุนการเรียนรู้ งานอาชีพและทิศทางการพัฒนาชุมชน เป็นการทำให้เห็นได้ว่า บริบทชุมชนในปัจจุบันที่เป็นภูมิสังคม การมีส่วนร่วมและวิถีเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมจะต้องเป็นปัจจัยที่ต้องนำมาพิจารณาอยู่เสมอในการศึกษาเชิงระบบของการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

9. สรุปองค์ความรู้ในการนำมาใช้ในการวิจัย

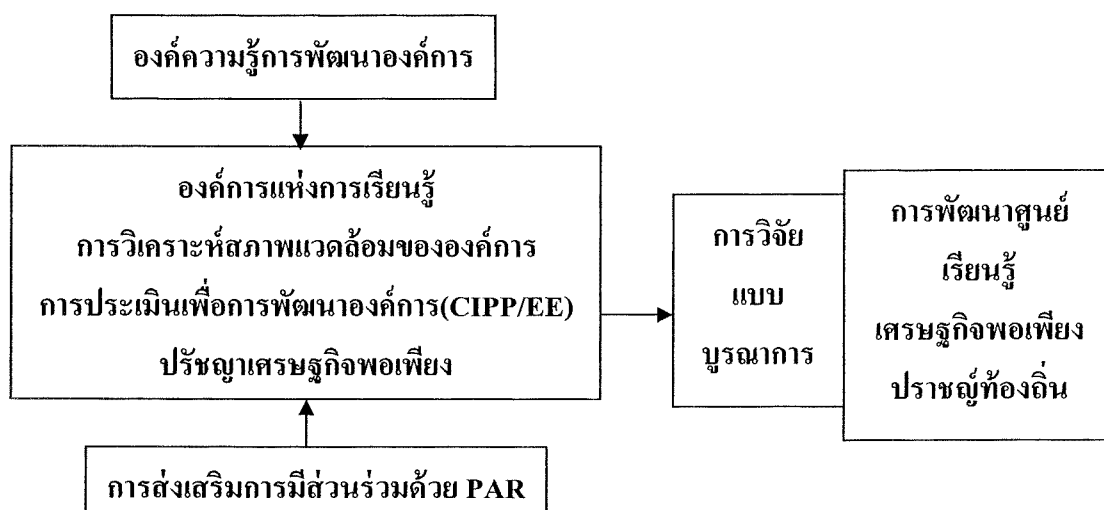
แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา และแผนงานย่อยในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ การประเมินโครงการฝึกอบรม การดำเนินการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์และการประเมินหลักสูตรบัญชีครัวเรือน จะเป็นการศึกษาวิจัยที่ใช้องค์ความรู้ในการพัฒนาองค์การเพื่อไปสู่การองค์การแห่งการเรียนรู้ ประกอบกับการใช้ความรู้ทางการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ การประเมินเพื่อการพัฒนาและการมีส่วนร่วม บูรณาการเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยที่จะได้นำเสนอต่อไป

9.1 องค์ความรู้โดยสรุปในการนำมาจัดทำเป็นกรอบแนวคิดในแผนงานวิจัย

จากการได้นำเสนอความเป็นมา ลักษณะสำคัญ การบริหารจัดการ บทบาทและความสำคัญของศูนย์เรียนรู้ ผลการทบทวนองค์ความรู้และแนวคิดเพื่อนำมาใช้ในการศึกษาวิจัยตามแผนงานวิจัย การอนุรักษ์ พื้นฟู และต่อขอคณุมิปัญญาเพื่อใช้ประโยชน์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะเป็นการนำเอาองค์ความรู้หลัก 2 ส่วน คือ การพัฒนาองค์การเพื่อให้้องค์การมีความพร้อมต่อการรับมือกับความเปลี่ยนแปลงสามารถมีความอยู่รอด พัฒนาและมีความยั่งยืนด้วยองค์ความรู้ของการพื้นฐานพัฒนาองค์การทั้งแนวคิด หลักการ กระบวนการ ตลอดจนเงื่อนไข ที่เน้นไปที่การพัฒนาจะต้องมีบุคลากรของ้องค์การเป็นศูนย์กลางการพัฒนา การมีส่วนร่วมจะเป็นปัจจัยสำคัญ ประกอบกับการใช้แนวคิดของการพัฒนาสู่การเป็น้องค์การแห่งการเรียนรู้ที่นอกจากจะสามารถทำให้้องค์การได้พัฒนาในสิ่งที่ต้องการแล้วยังสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ใน้องค์การเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนาอย่างยั่งยืนบนฐานการพึ่งพาตนเองได้ให้กับ้องค์การ ด้วยแนวคิดการมีคุณสมบัติตามวินัย 5 ประการของการเป็น้องค์การแห่งการเรียนรู้และลักษณะ 11 ประการของ้องค์การแห่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนา้องค์การ สนับสนุนการใช้ความรู้ทางการบริหารจัดการและการจัดการเชิงกลยุทธ์ ที่จะใช้ประโยชน์จากศักยภาพของ้องค์การมาขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และใช้เทคนิคกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR)มาเป็นแนวคิดหลักประกอบกันตลอดเวลาในการศึกษาทั้งหมด ด้วยแนวทางการพัฒนา้องค์การด้วยแนวคิด้องค์การแห่งการเรียนรู้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของ้องค์การ การประเมินเพื่อการพัฒนา้องค์การด้วยการประเมินด้วยแบบจำลอง CIPP และ การประเมินแบบเสริมพลัง(EE) เป็นกรอบแนวคิดหลักของแผนงานวิจัย โดยจะมีกรอบแนวคิดจาก้องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาจากประมวลความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหมดมาใช้ในการนำ้องค์ประกอบ 3 คุณลักษณะ (ห่วง)และ 2 เงื่อนไข มาเป็นแกนความรู้ในการศึกษา เทียบเคียง อ้างอิงและประเมินกับกระบวนการและผลการศึกษาตลอดการดำเนินการวิจัยทั้งแผนงานวิจัยและโครงการวิจัย

สำหรับการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะเป็นการสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจพื้นฐานของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลไกการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การเลือกใช้เทคนิควิธีการหรือรูปแบบการศึกษาตามบริบทของสิ่งที่ศึกษามานานคิดร่วมกัน คือ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งยังมีผลการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับการดำเนินงาน การบริหารจัดการ ผลการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในลักษณะต่าง ๆ ทั้งในระดับชุมชน ระดับศูนย์เรียนรู้แต่ละแห่งและระดับภาพรวมของศูนย์เรียนรู้ทั่วประเทศ มาประกอบการพิจารณากำหนดกรอบแนวคิดและระเบียบวิธีวิจัย ที่ได้สรุปเป็นแผนภาพกรอบแนวคิดหลักของแผนงานวิจัย ตามแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 กรอบแนวคิดหลักของแผนงานวิจัย

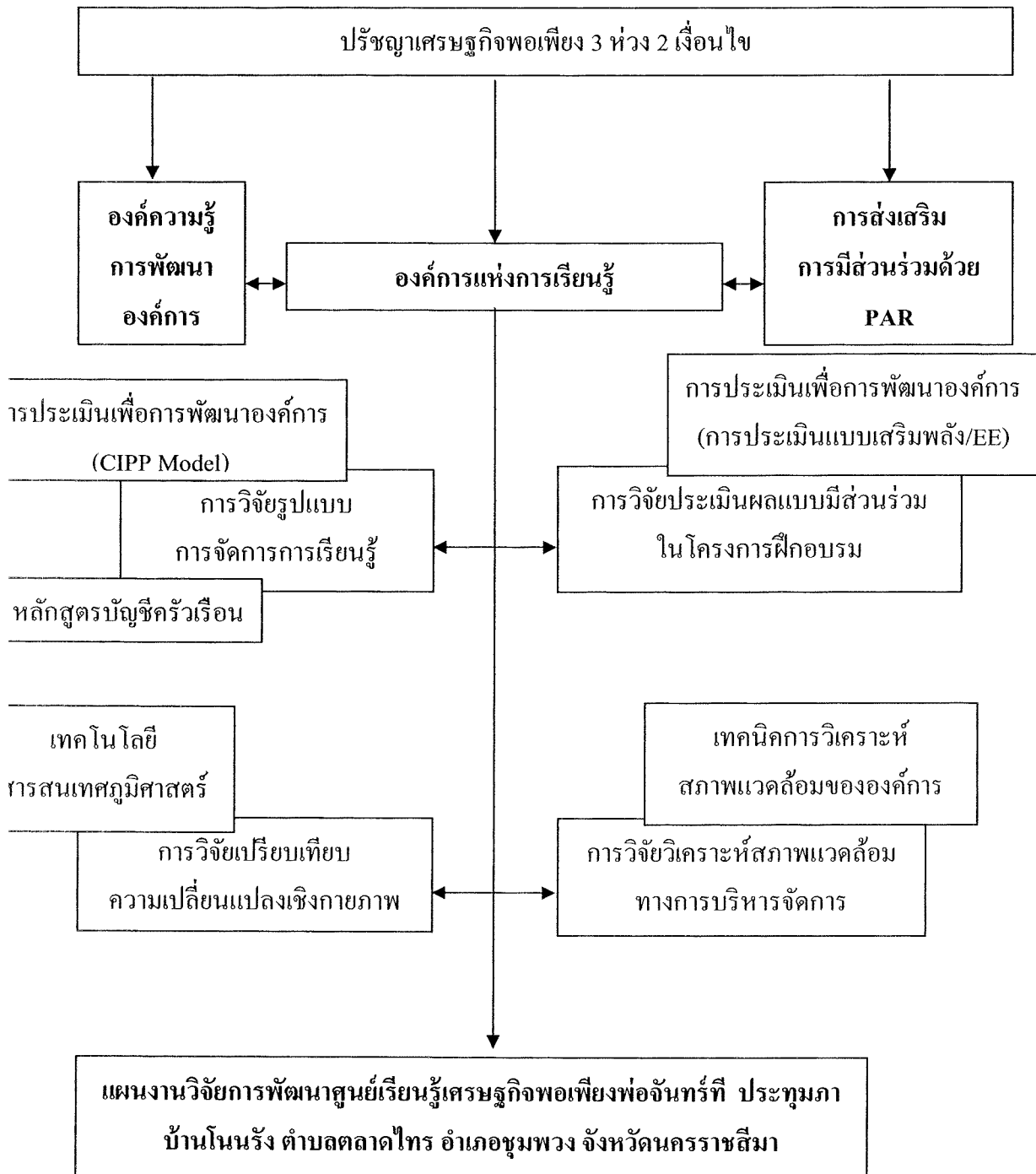

จากแผนภาพที่ 3 จะอธิบายได้ว่า แผนงานวิจัยนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดหลักร่วมกันของการดำเนินแผนงานวิจัย เป็นการบูรณาการองค์ความรู้ด้านการพัฒนาองค์กร ที่ใช้เป็นหลักในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ระเบียบวิธีวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR)ที่เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นได้ทั้งระบบและตลอดกระบวนการวิจัย โดยมีองค์ความรู้ในการพัฒนาองค์กรสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นทางเลือกในการปฏิบัติให้เป็นไปตามลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการขับเคลื่อน มีองค์ความรู้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์กรเป็นเครื่องมือเพื่อศึกษาและเรียนรู้สถานภาพของศูนย์เรียนรู้ที่ชัดเจน และใช้ประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ได้ มีองค์ความรู้ทั้งการประเมินแบบเสริมพลังและการประเมินเชิงระบบประกอบกับการประเมินการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิศาสตร์เป็นกลไกย่อยสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยย่อย ให้สามารถใช้ดำเนินการภายในและมีการเรียนรู้ระหว่างโครงการและแผนงานวิจัยได้ทั้งหมด ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการวิจัย

9.2 ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยภายใต้กรอบแนวคิดแผนงานวิจัย

ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยภายใต้กรอบแนวคิดแผนงานวิจัย อธิบายด้วยความสัมพันธ์ของกรอบแนวคิดหลักและแนวคิดเฉพาะ โครงการวิจัยย่อย ตามแผนภาพที่ 4 ดังนี้

แผนภาพที่ 4 ความสัมพันธ์ของโครงการวิจัยย่อยภายใต้กรอบแนวคิดแผนงานวิจัย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การดำเนินการวิจัยในแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นแผนงานหลัก จะเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งในแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อย การดำเนินการจึงกำหนดระเบียบวิธีวิจัยไปตามขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้งในส่วนของแผนงานวิจัยและการบูรณาการการวิจัยระหว่างโครงการย่อยและแผนงานวิจัย มีประเด็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ส่วน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลไปตามขั้นตอนการดำเนินการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

การดำเนินการวิจัยโครงการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเหตุผลสำคัญคือ เป็นการศึกษาที่เน้นไปที่กระบวนการศูนย์เรียนรู้ที่มีขนาดประชากรไม่เกิน 15 คน ให้ความสำคัญกับผู้ถูกวิจัยด้วยการให้เป็นผู้มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย โดยมีการศึกษาผู้รับการอบรมในมุมมองของความคิดเห็นที่ใช้วิธีการเชิงปริมาณมาประกอบเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย การดำเนินการดังกล่าวได้นำแนวทางของชาย โพธิ์สัตตา(2549) มาประยุกต์ใช้ ด้วยระเบียบวิธีโดยสรุปในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ให้บรรลุวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ขยะระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การ

ให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1.1 การกำหนดคำถามในการวิจัย โดยเลือกคำถามที่มุ่งหาคำตอบสำหรับกลุ่มตัวอย่าง สถานที่หรือบริบทที่เจาะจง เปิดกว้างสำหรับข้อมูลที่หลากหลายเพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจในระดับลึกและเป็นคำถามที่มุ่งทำความเข้าใจความหมายและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้เป็นหลัก

1.2 การกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมายของการวิจัยที่การมีผลการประเมินเชิงระบบที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของกรรมการศูนย์เรียนรู้เพื่อนำไปสู่การการมีความรู้ ความจริงเพียงพอต่อการตัดสินใจพัฒนาระบบการบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ จึงกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เป็นประเด็นในการศึกษาที่เน้นการการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการและการพัฒนาตนเองของคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้

1.3 การกำหนดแนวคิดทฤษฎีในการวิจัย คือ การกำหนดระบบมโนทัศน์ ข้อสรุป สิ่งที่น่าจะวิจัย คาดหวัง ความเชื่อและทฤษฎีที่สนับสนุนและให้แนวทางในการทำวิจัย จากความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ส่วนตัวของนักวิจัยประกอบกับแนวคิดทฤษฎีที่มีอยู่แล้วในด้านการบริหารจัดการ การพัฒนาองค์การ การมีส่วนร่วม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมขององค์การ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

1.4 วิธีการวิจัย ใช้วิธีการศึกษาแบบการศึกษาเฉพาะกรณี ด้วยการศึกษาแบบมุ่งหาคำอธิบาย ที่ค้นหาทั้งปรากฏการณ์และคำอธิบายเพิ่มเติม โดยการกำหนดกรณีศึกษาการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการ ที่ดำเนินการวิจัย ดังนี้

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพด้วยเครื่องมือหลากหลาย ประกอบกัน คือ การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการสำรวจ

1.4.2 การวิเคราะห์และตีความข้อมูล ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาการวิเคราะห์แบบอุปนัย และการจำแนกข้อมูล เพื่อพรรณนาข้อมูลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ โดยมีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและความเชื่อถือได้ของผลการศึกษาทั้งการพรรณนา การตีความ ความสอดคล้องกับทฤษฎีและการนำไปใช้ประโยชน์ ด้วยการตรวจสอบภายในจากกระบวนการวิจัยของนักวิจัยเองโดยมีที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิและผู้ตรวจสอบทางวิชาการเป็นผู้ร่วมให้ข้อคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ และการตรวจสอบภายนอกที่เน้นการค้นข้อมูลเพื่อการวิพากษ์จากผู้ถูกวิจัยและการตรวจสอบแบบสามเส้าจากข้อมูลแหล่งอื่นและใช้ทฤษฎีที่แตกต่างในการวิเคราะห์ข้อมูลเดียวกัน ประกอบกัน

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพดังกล่าว จะนำไปใช้ในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 3 ขั้นตอน พร้อมไปกับการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอนจะมีหลักการในการปฏิบัติการด้วยการน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้ โดยเฉพาะหลักการของการศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ ของศูนย์เรียนรู้ การระเบิดจากข้างในจากระดับบุคคลสู่ระดับที่สูงขึ้น เน้นเรื่องการพัฒนาคนสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชน แก้ปัญหาที่จุดเล็ก ค่อย ๆ ทำ จากจุดสำคัญแล้วขยายผลต่ออย่างต่อเนื่อง ตามลำดับขั้น มีการทำความเข้าใจกับบริบทตามภูมิสังคม อย่างเป็นองค์รวม ไม่ติดตำรา ด้วยการเลือกความเหมาะสมของวิชาการและเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับภูมิสังคม มีความประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด เป็นหลักของการคิด การทำ และการพัฒนา อย่างง่าย ๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การรับฟังข้อคิดเห็นตลอดกระบวนการ เน้นให้เกิดเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม ส่งเสริมการพึ่งตนเอง เพื่อการพัฒนาในระดับสูงขึ้นต่อไป ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต มีความสุขในการทำงานและดำเนินการไปด้วยความรู้รัก สามัคคี มีความรู้ ความเข้าใจ การยอมรับ ความร่วมแรงร่วมใจของนักวิจัยทั้ง 2 ฝ่าย

2. การศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

การวิจัยครั้งนี้เริ่มดำเนินการด้วยการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายอันเป็นขั้นตอนแรกของการนำไปสู่การดำเนินการวิจัย ได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย คือ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา และที่ปรึกษาของแผนงานและโครงการวิจัย โดยมีองค์ประกอบของการศึกษาในขั้นตอนนี้ ดังต่อไปนี้

2.1 วัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินการสร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป ให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักที่กำหนดไว้ในแผนงานวิจัย ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การสำรวจ ศึกษาชุมชน และการเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ

2.2 เป้าหมาย ปฏิบัติการร่วมกันให้เกิดการสื่อสาร สร้างความรู้ ความเข้าใจ การยอมรับเพื่อการเรียนรู้และปฏิบัติการวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิจัยในแผนงานวิจัย และโครงการวิจัยกับคณะกรรมการของศูนย์เรียนรู้

2.3 วิธีการ

1) ใช้การบันทึกข้อมูลจากกิจกรรมการสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกและกรรมการ การสำรวจ ศึกษาองค์การ การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ในประเด็นบริบท ภูมิสังคม การบริหารจัดการ การดำเนินการฝึกอบรมและบริการเป็นแหล่งเรียนรู้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม

ทางการบริหารจัดการ การเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิศาสตร์และการจัดการการเรียนรู้ในการฝึกอบรมการทำบัญชีครัวเรือน ของศูนย์การเรียนรู้ ในปัจจุบัน จากเอกสารและ การสัมภาษณ์คณะกรรมการและผู้เข้ารับการอบรม

2) ใช้การบันทึกผลการประชุมกรรมการศูนย์เรียนรู้ และการจัดเวทีสนทนาถอดบทเรียน การเรียนรู้การบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ จากประเด็นการศึกษาของแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยทั้งหมด จากเวทีย่อยของโครงการและเวทีประจำเดือนของแผนงานวิจัย

2.4 การสร้างเครื่องมือ นักวิจัยสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสนทนา ด้วยแนวทางเดียวกันตามลำดับ ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและบริบทของการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ จากประเด็นการศึกษาของแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยทั้งหมด

2) ออกแบบร่างคำถามการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ในการตั้งคำถามและบันทึกคำตอบ ทั้งแบบสัมภาษณ์และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มการถอดบทเรียนในประเด็นการศึกษาของแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยทั้งหมด

3) นำร่างคำถาม นำเสนอที่ปรึกษาแผนงานวิจัยและ โครงการวิจัยเพื่อรับฟังข้อวิพากษ์ ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุง

4) ปรับปรุงร่างคำถามและทดลองใช้กับคณะนักวิจัยเพื่อประเมินความเข้าใจในคำถามให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และนำไปปรับปรุง

5) จัดพิมพ์เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปใช้

2.5 การเก็บข้อมูล เก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแผนงานวิจัย และจากการบันทึกการสังเกต การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในโครงการย่อยและแผนงานวิจัย ประกอบด้วย

1) การสังเกตโดยตรง คือ การสังเกตสภาพทั่วไปของศูนย์เรียนรู้ด้านกายภาพ โครงสร้าง พื้นฐาน กิจกรรมการบริหารจัดการ การดำเนินงานโดยรวมและตามภารกิจหลักของศูนย์เรียนรู้

2) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม คือ การที่ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมการดำเนินการตามระบบการจัดการการเรียนรู้ด้วยการร่วมประชุมวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาและอุปสรรค การบริหารจัดการ และการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ การวิเคราะห์แนวทางการแก้ปัญหาด้วยการปรับปรุงและพัฒนาตามผลการวิเคราะห์และการเลือกปัจจัยการพัฒนาจากโครงการย่อยและแผนงานวิจัย ตลอดจนการร่วมประเมินความเหมาะสมของแนวทางที่กำหนดจากการทดลองปฏิบัติจริง

3) การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ ตลอดเวลาที่ดำเนินการวิจัย ในเวลาต่าง ๆ ที่มีการร่วมกันดำเนินกิจกรรมการบริหารจัดการและ

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้และปัจจัยที่กำหนดให้มีการศึกษาในแต่ละโครงการวิจัยย่อย ด้วยการสอบถาม พูดคุยในประเด็นการเรียนรู้ทั้งระหว่างนักวิจัยทั้ง 2 ฝ่ายและผู้เข้ารับการอบรม ที่ได้พบเห็นระหว่างดำเนินการวิจัย

4) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ ให้ได้ข้อมูลด้านการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้และปัจจัยที่กำหนดให้มีการศึกษาในแต่ละโครงการวิจัยย่อย

5) การสนทนากลุ่ม คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการประชุมร่วมกันของนักวิจัยทั้ง 2 ฝ่าย โดยใช้เทคนิคการสนทนากลุ่มให้เกิดการสรุปบทเรียน การถอดบทเรียน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกรรมการ ให้ได้ข้อมูลสรุปจากการมีส่วนร่วมของนักวิจัยและกรรมการศูนย์เรียนรู้ในด้านการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้และปัจจัยที่กำหนดให้มีการศึกษาในแต่ละโครงการวิจัยย่อย

2.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์แบบอุปนัย และการจำแนกข้อมูล เพื่อสรุปผลเป็นสถานการณ์เบื้องต้นตามปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ในปัจจุบัน

3. การดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนต่อจากการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย จะเป็นการดำเนินการวิจัยกับกลุ่มเป้าหมายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย คือ นักวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา และที่ปรึกษาของแผนงานและโครงการวิจัย โดยมีองค์ประกอบของการศึกษาในขั้นตอนนี้ ดังต่อไปนี้

3.1 วัตถุประสงค์ ดำเนินการศึกษาวิจัย เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่น่าเสนอภายใต้แผนงานวิจัย

3.2 วิธีการ กำหนดวิธีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลผลการประเมินและแนวทางการพัฒนาตามข้อมูลที่ได้จากการประเมิน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การประเมินบริบท ภูมิสังคมและระบบการบริหารจัดการและการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ในมุมมองของนักวิจัยและคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ ด้วยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มเพื่อถอดบทเรียนระบบการจัดการการเรียนรู้ที่ดำเนินการอยู่

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินการบริหารจัดการและการดำเนินการเชิงระบบของศูนย์เรียนรู้ จากภาพรวมและจากประเด็นการศึกษาในแต่ละ โครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัย จากกลุ่มผู้รับการอบรมที่กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษา และผู้สนับสนุนโครงการ โดยการใช้แบบสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ผลประเมิน สรุปบทเรียน การพิจารณาความเหมาะสมและการกำหนดแผนงานการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ในปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการและการดำเนินงาน ร่วมกับการพัฒนาในระดับโครงการวิจัยย่อย เป็นการวิจัยปฏิบัติการจากการคืนข้อมูลที่ได้ศึกษาไว้สู่เวทีสมาชิกทั้งหมดของศูนย์เรียนรู้เพื่อให้มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ สรุปผลและกำหนดแนวทางในการพัฒนาแนวทางการพัฒนาตามผลการศึกษาที่ได้วิเคราะห์ร่วมกันไว้แล้ว

3.3 การเก็บข้อมูล ใช้เครื่องมือ และวิธีการการสร้างเครื่องมือและการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพดังต่อไปนี้

3.3.1 เครื่องมือที่ใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึกคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม

3.3.2 การสร้างเครื่องมือ นักวิจัยสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบบันทึกการสนทนา ด้วยแนวทางเดียวกันตามลำดับ เช่นเดียวกับขั้นตอนการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

3.3.3 การเก็บข้อมูล ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกวิทยากรทั้งหมด และการบันทึกผลการสนทนากลุ่ม ด้วยวิธีการจัดเก็บข้อมูลเช่นเดียวกับขั้นตอนการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

3.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามหลักการของการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ นักวิจัยจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย (ชาย โพธิ์สิตา, 2550) ที่ครอบคลุมตั้งแต่การการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย การดำเนินการวิจัย และการติดตามและประเมินผลโครงการ โดยมีองค์ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1) การตรวจสอบข้อมูล ข้อมูลที่ได้มาจากการดำเนินการจัดเก็บข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัยจะนำมาตรวจสอบโดยละเอียด ด้วยการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูลและผู้วิจัย จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญมากกว่า 1 คน หรือ 1 ภาคส่วน ที่มีการยืนยันความเชื่อถือได้จากข้อมูลที่ตรงกันจากผู้ให้ข้อมูลคนหรือภาคส่วนที่ 2 และ 3 และนำไปสู่การคืนข้อมูลในเวทีการสนทนากลุ่มของนักวิจัยทั้ง 2 ฝ่าย เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงของข้อมูลที่มีการเปิดเผยอย่างกว้างขวางในที่เวทีกลุ่มสนทนาที่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ที่ต่างกัน โดยจะต้องมีการใช้

การมีส่วนร่วมของนักวิจัยทั้งหมดในการอธิบายข้อเท็จจริงเพื่อสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นชอบตรงกัน อันเป็นการตรวจสอบและยืนยันความถูกต้องของข้อมูลที่ค้นพบได้ในที่สุด

2) วิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแบบสร้างข้อสรุปทั้งการพรรณนาและตารางเนื้อหา ข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การบันทึก การสัมภาษณ์นำไปวิเคราะห์ตามวิธีการเชิงคุณภาพของสูกางค์ จันทวานิช(2549) โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

- การวิเคราะห์แบบอุปนัย เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ในการบริหารจัดการและการดำเนินงานตามปัจจัยเชิงระบบของศูนย์เรียนรู้

- การวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล เป็นการนำข้อมูลจากการวิเคราะห์แบบอุปนัยมาจำแนกเป็นกลุ่มไปตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ใช้ คือปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการและการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ จำแนกไปตามปัจจัยบริบท ปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการ โดยมีกรอบแนวคิดรวมของแผนงานวิจัย คือ 3 องค์ประกอบและ 2 เงื่อนไขของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นส่วนประกอบในการพิจารณาจำแนกความแตกต่างไว้ด้วย

3) ประเด็นในการวิเคราะห์ ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ

- ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาตามปัจจัยบริบท ปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ และผลการศึกษาและพัฒนาแนวทางการพัฒนาตามปัจจัยบริบท ปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้

- ผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย ที่เน้นให้กรรมการศูนย์เรียนรู้ได้ยกระดับการพัฒนาตนเองในการเรียนรู้และวิเคราะห์เพื่อการเสริมสร้างศักยภาพ ความเข้มแข็งทั้งระบบ โดยเฉพาะการเป็นบุคลากรเรียนรู้ที่นำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

4. การติดตามและประเมินผลโครงการ

4.1 วัตถุประสงค์ ดำเนินการติดตามประเมินผลการดำเนินงานตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้สำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการจัดการการเรียนรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์และการประเมินปัจจัยบริบท ปัจจัยเชิงระบบของการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักของแผนงานวิจัย คือ เพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐาน

คิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย

4.2 เป้าหมาย การเสริมพลังการเรียนรู้จากการดำเนินงานวิจัยในโครงการย่อยและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับแผนงานวิจัย จากการลงมือปฏิบัติการพัฒนาจากผลการศึกษา และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้การวิจัยปฏิบัติการเพื่อให้เกิดการเรียนรู้การพัฒนาตนเองจากองค์ความรู้ในเชิงบูรณาการทั้งแผนงานวิจัย

4.3 วิธีการ กำหนดวิธีการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้ข้อมูลผลการประเมินการปรับปรุงและพัฒนาปัจจัยเชิงระบบในการบริหารจัดการและดำเนินการศูนย์เรียนรู้ตามที่ได้กำหนดและทดลองดำเนินการ โดยการวิเคราะห์ผลประเมิน สรุปบทเรียน การพิจารณาความเหมาะสมของแนวทางการปรับปรุงและการพัฒนาการปัจจัยเชิงระบบ คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลลัพธ์และผลสะท้อนย้อนกลับ ด้วยการคืนข้อมูลที่ศึกษาไว้สู่เวทีสมาชิกทั้งหมดของศูนย์เรียนรู้เพื่อให้มีการวิเคราะห์ วิพากษ์ สรุปผลและนำไปเป็นบทเรียนในการพัฒนาต่อไป

4.4 การเก็บข้อมูล ใช้เครื่องมือ วิธีการการสร้างเครื่องมือและการเก็บข้อมูล ใช้แนวทางและขั้นตอนเดียวกันกับการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางและขั้นตอนเดียวกันกับการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในขั้นตอนที่ 2 การดำเนินการวิจัย ที่มีผลการวิเคราะห์จากโครงการวิจัยย่อยเป็นส่วนประกอบ ในประเด็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประเมิน สรุปบทเรียน การพิจารณาความเหมาะสมของแนวทางการปรับปรุงและการพัฒนาการปัจจัยเชิงระบบ และผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสรุปบทเรียนการพัฒนาสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดำเนินการไปตามตามขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอน และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัย ได้ดำเนินการจนได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายมีวัตถุประสงค์ คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในความสำคัญของการดำเนินการวิจัย คุณค่าและความจำเป็นต้องมีการร่วมมือกันปฏิบัติการวิจัยให้กับกรรมการศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด ให้เกิดรับทราบและเกิดความเข้าใจว่าจะต้องมีฐานะเป็นผู้ร่วมทำวิจัยไม่ใช่ผู้ถูกวิจัย ต้องเป็นผู้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยได้ทันที ไม่ใช่ นักวิจัยเท่านั้นที่ได้ประโยชน์จากได้ทำรายงานวิจัยสำเร็จ นอกจากนี้ยังสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ให้เกิดความไว้วางใจ ด้วยการทำให้เห็นถึงคุณค่าที่นำมาใช้ประโยชน์ซึ่งพากันและกันได้จากตัวกรรมการศูนย์เรียนรู้ให้เกิดพันธะสัญญาที่จะร่วมดำเนินการวิจัยและพัฒนากิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้ร่วมกันพิจารณา

กำหนดเป็นผลจากการวิจัย ประกอบด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการจัดเก็บข้อมูลในการดำเนินการการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การสำรวจ ศึกษาชุมชน และการเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ทั้งจากแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อย ได้ผลลัพธ์ของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อสนับสนุนการดำเนินโครงการย่อยนี้ และสนับสนุนคืนสู่แผนงานวิจัยเพื่อบูรณาการกับโครงการย่อย อื่น ๆ และการสร้างความยอมรับ เข้าใจและร่วมมือของกลุ่มเป้าหมาย ตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย การดำเนินทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลได้เป็นข้อมูลที่เกิดจากร่วมกันทบทวนสภาพการณ์ปัจจุบันของศูนย์เรียนรู้และชุมชนที่เป็นที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้ เป็นบริบทของศูนย์เรียนรู้ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการและการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ การศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของการดำเนินการกิจการฝึกอบรม การจัดการการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนและการเปรียบเทียบข้อมูลทางกายภาพของศูนย์เรียนรู้ตามความเปลี่ยนแปลงของเวลาด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ที่ได้ดำเนินการไปพร้อมกันของโครงการย่อยต่าง ๆ กับการดำเนินงานของแผนงานวิจัย ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ในการดำเนินการที่ทำให้เกิดภาพรวมของศูนย์เรียนรู้ให้เกิดความรับรู้ เข้าใจและเกิดการยอมรับร่วมกันในข้อมูลที่ร่วมกันทบทวนและจัดระบบขึ้นมา เกิดเป็นความพร้อมในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการร่วมกันของทั้งกรรมการและนำวิจัย ดังข้อมูลผลการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย ต่อไปนี้

1.1 บริบทศูนย์เรียนรู้

บริบทของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นผลจากการดำเนินกิจกรรมการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย โดยนักวิจัยทั้งแผนงานและ โครงการวิจัยเริ่มจากการประสานงานเข้าพบพ่อจันทร์ดี ประทุมภา นำเสนอแนวคิด แนวทางการร่วมมือกันระหว่างภาควิชาการกับเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านที่ดำเนินการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ในฐานะที่เป็นเครือข่ายการพัฒนาในท้องถิ่นร่วมกัน ได้เห็นพ้องต้องกันว่าศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ดี ประทุมภา จะร่วมกับนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาดำเนินการยกระดับการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกระบวนการวิจัยเชิงบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่ความสามารถความเข้มแข็งในการดำเนินการกิจการเป็นแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นทั้งศูนย์รวมการแลกเปลี่ยนแบ่งปันความรู้เพื่อการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และการเป็นต้นแบบของการเรียนรู้การบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ตามแนวคิดองค์การแห่งการเรียนรู้ ที่เชื่อได้ว่าจะเป็นแบบอย่างของการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ ได้

การดำเนินการต่อมาเป็นการประชุมร่วมกับกรรมการศูนย์เรียนรู้ทำความเข้าใจในกระบวนการวิจัยแบบบูรณาการ ที่เน้นย้ำถึงการเป็นหุ้นส่วนของการวิจัยที่เท่าเทียมกัน มีผลประโยชน์จากการได้ดำเนินการกิจร่วมกันและเกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 องค์กร ส่วนของมหาวิทยาลัยจะได้รับประโยชน์ในการได้ดำเนินการกิจในการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ได้มีโอกาสพัฒนาบุคลากรจากการเรียนรู้ในการปฏิบัติการวิจัยและปลูกจิตสำนึกสร้างความเข้าใจที่ดี ที่ถูกต้อง ในขบวนการขับเคลื่อนของภาคประชาชนในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ชุมชนของปราชญ์ชาวบ้าน ในภารกิจการบริการการเรียนรู้เช่นเดียวกับการจัดการเรียนการสอนและคณะกรรมการ จะได้มีโอกาสในการใช้กระบวนการวิจัยเป็นเครื่องมือพัฒนาตนเอง เสริมเติมเต็มการปฏิบัติหน้าที่ทั้งการเป็นเกษตรกรและการเป็นวิทยากรกระบวนการที่อบรมเกษตรกรเพื่อเข้าสู่วิถีแห่งความพอเพียง และการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ให้เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ยั่งยืน มีประโยชน์ร่วม คือ การได้ร่วมกันทำหน้าที่ตอบสนองพระมหากรุณาธิคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระเมตตาพัฒนาแนวทางแห่งความสุขจากการมีวิถีชีวิต วิถีปฏิบัติบนฐานความสมดุลของสังคม เป็นปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นหน้าที่ของพลชนิกทุกคนจะต้องน้อมนำมาปฏิบัติและขับเคลื่อนให้เกิดการรู้จัก เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาที่เหมาะสมในภาวะปัจจุบันและมีความมั่นคงต่อความเปลี่ยนแปลง

การทำความเข้าใจร่วมกันในประโยชน์ แนวคิด แนวทาง ในการดำเนินการแผนงานวิจัยแบบบูรณาการ จะเกิดการเชื่อมโยงถ่ายโอน รับ-ส่งข้อมูล ร่วมกันไปด้วยกันทั้งหมด ตามประเด็นย่อยที่จะดำเนินการร่วมกัน คือ การประเมินสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ ด้วยองค์ความรู้การบริหารจัดการเชิงกลยุทธ์ การประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้การประเมินแบบเสริมพลัง การเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของศูนย์เรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทำกินของชุมชนและตนเอง สนับสนุนการพิสูจน์ความสำเร็จจากการดำรงชีวิตตามวิถีพอเพียงและใช้ประโยชน์เป็นข้อมูลสนับสนุนการพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ และการศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้ โดยกำหนดให้ศึกษาหลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน ด้วยการเรียนรู้การประเมินตามแบบจำลองเชิงระบบ(ชิปป) เพื่อให้ฝึกทักษะการประเมินอย่างหลากหลาย เข้าใจและพัฒนาตามปัจจัยเหตุและผล ได้อย่างเหมาะสม รวมไปถึงการได้เรียนรู้และพัฒนาวิธีการฝึกอบรมจากผลการประเมินที่ได้ประโยชน์ทั้งตามเนื้อหาที่ศึกษาและเป็นแบบอย่างสำหรับเนื้อหาอื่น ๆ ได้

ผลของการดำเนินกิจกรรมการทำความเข้าใจร่วมกัน ได้เป็นข้อตกลงร่วมด้วยความยินดีของทั้งสองฝ่ายที่จะร่วมกันดำเนินการวิจัยในฐานะเป็นนักวิจัยที่เท่าเทียมกันในทุก ๆ ด้าน มีหน้าที่ในการหนุนเสริมในภารกิจซึ่งกันและกัน จนมีการดำเนินการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่มทั้งเฉพาะกลุ่มย่อยตามสถานการณ์และการประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนร่วมกัน ได้ข้อมูลในแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อย ได้ผลลัพธ์เป็นบริบทของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ที่นำเสนอโดยสรุป ดังนี้

1.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

หมู่บ้านโนนรัง มีชื่อตามพื้นที่ที่เป็นราบสูงบริเวณมีต้นรังมาก จึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านโนนรัง ต่อมาได้แยกออกเป็น 3 หมู่บ้านชื่อบ้านโนนรังใหญ่ หมู่ 6 บ้านบุรพา หมู่ 15 และบ้านใหม่โนนรัง หมู่ 18 ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตำบลตลาดไทร อยู่ห่างจากอำเภอชุมพวง 42 กิโลเมตร การเดินทางจากตัวอำเภอชุมพวงไปยังบ้านโนนรังจะใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 45 นาที ด้วยการเดินทางโดยรถยนต์ และตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 142 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางจากอำเภอเมืองไปถึงบ้านโนนรังใช้เวลาประมาณ 2 ชั่วโมง

บ้านโนนรัง มีพื้นที่ทั้งหมด 7.63 ตารางกิโลเมตรหรือ 4,771.55 ไร่ บ้านบุรพามีพื้นที่ 3.82 ตารางกิโลเมตร หรือ 2,384.97 ไร่ บ้านใหม่โนนรังมีพื้นที่ 7.27 ตารางกิโลเมตร หรือ 4,545.94 ไร่ เมื่อทั้ง 3 หมู่บ้านรวมกันซึ่งเรียกว่าบ้านโนนรัง-บุรพานั้น จะมีพื้นที่มากเป็นอันดับหนึ่งของตำบลตลาดไทร 18.72 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,702.46 ไร่ มีรูปร่างคล้ายรูปสามเหลี่ยมหน้าจั่วฐานกว้าง โดยทางด้านฐานที่กว้างที่สุดจะหันไปทางด้านทิศตะวันตก ด้านปลายจะหันไปทางด้านทิศตะวันออก ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบสูง เป็นดินร่วนปนทราย ลักษณะป่าเป็นป่าโปร่ง ขึ้นอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้านการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านเป็นการตั้งถิ่นฐานแบบไม่มีการวางแผน คือ การตั้งแบบสุมหรือแบบผสมครั้งแรกตั้งกันเป็นกลุ่มหมู่บ้านแต่ต่อมาได้มีการขยายพื้นที่เกษตรกรรมและย้ายไปอยู่ตามที่นาที่มีการแบ่งเป็นคุ่มเล็ก ๆ อย่างชัดเจน

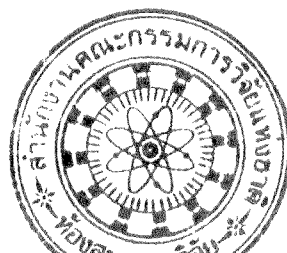
ชุมชนมีแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและการเกษตรจากลำน้ำลำห้วยตาจง ลำห้วยสามหมู่ และหนองแวงหนองน้ำสาธารณะ คลองน้ำของโครงการอีสานเขียว โครงการชลประทาน โครงการเร่งรัดพัฒนาชุมชน มีสระน้ำเป็นของตัวเอง มีวิธีการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพทำนาแบบดั้งเดิมมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษต่อมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน และมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานเน้นการพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองจนได้เป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ในปัจจุบัน

พอประสาร พลแสนเล่าถึงสภาพพื้นที่และความเปลี่ยนแปลงของแปลงที่ดินทำกินในชุมชนไว้ว่า

“บ้านโนนรัง นี้เรียกว่าบ้านโนนรัง บุรพา ก็ได้ ตอนนี่แยกกันเป็น 3 บ้าน ก็ตอนที่เขาเห็นว่าแยกบ้านใหญ่แล้วจะได้งบประมาณเพิ่มนั่นแหละ จริงมันไม่ได้แยกออกไปไหน ยังอยู่ด้วยกัน ที่นี้น้ำดี เวลาดีจะดีมาก น้ำจะท่วม เพราะเป็นทางน้ำผ่าน แต่พอแล้งก็แยเลย แต่ไหนแต่ไรก็ทำนาเป็นหลัก แปลงนาล้อมหมู่บ้านเต็มไปหมด เมื่อก่อนดินดี ไม่ค่อยมีปัญหา ทำพอย่อยพอกิน ที่นี้พอทำข้าวแบบขายก็ต้องทำเยอะ ๆ ต้องปราบที่ ไถที่ ดันไม้จะอยู่ในนาไม่ได้ มันจะงัว ก็คือ มันจะบังข้าว ข้าวก็จะไม่โต เวลาชน เวลาเกี่ยวก็เกะกะ เลยมีแต่นาเต็มไปหมด ทำข้าวอย่างเดียว อย่างอื่นซื้อกินหมด หมดหน้านาถ้าพวกซี้เกียจก็อยู่บ้านหากินหาเล่น พวกขยันก็ออกไปหารับจ้าง รอฝนรอน้ำต่อแล้วค่อยทำนาไป ทำไมทำมามันยังจน ยิ่งเป็นหนี้ขายข้าวไม่พอใช้หนี้ เป็นกันถ้วนทั่ว ไปทำมาหากินต่างประเทศก็ต้องเอา พ่อจันทร์ที่ก็เป็นตัวอย่าง แต่ก็ไมชนะ โดนคนโกงกันไปตีว่าครอบครวั แก่สู้ด้วย เขาว่าไปเสียมากกลับมาเสียเมีย ปัญหาครอบครัวยกเกิด กลับมาทำใหม่ คนเขาก็หัวเราะว่าเอา แกไม่ทำคนเดียว มาหาชวนพวก ชวนหมู่ให้ทำตามกัน ผมก็ได้แกมาชวน เริ่มกันมา คนในหมู่บ้านบางคนเห็นว่าเข้าท่า ทำแล้วดี ก็มาขอเรียนรู้เอาไปทำ อีกพวกก็กลัวเสียหน้า มาดู ๆ แล้วก็เอาไปทำกันไป ไม่ว่ากัน ที่นาเลยมีที่สวนเอาไว้ด้วย เอาไว้พอดีพอได้กินได้ใช้ ต้องเหลือนาไว้มากหน่อย มันเป็นหลัก ข้าวนี้ขาดไม่ได้ ก็รามันเป็นชาวนา ต้องปลูกข้าว”

1.1.2 บริบทศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา

ศูนย์เรียนรู้ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่พัฒนามาจากการเป็นแหล่งประกอบอาชีพด้านการเกษตรของเกษตรกรที่ประสบปัญหาพบวิกฤตชีวิตและครอบครัว แต่สามารถพลิกฟื้นคืนสู่สภาพที่มีความสำเร็จ มีความสุข มีความเข้มแข็งมั่นคงในการดำรงชีวิตด้วยการทำการเกษตรผสมผสาน ใช้ภูมิปัญญาและหลักการดำรงชีวิตที่อยู่ในลักษณะของความพอเพียง จากระดับบุคคล จัดตั้งกลุ่มและเป็นเครือข่ายการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการเปิดพื้นที่ทำกินของตนเองและกลุ่มสมาชิกในชุมชนเดียวกันเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และรองรับการเยี่ยมชม ศึกษา วิจัย วิธีการเกษตรที่ยั่งยืนของเครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน จนได้รับความรู้จักว่าเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ให้ความรู้ที่ปฏิบัติได้นำไปสู่ความสำเร็จ มีบุคลากรมีความรู้ ความสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนของชาวบ้านที่พึ่งพาตนเอง ไม่ใช้งบประมาณจากรัฐบาลแต่ให้บริการเพื่อการเรียนรู้แก่สาธารณชนได้

และด้วยความสำเร็จทั้งการดำรงอาชีพเกษตรกรรมที่เข้มแข็งกับความสามารถในการเรียนรู้ การพัฒนา การถ่ายทอดความรู้ด้วยความเอื้ออาทรมาตลอดทำให้ผู้นำ คือ พ่อจันทร์ที ประทุมภา ได้รับรางวัลจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่องโดยตลอด ทำให้ยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับการร่วมขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านสร้างผู้นำรุ่นใหม่และพัฒนาขึ้นเป็นปราชญ์ชาวบ้านรุ่นต่อไปในการเป็นแบบอย่างของคนรุ่นหลัง และเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง

การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ในปัจจุบันอยู่ในระดับของการให้บริการที่มีผู้เข้าร่วมเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ตลอดเวลา จากการที่เป็นศูนย์เรียนรู้ที่ให้บริการเกษตรกรรมตามโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตรและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นจำนวนไม่น้อยกว่า 40 คนต่อรุ่น(ประมาณ 40 รุ่นต่อปี) นอกจากนี้ยังมีส่วนราชการ สถาบันการศึกษา เครือข่ายเกษตรกร และองค์กรปกครองท้องถิ่น ขอเข้าศึกษาดูงานหรือร่วมเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ประมาณการได้ว่า ศูนย์เรียนรู้มีการให้บริการเพื่อการเรียนรู้และการปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงแก่เกษตรกรและผู้สนใจ ด้วยการอบรมปฏิบัติการ ไม่น้อยกว่า 2,000 คนต่อปี และเป็นแหล่งเรียนรู้ดูงานสำหรับประชาชน ผู้สนใจทุกภาคส่วนทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภูมิภาคอื่น ๆ

1.1.3 ระบบบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ เมื่อนำแนวคิดเชิงระบบมาวิเคราะห์เพื่อจำแนกภาพของการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ทั้งหมดเป็นปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและผลสะท้อนย้อนกลับ ให้เกิดความเข้าใจเป็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันประกอบผลการวิเคราะห์ตามปัจจัยกระบวนการบริหารจัดการ ให้เป็นผลการวิเคราะห์ตามปัจจัยเชิงระบบ ดังนี้

1.1.3.1 ปัจจัยนำเข้าของการบริหารจัดการและดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้

1) บุคลากร ความสามารถในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ที่มีการออกแบบ การจัดการระบบ การปรับตัว การเรียนรู้ของสมาชิกทั้งหมด ให้เป็นองค์กรที่มีคุณค่าสมประโยชน์กับทุกฝ่ายของศูนย์เรียนรู้ เกิดจากเงื่อนไขของการที่ถูกหลาน เครือญาติของพ่อจันทร์ที ประทุมภา เป็นกลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่บุกเบิก เรียนรู้ พัฒนาด้วยตนเองและเรียนรู้การเป็นวิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้ มีการนำระบบบริหารจัดการเบื้องต้นมาทำงานอย่างชัดเจน สามารถปรับตัวมาเป็นเกษตรกรที่ยังคงมีการดำรงชีพทางการเกษตรได้ไปพร้อม ๆ กับการเป็นวิทยากรในกระบวนการเรียนรู้ที่ให้เกษตรกรที่ศูนย์เรียนรู้ได้ตลอดเวลา ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้ มีคณะกรรมการดำเนินการแบ่งตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

ลำดับ	ชื่อ-สกุล	ตำแหน่ง
1	นายจันทร์ที ประทุมภา	ประธานศูนย์
2	นายประสาร พลแสน	รองประธานศูนย์
3	นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล	ผู้ช่วยปราชญ์ชาวบ้าน
4	นายคำมี มุ่งคุณ	เหรัญญิก
5	นายประจวบ ชัยนา	เลขานุการ
6	นางดวงจันทร์ จำปามูล	เลขานุการ
7	นางบังอร สาลาด	ประชาสัมพันธ์
8	นางอำพร มาลัยศรี	ปฏิคม
9	นายวิจิต ประทุมภา	นักวิชาการศูนย์
10	นายฉัฐพล จำปามูล	นักวิชาการศูนย์
11	นายสาม ประหล่า	คณะกรรมการ
12	นายเสรี เทียงนิล	คณะกรรมการ
13	นายสมบุญ สาลาด	คณะกรรมการ
14	นางสาวสุจิตตรา จำปามูล	นักคอมพิวเตอร์ศูนย์เรียนรู้
15	นางสาวน้อยนุช จำปามูล	ผู้ช่วยเลขานุการ

นอกนี้ยังมีบุคลากรทำหน้าที่บริการ สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นชาวบ้านเข้าร่วมตลอดเวลา เป็นจำนวน 8 – 10 คน

2) ทุน การบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ในภาพรวมจะเป็นไปตามธรรมชาติของการดำรงชีวิตตามปกติของเกษตรกรที่ใช้พื้นที่ของตนเองให้เป็นแหล่งเรียนรู้ การจัดสถานที่หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป ทั้งจากการใช้ทุนของตนเองและจากการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยหลักการจัดการที่ไม่ลงทุนเพื่อเชิงธุรกิจ ไม่มีการคิดถึงผลตอบแทนหรือกำไรเป็นที่ตั้ง การใช้ การจ่ายดำเนินการตามสมควรแก่สภาพสอดคล้องกับรายรับ หรือรายรับที่น้อยกว่ารายจ่ายก็จะถือว่าเป็นการเอื้ออาทรต่อกัน ยังไม่มีความยากลำบากจากการขาดทุน แต่เมื่อมีทุนเพียงพอก็จะพัฒนาการบริการความสะดวกสบายให้ผู้กับผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้น โดยมีการบริหารจัดการทุนทั้งรายได้ – รายจ่าย ดังต่อไปนี้

รายได้ - แหล่งรายได้จะได้จากการสนับสนุนงบประมาณการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวก วัสดุอุปกรณ์ จากทุนของศูนย์เรียนรู้เองและหน่วยงาน

ราชการและเอกชนตามแต่สถานการณ์ มีแหล่งทุนที่สำคัญที่สนับสนุนการจัดการฝึกอบรม ทำให้มีทุนเหลือสำหรับการพัฒนา คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่สนับสนุนให้เกษตรกรได้รับการอบรม ประมาณ ปีละ 600 – 800 คน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์(ธกส.)ที่สนับสนุนให้เกษตรกรลูกค้าธกส.ที่ต้องการเข้าโครงการด้านการจัดการหนี้สินได้รับการอบรม ประมาณ ปีละ 1,000 – 1,200 คน นอกจากนี้จะได้รับรายได้จากการให้บริการเป็นแหล่งดูงานหรืออบรมเฉพาะกิจจากหน่วยงานต่าง ๆ อีกจำนวนหนึ่ง โดยปกติจะกำหนดค่าใช้จ่ายในการให้บริการเป็นค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ต่อคน ประมาณ 70 – 100 บาท ต่อคนต่อวัน และถ้ามีการพักค้างที่ศูนย์เรียนรู้ก็จะมีค่าใช้จ่าย ค่าอาหาร เครื่องดื่ม ที่พักลดลดการให้บริการ ประมาณ 200 – 400 บาท ต่อคนต่อวันตามกำลังทุนของผู้ให้บริการ

รายจ่าย – รายจ่ายจะไม่มีรายจ่ายประจำเนื่องจากทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเนื้อเดียวกับการดำรงชีวิต ค่าใช้จ่ายจะเกิดตามเนื่องจากการให้บริการ ที่ตามปกติจะมีรายได้ที่พอเพียงต่อการดำเนินการแต่ละครั้ง เช่น การศึกษาดูงานหรือการฝึกอบรม ที่จัดสรรค่าตอบแทน วิทยากร รายบุคคลที่เท่ากันทุกคนในทุกกิจกรรม ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ต่อครั้งไว้ ในอัตราส่วนที่คงไม่เกินร้อยละ 80 ของรายได้ที่ได้รับ เพื่อให้มีเงินเหลือเพียงพอต่อการบำรุงรักษา การพัฒนา และการดำเนินการในส่วนที่ไม่มีงบประมาณสนับสนุน รวมไปถึงผู้ขอเข้าศึกษาดูงานหรืออบรมที่ไม่มีงบประมาณที่เพียงพอ

3) วัสดุ/อุปกรณ์ ศูนย์เรียนรู้จะใช้รายได้ที่เหลือจากการให้บริการส่วนหนึ่งมาจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็นทั้งเพื่อบริการความสะดวก บริการให้การเรียนรู้ โดยการลงทุนจัดหาเอง ทั้งการก่อสร้างอาคารที่พัก อาคารสาธิตการปฏิบัติ อุปกรณ์อำนวยความสะดวกในการเข้าพักและใช้ชีวิตในศูนย์เรียนรู้ และสื่อประชาสัมพันธ์ต่าง ๆ โดยจะได้รับการอุดหนุนด้านสื่อ เอกสาร สำหรับการเรียนรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างมากเพียงพอต่อการใช้ในกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้

1.1.3.2 กระบวนการของการบริหารจัดการและดำเนินงาน

การบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้อธิบายเริ่มต้นได้จาก คำบอกเล่าของดวงจันทร์ จำปามูล ผู้ประสานงานหลักในการจัดบริการของศูนย์เรียนรู้ที่ต้องเป็นคนกำหนดแผนงานต้อนรับอบรมให้กับพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เล่าให้ฟังว่า

“เวลาทำงานผมจะเป็นคนประสานงานและทำความเข้าใจกับคนที่จะมาขอดูงานหรือขอเข้าอบรมก่อน แล้วจึงมอบให้แม่ณีกับพ่อไชเขารับไปดูแลต่อ ทั้งการนัดหมาย การเงินการทอง แต่ต้องทำให้รู้ได้ เข้าใจกัน ต้องบันทึกไว้ในตารางที่มีให้ ถ้ามีกลุ่มเข้ามาซ้ำซ้อนก็ดูได้จากตาราง ถ้า

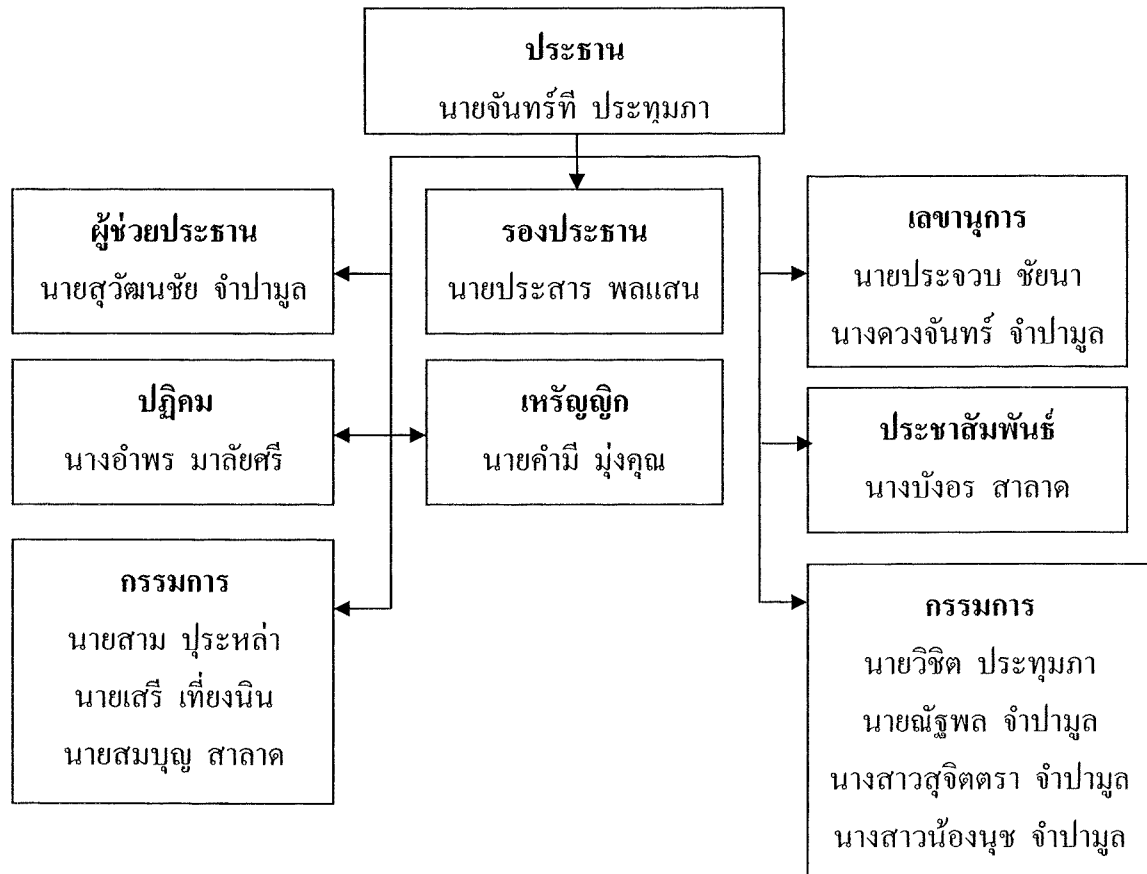
ผมไม่แน่ใจก็ไม่กล้ารับต้องรอดถามเลขาก่อน แล้วก็เอาเข้าที่ประชุมกรรมการ ผมเน้นมาก ต้องประชุมบ่อย ๆ แล้วงานมันจะเดินไปได้ด้วยตัวเอง พอเราทำมาเป็นร้อย ๆ ครั้ง ทั้งรับแขกดูงาน รับกลุ่มอบรม เดี่ยวนี้คุยกันนิดเดียวรู้หน้าที่กันหมด ใครต้องทำอะไรก็เตรียมพร้อมเลย มีผลผลิตในแปลงตัวเอง เป็นข้าว ผัก ปลา ไม่ต้องห่วงเก็บมาถึงเรารับซื้อไว้ใช้ทำบริการผู้อบรมได้ทันที จดบัญชีไว้ ของใครเท่าไร ค่าของ ค่าวิทยากร จบโครงการ 3 วัน 5 วัน จ่ายเงินทันที ไม่มีค้างให้ตามกัน แล้วก็ประชุมชี้แจงรายรับ รายจ่ายให้รู้ร่วมกัน สงสัยก็ซักถาม ผ่านไปแล้วจะได้ไม่คิดใจ อยู่กันมาอย่างนี้ พอใครอ่อน ใครแข็งเกินพอดี ผมก็ต้องคุยด้วย เขายังเชื่อถือ เกรงใจ นับถืออยู่ก็ไม่มีปัญหาหนักใจอะไร”

การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้จึงเกิดจากภาวะผู้นำของประธานศูนย์เรียนรู้เป็นหลักมีกรรมการที่เป็นลูกหลานโดยเฉพาะลูกสาวคนโต คือ แม่นี่(ดวงจันทร์ จำปามูล)กับลูกเขย คือ พ่อไช(สุวัฒน์ชัย จำปามูล)เป็นผู้ดำเนินการหลักทั้งการประสานงานกับภายนอก การจัดการการรับ-จ่าย เตรียมความพร้อมในศูนย์เรียนรู้ที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและเอกภาพอย่างชัดเจนตามลักษณะเดียวกับธุรกิจครอบครัวโดยทั่วไป แต่จะมีความแตกต่างที่จะมีการประสานการดำเนินงานแบบกรรมการกลุ่มมาสนับสนุนอย่างเหมาะสมในด้านการสนับสนุนการเตรียมความพร้อมในการให้บริการแต่ละโครงการ การเป็นวิทยากรกระบวนการ การร่วมติดตามกำกับดูแล การให้บริการและการประเมินผล ซึ่งจะมีกลไกการประชุมกรรมการเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดผลการดำเนินงานในระดับที่ดี ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้บริการทั้งระดับบุคคลและหน่วยงาน จำแนกผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1) การวางแผน ศูนย์เรียนรู้มีการกำหนดความต้องการในอนาคตไว้ว่า จะต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียงที่ช่วยในการเสริมสร้างความรู้แก่เกษตรกรและผู้สนใจให้สามารถพ้นวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับครัวเรือน สามารถขยายผลเป็นเครือข่ายเพื่อสร้างความอยู่ดี มีสุขโดยทั่วหน้ากัน เป็นแหล่งบริการการเรียนรู้จากการปฏิบัติได้จริงและเกิดจิตสำนึกในการนำไปปฏิบัติได้ประโยชน์อย่างแท้จริง โดยมีการจัดแผนและโครงการการให้บริการหลักไว้แล้วปรับใช้ได้กับการให้บริการตามความต้องการต่าง ๆ จากภายนอก

2) การจัดองค์การ ศูนย์เรียนรู้จัดโครงสร้างองค์การไปตามความเข้าใจของกรรมการด้วยกันเองและเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่เท่าเทียมกัน สำคัญเหมือนกันทั้งหมด ภายใต้การนำของประธานศูนย์เรียนรู้เพียงคนเดียว ในลักษณะ โครงสร้างในแนวราบ ดังแผนภาพ ที่ 5

แผนภาพ ที่ 5 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

3) การนำหรืออำนวยการ ปัจจัยสำคัญแห่งความสำเร็จที่ผ่านมาของศูนย์เรียนรู้ที่ ยังคงได้รับการยอมรับและมีกิจกรรมต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลาอยู่ที่บทเรียนที่มีคุณค่าของผู้นำ คือ พ่อ จันทร์ที่ ประทุมภาและการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบบนฐานความพอเพียงของกรรมการศูนย์เรียนรู้ ความสำเร็จที่เรียนรู้และเข้าถึงได้ง่าย สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเกษตรกรที่เข้าเรียนรู้ และ ความสามารถในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้อันเกิดจากภาวะการนำของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา ทั้งการมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาที่ชัดเจนในเรื่องของการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาขับเคลื่อน ในระดับตนเองและศูนย์เรียนรู้เพื่อขยายผลสู่เกษตรกรและประชาชนทั่วไปในสังคมด้วยการจัด แหล่งเรียนรู้ในแปลงทำกินของตนเองพร้อมกับการสร้างเครือข่ายการพัฒนาให้กว้างขวางอย่าง ต่อเนื่อง พร้อมไปกับการมีการดำเนินการได้ตามวิสัยทัศน์มีความสำเร็จเป็นที่ยอมรับตั้งแต่ระดับ บุคคล ครัวเรือน ชุมชน สังคม จนถึงหน่วยงานระดับชาติที่ได้รับรางวัลในฐานะเป็นผู้ปฏิบัติที่ดี เป็นแบบอย่างต่อการเรียนรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

4) การติดตาม ประเมินผลและการควบคุม ศูนย์เรียนรู้ใช้การประชุมและประสานงานเพื่อการชี้แจง รายงาน การซักถาม ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมีฝ่ายเลขานุการเป็นผู้จัดทำเอกสาร บันทึกข้อมูล ชี้แจงข้อมูลทางการเงินและการดำเนินการต่าง ๆ โดยเฉพาะวาระการให้บริการจะต้องถูกบันทึกเพื่อการรับรู้และร่วมกันปฏิบัติบนกระดานกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ที่เห็นกันได้โดยสะดวกและเป็นเครื่องมือกำกับการให้บริการอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนคณะกรรมการมีหน้าที่มีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมตามที่ได้ปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจะต้องมีการประชุมรายงานกิจกรรมและทบทวนผลงานประจำเดือนหรือก่อนและหลังการฝึกอบรมแต่ละรุ่น จึงมีข้อมูลในการประเมินผลร่วมกันอยู่เป็นประจำ

1.1.3.3 ผลผลิตของการบริหารจัดการและดำเนินงาน ศูนย์เรียนรู้ทำหน้าที่หลัก คือ การให้บริการเป็นแหล่งเรียนรู้และจัดการฝึกอบรมตามความต้องการของผู้ใช้บริการ ผลผลิตจึงเป็นการให้บริการที่มีทั้งการให้บริการสำหรับความเป็นอยู่และการให้บริการความรู้ตามหลักสูตรการฝึกอบรม จึงมีองค์ประกอบผลผลิตทางกายภาพ คือ การจัดสถานที่บริการที่เป็นห้องฝึกอบรม แปลงเรียนรู้ พื้นที่สาธิต สถานที่พัก รับประทานอาหาร ห้องน้ำ ที่พักผ่อน ประกอบกับผลผลิตที่เป็นบริการ คือ การต้อนรับ อธิบายไมตรี การดูแลผู้ใช้บริการ ที่กรรมการทั้งหมดจะร่วมกันให้บริการตลอดเวลาที่ผู้รับบริการอยู่ที่ศูนย์เรียนรู้ นอกจากนี้จะมีการผลิตสินค้ามาประกอบการทำหน้าที่บริการ เป็นการเสริมบทบาทการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่อยู่กับความจริง เพื่อให้เป็นบทเรียนหรือเป็นสื่อในการเรียนรู้ เช่น การผลิตกล้วยไม้เพื่อการขยายพันธุ์ที่ต้องการให้เกิดคุณค่า ต้องลงทุนซื้อทั้งที่สามารถแจกให้ได้ การผลิตสิ่งที่ศูนย์เรียนรู้สอน เพื่อใช้ในงานของศูนย์เรียนรู้และแบ่งขายได้ เช่น น้ำหมักชีวภาพ พืช ผัก ปลา ไข่ น้ำยาล้างจาน ยาสระผม และการเพิ่มคุณค่าจากภูมิปัญญาด้านสมุนไพร เป็น ยาหม่อง พิมเสนน้ำ เป็นต้น

พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เล่าให้ฟังถึงเทคนิคการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ทั้งการประสานงานภายในและเทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภายนอก ไว้ว่า “เวลาใครติดต่อมา ก็มักจะมาทางโทรศัพท์ล่ะครับ เขาหาเบอร์ผมจนได้ ก็ต้องดูที่กระดานนี้เลย จดไว้หมดทั้งปี มีทุกวัน ทุกเดือน รู้ทั่วกัน ถ้ามีช่องว่างก็เขียนลงไป ไม่เคยปฏิเสธ ไม่มีวันหยุด ถ้ามีรายละเอียดก็จะให้คุยกับแม่นี่ จะกิน จะอยู่อย่างไร มีค่าใช้จ่ายเท่าไร ก็จะบอกได้ พอได้เรื่อง ก็จะประสานทุกคน เราประชุมประจำอยู่แล้ว อยู่ใกล้ ๆ กัน แค่นี้มันมาได้ง่าย ไม่นัดก็มาได้ มาดูตารางก็ถามกันได้ ถ้าจังหวัดเขาขอแรงให้ไปออกงานก็ไม่มีเกี่ยง ไปกันได้หมด แต่ก็ให้ผลัดกันไป ตามแต่ว่าจะต้องไปทำอะไร ศูนย์นี้เวลาไปจัดแสดงงานต่าง ๆ จะเอาข้าวของที่เราทำได้ไปหมด ผลมาก

รากไม้ ผัก สมุนไพร ขยายบ้าง แจกบ้าง แต่ไม่เคยเหลือเอากลับ แจกให้เขาจนหมดทั้งเจ้าหน้าที่หรือคนสนใจ ทำอย่างนี้คนประสานเขาก็ชอบ เราไม่เกี่ยงว่ามึงบให้มัย ถ้าเขามีก็ดี ไม่มีก็ถือว่าไปช่วยกัน บางศูนย์เขาทำไม่ได้ พอหลายครั้งเข้า หน่วยงานเขาก็เลยไม่ติดต่อ อันนี้มันเป็นเรื่องเสียโอกาส ศูนย์เรานี้ดีที่พอราชการเขามึงบหรือมีอะไรช่วยได้ เขาจะคิดถึงเราก่อน”

พ่อสุวัฒน์ชัย จำปามูล ผู้เป็นทั้งกรรมการ วิทยากรและผู้ดูแลศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ประจำกับครอบครัว อธิบายถึงบริการของศูนย์เรียนรู้ ไว้ว่า “เราเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงจะให้บริการแบบครบสมบูรณ์สะดวกสบายเหมือนไปอบรมที่โรงแรมมันก็ไม่คือ เราก็ทำตามแบบชีวิตของคนที่เขาอบรม เขาอยู่บ้านอย่างไรเราก็ไม่ทำให้ต่างไปจากนั้น บริการพื้นฐานก็ไม่ขาดเหลือนะ เรื่องการกินการอยู่บริการได้ตลอดเวลา หิวก็มีขนม มีกล้วย น้ำชา กาแฟ หากินได้เองตลอดเวลาที่โรงครัว ไม่ใช่จัดให้เฉพาะเบอร์คณะ ที่จำกัดก็เป็นเรื่องที่น่าอน อาการมันไม่พอ ครอบครัวผมต้องอยู่กับผู้เข้าอบรมหญิงเลยนะ แบ่งห้องกันนอน ถ้าสะสมทุนที่เหลือได้ ก็จะขยายห้องพักหญิงให้ ผมคงจะต้องปลูกเรือนใหม่ ห้องน้ำนี่ลงทุนไปหลายอยู่ ทำงานพอเลยละ รับได้เป็นร้อยคน ข้อสำคัญอยู่ที่เราต้องตื่นก่อนนอนที่หลัง ดูแลสารทุกข์สุกดิบ ตลอดเวลาที่เขามาอยู่กับเรา ไม่ทำให้เหงา ทำได้ครับแบ่งเวลาทำเกษตรมารวมกับดูแลผู้เข้าอบรม เขาก็เข้าใจเรา เกรงใจเรา คอยช่วยดูแลด้วย จะมีบ้างก็ไม่มากที่บ่นเรื่องที่อยู่หลับนอนมันไม่สะดวก แต่พออบรมเข้าจดคำ ยังไงก็หลับหละครับ”

1.1.3.4 ข้อมูลย้อนกลับของการบริหารจัดการและดำเนินงาน ถึงแม้ศูนย์เรียนรู้จะยังไม่เป็นองค์กรที่มีการจัดระบบการบริหารจัดการที่สมบูรณ์แบบ แต่ก็มีการให้ความสำคัญกับการมีและใช้ประโยชน์จากข้อมูลย้อนกลับของการบริหารจัดการและดำเนินงาน ทั้งด้านการจัดเก็บข้อมูลที่มีการจัดเอกสารและใช้คอมพิวเตอร์เข้ามาสนับสนุนในระดับที่ถือว่าเหมาะสมกับการดำเนินงานที่ผ่านมา เนื่องจากสามารถการใช้ประโยชน์จากการดำเนินงานมาบริหารจัดการได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้อาจจะเป็นข้อจำกัดที่จะต้องพัฒนาจากการจัดระบบง่าย ๆ เป็นระบบที่ซับซ้อนแต่ใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลายและตอบสนองความต้องการของผู้ใช้บริการ ได้ดีขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังรับกับความเปลี่ยนแปลงในกลุ่มและเนื้อหาการให้บริการฝึกอบรมที่เพิ่มขึ้นอีกด้วย

1.2 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการด้วยเทคนิค SWOT

ผลการวิเคราะห์แสดงสถานะของศูนย์เรียนรู้เป็นผลของการมีปัจจัยแห่งความสำเร็จภายในที่เป็นจุดแข็งสอดคล้องกับปัจจัยแห่งความสำเร็จภายนอกที่เป็นโอกาส ในช่องที่เรียกว่า SO. ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ตาราง TOWS matrix แสดงผลการวิเคราะห์และสรุปผลความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย
 แห่งความสำเร็จจากสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของศูนย์เรียนรู้

ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก	จุดแข็ง (S) · ผู้นำเป็นปราชญ์ มีวิสัยทัศน์ · พร้อมรองรับความต้องการของตลาดด้วยราคาที่เหมาะสม · ดำเนินงานเป็นระบบง่าย ๆ มีประสิทธิภาพ · กรรมการมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ	จุดอ่อน (W) · สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน · การพัฒนาความรู้ทางวิชาการ
โอกาส (O) · รัฐส่งเสริมงบประมาณสนับสนุน · ความต้องการแสวงหาการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างหลากหลาย · ความตื่นตัวเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคล · ความนิยม ขอมรับของกลุ่มผู้ใช้บริการที่มีต่อศูนย์เรียนรู้ยังคงอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ	SO – ศูนย์เรียนรู้มีจุดแข็งและโอกาสที่สอดคล้องกันมากที่สุด	
อุปสรรค (T) · ข้อจำกัดทางระเบียบหรือกฎหมาย · การขาดความพร้อมในการเรียนรู้ · ชุมชนในพื้นที่ยังมีทัศนคติที่ไม่ดีนัก · เกิดศูนย์ลักษณะเดียวกัน		

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าศูนย์เรียนรู้มีจุดแข็งและโอกาสที่สอดคล้องกันมากที่สุด คือ มีโอกาสจากการที่รัฐส่งเสริมงบประมาณสนับสนุน มีความต้องการแสวงหาการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างหลากหลาย เกิดความตื่นตัวเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและความนิยม ขอมรับที่มี

ต่อศูนย์เรียนรู้ที่อยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ ที่มีจุดแข็งรองรับได้อย่างเหมาะสม คือ การผู้นำเป็นปราชญ์ มีวิสัยทัศน์ มีเครือข่ายและได้รับการยอมรับในระดับประเทศ มีความพร้อมรองรับความต้องการของตลาดด้วยราคาที่เหมาะสม ดำเนินงานเป็นระบบง่าย ๆ มีประสิทธิภาพ และกรรมกรมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ทำให้มีทางเลือกหลัก คือ การใช้กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) เพื่อนำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกให้กับศูนย์เรียนรู้ ในด้านการปรับปรุง ขยายตัวหรือพัฒนาการให้บริการรองรับความต้องการที่กำลังเป็นที่นิยมและยอมรับในคุณภาพการให้บริการ

1.3 สรุปข้อมูลการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ตามมิติปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที ประทุมภา มีการบริหารจัดการและดำเนินงานที่สามารถวิเคราะห์ในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในด้านของระดับของการขับเคลื่อน ได้ว่า ได้พัฒนาจากการเกิดในระดับจิตสำนึก มีความตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี และรู้สึกถึงความพอเพียงถึงการดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่อวดอยากหรือโอ้อวด แต่คิดเผื่อแผ่แบ่งปันไปยังคนอื่น โดยยึดมั่นในหลักการรู้จักตนเอง การพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกันและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงสามารถพัฒนาไปสู่ระดับปฏิบัติ พึ่งตนเอง อยู่ได้อย่างพอเพียง อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรและอยู่ดี ยั่งยืนด้วยการเรียนรู้ แล้วพัฒนาไปสู่การขยายเครือข่ายที่ใช้การเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญ เป็นระดับปฎิเวธ พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น จากการพัฒนาจิตใจให้เกิด ความพอเพียงทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และขยายไปสู่ระดับสังคม

นอกจากนี้ยังวิเคราะห์ศูนย์เรียนรู้ในองค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีคุณลักษณะ และเงื่อนไข ในการชีวิตความพอเพียงในการประพฤติปฏิบัติทั้งระดับตัวบุคคล ครอบครัว การเรียนรู้ การขยายผลและการพัฒนาสู่เครือข่ายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

1.3.1 คุณลักษณะแห่งความพอเพียง – 3 ห่วง ประกอบด้วย

1) ความพอประมาณ ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความพอประมาณในระดับที่เหมาะสม จากการที่มีการใช้พื้นที่แปลงทำกินเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต้องลดพื้นที่บางส่วนในระดับพอดี โดยไม่เป็นการเดือดร้อนจากการสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยและการทำเกษตร เพราะยังคงเหลือพื้นที่มากพอ ยังเป็นผลดีที่กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รู้เห็น สัมผัสได้จริง มีความคุ้มค่าเมื่อได้รับความยอมรับให้เป็นแหล่งฝึกอบรมที่มีรายได้สนับสนุนชดเชยกับการลดพื้นที่ประกอบอาชีพไป

2) ความมีเหตุผล ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความพอประมาณในระดับที่เหมาะสม การตัดสินใจจะต้องมีข้อมูล มีการวิเคราะห์เหตุผล คาดการณ์ผลกระทบ ทำให้ตัดสินใจในการรับหรือไม่รับความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างเข้มแข็ง ไม่หลงกระแส ไม่โลภในส่วนที่ไม่ควรได้ หรือก่อให้เกิดปัญหาความรับผิดชอบที่ไม่ชอบธรรมในระยะยาว การเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยการพึ่งพาตนเอง ทำให้มีความมั่นคงกว่าการเติบโตจากแรงผลักดันจากภายนอก

3) ภูมิคุ้มกัน ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความพอประมาณในระดับที่เหมาะสมในปัจจุบัน แต่อยู่ในระดับที่ควรพิจารณาเพิ่มความสำคัญให้มากขึ้น เนื่องจากการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ยังอยู่ในวงของแกนนำศูนย์เรียนรู้ 2-3 คน สมาชิกที่เหลือยังขาดการให้ความสำคัญในเชิงจิตวิเคราะห์ ถึงแม้ว่าจะสามารถปรับตัวได้ตามที่แกนนำชี้แนะอยู่แล้ว แต่ถ้ากรรมการทั้งหมดให้ความสำคัญกับการร่วมกันสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อเตรียมตัวรองรับอนาคต จะเป็นการเพิ่มพลังของภูมิคุ้มกันจากความหลากหลายของภูมิปัญญาของทุกคน และการได้มีค่านิยมร่วมตั้งแต่จุดเริ่มต้นย่อมมีพลังกว่าการปฏิบัติตามผู้นำเท่านั้น

1.3.2 เงื่อนไขที่ทำให้เกิดเป็นคุณสมบัติแห่งความพอเพียง - 2 เงื่อนไข เป็นเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ศูนย์เรียนรู้มีคุณสมบัติพื้นฐานที่ดีในการแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ถึงวิธีการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมที่มั่นคง การเป็นวิทยากรกระบวนการ แต่ยังคงมีวิถีชีวิตเป็นเกษตรกร ใช้เวลาส่วนหนึ่งเป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้ ถึงแม้จะมีเวทีเรียนรู้จากการประชุมร่วมกันและการประชุมเครือข่ายปราชญ์ แต่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงที่มีความรวดเร็วและซับซ้อนขึ้น คุณสมบัติพื้นฐานดังกล่าวไม่น่าจะเพียงพอต่อความยั่งยืน การยกระดับการเรียนรู้ของทั้งศูนย์เรียนรู้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความเข้มแข็งในการดำรงความเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี

2) เงื่อนไขคุณธรรม เป็นเงื่อนไขที่เข้มแข็งอย่างยิ่งของศูนย์เรียนรู้ การตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตความอดทน หมั่นเพียร ใช้สติปัญญาในการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ คือ พลังที่ยิ่งใหญ่ คอยคุ้มครองและนำทางการดำรงตนให้อยู่กับความพอเพียงได้ในทุกระดับ การดำรงรักษาคุณลักษณะนี้ จะช่วยให้การปรับเปลี่ยนในคุณลักษณะภูมิคุ้มกันและเงื่อนไขความรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พ่อจันทร์ที ประทุมภา เล่าเรื่องความสำเร็จที่ภาคภูมิใจต่อการมีวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ว่า

“ศูนย์ของผมนี้ กปร.มาตรวจเองเลย ทางเกษตรเขาให้เราเตรียมข้อมูล ไปส่งประกวด เศรษฐกิจพอเพียง ผมได้ชนะเลิศเป็นปีแรก ขึ้นรับรางวัลจากพระเทพฯนะครับ เราก็อธิบายไปตามความจริงที่เราทำ เป็นไปตามเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นของจริง มาดูก็เห็นได้เลย นี่เดินเค็ดผัก เค็ดถั่วกินได้เลย ไม่มีสารพิษ หวานกรอบ ใครมาก็ติดใจกับข้าวบ้านนี้ ปลาสด ผักสด ข้าวก็ใช้ปุ๋ยชีวภาพ ไม่มีสารเคมี ลูกหลานมาอยู่กันหมด ผมจะให้เขาอยู่ด้วย แต่ต้องขยันทำกิน แล้วจะพิสูจน์ว่าดีกว่าไปอยู่ที่อื่น เรามีครอบครัวอบอุ่นอยู่กัน 4-5 รุ่นอยู่ที่นี่ เวลาไปทำแปลงก็พาลูกเด็กเล็กแดงลงไปด้วย ให้เขาชินกับสิ่งที่เรามี ผมมีรูปให้ดูได้ นี่หลานเรียนประถมต้น เสาร์อาทิตย์ก็ลงแปลงไปกับปู่ ปู่สุวรรณชัยเขาเป็นลูกเขยผม ย่าก็ลูกสาวแม่นี่ ดวงจันทร์ ดูเอาที่แล้วก็เห็นแบบนี้แหละครับ เรียกว่าเศรษฐกิจพอเพียง กปร.เขาแจกหนังสือมาด้วย อาจารย์เอาไปใช้ได้ เห็นไหมมีรูปผม มีประวัติแล้วก็มีรางวัลอยู่ด้วย”

1.4 บริบทด้านการจัดการบริการฝึกอบรม

การบริหารจัดการและดำเนินงาน โครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้จะมีลักษณะสำคัญอยู่ที่มีชุดหลักสูตรการฝึกอบรมหลัก 1 หลักสูตร คือ การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง (วปอ. ภาคประชาชน) เป็นหลักสูตรการฝึกอบรมที่นำมาปรับเป็น โครงการฝึกอบรมแต่ละรุ่นหรือแต่ละครั้งตอบสนองความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมหรือหน่วยงานเจ้าของงบประมาณ สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรเข้าอบรม สามารถยืดหยุ่นเนื้อหาและเวลาได้ระหว่าง 1 – 5 วัน โดยเน้นการปรับเปลี่ยนเนื้อหาการฝึกปฏิบัติและศึกษาแปลงเรียนรู้ต่าง ๆ มีการดำเนินงานโดยพ่อจันทร์ที ประทุมภา และกรรมการศูนย์เรียนรู้ที่ผ่านหลักสูตรการเป็นวิทยากรกระบวนการ ทั้งหมด 13 คน ใช้สถานที่ศูนย์เรียนรู้ที่ตั้งอยู่ในแปลงเกษตรผสมผสานตามทฤษฎีใหม่ของพ่อจันทร์ที ประทุมภา เป็นที่ฝึกอบรมและที่พัก โดยมีแปลงเรียนรู้ของวิทยากรทั้งหมด รองรับบริการให้บริการการเรียนรู้ในพื้นที่และคุณสมบัติของการจัดการที่ดินอย่างหลากหลาย จำนวน 10 แปลง และมีข้อมูลที่สำคัญต่อการนำไปวิเคราะห์เพื่อการพัฒนาาร่วมกันของศูนย์เรียนรู้ ในขั้นต่อไป ดังนี้

1.4.1 วัตถุประสงค์ การให้บริการถ่ายทอด แลกเปลี่ยน ชักจูง แนะนำและสร้างเครือข่าย ความสัมพันธ์เชิงการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พิสูจน์และชี้แจงให้เห็นคุณค่าได้จากความสำเร็จของศูนย์เรียนรู้

1.4.2 เนื้อหาและสาระสำคัญของหัวข้อหลักสูตรย่อยการฝึกอบรม

1) หลักสูตรย่อยการกระตุ้นจิตสำนึกเบื้องต้นสู่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย เนื้อหาหลักและกิจกรรม คือ เกษตรผสมผสานเพื่อบำนาญชีวิตสู่เศรษฐกิจพอเพียง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้ชีวิตมีความสุขและไม่มีความสุข การวางแผนก่อนการทำงานรู้จักการทำงานเป็นกลุ่ม การบริหารจัดการทรัพยากร

2) หลักสูตรย่อยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและปัญหาของครัวเรือนเกษตรกร ประกอบด้วย เนื้อหาหลักและกิจกรรม คือ การทบทวนปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในการดำรงชีวิต ความทุกข์ของตนเองเกิดการปรับวิธีคิดและโลกทัศน์ให้เป็นแบบองค์รวม แลกเปลี่ยนแนวคิดเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

3) หลักสูตรย่อยการพัฒนาตนเองสู่ความพอเพียง ประกอบด้วย เนื้อหาหลักและกิจกรรม คือ การสร้างเสริมให้ผู้เข้าอบรมรู้จักนิสัยตนเอง รู้จักนิสัยผู้อื่น เคารพตนเองและผู้อื่น ลดความหยิ่งทะนงเพื่อจะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ การวิเคราะห์ทางรอดจากวิกฤติต่าง ๆ ของสังคมไทยโดยอาศัยบทเรียนจากการดูงานของผู้ประสบความสำเร็จจากการพึ่งตนเอง

4) หลักสูตรย่อยการประกอบอาชีพการเกษตรตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย เนื้อหาหลักและกิจกรรม คือ การสอนวิธีการทำเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และศึกษาดูงานในแปลงเกษตรกรรมของวิทยากรศูนย์เรียนรู้ ในด้านการผลิตทางการเกษตรโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติหรือองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อลดต้นทุนการผลิต ลดรายจ่าย เพิ่มการผลิตและเพิ่มรายได้ ประกอบด้วย การทำปุ๋ยน้ำปุ๋ยหมักชีวภาพ วิธีปรับปรุงบำรุงดิน วิธีขยายพันธุ์พืช วิธีเพาะขยายพันธุ์ปลาตก ปลาไน ปลาตะเพียน วิธีทำอาหารปลาธรรมชาติ วิธีเผาถ่านด้วยถ่านน้ำมัน 200 ลิตร วิธีการทำน้ำมันไบโอดีเซลจากน้ำมันพืชที่ใช้แล้ว วิธีเพาะถั่วงอกแบบตัดราก

5) หลักสูตรย่อยการวางแผนการสร้างสุขแบบยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย เนื้อหาหลักและกิจกรรม คือ การทำแผนและนำเสนอสู่การมีสุขภาพดี สุขภาพชีวิตดี และสิ่งแวดล้อมดีภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

6) หลักสูตรย่อยการทำบัญชีครัวเรือน ประกอบด้วย เนื้อหาหลักและกิจกรรม คือ การสร้างความตระหนักในการมีข้อมูลทางการเงินของครัวเรือน วิธีการทำและการใช้ประโยชน์บัญชีครัวเรือนเพื่อสนับสนุนการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้มีคณะกรรมการดำเนินการทำหน้าที่บริหารจัดการและดำเนินงานโครงการอบรม เป็นวิทยากรกระบวนการ 13 คน ที่ผ่านการอบรมการเป็นวิทยากรกระบวนการจากหลักสูตรวิทยากรกระบวนการของเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน จึงจะเป็นวิทยากรได้ และมีบุคลากรหลักอีก 2 คน ทำหน้าที่สนับสนุน ประสานงานการดำเนินงานฝึกอบรม การดำเนินการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การได้ปฏิบัติจริง ด้วยความสนุกสนานเป็นกันเอง เอื้ออาทรต่อกันทั้งวิทยากรกับผู้เข้ารับการอบรม และผู้เข้ารับการอบรมด้วยกันเอง จึงเป็นกิจกรรมสันตนาการ การใช้เกมส์เพื่อการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจากสภาพจริงในแปลงเรียนรู้ที่หลากหลาย และใช้วิทยากรเป็นทีมอยู่ตลอดการอบรม มีการเรียนรู้ มีความเข้าใจ และทักษะในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการนำผลการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์จะมีในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่อยู่ในระดับที่เชื่อได้ว่าจะมีการนำไปใช้ประโยชน์ได้มากเพียงพอต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสม ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการอบรม คือ คุณภาพของผู้เข้ารับการอบรม และจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการให้บริการให้เหมาะสมกับความคาดหวัง กับการมีเอกสาร คู่มือ หนังสือที่เกี่ยวกับการอบรมแจกให้ผู้เข้ารับการอบรม ทั้งที่เชื่อว่าจะไม่เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้มากนัก

พ่อสุวัฒน์ชัย จำปามูล อธิบายวิธีการบริหารจัดการงานฝึกอบรมไว้ว่า “รูปแบบ เนื้อหาเราใช้แบบจากศูนย์ปราชญ์ มันได้ผลดี แต่เราจะใส่ใจ ใส่ความเป็นญาติเข้าไป มา 4 คืน 5 วันนี่เราคอยดู คอยถามสารทุกข์สุขดิบตลอด ต้องตื่นก่อน นอนทีหลัง เหนื่อยเหมือนกัน แต่มีความสุข ไม่มีใครถอยนะ สนุกทุกครั้ง สนุกทุกรุ่น แต่ว่าแต่ละรุ่นก็มีปัญหาไม่เหมือนกันคอยให้แก้ ก็มีรสชาติดี ยังไม่มีที่แก้ไม่ได้ ที่ลำบากหน่อยก็จะเป็นพวกเกษตรกรที่ถูกบังคับให้มาอบรม บางคนถึงกับรับจ้างมาอบรม พอตรวจเจอก็ต้องใช้เมตตาเข้าช่วย โกรธไม่ได้ เขาคงจะทุกข์เหมือนกันที่มาอยู่กับเรา แต่พอผ่านไปวันสองวัน เห็นเขาสนุก เปลี่ยนไป บางคนมาบอกว่าตั้งใจจะไปทำจริง ๆ เลย เราก็ดีใจ ภูมิใจ มีน้อยมากที่ไม่เอาอะไรเลย ไม่ไหวจริง ๆ ก็ยอมให้เขากลับบ้าน เป็นบทเรียนเลย ถ้าคนอาสาขอมาอบรมนี้ดูแล้วง่าย ได้ผล พวกถูกบังคับนี่ก็รู้ได้เลยทำไมชีวิตถึงได้ลำบาก”

ขณะที่พ่อประสาร พลแสน กับพุดถึงบพทาวิทยากรที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ว่า“เวลาอบรมต้องสนุก ไม่ทำให้เครียด ผมให้ความสำคัญมาก คอยดูอยู่ ไม่ให้เบื่อ เอาธรรมชาติมาพูดบ้าง มันตรงกับพวกเราชาวบ้าน ชาวพุทธ วงศ์ร้องเพลงให้ฟัง หมอลำก็ร้องได้ พวกกันออกมาลำ เดี่ยวเราก็อยกกลับเข้าเรื่อง กรรมการบางคนก็แอบบ่นว่า กินเวลา ไม่จบซักที ก็มันยังมันอยู่ ทั้งเราทั้งชาวบ้านเลยจบไม่ลง”

1.5 ข้อมูลพื้นฐานการบริหารจัดการและการดำเนินงานการจัดการการเรียนรู้การฝึกอบรมกร ทำบัญชีครัวเรือนตามมติของปัจจัยเชิงระบบในแบบประเมินแบบชิปปี้

การปลูกและสร้างจิตสำนึกในความพอเพียงด้วยการจัดเนื้อหาการทำบัญชีครัวเรือน จะเป็นกิจกรรมหลักของการฝึกอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ นับเป็นกิจกรรมเดียวที่เน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจ ความมุ่งมั่นจากแรงบันดาลใจ ให้เข้าใจและปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อความสำเร็จในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โครงสร้างเนื้อหาที่ใช้ฝึกอบรม ประกอบด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจและประโยชน์ เน้นในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนแบบง่ายที่สุด โดยจะมีการอธิบายถึงการใช้ประโยชน์และความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปในเนื้อหาขั้นต้น ก่อนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้วิธีการบันทึก ให้ความสำคัญกับการใช้แบบบันทึกสำเร็จรูปเพื่อความสะดวกในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน โดยทั่วไปจะแสดงวิธีการตามขั้นตอน ใช้สมุดบัญชีที่จัดทำสำเร็จรูปเพื่อการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติได้ต่อไปในครัวเรือน ที่จัดทำโดยส่วนราชการเองได้อย่างสะดวกและเป็นแบบอย่างที่ใช้ในการประมวลผลและวิเคราะห์ในระดับชุมชน ได้อีกด้วย ประเมินผลการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรมการบันทึกบัญชีครัวเรือน ตลอดจนการซักถามเพิ่มเติมของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า มีการเรียนรู้ไปตามวัตถุประสงค์ของเนื้อหาการทำบัญชีครัวเรือน คือ มีความเข้าใจในความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือน สามารถสนองตอบการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ และมีการฝึกบันทึกในสมุดบัญชีครัวเรือนได้ แต่ยังเป็นปัญหาในการนำไปใช้ประโยชน์ ที่พบว่าการนำความรู้ไปปฏิบัติได้ไม่มากนัก

บังอร สาลาด วิทยากรผู้ช่วยในเนื้อหาการทำบัญชีครัวเรือน เล่าถึงบรรยากาศการอบรมบัญชีครัวเรือน “สังเกตดูเวลาเล่าเรื่อง คนอบรมเขาจะตั้งใจฟังดี เราจะเป็นคอยเล่าเรื่องครอบครัวแทรกในช่วงยกตัวอย่าง เรื่องที่เล่าก็อย่างที่ได้อิน คือ เรื่องสามีเลิกเหล้า เลิกบุหรี่ เพราะเห็นตัวเลขที่จดค่าใช้จ่ายเอาไว้ ภรรยาก็รู้ว่าค่าหอยมันเยอะอยู่ ถ้างับไว้เป็นค่านมลูกก็ทำได้ เล่าอย่างนี้แหละค่ะ เอาเรื่องโกสิดัว ทำให้เห็นจริง เล่าให้สนุก ให้ได้คิด ก็เตรียมตัว เตรียมใจว่าจะต้องทำบัญชีอย่างไร แม่นี่ เขาก็จะสอนการทำบัญชีได้ ที่นี้ก็คอยช่วยเติม ช่วยดูคนทำ ไม่ทันจะได้ช่วยเป็นคน ๆ ไป”

“ปกติเราจะต้องเข้าไปประชุม ไปเรียนรู้เรื่องบัญชีกับกรมตรวจ(บัญชีสหกรณ์) เขาอบรมแล้ว แต่งตั้งเป็นครูบัญชี ทั้งจังหวัดมีหลายคน เข้าไปแล้วจะได้รู้ความก้าวหน้า ได้แลกเปลี่ยนกัน ที่อื่นเขาก็มีปัญหาเหมือนเรา อบรมแล้ว เอาไปทำแล้วก็เลิก เล่าให้ฟังกันอยู่ ได้แบบ ได้รู้ก็เอามาปรับมาใช้สอนเกษตรกร มีการพัฒนาอยู่ค่ะ” ดวงจันทร์ จำปามูลกับข้อมูลการเป็นเครือข่ายวิทยากรบัญชีครัวเรือนของจังหวัด

1.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ของศูนย์การเรียนรู้ ดำเนินการจากข้อมูลการแปลตีความภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม พื้นที่เครือข่าย บริเวณบ้านโนนรัง-บุรพา ใช้ ข้อมูล 4 ช่วงเวลา คือ พ.ศ. 2523, 2543, 2550 และ 2553 ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงกายภาพ ในระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ร่วมกับการสำรวจข้อมูลภาคสนามร่วมกับชุมชนและนำข้อมูลที่ได้มาจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลจากการรวบรวมข้อมูลและจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดินในช่วงเวลาต่างๆ ทำให้ได้ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดินในปี พ.ศ. 2523, 2543, 2550 และ 2553 จากผลการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ต่างๆที่เกิดขึ้นจะเห็นได้จากการที่เกิดศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ขึ้นในพื้นที่บ้านโนนรัง-บุรพาทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงทางกายภาพไปในทิศทางที่ดีขึ้น เกิดความหลากหลายของพืชพรรณและแหล่งเก็บกักน้ำเพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่โดยรอบเกิดความอุดมสมบูรณ์ได้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม มีผลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลพันธุ์ไม้ในพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้และแปลงเกษตรของสมาชิกในเครือข่ายบ้านโนนรัง-บุรพา ซึ่งพื้นที่ศึกษาบริเวณแปลงเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ของของเกษตรกรในหมู่บ้านโนนรัง-บุรพา ตำบลตลาดไทร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา จำนวน 10 แปลง พบว่าการทำการเกษตรของเกษตรกรในช่วงแรก จะเป็นการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการทำนาปลูกข้าว และเมื่อทรัพยากรเสื่อมโทรม ผลผลิตก็ลดน้อยลง รายได้ไม่พอใช้จ่ายในครัวเรือน เกิดหนี้สิน ต่อมาเมื่อนำทฤษฎีเกษตรผสมผสานมาศึกษาและปฏิบัติตาม ก็เริ่มมีการแบ่งพื้นที่แปลงเพื่อปลูกพืชพรรณที่หลากหลาย มีการขุดสระน้ำและเลี้ยงสัตว์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และหากเหลือใช้ก็นำไปขายสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง จะเห็นได้ว่าการเกษตรระบบผสมผสาน นอกจากจะช่วยให้ความเป็นอยู่ของเกษตรกรดีขึ้นแล้ว ยังช่วยสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม ทำให้พื้นที่ของแปลงเกษตรไม่เสื่อมโทรม ใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ยั่งยืนขึ้น

จากผลการศึกษาข้อมูลในขั้นตอนการดำเนินการวิจัยในขั้นตอนการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย ที่ได้เป็นเนื้อหาข้อมูลเชิงบริบทในด้านต่าง ๆ และการประเมินเชิงความสัมพันธ์กับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะเป็นไปเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ประเมิน เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย โดยส่วนของการยกระดับและขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบจะเป็นผลต่อเนื่องที่จะเกิดขึ้นในขั้นตอนต่อไป

ภาพที่ 1 บรรยากาศที่ตั่งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในขั้นตอนการดำเนินการวิจัยที่มีการดำเนินไปในทำนองเดียวกันทั้ง โครงการวิจัยย่อยและแผนงานวิจัย มีการปฏิบัติแยกกันในแต่ละแผนงานและมีการปฏิบัติร่วมกันในประเด็นร่วมของแผนงานวิจัย โดยมีคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เป็นศูนย์กลางของการดำเนินการ การวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหาและแนวทาง รวมไปถึงการประเมินแนวทางที่เหมาะสม จะใช้เทคนิควิธีการผสมผสานทั้งการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์เชิงระบบ การประเมินแบบเสริมพลังและการประเมินแบบซิปปี เพื่อเป็นการเรียนรู้ร่วมกันและเพิ่มความเข้าใจให้มากขึ้น ด้วยการจัดการกับข้อมูลจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมศูนย์เรียนรู้ การประเมิน โครงการฝึกอบรม การศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิศาสตร์และการจัดการการเรียนรู้การฝึกอบรมการทำบัญชีครัวเรือน ดำเนินการเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ได้ผลสรุปเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของแผนงานวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 ผลการวิเคราะห์สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาตามปัจจัยบริบท การบริหารจัดการและผลการวิเคราะห์จากโครงการย่อยของศูนย์เรียนรู้

2.1.1 ผลการศึกษาวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาตามบริบทการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้

สถานการณ์ปัจจุบัน การดำเนินภารกิจศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ในปัจจุบัน อยู่ในภาวะที่ได้รับความนิยมยอมรับจากผู้ต้องการเรียนรู้เป็นอย่างมาก มีหน่วยงานหลักที่สนับสนุนงบประมาณโดยส่งเกษตรกรเข้ารับการอบรมเป็นหลัก คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และธกส. ซึ่งมีอัตราส่วนการให้บริการตามกำลังการให้บริการของศูนย์เรียนรู้ประมาณร้อยละ 80 ที่คาดว่าจะมีในอัตราที่เพิ่มขึ้นหรือไม่น้อยกว่านี้ในปีต่อ ๆ ไป ในขณะเดียวกันศูนย์เรียนรู้จะพยายามจัดสรรทรัพยากรและเวลาสำหรับการให้บริการศึกษาดูงานและอบรมสำหรับ

กลุ่มผู้ต้องการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ และทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเครือข่ายการพัฒนาที่มีอยู่อย่างกว้างอีกด้วย กล่าวได้ว่า การดำเนินการของศูนย์เรียนรู้ในระดับที่เกือบจะเต็มกำลังความสามารถในการให้บริการ เมื่อร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ที่เห็นว่าศูนย์เรียนรู้เป็นดาวรุ่งของวงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีฐานะในสภาพแวดล้อมที่มีปัจจัยเสริมให้เกิดโอกาสในการให้บริการทั้งเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเดิมและกลุ่มใหม่ที่เป็นเครือข่ายการพัฒนาด้วยการมีจุดแข็งในการรองรับทั้งศักยภาพด้านสถานที่ กระบวนการจัดการการเรียนรู้และความพร้อมจากความร่วมมือเข้มแข็งในการดำเนินงานและประสานเครือข่าย ทั้งผู้นำและคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ทุกคน

แต่สถานการณ์แสดงความสำเร็จก็เป็นลางบอกเหตุที่ต้องวิเคราะห์เพื่อรับมือกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต คือ ปัญหาจากการไม่สามารถจัดระบบบริการรองรับความต้องการได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ปัญหาการขาดความสมดุลในวิถีสถาปัตยกรรมพอเพียงกับวิถีการเป็นวิทยากรของคณะกรรมการและความเหนื่อยล้าจากการปฏิบัติหน้าที่ซ้ำ ๆ ตลอดเวลา ปัญหาจากการขาดการเสริมเติมเต็มการเรียนรู้ใหม่ทั้งจากการเรียนรู้กันเองและเรียนรู้จากภาคีเครือข่ายเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลามากขึ้น สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัญหาพื้นฐานที่นักวิจัยและคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เห็นพ้องต้องกันว่าจะต้องให้ความตระหนักถึงโอกาสที่จะทำให้ศูนย์เรียนรู้สูญเสียสถานภาพที่เป็นอยู่ได้ในอนาคต ถึงแม้ว่าผลที่เกิดขึ้นจะไม่มีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิตเกษตรกรที่เป็นภูมิคุ้มกันที่ดีอยู่แล้ว แต่ผลกระทบด้านจิตใจจากการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ติดคัก มีชีวิตชีวา อาจจะถูกกลืนสู่ความเงียบเหงาไปตามกระแสความนิยมที่ไม่ยั่งยืน ผลกระทบต่อขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจะมีน้ำหนักมากกว่า

ตัวอย่างเช่น คำบอกเล่าของพ่อเสรี เทียงนิล วิทยากรประจำศูนย์เรียนรู้

“บางทีก็มีไม่ว่างเหมือนกัน อย่างผมนี้เป็นหมอดินด้วย ที่แปลงก็เป็นศูนย์เรียนรู้เรื่องการจัดการกับดิน ต้องให้บริการทั้งอำเภอ เวลาที่จำกัดเหมือนกัน บางทีเลยไม่มีเวลาดูแปลง ดันไม้เหี่ยวแห้งตายก็มี ต้องจัดเวลาให้พอดีกัน ถ้าอบรมมากไปก็เป็นปัญหากับเราเหมือนกัน ”

ดวงจันทร์ จำมูล อธิบายสถานการณ์การฝึกอบรมในช่วงที่ผ่านมา ว่า

“ตอนนี้เรายังบริการไหวอยู่แต่ตารางก็เต็มเหมือนกัน อย่างที่อาจารย์นัดจะคุยกัน พอดีต้องเกี่ยวข้าว อันนี้ต้องมาก่อน ไม่งั้นไม่ทันแน่ ข้าวสุกแล้วจะเสียหาย แล้วก็ตารางอบรมต่อ ต้องจัดหลักกันให้มีเวลาทำของเจ้าของด้วย พอหลังนี้ก็ต้องออกไปเยี่ยม ติดตามตามโครงการของเกษตรกรเขาให้งบเรา ต้องไปหมอดินอาสา เราอบรมให้หลายจังหวัดก็ต้องไปตามดู ถ้ามีเวลาพ่อจันทร์ที่ก็ไปบ้าง แต่ก่อนไปด้วยกันตลอด ระยะเวลางานประชุมมากพ่อต้องไปทางนั้น พวกเราก็ตระเวนกัน

เลย ไปดูแล้วก็ดีใจ เขาเอาไปทำได้ ทำได้ดี พอมีโครงการเราก็จะได้ชวนเขามาต่อยอด ไปครั้งหนึ่งก็หลายวัน แต่ต้องมีวันวันกลับมาดูศูนย์ ตอนนี้ถ้าหมดโครงการติดตาม เห็นหัวหน้ารศ.บอกว่า อาจจะมีโครงการอบรมเกษตรกรเหมือนปีที่แล้ว ปีที่แล้วพวกเข้าโครงการพักชำระหนี้ต้องเข้าอบรม ก็มีมาก พอดีอาจารย์เข้ามาดู ตอนนั้นรุ่นละเกือบ 100 คนเหมือนกัน เขาก็ประเมินว่าดูแลไม่ทั่วถึง เราก็เข้าใจ แต่ต้องทำ ปีนี้ น่าจะเป็นโครงการหนี้นอกระบบแต่ยังไม่แน่ใจว่าจะได้หรือไม่เล่า ถ้าได้ก็จะบอกปัญหาจากปีที่แล้วให้ช่วยกันแก้ พวกที่อยากแก้หนี้แต่ไม่อยากลำบาก ไม่ยอมรับกตึก คงต้องช่วยกันคิด ไม่งั้นจะลำบากแล้วทำให้ตอนอบรมมันไม่ค่อยจะดี”

ในขณะที่เดียวกันปัญหาที่พบในระดับโครงการย่อย ได้แก่

1) การจัดการการเรียนรู้ในระดับรายหัวข้อฝึกอบรม ที่เรียนรู้จากการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เห็นว่าจะต้องมีแนวทางการพัฒนาการจัดการการเรียนรู้เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ให้มากขึ้น เนื่องจากถึงแม้จะมีการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์ คือ ให้ผู้เข้าอบรมเกิดความรู้ ความเข้าใจทั้งประโยชน์และวิธีการจัดทำบัญชีครัวเรือน แต่เมื่อพิจารณาถึงทักษะในการเรียนรู้และปฏิบัติการทำบัญชีครัวเรือนพบว่าผู้เข้าอบรมที่ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร อายุเฉลี่ยค่อนข้างสูง จะมีความพยายามเรียนรู้เฉพาะขณะที่มีการฝึกอบรม แต่ไม่สามารถติดตามยืนยันได้ว่าสามารถนำไปใช้บันทึกและใช้ประโยชน์ได้จริง จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนปัจจัยในการจัดการการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับการยกระดับการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาการนำไปใช้ประโยชน์จริง

2) การอธิบายถึงความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทำกิน ผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของชุมชน จากเดิมที่ใช้การบอกเล่า การจินตนาการให้เกิดความยอมรับจะสามารถใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์มาช่วยอธิบายและนำเสนอให้เกิดการยอมรับจากการพิสูจน์ที่เชื่อถือได้ ใช้เป็นฐานข้อมูลเพื่อการเรียนรู้เองของกรรมการเจ้าของแปลงเรียนรู้ในการติดตามความเปลี่ยนแปลงของสภาพทางภูมิศาสตร์ตั้งแต่ระดับสภาพการเพาะปลูก การใช้ที่ดินจนถึงความเปลี่ยนแปลงผลการใช้ที่ดินตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการพิสูจน์ยืนยันและพัฒนาต่อไปได้

3) การบริหารจัดการโครงการฝึกอบรมที่คิดว่าเหมาะสมดี มีประสิทธิภาพ แต่ก็เป็นการดำเนินการเชิงรับ ต้องคอยติดตามปรับแก้หรือจัดการอย่างใกล้ชิดอยู่ตลอดเวลา การให้บริการที่มีข้อจำกัดด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกและความหลากหลายของหลักสูตร รวมไปถึงทักษะทางวิชาการของวิทยากร ประกอบกับความต้องการบริการจากศูนย์เรียนรู้ก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นมาก ทั้งการศึกษาดูงานและการฝึกอบรม ที่จะมีกลุ่มผู้ใช้บริการที่หลากหลายเพิ่มขึ้นจากกลุ่มเกษตรกร

เป็นกลุ่มสถาบันการศึกษา องค์กรปกครองท้องถิ่นและองค์กรพัฒนาเอกชน ล้วนเป็นปัญหาที่ต้องนำมาพิจารณาตัดสินใจกำหนดแนวทางพัฒนาทั้งสิ้น

4) สภาพแวดล้อมภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปและมีโอกาสที่จะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อนขึ้น ถึงแม้ปัจจุบันปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ส่งผลต่อความก้าวหน้าของศูนย์เรียนรู้จะเอื้อต่อจุดแข็งของศูนย์เรียนรู้อย่างสอดคล้องเหมาะสม แต่การคาดการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่น่าจะเป็นไปได้กับการปรับตัวของศูนย์เรียนรู้เพื่อรักษาสถานะของการเป็นศูนย์เรียนรู้ที่เป็นที่นิยม ยอมรับประสบความสำเร็จและเป็นแหล่งรายได้เสริมให้กับกรรมการศูนย์เรียนรู้ ก็จะเป็นปัญหาที่ต้องนำไปวิเคราะห์และตัดสินใจกำหนดแนวทางการพัฒนาเช่นกัน

พ่อจันทร์ดี ประทุมภา เล่าเรื่องเกี่ยวกับสถานการณ์ของศูนย์เรียนรู้ให้ฟัง พร้อมพูดถึงความคาดหวังเรื่องการทำแผนที่เปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงที่จะมีในงานวิจัยไว้

“ที่อาจารย์ถามว่าทำกันมาตั้งนาน เห็นว่ามีคนมาอบรม มาดูงานกันเยอะแยะ แล้วคนรอบ ๆ บ้านนี้ทำหรือเปล่า อยู่กันใกล้ ๆ จริง ๆ แล้วเขาก็ทำกันนะ เดียวนี้ส่วนใหญ่เขาจะทำแปลงสวน เล็กบ้างใหญ่บ้างในนาของเขา พวกไม่ทำอะไรเลย ยังไงก็ไม่ทำ เขาไม่มาว่าเราก็ดีแล้ว แต่ก่อนอบต.เขาก็อยู่ห่าง ๆ ไม่ค่อยได้ใกล้ชิดเหมือนเดี๋ยวนี้ เพราะเราบริการเขาได้ บางทีเราก็มอบต่อให้มีโครงการมาลงตำบล เพราะศูนย์นี้ ผู้ว่าก็มา รัฐมนตรีก็มา ผู้หลักผู้ใหญ่มาเยี่ยม มีโอกาสผมก็ชี้แจงให้ ก็ดีใจที่เราได้ช่วยพัฒนาเหมือนกัน เดียวนี้ดีขึ้นเยอะ ถ้าทั้งอำเภอเราก็มีเครือข่าย มีเกษตรอาสาที่อบรมไปกับเราเอาไปทำ เขาทำของเขาได้สำเร็จพออยู่พอกิน ที่จะทำแผนที่เปรียบเทียบ ผมกล้ารับรองเลยว่าพื้นที่แถวนี้เดี๋ยวนี้มีต้นไม้ มีป่ายอม ๆ มีพืชผลไว้กิน ดินไม้ไว้แปรรูปได้ ไม่เหมือนเมื่อก่อนมีนาอย่างเดียว หน้าน้ำท่วมหมด พอหน้าแล้งก็แล้งจัด ไม่ต้องทำมาหากินกัน เดียวนี้ในบ้านยังพากันปลูกต้นไม้เลย พวกผมนี้ต้องจดบัญชีต้นไม้กันในแต่ละแปลงด้วย จะปลูกให้ได้ล้านต้น ตั้งใจไว้อย่างนั้น”

พ่อสุวัฒน์ชัย จำปามูล วิทยากรที่ต้องอยู่กับผู้เข้าอบรมตลอดเวลา เล่าให้ฟังว่า

“ที่สรุปว่าปัญหาคนเข้าอบรมมันก็เป็นธรรมดา ผมว่ามันทำให้เราเก่งขึ้น ไม่โกรธนะ เวลาเขาต่อว่า หรือไม่เอาด้วย เรื่องบริการก็ทำให้เราไม่มีทุนทำเรือนพักได้ทันใจ แต่ก็พยายามหาที่อยู่ ที่นอนให้เต็มกำลัง อาจารย์คงเห็นเวลาหยุดอบรม 2 วัน เราไม่ได้หยุด กรรมการให้เขาหยุดไปดูแปลงดูงานของเขา แต่เราก็มองไปดูแปลงแน่ ๆ ไม้ดูไม่ได้ เสพย์ติดเหมือนกัน คืออยู่ในบ้าน แปลงใหม่ก็ใกล้ วันหยุดเด็ก ๆ ลูกหลานในบ้าน โตหน่อยก็มาช่วยกันทำความสะอาด ต้องซักผ้าห่ม ซักที่นอน ตากกันเต็มไปหมด อย่างที่เห็น ต้องทำให้ทัน กรรมการผู้หญิงช่วยได้มาก คอยช่วยไปซื้อ

ของ เช็คของ ตรวจขอให้พอ พอเริ่มวันจันทร์ก็พร้อม ถ้ามีเวลาพอก็อยากจะพากันหาที่อบรม หาที่ พัฒนาตัวเองเหมือนกัน เพราะเรานัดแต่แบบของเรากับเกษตรกร ถ้าใช้ภาษาอีสานได้ก็สนุก แต่ พอต้องแนะนำให้กลุ่มอื่นฟังก็ชักจะลำบาก ไม่มั่นใจ อย่างอาจารย์พอลถามเป็นวิชาการหลายคนก็ เลยทำท่าไม่อยากจะคุยด้วย พอชวนคุยเรื่องนั้นก็พูดไม่หยุด มันต้องเตรียมตัวเหมือนกัน ต้องมีความรู้ อย่างที่ว่า คุณธรรมไม่ต้องห่วงมีเต็มเปรี๊ยะ ”

2.1.2 ผลการศึกษาวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาตามบริบทการบริหาร จัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ในมุมมองการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากผลการศึกษาวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาตามบริบทการบริหาร จัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อการอธิบายศูนย์เรียนรู้ใน มุมมองการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้องค์ประกอบของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีคุณลักษณะและเงื่อนไข ในการชี้วัดความพอเพียงในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้จากระดับ ศูนย์เรียนรู้เอง และการพัฒนาสู่การเป็นภาคส่วนที่เข้มแข็งส่วนหนึ่งในเครือข่ายการขับเคลื่อน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังนี้

2.1.2.1 คุณลักษณะแห่งความพอเพียง – 3 ห่วง ประกอบด้วย

1) ความพอประมาณ ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความ พอประมาณในระดับที่เหมาะสม จากการที่มีการใช้พื้นที่แปลงทำกินเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต้องลด พื้นที่บางส่วนในระดับพอดี โดยไม่เป็นการเดือดร้อนจากการสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยและการทำ เกษตร เพราะยังคงเหลือพื้นที่มากพอ ยังเป็นผลดีที่กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ที่รู้เห็น สัมผัสได้จริง มีความคุ้มค่าเมื่อได้รับความยอมรับให้เป็นแหล่งฝึกอบรมที่มีรายได้สนับสนุนชดเชยกับการลด พื้นที่ประกอบอาชีพไป

2) ความมีเหตุผล ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความ พอประมาณในระดับที่เหมาะสม การตัดสินใจจะต้องมีข้อมูล มีการวิเคราะห์เหตุผล คาดการณ์ ผลกระทบ ทำให้ตัดสินใจในการรับหรือไม่รับความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างเข้มแข็ง ไม่หลง กระแส ไม่โลภในส่วนที่ไม่ควรได้ หรือก่อให้เกิดปัญหาความรับผิดชอบที่ไม่ชอบธรรมในระยะ ยาว การเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยการพึ่งพาตนเอง ทำให้มีความมั่นคงกว่าการเติบโตจาก แรงผลักดันจากภายนอก

3) ภูมิคุ้มกัน ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความ พอประมาณในระดับที่เหมาะสมในปัจจุบัน แต่อยู่ในระดับที่ควรพิจารณาเพิ่มสำคัญให้มาก

ขึ้น เนื่องจากการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ โดยคำนึงถึงความเป็นไปที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ยังอยู่ในวงของแกนนำศูนย์เรียนรู้ 2-3 คน สมาชิกที่เหลือยังขาดการให้ความสำคัญในเชิงคิดวิเคราะห์ ถึงแม้ว่าจะสามารถปรับตัวได้ตามที่แกนนำชี้แนะอยู่แล้ว แต่ถ้ากรรมการทั้งหมดให้ความสำคัญกับการร่วมกันสร้างภูมิคุ้มกันเพื่อเตรียมตัวรองรับอนาคต จะเป็นการเพิ่มพลังของภูมิคุ้มกันจากความหลากหลายของภูมิปัญญาของทุกคน และการได้มีค่านิยมร่วมตั้งแต่จุดเริ่มต้นย่อมมีพลังกว่าการปฏิบัติตามผู้นำเท่านั้น

2.1.2.2 เงื่อนไขที่ทำให้เกิดเป็นคุณสมบัติแห่งความพอเพียง - 2 เงื่อนไข เป็นเงื่อนไขของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง ดังนี้

1) เงื่อนไขความรู้ ศูนย์เรียนรู้มีคุณสมบัติพื้นฐานที่ดีในการแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ถึงวิธีการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมที่มั่นคง การเป็นวิทยากรกระบวนการ แต่ยังคงมีวิถีชีวิตเป็นเกษตรกร ใช้เวลาส่วนหนึ่งเป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้ ถึงแม้จะมีเวทีเรียนรู้จากการประชุมร่วมกันและการประชุมเครือข่ายปราชญ์ แต่ในภาวะการเปลี่ยนแปลงที่มีความรวดเร็วและซับซ้อนขึ้น คุณสมบัติพื้นฐานดังกล่าวไม่น่าจะเพียงพอต่อความยั่งยืน การยกระดับการเรียนรู้ของทั้งศูนย์เรียนรู้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความเข้มแข็งในการดำรงความเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง

2) เงื่อนไขคุณธรรม เป็นเงื่อนไขที่เข้มแข็งอย่างยิ่งของศูนย์เรียนรู้ การตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตความอดทน หมั่นเพียร ใช้สติปัญญาในการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ คือ พลังที่ยิ่งใหญ่ คอยคุ้มครองและนำทางการดำรงตนให้อยู่กับความพอเพียงได้ในทุกระดับ การดำรงรักษาคุณลักษณะนี้ จะช่วยให้การปรับเปลี่ยนในคุณลักษณะภูมิคุ้มกันและเงื่อนไขความรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ผลการวิเคราะห์การยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเป็นแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้

การยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเป็นแนวทางการพัฒนาตามปัจจัยบริบทของศูนย์เรียนรู้ เป็นสิ่งที่นักวิจัยทั้ง 2 ฝ่ายนำมาปรึกษาหารือ ระดมสมอง นำเสนอ วิเคราะห์ วิพากษ์ ทั้งในระดับโครงการย่อยที่ต้องการแก้ปัญหา ระดับโครงการย่อยที่สามารถตอบสนอง เชื่อมโยงเพิ่มความเข้มแข็งหรือลดระดับความรุนแรงของปัญหาอื่นได้ ในขณะเดียวกันการกำหนดแนวทางพัฒนาภาพรวมระดับแผนงานวิจัยก็สามารถ

เพื่ออำนวยความสะดวกให้ทุกโครงการสามารถดำเนินการได้อย่างสะดวก มีประสิทธิภาพและได้เรียนรู้ระหว่างกัน นำมาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ทันที

2.2.1 แนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา

ผลของการดำเนินการวิเคราะห์การยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเป็นแนวทางการพัฒนาตามปัจจัยบริบทของศูนย์เรียนรู้ ได้มีการกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เชิงบูรณาการจากพื้นฐานศักยภาพและความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก โดยสรุป ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 แนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาศูนย์เรียนรู้จากการสร้างระบบข้อมูล

สนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ ประกอบด้วย การจัดทำระบบข้อมูลที่นำไปสู่การจัดการความรู้จากความรู้ภายในออกมาเป็นความรู้ที่เป็นเอกสาร สำหรับการแก้ปัญหา ด้านการสื่อสาร ทำความเข้าใจ ทำให้เกิดการยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ จากการมีระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ ดังนี้

1) การพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานการบริหารจัดการและการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ เพื่อใช้ในการประกอบการตัดสินใจกำหนดแผนงาน การนำเสนอโครงการเพื่อรับการสนับสนุน และเป็นแบบอย่างบทเรียนแก่เครือข่ายศูนย์เรียนรู้โดยทั่วไป

2) การพัฒนาระบบข้อมูลศักยภาพของคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด เพื่อจัดระบบข้อมูลส่วนตัว ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ความสำเร็จในอาชีพ ไว้ใช้สำหรับเป็นเกียรติประวัติส่วนตัว เป็น แบบอย่างและประกอบการเสนอศักยภาพในโอกาสการแข่งขันต่าง ๆ ทั้งระดับตัวบุคคลและศูนย์เรียนรู้

3) การพัฒนาระบบข้อมูลการให้บริการของศูนย์เรียนรู้เพื่ออำนวยความสะดวกในการประสานงานและทำความเข้าใจกับบุคคลหรือองค์กรที่ต้องการใช้บริการกับศูนย์เรียนรู้

4) การพัฒนาระบบข้อมูลการให้บริการฝึกอบรมและดูงานเพื่อเป็นรายงานและใช้ในการติดตามประเมินผล

2.2.2.2 แนวทางการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การพัฒนาโครงการกิจกรรมหรือเทคนิคการดำเนินงานที่เป็นกลไกการพัฒนากิจกรรมศูนย์เรียนรู้อย่างหลากหลาย

จากผลการวิเคราะห์สภาพการณ์ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปด้วย ดังนี้

1) การพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการ ที่ควรจะต้องมีการดำเนินการทบทวนปรัชญา วิสัยทัศน์ พันธกิจ ระบบการบริหารจัดการ การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ ที่เป็นการต่อยอดบทเรียนจากการเรียนรู้ร่วมกับนักวิจัยในแผนงานและโครงการวิจัยย่อยในครั้งนี้ เช่น การปรับโครงสร้างองค์การและทดลองใช้งาน การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น โดยดำเนินไปตามฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นการมีความพอประมาณจากศักยภาพที่เป็นอยู่ ไม่ปรับปรุงเกินกว่าความจำเป็น มีเหตุผลที่เชื่อถือได้สนับสนุนการพัฒนาที่ได้จากการดำเนินการวิจัย มีภูมิคุ้มกันจากการใช้ความรู้ที่เป็นสากลผสมผสานกับภูมิปัญญาที่มีอยู่ และมีเงื่อนไขแห่งความสำเร็จอย่างยั่งยืน คือ การใช้ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในกระบวนการวิจัยและพัฒนาให้เป็นปัญญาจากการปฏิบัติ ปฏิบัติชอบที่เป็นคุณธรรมในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้อย่างเข้มแข็งมาโดยตลอดอยู่แล้ว

2) การพัฒนาเชิงกายภาพศูนย์เรียนรู้ จะต้องมีการวางแผนดำเนินการและดำเนินการทันทีที่เป็นไปได้ในเรื่องของการปรับสภาพพื้นที่บริการในทุกด้าน โดยเฉพาะพื้นที่และอาคารสำหรับการให้บริการการเรียนรู้ อาคารที่พัก และห้องน้ำ โดยดำเนินไปตามฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นการมีความพอประมาณจากศักยภาพทุนที่มีอยู่กับความเหมาะสมในการให้บริการที่สร้างความสะดวกสบายพอสมควร ไม่ลงทุนพัฒนาจนเบียดบังพื้นที่ทำกิน ขาดความสมดุลในการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ มีเหตุผลอธิบายให้กรรมการและผู้ใช้บริการได้ด้วย ข้อเท็จจริงและความพอดี มีภูมิคุ้มกันจากการมีความระมัดระวังและเตรียมพร้อมต่อความเปลี่ยนแปลง ไม่ให้บริการที่เกินกำลังความสามารถ พร้อมกันใช้ความรู้ที่เหมาะสมในการลงทุนพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกโดยการใช้ศักยภาพของคนในท้องถิ่นด้านการก่อสร้างอย่างประหยัดและเหมาะสมกับสภาพพื้นที่และยังคงมีคุณธรรมในการพัฒนาเพื่อสร้างความสุข สบาย อำนวยความสะดวกแก่ผู้คนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย

3) การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งศูนย์เรียนรู้ จะต้องมีการเตรียมการจัดให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชาการปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เทคนิคการเป็นวิทยากรที่นอกเหนือจากการเป็นวิทยากรกระบวนการ และการศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ โดยดำเนินไปตามฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นการมีความพอประมาณจากศักยภาพที่เป็นอยู่ที่สามารถจัดระบบการเรียนรู้ได้ทั้งการเข้าประชุม การศึกษาดูงาน การร่วมกิจกรรม

เครือข่ายการพัฒนา ที่สนับสนุนได้จากทุนของศูนย์เรียนรู้ เป็นไปอย่างมีเหตุผลที่ต้องกระจายไปสู่ กรรมการทุกคน ให้เกิดภูมิคุ้มกันจากจุดที่เล็กที่สุด จนเป็นภูมิคุ้มกันให้กับศูนย์เรียนรู้ คือ ตัวกรรมการแต่ละคนให้มีโลกทัศน์และความรู้ที่เพียงพอต่อการยกระดับเป็นภูมิปัญญาสนับสนุนตนเองและสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ได้ต่อไป ทั้งนี้จะเป็นไปตามเงื่อนไขความรู้ คือ สร้างความรอบรู้ ทำให้เกิดความรอบคอบและแบ่งปันความรู้ระหว่างกัน ด้วยคุณธรรมน้ำมิตร ความเมตตา เอื้ออาทรระหว่างกันในการพัฒนาศักยภาพระหว่างกัน

4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของศูนย์เรียนรู้ โดยใช้แนวคิดเชิงธุรกิจมาปรับใช้กับ บริบท ภูมิสังคมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยการพัฒนาบริการฝึกอบรมและแหล่งศึกษาดูงานด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งหลักสูตรฝึกอบรมและบริการสำเร็จรูปในการจัดการศึกษาดูงาน การจัดโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯจากผลของการศึกษาระบบसारเทคโนโลยี สนเทศภูมิศาสตร์ ทั้งยังควรต่อยอดความสามารถและภูมิปัญญาของกรรมการศูนย์เรียนรู้ในการผลิตสินค้าที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้ เช่น การผลิตและจัดระบบการจำหน่ายกล้วยไม้ ปุ๋ยชีวภาพ การแปรรูปสมุนไพรเป็นยาหรืออาหารเพื่อสุขภาพ การผลิตสิ่งของสิ้นเปลืองที่ใช้ในครัวเรือน เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาสระผม และรวมไปถึงการจัดทำหนังสือคู่มือการเรียนรู้ที่เป็นของศูนย์เรียนรู้เอง โดยดำเนินไปตามฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในประเด็นการมีความพอประมาณจากศักยภาพที่เป็นอยู่ คือ ใช้สิ่งที่มีอยู่มาพัฒนาเป็นคุณค่าที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้และการสร้างมูลค่าเพิ่ม มีเหตุผลสนับสนุนมากไปกว่าการผลิตเพื่อรายได้ที่จะต้องปกปิดกระบวนการผลิตเอาไว้ แต่เป็นการผลิตเพื่อการเรียนรู้ที่เปิดกว้างให้มีการร่วมเรียนรู้ ทดลองทำและบันทึกสูตรหรือความรู้กับไปใช้ประโยชน์ได้ โดยมีผลิตภัณฑ์สำเร็จรูปไว้ให้เทียบเคียง มีเหตุผลที่เป็นภูมิคุ้มกันที่ดี คือ การที่ศูนย์เรียนรู้จะพัฒนาเพื่อรองรับความเปลี่ยนแปลงจำเป็นจะต้องมีกระบวนการ เทคนิคและรูปแบบของการจัดการการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีผลิตภัณฑ์หนุนเสริมการปลูกจิตสำนึก ที่จะสร้างความเข้มแข็งให้กับศูนย์เรียนรู้ได้อย่างดี เนื่องจากยังคงจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขแห่งความรู้ ที่สามารถนำความรู้มาปฏิบัติเป็นปัญญาและถ่ายทอดเกิดการเรียนรู้ที่พิสูจน์ได้จากการปฏิบัติ อันเป็นการผนวกรวมเงื่อนไขคุณธรรมที่จะต้องมีความเมตตา เอื้ออาทร มีความซื่อสัตย์ สุจริตต่อสิ่งที่ได้ผลิตหรือให้บริการทั้งหมดของศูนย์เรียนรู้

หลากหลายความเห็นของกรรมการศูนย์เรียนรู้ในเรื่องของสภาพปัจจุบัน ปัญหาและแนวทางการพัฒนา

“ระบบข้อมูลที่อาจารย์ชวนคิด ชวนทำ ก็น่าจะอยู่ในวิสัยที่ทำได้ จริงก็ทำกันมาบ้างแล้ว แต่มันยังไม่เป็นระบบ อยู่กระจัดกระจายไปทั่ว หาไม่เจอก็แน่นอน แต่ตารางนัดนี้สุดยอด ยังไงก็ไม่หาย เดี่ยวจะให้แม่นี้กับลูกสาวที่จบคอมพิวเตอร์เป็นตัวหลัก แต่กรรมการทุกคนต้องเขียนเรื่องของตัวเองให้ชัดเจน แบบที่อาจารย์ให้มาก็ใช้ได้ อย่าลอกกันนะ”

“เรื่องบริหารจัดการที่พ่อคุยกันรู้เรื่องดีกับอาจารย์ ก็ว่าไป คงค่อยเรียนรู้กันไป ผมยังไม่มีความรู้ แต่ก็ยินดีครับ ให้ทำอะไร บอกมาเลย ยินดีทำหมด คอยเป็นฝ่ายช่วย”

“ผมดีใจครับที่ได้ทำงานกับพ่อ ๆ ทั้งหลาย จะให้ทำอะไรขอให้ออก แต่พูดไม่เก่งครับ”

“ที่ผลประเมินเขาอยากให้เราทำ เราก็อยากทำ มันต้องใช้ทุน ราชการเขาเสนอว่าจะให้งบ แต่ต้องยกที่ให้หลวงเราก็ดูว่ามันไม่ถูก นี่มันที่ของเรา เขาจะใช้ประโยชน์ แต่จะมากะเกณฑ์กับเรา เจ้าหน้าที่เขาก็ดี บอกว่ามันเป็นระเบียบ หลวงให้ราษฎรไม่ได้ หลวงต้องให้หลวง ก็เลยไม่รับ ต้องรอค่อยเป็นค่อยไป ทำไปตามกำลังของเรา เราต้องต้องพึ่งตัวเอง”

“โครงการพระเทพฯนี้ดีมาก เราไม่รู้หรอกแต่พอเจ้าหน้าที่เขามาดู อาจารย์มาทำวิจัย บอกว่าแปลงพวกเราแถวนี้มีดินไม่มากมาย เข้าข่ายการอนุรักษ์ ไม่เศรษฐกิจเราก็ก่อปลูก มีเยอะด้วย มีหลักฐานจดบัญชีไว้ ไปดูที่แปลงก็ได้ ใช้งานได้แล้ว ถ้าได้ทำถวายเราก็คดีใจ แต่เห็นด้วยกับอาจารย์ว่า ยังไม่ต้องรีบร้อน ต้องทำให้ดี ให้สมกับที่ควรเป็นก่อนแล้วค่อยว่ากัน”

“ตั้งใจปลูกเอาไว้ปลูกเรือนให้ลูก ไม่ต้องซื้อ คิดเป็นเงินหลายหมื่นอยู่ พ่อบอกว่า เป็นบ้านอายุชีวิต พวกไม้ผล ไม้ยืนต้น ได้ใช้ตลอดชีวิต ซื้อเขาก็ไม่ไหว ไม่มีเงินจะซื้อ”

“ของพวกนี้(ยาหม่อง พิมเสนน้ำ น้ำยาล้างจาน) ตามที่ไปดูงานกันมา เคยทำอยู่แล้ว เรียกกลุ่มเยาวชนมาช่วยกันทำ ลองเอาของที่มี สมุนไพรที่พ่อ ๆ แนะนำได้ เอามาทำ ไม่ตั้งใจจะขาย แต่ให้มีจิตศรัทธาไว้ แยกไปใครมา ได้เป็นของคอยอธิบายว่าลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ทำยังไง เดียวก็จะมีกล้วยผง ชาสมุนไพรของเราเอง ทำมาดู ได้ผลนะ ก็ขายได้ แต่ยังไม่สวย ขวดที่ใส่ยังเขย ๆ อยู่”

2.2.2 ผลการวิเคราะห์การดำเนินการการพัฒนา

จากผลของการดำเนินการวิเคราะห์การยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเป็นแนวทางการพัฒนาตามปัจจัยบริบทของศูนย์เรียนรู้ ที่มีการกำหนดแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาจากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เชิงบูรณาการจากพื้นฐานศักยภาพและความสัมพันธ์กับปัจจัยภายนอก ประกอบด้วยแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาศูนย์เรียนรู้จากการสร้างระบบข้อมูล สนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และแนวทางการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์

เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัยได้ดำเนินการประชุมสรุปบทเรียนและระดมสมองร่วมกัน วิเคราะห์สิ่งที่กำหนดเป็นประเด็นปัญหาภายใต้บริบท สภาพแวดล้อมและศักยภาพของศูนย์เรียนรู้ ได้ข้อสรุปเพื่อนำไปดำเนินการทั้งระยะสั้นและระยะยาว ไว้ดังต่อไปนี้

2.2.2.1 การดำเนินการพัฒนาในระยะสั้น จะพิจารณาเลือกแนวทางการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ มาลงมือดำเนินการได้ทันที โดยจัดทำเป็นโครงการหรือกิจกรรมของศูนย์เรียนรู้ ดังนี้

1) การวิเคราะห์ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารได้ทันที ทั้งนี้จะต้องไม่กระทบกับบทบาทการดำเนินการที่เป็นอยู่ เป็นแต่เพียงจัดระบบให้เป็นไปตามข้อเท็จจริงที่เป็นอยู่และสะดวกต่อการทำความเข้าใจและใช้ประโยชน์ของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกศูนย์เรียนรู้

2) การจัดทำแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว(อาคารเอนกประสงค์เพื่อการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง)มีผลการประเมินว่า จะจัดทำเป็นอาคารถาวรตามที่กำหนดไว้ โดยใช้ทุนของศูนย์เรียนรู้ไปก่อน คาดว่าจะแล้วเสร็จในเวลา 1 ปี ส่วนของเนื้อหาบทเรียนการให้ใช้ผลจากการวิจัยของแผนงานและ โครงการวิจัยนี้

3) การจัดโครงการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมวิสัยทัศน์คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ ดำเนินการได้เลยจากกิจกรรมร่วมและการสนับสนุนงบประมาณของคณะนักวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

4) การปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมและเทคนิคการจัดการการเรียนรู้ได้ทันที

5) การเริ่มทดลองการผลิตสินค้าภูมิปัญญาของศูนย์เรียนรู้เพื่อทดลองใช้ ทดลองเผยแพร่เพื่อพัฒนาต่อไปและกรรมการศูนย์เรียนรู้เริ่มจัดทำเอกสารความรู้ส่วนตัวเพื่อนำไปพัฒนาเป็นเอกสารศูนย์เรียนรู้ต่อไป

เสียงสะท้อนจากกรรมการศูนย์เรียนรู้

“เราก็ไม่รู้หรอกโครงสร้างอะไรที่ว่ามันเป็นยังไง ได้แต่ทำผั่งให้รู้ให้เข้าใจ พอบอกว่าพอใช้ได้ แต่ต้องปรับใหม่ให้มันเป็นเรื่องเดียวกันก็เข้าใจ ที่ทำอยู่นี้เอาหลายเรื่องไปใส่ด้วยกัน”

“พอ กปร.เขาแนะนำว่าควรจะทำแหล่งเรียนรู้เป็นห้องสมุดหรือมุมหนังสือเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวง อาจารย์ก็บอกว่าเราน่าจะทำอาคารเรียนนะ ทำแบบพอเพียง จะทำได้ไหม ผมก็ว่าทำได้นะ เรามาช่วยกัน ราชภัฏจะช่วยงบด้วย เานักศึกษามาออกแรง ปีหน้าจะออกค่าย เราก็ต้องทำแล้ว ได้ข้อคิดว่าต้องใช้พื้นที่ให้คุ้ม ก็ทำบนบ่อเลย เหมือนเรือนพักเล็กที่เพิ่งทำ

เสร็จเอาไว้รับรองแขกได้ดีเลย ทำแล้วจะใส่หนังสือ ขอพระราชทานมาช่วยจัดห้องสมุด หนังสือมีอยู่เยอะ เขาให้เราเลือดย ๆ เอาแบบง่าย ๆ ให้เป็นที่อ่านหนังสือ ได้เรียนรู้งานของในหลวง ถ้าทำเป็นอาคารเฉลิมพระเกียรติในหลวงได้ ก็ถือว่าเป็นบุญของศูนย์”

“ตอนจัดไปดูงานถือว่าดีมาก ได้ดูได้เห็น หลายอย่าง ประทับใจเขาเลี้ยงกบใส่ขวดเลี้ยงไส้เดือนเป็นบ่อ ทำกล้วยผง กลับมาลองทำกันหมด ทำได้แล้ว ทุกบ้านมีบ่อไส้เดือนแล้ว กล้วยผงทำแล้วยังไม่ค่อยดี ต้องลองวิธีใหม่ดู”

2.2.2.2 การดำเนินการพัฒนาในระยะยาว จะพิจารณาเลือกแนวทางการแก้ปัญหา หรือการพัฒนาศูนย์เรียนรู้จากการสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และแนวทางการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ สำหรับการดำเนินการต่อเนื่องในระยะยาวจากศักยภาพ ความพร้อม ความจำเป็นและการใช้เวลาในการปรับเปลี่ยน ประกอบด้วย

1) การเตรียมการพัฒนาระบบข้อมูลทั้งหมดของคณะกรรมการและศูนย์เรียนรู้ เนื่องจากจะต้องใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูล การเรียบเรียง การจัดระบบและการนำเสนอเพื่อ วิพากษ์ความเหมาะสมของระบบข้อมูล ทั้งยังจะต้องใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เข้ามาสนับสนุน จึงเห็นว่าควรจรรักษารูปแบบฐานข้อมูลแบบเดิมเพื่อใช้ให้ทันกับเหตุการณ์และค่อยปรับรูปแบบ ควบคู่ไปกับการดำเนินงานปกติ

2) การเตรียมการเพื่อการจัดทำยุทธศาสตร์ศูนย์เรียนรู้ นอกจากจะต้องมีการเสริมเติมความรู้ที่เป็นศาสตร์ด้านการจัดการเชิงกลยุทธ์ต่อเนื่องไปจากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม การบริหารจัดการแล้ว ยังจะต้องมีการประชุมสรุปบทเรียนกำหนดแนวทางการดำเนินงาน โดยจะต้องอาศัยเครือข่ายการพัฒนา โดยเฉพาะคณะนักวิจัย ที่จะร่วมกันดำเนินการในระยะต่อไป

“เราก็ใช้ข้อมูลในแบบที่เรามีไปก่อนก็ได้ เพราะยังไม่เดือดร้อน ที่ทำอยู่ก็คล่องตัว แต่ถ้าเราเห็นว่าต่อไปข้างหน้ามันจะต้องมีงานอีกมาก วิธีที่เก็บอยู่น่าจะยุ่งยาก เราก็เตรียมพร้อมไว้ก่อน แล้วให้ลูกหลานที่ทำคอมพิวเตอร์เป็น ค่อย ๆ ตามเก็บ ตามดูว่าต้องทำอะไรบ้าง ให้ทำคู่กันไป ผู้ใหญ่รุ่นเราคงไม่รู้เรื่องหรอก อาศัยคนรุ่นใหม่ก็แล้วกัน เรื่องแผนกลยุทธ์อะไรนี้ก็สำคัญแต่ขอแบบง่าย ๆ ก่อน ค่อย ๆ เรียนรู้กันไป อาจารย์คงจะไม่ทิ้งกันเลยนะ เสร็จงานวิจัยแล้วขอให้เป็นที่เลี้ยงกันต่อไป มีเวลาก็เข้ามาดูแลกกัน ถึงตอนนั้นพวกเราอาจจะต้องการความช่วยเหลือทางวิชาการ อาจารย์อาจจะมึนงานทำเพิ่ม เราก็มาทำงานร่วมกันใหม่ก็ได้” พ่อสุวัฒน์ชัย จำปามูล สรุปความเห็นไว้

3) การพิจารณาความเหมาะสมในการปรับปรุงอาคารที่พักสำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็นสตรี ที่ปัจจุบันใช้ร่วมกันกับครอบครัวจำปามูล โดยอาจจะต้องมีการสร้างเรือนใหม่สำหรับครอบครัว และปรับปรุงที่พักเดิมให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าอบรม ต้องพิจารณาให้รอบคอบ ทำให้ดี แต่ต้องใช้ทุนอาจจะเริ่มจากทุนของเจ้าของแล้วขอความอนุเคราะห์จากเครือข่าย ทำให้เห็น ให้อำนาจเป็นเรื่องดี ๆ ทำแล้วกรรมการไม่เอาเป็นที่อยู่แต่ให้ทุกคนได้ใช้ประโยชน์

4) การเตรียมความพร้อมในการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเริ่มจากความเข้มแข็งของตนเองก่อน ต้องเตรียมความพร้อม เริ่มจากข้อมูลในโครงการย่อยที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์สำรวจและบันทึกรายละเอียดของพืชพรรณต่าง ๆ ในแต่ละแปลงไว้แล้ว มีแผนผัง แผนที่ เป็นเบื้องต้นแล้ว ต่อไปก็จะเริ่มทำความเข้าใจ ประสานขออนุญาตและขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยยึดแนวทางการทำที่ไม่จำเป็นต้องใช้งบประมาณเป็นที่ตั้ง ไม่นำงบประมาณสนับสนุนจะทำจากสิ่งที่มีอยู่และตอบสนองโครงการตามพระราชดำริได้

5) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการและฝึกอบรมวิทยากรศูนย์เรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน โดยจะต้องเริ่มจากการจัดระบบภายในให้ได้มาตรฐาน มีการเรียนรู้การพัฒนาที่จัดเป็นระบบความรู้ได้ดี เข้าร่วมสื่อสาร ประชาสัมพันธ์และนำเสนอศูนย์เรียนรู้ให้รู้จักและเปิดกว้างให้เข้าศึกษาได้ในทุกระดับ จนสามารถเป็นแบบอย่างที่ดีกล่าวถึงโดยสังคม และมีความพร้อมในการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ในฐานะที่เป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบที่มีความเข้มแข็งประสบความสำเร็จจากการยอมรับของภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคมอย่างแท้จริง

ตัวอย่างความเห็นต่อการพัฒนาจากคำบอกเล่าของกรรมการศูนย์เรียนรู้

“นักเรียนทำการบ้านส่งอาจารย์ไม่ทัน ต้องเขียนเอง ลอกก็ไม่ได้ แต่ก็สนุกดี ได้เล่าเรื่องของตัวเอง เวลาเอาไปทำหนังสือ ต้องมีรูปเจ้าของด้วยนะ”

“ผมเลยให้ออมสระส่วนหนึ่งมาปลูกเรือนให้แม่นี่ได้อยู่กับครอบครัว จะได้แยกออกมาจากที่พักผู้เข้าอบรมผู้หญิง คงจะสบายขึ้น มันจำเป็นแล้ว ก็ต้องทำ”

“ต้องช่วยกันทำเรื่องปลูกต้นไม้ ให้ได้คนละเป็นร้อยเป็นพัน ปีนี้เครือข่ายปราชญ์ก็กำหนดกันไว้ ศูนย์ปราชญ์กับสมาชิกต้องปลูกต้นไม้ ต้องบันทึกแล้วเอามารายงานกัน”

ภาพที่ 2 บรรยากาศการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ศูนย์เรียนรู้

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลโครงการ

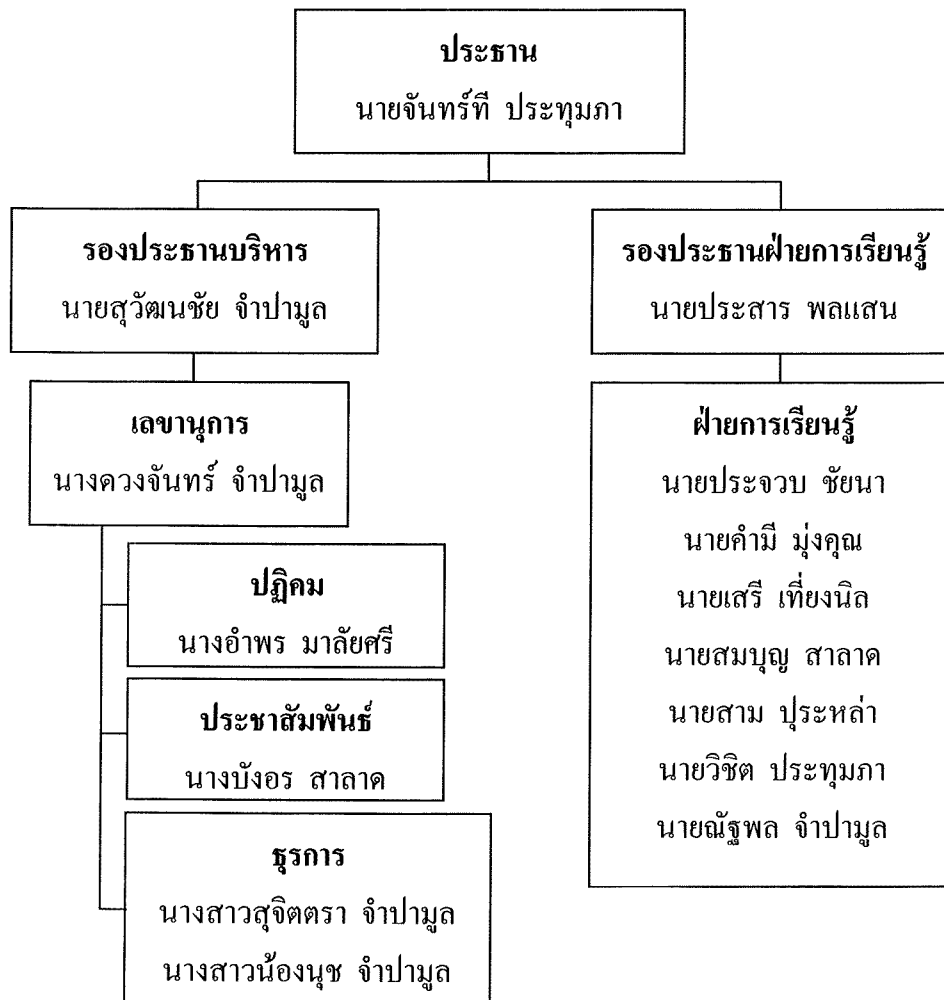
จากการกำหนดทางเลือกการพัฒนาทั้งระยะสั้นและระยะยาวที่ศูนย์เรียนรู้ได้ร่วมกำหนดกับนักวิจัย ได้มีการดำเนินการทั้งการปฏิบัติทันทีและการเตรียมการเพื่อปฏิบัติต่อไป ได้กำหนดให้มีรูปแบบการติดตามและประเมินโครงการทั้งที่ดำเนินการแล้ว กำลังดำเนินการและการเตรียมการเพื่อดำเนินการ ด้วยรูปแบบที่หลากหลายไปตามระดับกิจกรรมในแต่ละโครงการย่อย ใช้ การประเมินเชิงคุณภาพจากกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัย ด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์ แบบการสนทนากลุ่มและแบบสังเกต ตามเทคนิคเฉพาะทั้งการประเมินแบบมีส่วนร่วม การประเมินแบบเสริมพลังและการประเมินแบบซิปป์ ได้ข้อสรุปดังต่อไปนี้

3.1 การติดตามและประเมินเชิงคุณภาพจากคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัย

3.1.1 การติดตามและประเมินการดำเนินการพัฒนาในระยะสั้น พบว่า

1) ศูนย์เรียนรู้จะใช้โครงสร้างการจัดองค์การแบบใหม่เพื่อการบริหารจัดการและเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีการประชุมร่วมกันในการให้ความเห็นชอบกับโครงสร้างที่จะทดลองใช้ไปก่อนแล้วจะมีการประเมินผลตามสมควรต่อไป ตามแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 6 โครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

2) ศูนย์เรียนรู้ประเมินความเหมาะสมในการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ โดยตัดสินใจลงทุนเริ่มก่อสร้างในส่วนของโครงสร้างอาคารขึ้นด้วยทุนของตนเองก่อน โดยใช้พื้นที่สร้างเหนือสระน้ำของศูนย์เรียนรู้เพื่อการใช้พื้นที่อย่างคุ้มค่า เหมาะสม ส่วนการก่อสร้างอาคารให้เสร็จสมบูรณ์จะดำเนินการแบบให้เป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ตามความพร้อมของทุนทั้งของศูนย์เรียนรู้และผู้ให้การสนับสนุน

3) นักวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาจัดโครงการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมวิสัยทัศน์คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ จนสำเร็จลุล่วงมีการเรียนรู้ในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของแผนงานวิจัย การศึกษาดูงานศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และแหล่งเรียนรู้ที่ให้บริการความรู้และการพัฒนาอื่น ๆ รวมไปถึงการพัฒนาทักษะการทำวิจัยชุมชนในมหาวิทยาลัย ได้สรุปบทเรียนว่าเป็นกิจกรรมสร้างความพร้อม พัฒนาบุคลากรและเปิดมุมมองในการบริการแหล่งเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที และควรจะมีการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมโดยศูนย์เรียนรู้เองในแต่ละช่วงเวลาด้วยการจัดหาแหล่งเรียนรู้ ดูงาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงและมีโลกทัศน์ที่กว้างขวางต่างไปจากบริบทเดิม ๆ ของศูนย์เรียนรู้

4) การปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมและเทคนิคการจัดการการเรียนรู้ ที่ได้ดำเนินการแล้วในส่วนของการใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยการเรียนรู้เป็นกลุ่มในการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน มีผลสำเร็จดีมาก แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้และจะใช้ต่อไป ส่วนหลักสูตรฝึกอบรมเพิ่มเติม เห็นว่าสามารถดำเนินการได้แต่ต้องรอการติดตามประเมินผลการนำเสนอเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายอื่นได้ใช้บริการและประเมินผลต่อเนื่อง จึงจะสรุปผลว่าควรใช้หรือต้องปรับปรุงต่อดังนั้นจึงเป็นการประเมินผลเบื้องต้นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรทั้งเป้าหมายเนื้อหาและเทคนิคการจัดการการเรียนรู้ จะเป็นการสร้างความพร้อมในการปรับตัวรับกับความเปลี่ยนแปลงของกรรมการศูนย์เรียนรู้อย่างเข้มแข็งและเกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนให้กับศูนย์เรียนรู้

5) การผลิตสินค้าภูมิปัญญาของศูนย์เรียนรู้เพื่อทดลองใช้ ทดลองเผยแพร่เพื่อพัฒนา ยังคงเป็นปัญหาเรื่องมาตรฐาน คุณลักษณะ ตราและบรรจุภัณฑ์ แต่คุณภาพอยู่ในระดับที่ใช้ได้ โดยนักวิจัยได้นำไปเผยแพร่ทดลองใช้ในงานกิจกรรมเผยแพร่งานวิจัยในที่ต่าง ๆ พบว่า ผู้ทดลองใช้ให้ความสนใจและชอบในตัวสินค้า แต่ต้องการให้พัฒนาตามประเด็นที่พบเช่นกัน และกรรมการศูนย์เรียนรู้เริ่มจัดทำเอกสารความรู้ส่วนตัวเพื่อนำไปพัฒนาเป็นเอกสารของศูนย์เรียนรู้ ที่จะต้องนำไปปรับปรุงเรียบเรียงให้สมบูรณ์ต่อไป

ข้อสรุปจากเสียงหนึ่งในเวทีกินข้อมูล

“ที่เราทำกันมาตลอดที่อาจารย์มาทำวิจัย อาจารย์ก็ให้กำลังใจว่าพวกเราที่เป็นนักวิจัยได้แล้ว เรายังไม่แน่ใจว่าเราเป็นได้จริงหรือเปล่า แต่ถ้าถามว่าเราได้เรียน ได้รู้กันมั้ย ก็ตอบได้เลยว่าเราได้มาก ได้แรงบันดาลใจ ได้ลงคิดเรื่องใหม่ ๆ ได้ทบทวนเรื่องที่เราคิดว่ารู้ ๆ กันอยู่ หลายเรื่องก็เอาไปต่อยอดได้เลย แผนงานที่อาจารย์มาสรุปให้ฟัง ที่บอกว่า กินข้อมูล ว่าเราเห็นว่าเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ ก็สรุปว่าเห็นตามกัน ถ้ายังไม่ทำก็ไม่มีอะไร เราได้คิดกันแล้ว”

3.1.2 การดำเนินการพัฒนาในระยะยาว

1) การเตรียมการพัฒนาในระบบข้อมูลทั้งหมดของคณะกรรมการและศูนย์เรียนรู้ จะรักษารูปแบบฐานข้อมูลแบบเดิมเพื่อใช้ให้ทันกับเหตุการณ์และค่อยปรับรูปแบบควบคู่ไปกับการดำเนินงานปกติ

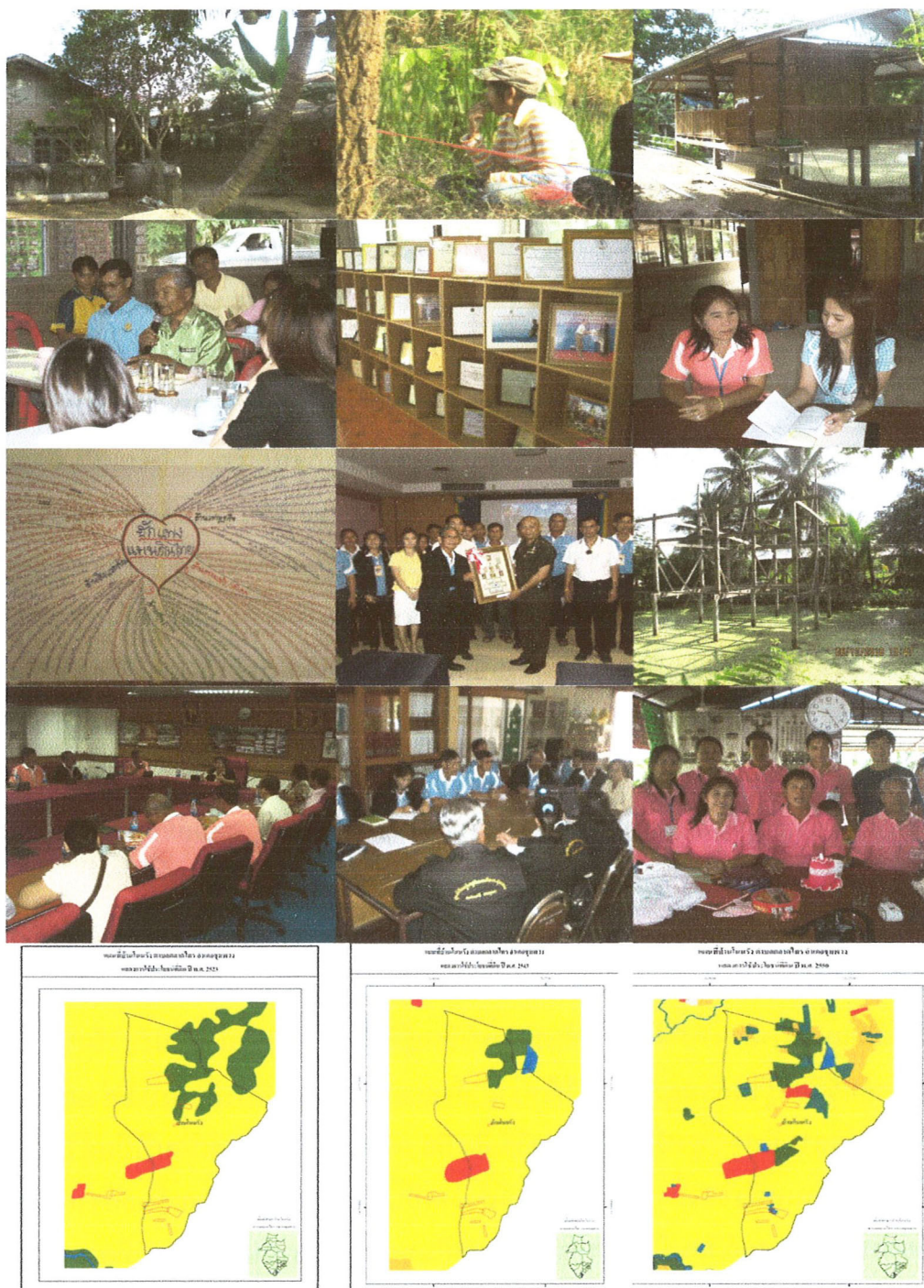
2) การเตรียมการเพื่อการจัดทำยุทธศาสตร์ศูนย์เรียนรู้ คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้จะเตรียมการเพื่อดำเนินการร่วมกับนักวิจัยตามโอกาสอันสมควร ยังไม่เป็นการเร่งร้อน

3) ครอบครัวยุโรป มูล สร้างเรือนพักใหม่สำหรับครอบครัว และปรับปรุงที่พักเดิมให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอต่อจำนวนผู้เข้าชม

4) คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้มีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเตรียมความพร้อมในการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ เนื่องจากผลการศึกษาของแผนงานวิจัย พบว่าพืชพรรณที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจพอเพียงในทุก ๆ แปลงของคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ มีศักยภาพพร้อมต่อการต่อยอดให้เห็นผลได้ในเวลาสั้น ๆ เป็นการใช้ความรู้จากภูมิสังคม จากความเข้มแข็งของตนเอง มาตอบสนองพระราชดำริ ที่เป็นเรื่องที่เป็นมงคลแก่ศูนย์เรียนรู้เป็นอย่างยิ่ง คาดว่าจะมีการขับเคลื่อนโดยนักวิจัยเป็นผู้ประสานงานระหว่างศูนย์เรียนรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะมีการประชุมปฏิบัติการร่วมกันในระดับท้องถิ่น ดำเนินการตามระบบระเบียบที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบกำหนด แล้วจึงขับเคลื่อน ติดตามและนำเสนอเมื่อมีความพร้อมอย่างสมบูรณ์

5) การพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ โดยการจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ระบบการบริหารจัดการและแหล่งฝึกอบรมวิทยากรศูนย์เรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน ต้องรอผลการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในศูนย์เรียนรู้และการประสานงานของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา กับเครือข่ายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากทุกภาคส่วน เพื่อวิเคราะห์ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความต้องการที่แท้จริง แล้วจึงจะพัฒนาโครงการต่อไป

ภาพที่ 3 กิจกรรมการประเมินเชิงคุณภาพจากคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัย

3.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียน

การประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนเป็นกิจกรรมการวิจัยที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาการวิจัยที่โครงการวิจัยนี้จะต้องนำเสนอข้อมูลเพื่อร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามกิจกรรมของแผนงานวิจัย จึงมีทั้งข้อมูลที่น่าสนใจและข้อมูลที่เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากเวทีประชุมปฏิบัติการ โดยในส่วนของแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ มีการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมด้วยการบูรณาการความรู้และวิธีการที่หลากหลาย มีคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เป็นศูนย์กลางของการจัดการการเรียนรู้จากการวิจัย เพื่อการนำไปสู่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีบุคลากรเรียนรู้และเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เป็นบทเรียน สรุปผลการประเมินจากกิจกรรมประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนทั้งหมด ดังนี้

3.2.1 ประโยชน์เบื้องต้นในการพัฒนากรรมการและศูนย์เรียนรู้ – การพัฒนาบุคลากร ศูนย์เรียนรู้ ในการดำเนินการขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เข้มแข็ง ชัดเจน เป็นประโยชน์แก่ศูนย์เรียนรู้เองที่จะมีการพัฒนาการปฏิบัติการกิจอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ยั่งยืนและเข้มแข็ง โดยความร่วมมือ ร่วมแรงร่วมใจ ร่วมเรียนรู้ของคณะกรรมการทุกคน ภายใต้การนำของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา จะเป็นแบบอย่างที่ดีควรศึกษา ควรเรียนรู้ ถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จของการพัฒนา จะต้องมาจากผู้ถูกพัฒนาเป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาอย่างจริงจัง ต่อเนื่อง ตลอดเวลาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตนเองและศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์การให้มีความเข้มแข็ง มีความต่อเนื่องและพัฒนาอย่างยั่งยืน ด้วยคุณลักษณะการเป็นองค์การที่มีความรู้และเรียนรู้ในการรองรับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี รวมถึงการขยายผลไปสู่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ ได้

3.2.2 ประโยชน์สำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้ - การดำเนินการวิจัยตามแผนงานวิจัยนี้มีรูปแบบการพัฒนาที่ใช้การวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการเรียนรู้และการพัฒนาเป็นตัวขับเคลื่อน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับใช้ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่เป็นแบบหลัก และมีปรับใช้ตามบริบท ภูมิสังคมของศูนย์เรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ได้เพราะได้ออกแบบกระบวนการที่ใช้การมีส่วนร่วม ใช้ผู้ถูกวิจัยเป็นศูนย์กลาง มีบทพิสูจน์จากผู้มีส่วนได้เสีย คือ คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เป็นผู้ได้ประโยชน์โดยตรง เป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้นอกจากจะเป็นการเชื่อมโยงภารกิจของศูนย์เรียนรู้กับภารกิจนักวิจัยที่เป็นบุคลากรสถาบันอุดมศึกษาที่สามารถขยายผลการเรียนรู้ออกไปได้อย่างกว้างขวาง ยังเป็นจุดเริ่มต้นของการเปิดโอกาสให้ศูนย์เรียนรู้ได้มีโอกาสรองรับกับภารกิจทางวิชาการของภาคส่วนอื่นได้ต่อไปได้อีกด้วย

ผลของการวิเคราะห์การติดตามและประเมินผล โดยสรุป คือ กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในแผนงานวิจัยแบบบูรณาการนี้เป็นปัจจัยที่สามารถเป็นกลไกในการพัฒนาศักยภาพบุคลากรมีคุณลักษณะเป็นบุคลากรเรียนรู้และนำไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ โดยจะต้องมีการติดตามประเมินผลความเปลี่ยนแปลงในระยะต่อไป อย่างต่อเนื่อง

3.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการติดตามกำกับ ตรวจสอบความถูกต้องของระเบียบวิธีวิจัย ข้อมูลและการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน

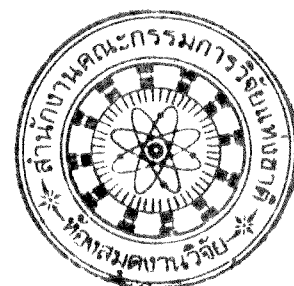
การวิเคราะห์ข้อมูลการติดตามกำกับ ตรวจสอบความถูกต้องของระเบียบวิธีวิจัย ข้อมูลและการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาร่วมกันจะใช้หลักการของการเสนอกระบวนการวิจัยที่ออกแบบให้ที่ปรึกษางานวิจัย พิจารณาให้คำแนะนำ นำกลับมาประชุมปฏิบัติการร่วมกันกับคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ ทำความเข้าใจร่วมกัน ใช้การตรวจสอบสามเส้าเป็นหลักในการยืนยันข้อมูลที่ได้รับ นำเสนอผู้ตรวจสอบทางวิชาการให้ความเห็นเพื่อพัฒนาตลอดกระบวนการวิจัย และใช้กระบวนการคืนข้อมูลเพื่อตรวจสอบซ้ำในเวทีการประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนของทั้งแผนงานวิจัย โดยจะเป็นการร่วมปฏิบัติการและนำเสนอร่วมกันของนักวิจัยทั้ง 2 ฝ่าย ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นการยืนยันว่าข้อมูลที่นำมาเสนอได้ปรับปรุงและเสนอจนเป็นที่ยอมรับของนักวิจัยทั้ง 2 ฝ่าย

กระบวนการคืนข้อมูลในการดำเนินการวิจัยจะเกิดขึ้นในการประชุมประจำเดือนร่วมกันระหว่างนักวิจัยและกรรมการศูนย์เรียนรู้ โดยนักวิจัยจะทำหน้าที่รวบรวมข้อมูลจากการปฏิบัติการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัยทั้งระดับ โครงการย่อยและแผนงานวิจัย นำเสนอต่อที่ประชุมเพื่อให้มีการตรวจสอบ ซักถาม ปรับแก้ให้เป็นไปตามความเป็นจริง และใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการศึกษาเพิ่มเติมหรือกำหนดแนวทางการพัฒนา ตลอดจนการสรุปประเมินผลการศึกษา ให้เป็นที่เข้าใจและยอมรับร่วมกันในผลการศึกษาทุกขั้นตอนของการวิจัย

เสียงที่ช่วยยืนยันเมื่อนักวิจัยถามถึงความจริงแท้ ถูกต้องของข้อมูล

“ข้อมูลที่อาจารย์เอามาสะท้อน เราก็ช่วยกันเก็บ อาจารย์ไม่ต้องห่วง โกหกก็ไม่ได้มาเป็นประจำ หลอกไม่ได้ มีอะไรก็บอกกันตรง ๆ อยู่แล้ว”

“เราประชุมกันบ่อย ๆ ก็ดี ได้พบหน้ากัน พูดคุยกัน บางทีอาจจะลำบากบ้างเพราะต้องอบรม 5 วัน มีวันหยุด 2 วัน ก็อยากไปดูไร่ ดูสวน ดูนาของเจ้าของบ้าง แต่พวกเราก็จะพยายามแบ่งเวลาให้อาจารย์ ไม่ไหวจริง ๆ ก็ต้องขอลื่อนบ้าง แต่จะไม่ทำให้อาจารย์เสียเวลาไปแน่ ๆ ที่สำคัญเราก็อยากรู้ด้วยเหมือนกันว่า ตัวเราเป็นอย่างไร ในเรื่องที่ทำอาจารย์วิจัยอยู่ ถ้ามันมีอะไร ไม่ตรงกันจะได้ชี้แจงกันก่อน เดียวพอเขียนรายงานแล้วมันไม่ถูก ก็จะไม่ดี อาจารย์จะเสียหาย”

4. การวิเคราะห์ผลการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสรุปบทเรียนการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง วิเคราะห์ตามเงื่อนไขความรู้ขององค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์การพัฒนากุศลกรให้เป็นบุคลากรเรียนรู้และผลการวิเคราะห์การเป็นศูนย์เรียนรู้ที่พัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้ดังนี้

4.1 การพัฒนากุศลกรให้เป็นบุคลากรเรียนรู้

4.1.1 การพัฒนานักวิจัยสู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้

นักวิจัยได้เรียนรู้ในบทเรียนของการดำเนินการวิจัยและพัฒนาที่มีการบูรณาการทั้งความรู้บุคลากร เครื่องมือและเทคนิคต่างในการวิจัยและส่งเสริมการเรียนรู้ ได้ข้อสรุปเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จ ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อการจัดการเรียนการสอน การวิจัย และการบริการชุมชน ในโอกาสต่าง ๆ ที่จะต้องเรียนรู้วิธีการทำงานกับชุมชนประกอบกับวิธีการพัฒนาที่เรียบง่าย และได้ผล โดยการเรียนรู้สู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้จากปัจจัยต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องได้ ดังนี้

1) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเรียบง่ายและลึกซึ้งไปพร้อม ๆ กัน ต้องทำความเข้าใจให้ดีไม่ให้เห็นแต่เพียงภาพภายนอกที่เป็นความพอเพียงเบื้องต้น ควรจะเข้าใจได้ว่าความเรียบง่ายจะเกิดจากการมีพื้นฐานจิตสำนึกการมีคุณธรรม ด้วยการมีความอดทน มุ่งมั่นขยัน หมั่นเพียร ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น เสริมเติมด้วยความเอื้ออาทรต่อเพื่อนมนุษย์ อันเป็นรากฐานของสังคมในชนบทที่ทำให้เกษตรกรสามารถซึมซับรับรู้กับเงื่อนไขคุณธรรม เมื่อรวมกับภูมิปัญญาการทำกินเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่อาศัยความหลากหลายของทรัพยากรเป็นปัจจัยพื้นฐานในการประกอบอาชีพและดำรงชีวิต ประกอบกับความเชื่อถือศรัทธาในองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นความรู้ที่พระองค์เป็นผู้คิดค้นย่อมมีเหตุผลเพียงพอต่อความสำเร็จ เพียงพอต่อการน้อมนำมาใช้ในวิถีชีวิตของเกษตรกรในทุกระดับทุกรูปแบบ แต่ในขณะเดียวกันความลึกซึ้งเชิงปรัชญาจะเป็นสิ่งที่พบได้ว่า เกษตรกรสามารถดำเนินวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ แต่ยังไม่สามารถทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงแก่นแท้ด้วยความรู้ และการใช้วิธีคิดที่เป็นเหตุและผลอย่างสมบูรณ์ เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีการปฏิบัติไปตามแก่นแท้ของความรู้ยังไม่เพียงพอที่จะมีภูมิคุ้มกันให้เกษตรกรต้องหวั่นไหวหรือมีข้ออ้างในการลดระดับการปฏิบัติและอาจจะเป็นได้โดยทั่วไปในทุกภาคส่วนของสังคม บทเรียนนี้จะช่วยให้มีการทบทวนแนวคิด วิธีการเสริมเติมเต็มความพอเพียงแก่ประชาชนทุกภาคส่วนได้อย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

2) หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นหลักการที่จะทำให้สามารถบูรณาการความรู้ทางวิชาการมาไว้กับการดำเนินงานที่มีคุณค่า มีพลังต่อความสำเร็จที่ต้องการ นักวิจัยควรจะศึกษาในแต่ละหลักการทรงงานแล้วนำมาไปใช้ประโยชน์ โดยจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

3) การดำเนินการวิจัยและพัฒนาต้องเข้าถึงบุคคลหลักให้ได้ก่อน สามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของโครงการวิจัยได้อย่างเหมาะสม ขยายผลสู่ทุกระดับ การมีส่วนร่วมเริ่มจากมีโอกาสร่วม มีความสำคัญที่จะเป็นผู้รับรายงาน มีการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบและร่วมเป็นเจ้าของ การประชุมร่วมกันเป็นเทคนิคที่สำคัญของการเข้าถึงเพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วม

4) หลักการในการปฏิบัติงานวิจัยเพื่อการพัฒนาที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม เป็นหลักการที่มีคุณค่าต่อการส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ การพึ่งพาตนเอง ด้วยความเข้มแข็ง แต่ต้องมีการเติมเต็มด้วยความรู้ทางวิชาการที่ปรับแต่งให้เรียบง่าย นำไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทและภูมิสังคมของหน่วยที่ศึกษา จะเป็นเงื่อนไขสำคัญของการบรรลุเป้าหมายของการยกระดับการพัฒนาตนเองให้กับชุมชน จนมีพื้นฐานพึ่งพาตนเองและมีเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้สนับสนุนการพัฒนาต่อไป

5) การวิจัยและพัฒนาจะต้องทำในสิ่งที่เขามี คือ ใช้ศักยภาพเป็นฐานทุน ไม่ควรนำเข้าสิ่งที่ไม่ใช่ภูมิปัญญาของชุมชนหรือไม่สามารถเชื่อมโยงกับฐานทุนเดิมได้ การนำความรู้ใหม่เข้าสู่ชุมชนต้องเชื่อมโยงกับความรู้เดิมตามลำดับขั้น และไม่ติดกับมาตรฐานที่ต่างบริบทกัน นักวิจัยต้องมีทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการที่ดีด้วยเช่นกัน

6) การพัฒนาเพื่อการเรียนรู้และการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การพัฒนา ต้องเริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม ตามความต้องการของผู้ถูกวิจัย ด้วยการมองจากมุมของเขา สร้างความสัมพันธ์ เรียนรู้เท่าเทียมกัน ทำตัวเป็นผู้เรียนรู้ด้วย นักวิจัยอาจจะจำเป็นต้องตอบสนองสิ่งที่ไม่ใช่วัตถุประสงค์หลักก่อน แล้วจึงจะได้แนวร่วมของการดำเนินการไปสู่วัตถุประสงค์หลัก

7) การสร้างการมีส่วนร่วมต้องดำเนินการไปอย่างจริงจังด้วยความจริงใจ และคำนึงเสมอว่าเป็นการเข้าร่วมกันในระดับจิตวิญญาณที่จะมีพันธะผูกพันต่อกันไม่รู้จบ ถึงแม้ว่ากระบวนการวิจัยจะจบสิ้น แต่พันธะจากกระบวนการมีส่วนร่วมยังคงอยู่ ชุมชนจะมีวัฒนธรรมความเชื่อในความสัมพันธ์อันดี แต่จะลดความเชื่อถือหรือมีทัศนคติที่เปลี่ยนไปถ้าความสัมพันธ์หลังการวิจัยจบสิ้น อันจะเป็นผลให้การร่วมมือเชิงเครือข่ายในอนาคตหรือการเข้าสู่ชุมชนเพื่อภารกิจวิจัยใหม่จะเป็นเรื่องที่ยากต่อการดำเนินการ ทั้งยังเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการใช้เครือข่ายเป็นกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาอีกด้วย

4.1.2 การพัฒนากรรมการศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้

กรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา จะมีลักษณะพื้นฐานที่เหมาะสม และพร้อมรับการเรียนรู้ ทั้งจากวัฒนธรรมองค์การที่มีความเชื่อมั่น ศรัทธาในการนำของผู้นำ และคุณสมบัติที่ได้จากการเข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาาร่วมกันมาอย่างยาวนาน การมีประสบการณ์และโลกทัศน์จากการเข้ารับการอบรมเป็นวิทยากรกระบวนการ การประชุม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน และการเป็นวิทยากรที่ต้องสื่อสารแลกเปลี่ยน ประสบการณ์กับผู้เข้ารับการอบรม ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การวิจัยและพัฒนาเพื่อยกระดับ การเรียนรู้และพัฒนาสู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้ขององค์การแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นในระดับที่น่าพึงพอใจ สรุปเป็นประเด็นสำคัญ ที่มีผลต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคลากรเรียนรู้ มีดังนี้

1) บทเรียนของการสร้างความเชื่อมั่นในการมีความเป็นเอกภาพของกรรมการในการแสดง ความตั้งใจ ความพร้อมและการเข้าร่วมปฏิบัติร่วมกันกับนักวิจัย จะเป็นแนวทางหนึ่งของการ พัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี

2) การเปิดเผย ความจริงใจ ความไว้วางใจที่แสดงออกระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกันกับ นักวิจัยจากภายนอก เป็นปัจจัยในการทำให้เกิดการได้ข้อมูลที่เป็นจริง มีคุณค่า ใช้ประโยชน์ได้ ตรวจสอบได้เอง นำไปสู่การใช้เครื่องมือวิเคราะห์ได้อย่างเหมาะสม สามารถใช้องค์ความรู้ที่ สอดคล้องกับสถานการณ์มาบริหารจัดการได้เป็นอย่างดี

3) การสร้างเครือข่ายที่ขยายผลจากเครือข่ายเกษตรกรหรือผู้ร่วมขบวนการขับเคลื่อน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่มีข้อจำกัด สามารถเชื่อมโยงกับภาคีภาคส่วนต่าง ๆ ได้ สิ่งที่จะช่วยให้ เข้าถึงเครือข่ายอย่างไม่จำกัด คือ ความเอื้ออาทร การให้ความร่วมมือ การหลีกเลี่ยงข้อจำกัดที่ทำให้ ไม่เกิดกิจกรรมร่วมกันของภาคี และไม่เรียกร้องการสนับสนุนเป็นเงิน จนกว่ามีผู้เสนอให้เอง

4) ความท้าทายของกรรมการศูนย์เรียนรู้ คือ การดำรงรักษาศักยภาพที่มีอยู่กับการพัฒนา แบบยกระดับในมิติทางวิชาการจากแผนงานวิจัย และการมีกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการเป็นแหล่ง เรียนรู้ที่ต่างไปจากแบบเดิม เป็นสิ่งที่กรรมการศูนย์เรียนรู้จะต้องพิสูจน์ด้วยการขับเคลื่อนไปบน ฐานการพึ่งตนเองและการสื่อสารกับเครือข่าย ทั้งเพื่อยืนยันความสำเร็จ แบ่งปันบทเรียนที่เรียนรู้ และขอรับการหนุนเสริมเติมเต็มจากหน่วยงานอื่น ๆ ที่จะดำเนินการด้วยตนเอง ได้อีกส่วนหนึ่ง

5) บทเรียนของการเป็นกรรมการศูนย์เรียนรู้ที่มีบุคลากร 4 รุ่นอยู่ด้วยกัน ตั้งแต่รุ่นแรก คือ กลุ่มปราชญ์และสมาชิกผู้ร่วมก่อตั้ง รุ่นกลาง คือ รุ่นลูก-หลานของปราชญ์ที่เข้าร่วมดำเนินการไป ด้วยกัน ต่อเนื่องไปถึงรุ่นเล็ก คือ รุ่นหลานที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีที่เข้ามาร่วมกิจกรรม

สนับสนุนในปัจจุบัน โดยมีเยาวชนในวัยเรียนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในฐานะที่ต้องมีชีวิตอยู่ในครอบครัวที่เป็นศูนย์เรียนรู้และเป็นแรงงานสนับสนุนหรือเริ่มจัดตั้งกลุ่มเยาวชนตามแบบแนวทางของผู้ใหญ่ เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างลงตัวเป็นธรรมชาติ เป็นสถาบันครอบครัวขนาดใหญ่มีความอบอุ่น เข้มแข็ง เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่มีบุคลากรรองรับอย่างต่อเนื่อง บทเรียนนี้จะเป็นเครื่องยืนยันว่าปราชญ์ชาวบ้านจะมีเพิ่มขึ้นและทดแทนปราชญ์อาวุโสได้อย่างไม่ขาดตอน และครอบครัวอันอบอุ่นมั่นคงของปราชญ์จะเป็นกรณีศึกษาที่ดีแก่ครอบครัวไทยที่จะเรียนรู้จากความ เป็นจริงที่ความเป็นครอบครัวแปลกแยกในปัจจุบันส่วนใหญ่ ส่งผลต่อความอ่อนแอของสังคม ที่ปรากฏโดยทั่วไปในสังคมไทย

บทเรียนของการพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคลากรเรียนรู้ ที่นำเสนอไว้ในหัวข้อนี้จะสอดคล้องไปกับการมีวินัย 5 ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้ คือ ต้องมีความเชี่ยวชาญพิเศษหรือความรู้แห่งตน (personal mastery) มีแบบแผนความคิดอ่าน (Mental Models) สร้างวิสัยทัศน์ร่วม (Shared Vision) ส่งเสริมการเรียนรู้ของทีม (Team Learning) และต้องมีการคิดอย่างเป็นระบบ (Systematic Thinking) ที่ทั้งนักวิจัยและกรรมการได้ดำเนินกิจกรรมสะท้อนวินัยทั้ง 5 ประการ เกิดการเรียนรู้เฉพาะด้านของแต่ละฝ่าย มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ร่วมกัน ดำเนินการไปด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจในภารกิจและเป้าหมายเพื่อการพัฒนาตนเองและศูนย์เรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการทำงานเป็นทีมและใช้แนวคิดเชิงระบบมาช่วยในการดำเนินการอยู่ตลอดเวลา จนกล่าวได้ว่ากระบวนการวิจัยตามแผนงานวิจัยได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการมีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการพัฒนาสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้แล้ว

4.1.3 การพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

การวิเคราะห์ผลการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้จะใช้ความรู้ที่ ทบทวนจากการกำหนดรู้ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาองค์กร ที่จะทำให้องค์กรสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มและนำไปสู่การพัฒนาองค์กรรวมขององค์กรได้ จะประเมินตามลักษณะ 11 ประการขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Marquardt and Reynolds, 1994) ได้ดังนี้

1) มีโครงสร้างที่เหมาะสม (appropriate structure) ต้องมีชั้นการบังคับบัญชาให้เหลือน้อยที่สุดเพื่อให้เกิดอิสระในการทำงาน และเกิดความคล่องตัวในการประสานงานระหว่างกัน โดยการพัฒนาโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ที่ปรับขึ้นมายังคงมีชั้นบังคับบัญชาสั้น ๆ ถึงแม้จะเพิ่มระดับและจัดกลุ่มขึ้นแต่ก็เป็นการจัดระบบให้เกิดประสิทธิภาพและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในทุก ๆ หน้าที่ได้ดีขึ้น

2) มีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ภายในองค์กร(corporate learning culture) สมาชิกในองค์กรมีความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการเรียนรู้ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์เห็นความสำคัญของการเรียนรู้ภายในองค์กรไปพร้อม ๆ กับผลสำเร็จ เป็น "องค์กรนวัตกรรม" ที่แข็งแกร่งได้ จะเห็นได้ว่าการดำเนินการวิจัยนี้ได้ออกแบบสร้างการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลายและส่งเสริมให้กรรมการศูนย์เรียนรู้ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติการวิจัยในเนื้อหาการดำเนินงานของตนเอง เป็นการเรียนรู้ภายในองค์กรที่มีพื้นฐานของการร่วมกันหาข้อเท็จจริงและร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาด้วย

3) มีการเสริมพลังอำนาจแก่สมาชิก(empowerment) ด้วยการกระจายอำนาจความรับผิดชอบและการตัดสินใจแก้ปัญหาไปสู่พนักงานระดับล่าง ให้ได้ฝึกฝนเรียนรู้และค้นคว้าหาวิธีการแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีอิสระในการตัดสินใจ เรียนรู้ผลลัพธ์จากสิ่งที่ตัดสินใจไปอีกด้วย ทั้งการดำเนินการวิจัยด้วยการประเมินแบบเสริมพลังในโครงการย่อยและกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้ คิด วิเคราะห์ร่วมกัน เป็นผู้กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาด้วยตนเอง จะเป็นคำตอบยืนยันการดำเนินการเสริมพลังอำนาจให้เป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาองค์กรตามแนวทางองค์กรแห่งการเรียนรู้

4) มีการตรวจสอบสภาพแวดล้อม(environment scanning) ต้องตรวจสอบการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมที่จะก่อให้เกิดผลกระทบต่อองค์กร เพื่อสะท้อนภาพให้เห็นถึงความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การสรรค์สร้างนวัตกรรมได้อย่างชัดเจน ดังที่ได้ดำเนินการวิจัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้มาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินแผนงานวิจัยและเป็นส่วนหลักของโครงการวิจัยย่อย จึงเป็นการสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับเงื่อนไขนี้ได้เป็นอย่างดี

5) มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้(knowledge creation) สามารถถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นไปยังสมาชิกอื่นในองค์กรเพื่อให้เกิดการผลอย่างต่อเนื่อง โดยผ่านช่องทางการสื่อสารและเทคโนโลยีต่างๆ ที่มีการสร้างฐานข้อมูลที่เข้าถึงกันได้ทั้งภายในและภายนอกองค์กร การดำเนินกิจกรรมของแผนงานวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมทั้งการเตรียมการ การดำเนินการและการติดตามประเมินผลการวิจัยจะเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรค์องค์ความรู้ระหว่างกัน ในศูนย์เรียนรู้และเชื่อมโยงกับนักวิจัย ตลอดจนผู้สนใจได้เรียนรู้จากการดำเนินการวิจัยนี้เช่นกัน

6) มีเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้(learning technology) โดยการนำวิทยาการคอมพิวเตอร์อันทันสมัยเข้ามาสนับสนุนการปฏิบัติงานให้เกิดการเรียนรู้ ช่วยในการปฏิบัติงานที่มี

การเรียนรู้อย่างทั่วถึง มีการกระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างถูกต้อง และรวดเร็วมากขึ้น ในการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ในปัจจุบันถึงแม้จะอยู่ในพื้นที่ที่เป็นชนบทห่างไกล แต่ศูนย์เรียนรู้จะมีระบบอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์เพื่อการสื่อสารและบันทึกข้อมูลโดยบุคลากรที่มีความรู้ทางคอมพิวเตอร์โดยตรง เพียงแต่ยังเป็นการใช้ประโยชน์ในระดับต้นทั้งการสื่อสารผ่านอีเมลระหว่างผู้ใช้บริการฝึกอบรมหรือดูงาน การบันทึกข้อมูลผู้เข้าอบรม และการจัดทำเอกสารสนับสนุนการดำเนินงาน แต่ก็ถือได้ว่ามีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้ในระดับหนึ่งและกำลังพัฒนายกระดับสู่การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการเรียนรู้ในการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของพื้นที่ทำกินทั้งจากภาพถ่ายดาวเทียมและการวิเคราะห์พิกัดทางภูมิสารสนเทศ เป็นข้อมูลแสดงผังและแผนที่เพื่อการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

7) ให้ความสำคัญกับคุณภาพ (quality) ที่เน้นการปรับปรุงประสิทธิภาพอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ผลการเรียนรู้ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจกลายเป็นผลงานที่ดีขึ้น ศูนย์เรียนรู้ได้พิสูจน์ว่ามีคุณสมบัติในข้อนี้ตั้งแต่เริ่มให้ความเห็นชอบในการให้นักวิจัยได้ดำเนินการวิจัยกับศูนย์เรียนรู้ได้ ทั้งนี้ผู้นำศูนย์เรียนรู้จะมีเหตุผลสำคัญ คือ จะได้ข้อมูลที่ทันสมัย เชื่อถือได้ พร้อมแนวทางการพัฒนาการให้บริการของศูนย์เรียนรู้ได้ และยังได้ความรู้ ทักษะการดำเนินการทางวิชาการเป็นพื้นฐาน จุดประกายให้กรรมการเกิดความพร้อมในการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อ ๆ ไป

8) เน้นเรื่องกลยุทธ์ (strategy) มีการยึดถือเอาการเรียนรู้ให้เป็นพื้นฐานเบื้องต้นในการดำเนินธุรกิจขององค์กรหรือยึดถือเอาเป็นกลยุทธ์สำคัญขององค์กร การดำเนินการเบื้องต้นของกาวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของศูนย์เรียนรู้ คือ ส่วนหนึ่งของการนำความคิดเชิงกลยุทธ์มาเสริมเติมเต็มกับการมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้อย่างลงตัวกันพอดี นับเป็นอีกหนึ่งคุณสมบัติที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนจากแผนงานวิจัยนี้

9) มีบรรยากาศที่สนับสนุน (supportive atmosphere) เป็นบรรยากาศภายในองค์กรที่มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับสมาชิก จะพบว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยสำคัญของการวางรากฐานการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างการดำเนินการตามกิจกรรมปกติของศูนย์เรียนรู้ ที่ผสมผสานไปทั้งการทำหน้าที่เป็นเกษตรกรที่ต้องดูแลแปลงทำกิน เคียงคู่ไปกับจัดให้แปลงทำกินเป็นสื่อของการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงได้ มีการดำเนินการฝึกอบรมไปในเนื้องานเดียวกันกับกระบวนการดำเนินการวิจัย ด้วยการทำความเข้าใจร่วมกันที่จะต้องให้ความสำคัญกับคนเป็นหลัก พร้อมทั้งวิธีการอยู่ร่วมกันที่เป็นอยู่เดิมของศูนย์เรียนรู้ ทั้งการให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน ความเอื้ออาทร การจัดสรรประโยชน์ที่เป็นธรรม

10) มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมและเครือข่าย(teamwork and networking) ช่วยส่งเสริมให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ กลายเป็นพลังร่วมในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ สมาชิกในองค์การต้องตระหนักถึงความร่วมมือ การแบ่งปันความรู้ การทำงานและแก้ปัญหาาร่วมกัน ซึ่งสามารถนำประสบการณ์และความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านมาสร้างคุณค่าให้กับสินค้าและบริการได้ จะเห็นได้ว่า ความเข้มแข็งพื้นฐานของศูนย์เรียนรู้ คือ การมีผู้นำและกรรมการที่มีการดำเนินการร่วมกัน อย่างมั่นคง ยาวนานกว่า 20 ปี ทั้งการร่วมกันขับเคลื่อนตั้งแต่การเริ่มเป็นแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง จนเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชนจนได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงในระดับประเทศ ยังมีการเสริมสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายคู่ขนานกันกับดำเนินกิจกรรมภายในมาโดยตลอด ตั้งแต่เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เครือข่ายการพัฒนาเกษตรผสมผสาน เครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันวิชาการ องค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน จึงเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีคุณลักษณะในประเด็นนี้ด้วยตัวของตนเองมาโดยตลอดอยู่แล้ว

11) สมาชิกมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (vision) เนื่องจากวิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่มีความมุ่งหวังขององค์การ ที่ทุกคนจะต้องร่วมกันทำให้เกิดความเป็นรูปธรรมขึ้น เป็นการเน้นให้เกิดการเรียนรู้ ในเรื่องที่มีทิศทางเป็นไปตามความต้องการร่วมกันขององค์การ นอกจากจะเกิดกับศูนย์เรียนรู้ตามวิถีการอยู่ร่วมกันของกรรมการศูนย์เรียนรู้มาแต่แรกแล้ว ยังมีการหนุนเสริมจากกระบวนการวิจัยให้กรรมการศูนย์เรียนรู้ได้มีโอกาสเรียนรู้ และมีข้อมูล มีการสังเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ทบทวนเป้าหมายร่วมกัน จึงเป็นการสนับสนุนการมีคุณลักษณะข้อนี้เพื่อการเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ด้วยเช่นกัน

การวิเคราะห์ข้อมูลในแผนงานวิจัยนี้ที่ได้นำเสนอมาทั้งหมด จึงสามารถตอบสนองวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยได้อย่างครบในการศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ โดยการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดำเนินการไปตามตามขั้นตอนของการวิจัย ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอน และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการ ดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและ เครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและ พัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการ พัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุน การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากร เรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตาม โครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย ได้ดำเนินการจนได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ได้ ดำเนินการครบกระบวนการวิจัยจนได้ข้อสรุปเป็นผลการวิจัยทั้งกระบวนการดังต่อไปนี้

1. สรุปผลการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยในโครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เป็นการวิจัยและพัฒนาด้วยการ วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัยตามลักษณะของการวิจัย ดังกล่าว ประกอบด้วย

1.1 การใช้ทางการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยนี้จะมุ่งเน้นไปที่การประเมินการบริหารจัดการและ การดำเนินการไปตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งด้านการเป็นเครื่องมือและเป็นเป้าหมาย ที่ได้ ศึกษาและพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดนำมาใช้ด้วยการพิจารณาคุณลักษณะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมไปกับการดำเนินการวิจัยในทุกขั้นตอนจะมีหลักการในการปฏิบัติการด้วยการน้อมนำ หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาใช้ในการศึกษา

1.2 การศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป ที่เน้นให้สมาชิกศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงได้ยกระดับการพัฒนาตนเองในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการร่วมปฏิบัติการวิจัย ประกอบด้วย การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน การสำรวจ ศึกษาชุมชน และการเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแผนงานวิจัย และจากการบันทึกการสังเกต การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มในโครงการย่อยและแผนงานวิจัย ประกอบด้วย การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการ วิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์แบบอุปนัย และการจำแนกข้อมูล เพื่อสรุปผลเป็นสถานการณ์เบื้องต้น

1.3 การดำเนินการวิจัย ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เป็นข้อมูลในมุมมองของนักวิจัย และคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล

1.4 การติดตามและประเมินผลโครงการ ดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนา การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ด้วยการเสริมพลังการเรียนรู้จากการประเมิน จากการปฏิบัติการพัฒนาจากผลการประเมิน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การพัฒนาตนเอง

2. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย

การศึกษาทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ทำให้เกิดภาพรวมของศูนย์เรียนรู้ให้เกิดความรับรู้ เข้าใจและเกิดการยอมรับร่วมกันในข้อมูลที่ร่วมกันทบทวนและจัดระบบขึ้นมา เกิดเป็นความพร้อมในการดำเนินการวิจัยปฏิบัติการร่วมกันของทั้งกรรมการและนักวิจัย ดังต่อไปนี้

2.1 บริบททั่วไปของชุมชนและศูนย์เรียนรู้

2.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชน หมู่บ้านโนนรัง ขึ้นกับ ตำบลตลาดไทร อำเภอยางชุมน้อย ปัจจุบันแยกออกเป็น 3 หมู่บ้านคือบ้านโนนรังใหญ่ บ้านบุรพา และบ้านใหม่โนนรัง ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของตำบลตลาดไทร ห่างจากตัวอำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา 142 กิโลเมตร ใช้เวลาในการเดินทางจากอำเภอมืองนครราชสีมา ประมาณ 2 ชั่วโมง มีพื้นที่ 3 หมู่บ้านรวมกัน

เรียกว่าบ้านโนนรัง-บุรพา 18.72 ตารางกิโลเมตร หรือ 11,702.46 ไร่ เป็นที่ราบสูง เป็นดินร่วนปนทราย ลักษณะป่าเป็นป่าโปร่ง การตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มแต่ต่อมา มีการขยายพื้นที่เกษตรกรรมและย้ายไปอยู่ตามที่นา มีการแบ่งเป็นคุ่มเล็ก ๆ อย่างชัดเจน มีแหล่งน้ำที่ใช้ในการอุปโภคและการเกษตรทั้งชลประทานและน้ำธรรมชาติ วิธีการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพทำนาแบบดั้งเดิม มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาเป็นการทำเกษตรแบบผสมผสานเน้นการพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเองจนได้เป็นต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงให้กับหมู่บ้านอื่น ๆ ในปัจจุบัน

2.1.2 บริบทศูนย์เรียนรู้

ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 138 หมู่ที่ 6 บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่พัฒนามาจากการเป็นแหล่งประกอบอาชีพด้านการเกษตรของเกษตรกรที่ประสบปัญหาพบวิกฤตชีวิตและครอบครัว มีความเข้มแข็งในการดำรงชีวิตด้วยการทำการเกษตรผสมผสาน ใช้ภูมิปัญญาและหลักการดำรงชีวิตที่อยู่ในลักษณะของความพอเพียง จัดตั้งกลุ่มและเป็นเครือข่ายการพัฒนาเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนของชาวบ้านที่พึ่งพาตนเอง ได้รับการยอมรับและสนับสนุนอย่างกว้างขวางจนยกระดับเป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับการร่วมขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขึ้นมา มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างองค์ความรู้และกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง ส่งเสริมปราชญ์ชาวบ้านสร้างผู้นำรุ่นใหม่ และพัฒนาผู้นำเหล่านั้นขึ้นเป็นปราชญ์ชาวบ้านรุ่นต่อไปในการเป็นแบบอย่างของคนรุ่นใหม่ และเพื่อสร้างเครือข่ายการเรียนรู้สู่การพึ่งตนเอง และพึ่งพากันเอง การดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ในปัจจุบันอยู่ในระดับของการให้บริการที่มีผู้เข้าร่วมเรียนรู้เป็นจำนวนมาก ตลอดเวลา จากการที่เป็นศูนย์เรียนรู้ที่ให้บริการเกษตรกรตามโครงการของกรมส่งเสริมการเกษตรและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร นอกจากนี้ยังมีส่วนราชการ สถาบันการศึกษา เครือข่ายเกษตรกรและองค์กรปกครองท้องถิ่น ขอเข้าศึกษาดูงานหรือร่วมเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้แห่งนี้อยู่ตลอดเวลา

2.2 การบริหารจัดการและดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้

2.2.1 ปัจจัยนำเข้าของการบริหารจัดการและดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้

1) บุคลากร ปัจจุบันศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีคณะกรรมการดำเนินการที่เป็นสมาชิกของศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด แบ่งตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ จำนวน 15 คน ทำหน้าที่บริหารจัดการและเป็นวิทยากรตามทักษะความสามารถ และบุคลากรที่เป็นชาวบ้านเข้าร่วมตลอดเวลา

2) ทุน ใช้ทุนของตนเองและจากการสนับสนุนของหน่วยงานต่าง ๆ ด้วยหลักการจัดการที่ไม่ลงทุนเพื่อเชิงธุรกิจ ดำเนินการตามสมควรแก่ศักยภาพ เมื่อมีทุนเพียงพอก็จะพัฒนาการบริการความสะดวกสบายให้ผู้กับผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้น

3) **วัสดุ/อุปกรณ์** ใช้จ่ายที่เหลือจากการให้บริการส่วนหนึ่งมาจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น โดยได้รับการอุดหนุนด้านสื่อ เอกสาร สำหรับการเรียนรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ อย่างเพียงพอ

2.2.2 กระบวนการของการบริหารจัดการและดำเนินงาน

1) **การวางแผน** ศูนย์เรียนรู้มีการกำหนดความต้องการในอนาคตไว้ว่า จะต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง ขยายผลเป็นเครือข่าย ด้วยการจัดแปลงทำกินของกรรมการเป็นแหล่งบริการการเรียนรู้จากการปฏิบัติได้จริงและเกิดจิตสำนึกในการนำไปใช้ประโยชน์อย่างแท้จริง

2) **การจัดองค์การ** ศูนย์เรียนรู้จัดโครงสร้างองค์การไปตามความเข้าใจของกรรมการด้วยกันเองและเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ที่เท่าเทียมกัน สำคัญเหมือนกันทั้งหมด ภายใต้การนำของประธานศูนย์เรียนรู้เพียงคนเดียว ในลักษณะ โครงสร้างในแนวราบ

3) **การนำหรืออำนวยการ** มีผู้นำและกรรมการศูนย์เรียนรู้ บริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ โดยมีการอำนวยการให้เป็นไปตามแผนหรือแนวทางต่าง ๆ ด้วยการจัดประชุมร่วมกันและติดตามประสานงานตลอดเวลา

4) **การติดตาม ประเมินผลและการควบคุม** ศูนย์เรียนรู้ใช้การประชุมและประสานงานเพื่อการชี้แจง รายงาน การซักถาม มีข้อมูลในการประเมินผลร่วมกันอยู่เป็นประจำ

2.2.3 **ผลผลิตของการบริหารจัดการและดำเนินงาน** ศูนย์เรียนรู้ทำหน้าที่หลัก คือ การให้บริการเป็นแหล่งเรียนรู้และจัดการฝึกอบรมตามความต้องการของผู้ใช้บริการ แต่จะมีการผลิตสินค้ามาประกอบการทำหน้าที่บริการ เป็นการเสริมบทบาทการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่อยู่กับความจริงเพื่อให้เป็นบทเรียนหรือเป็นสื่อในการเรียนรู้

2.2.4 **ข้อมูลย้อนกลับของการบริหารจัดการและดำเนินงาน** ให้ความสำคัญกับการมีและใช้ประโยชน์จากข้อมูลย้อนกลับของการบริหารจัดการและดำเนินงาน ทั้งด้านการจัดเก็บข้อมูลที่มีการจัดเอกสารและใช้คอมพิวเตอร์มาสนับสนุนในระดับที่เหมาะสมกับการดำเนินงานที่ผ่านมา

2.3 สรุปผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการด้วยเทคนิค SWOT

ผลการวิเคราะห์แสดงสถานะของศูนย์เรียนรู้เป็นผลของการมีปัจจัยแห่งความสำเร็จภายในที่เป็นจุดแข็งสอดคล้องกับปัจจัยแห่งความสำเร็จภายนอกที่เป็นโอกาส ในช่องที่เรียกว่า SO. แสดงให้เห็นว่าศูนย์เรียนรู้มีจุดแข็งและโอกาสที่สอดคล้องกันมากที่สุด คือ มีโอกาสจากการที่รัฐส่งเสริมงบประมาณสนับสนุน มีความต้องการแสวงหาการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงอย่างหลากหลาย เกิดความตื่นตัวเศรษฐกิจพอเพียงระดับบุคคลและความนิยม ยอมรับของกลุ่มผู้ใช้บริการที่มีต่อศูนย์เรียนรู้ยังคงอยู่ในระดับที่น่าพึงพอใจ ที่มีจุดแข็งรองรับได้อย่างเหมาะสม คือ การผู้นำเป็นปราชญ์ มีวิสัยทัศน์ มีเครือข่ายและได้รับการยอมรับในระดับประเทศ มีความพร้อมรองรับความต้องการของตลาดด้วยราคาที่เหมาะสม ดำเนินงานเป็นระบบง่าย ๆ มีประสิทธิภาพ

และกรรมการมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ทำให้มีทางเลือกหลัก คือ การใช้กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) นำมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์หรือกลยุทธ์ในเชิงรุกให้กับศูนย์เรียนรู้ ในด้านการปรับปรุง ขยายตัว หรือพัฒนาการให้บริการรองรับความต้องการที่เป็นที่นิยมและยอมรับในคุณภาพการให้บริการ

2.4 สรุปข้อมูลการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ตามมิติปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ศูนย์เรียนรู้มีความพอประมาณ ในระดับที่เหมาะสม จากการที่มีการใช้พื้นที่แปลงทำกินเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต้องลดพื้นที่บางส่วนในระดับพอดี โดยไม่เป็นความเดือดร้อนจากการสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยและการทำเกษตร มีเหตุผล ในระดับที่เหมาะสมด้วยการมีข้อมูล มีการวิเคราะห์เหตุผล คาดการณ์ผลกระทบ ทำให้ตัดสินใจในการรับหรือไม่รับความช่วยเหลือจากภายนอกอย่างเข้มแข็ง ไม่หลงกระแส ไม่โลภ มีในระดับที่ควรพิจารณาเพิ่มสำคัญให้มากขึ้น เนื่องจากการเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ มีคุณสมบัติพื้นฐานที่ดีในการแสวงหาความรู้ แต่ไม่น่าจะเพียงพอต่อความยั่งยืน การยกระดับการเรียนรู้ของทั้งศูนย์เรียนรู้จะเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างเงื่อนไขให้เกิดความเข้มแข็งในการดำรงความเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างยิ่ง และศูนย์เรียนรู้ ตระหนักในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตความอดทน ความหมั่นเพียร ใช้สติปัญญาในการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้

2.5 บริบทด้านการจัดการบริการฝึกอบรม

การบริหารจัดการและดำเนินงาน โครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้จะมีลักษณะสำคัญอยู่ที่มีชุดหลักสูตรการฝึกอบรมหลัก 1 หลักสูตร คือ การปรับเปลี่ยนแนวคิดภายใต้หลักเศรษฐกิจพอเพียง (วปอ. ภาคประชาชน) เป็นหลักสูตรการฝึกอบรมที่นำมาปรับเป็น โครงการฝึกอบรมแต่ละรุ่นหรือแต่ละครั้งตอบสนองความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมหรือหน่วยงานเจ้าของงบประมาณ สนับสนุนให้กลุ่มเกษตรกรเข้าอบรม สามารถยืดหยุ่นเนื้อหาและเวลาได้ระหว่าง 1 – 5 วัน โดยเน้นการปรับเปลี่ยนเนื้อหาการฝึกปฏิบัติและศึกษาแปลงเรียนรู้ต่าง ๆ มีการดำเนินงานโดยกรรมการศูนย์เรียนรู้ที่ผ่านหลักสูตรการเป็นวิทยากรกระบวนการ ใช้สถานที่ศูนย์เรียนรู้ที่ตั้งอยู่ในแปลงเกษตรผสมผสานตามทฤษฎีใหม่ของพ่อจันทร์ที่ ประทุมภา เป็นที่ฝึกอบรมและที่พัก โดยมีแปลงเรียนรู้ของวิทยากรทั้งหมด รองรับการให้บริการการเรียนรู้ในพื้นที่และคุณลักษณะของการจัดการที่ดินอย่างหลากหลาย จำนวน 10 แปลง เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การได้ปฏิบัติจริง ด้วยความสนุกสนานเป็นกันเอง เชื้ออาหารต่อกันทั้งวิทยากรกับผู้เข้ารับการอบรม และผู้เข้ารับการอบรมด้วยกันเอง จึงเป็นกิจกรรมสันทนาการ การใช้เกมส์เพื่อการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจากสภาพจริงในแปลงเรียนรู้ที่หลากหลาย และใช้วิทยากรเป็นทีมอยู่ตลอดเวลาในการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมมีการเรียนรู้ มีความเข้าใจและทักษะในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการนำผลการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ แต่ยังไม่อยู่ในระดับที่เชื่อได้ว่าจะมีการนำไปใช้

ประโยชน์ได้มากเพียงพอต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเหมาะสมหรือไม่ ได้ผลเป็นปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการอบรม คือ คุณภาพของผู้เข้ารับการอบรม และต้องให้ความสำคัญกับการให้บริการให้เหมาะสมกับความคาดหวัง กับการมีเอกสาร คู่มือ หนังสือที่เกี่ยวกับการอบรมแจกให้ผู้เข้ารับการอบรม ทั้งที่เชื่อว่าไม่เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้มากนัก

2.6 ข้อมูลพื้นฐานการบริหารจัดการและการดำเนินงานการจัดการการเรียนรู้การฝึกอบรมการทำบัญชีครัวเรือนตามมิติของปัจจัยเชิงระบบในแบบประเมินแบบชิปปี้

การจัดการการเรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือน เป็นกิจกรรมหลักของการฝึกอบรมที่ศูนย์เรียนรู้ ที่เน้นการให้ความรู้ ความเข้าใจ ความมุ่งมั่นจากแรงบันดาลใจ ให้เข้าใจและปฏิบัติการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อความสำเร็จในการดำรงชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย การสร้างความรู้ความเข้าใจและประโยชน์ เน้นในเรื่องการทำบัญชีครัวเรือนแบบง่ายที่สุด โดยจะมีการอธิบายถึงการใช้ประโยชน์และความเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปในเนื้อหาขั้นต้น ก่อนที่จะนำไปสู่การเรียนรู้วิธีการบันทึก ให้ความสำคัญกับการใช้แบบบันทึกสำเร็จรูปเพื่อความสะดวกในการเรียนรู้และฝึกปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน ประเมินผลการเรียนรู้โดยการสังเกตพฤติกรรม การบันทึกบัญชีครัวเรือน ตลอดจนการซักถามเพิ่มเติมของผู้เข้ารับการอบรม พบว่า มีความเข้าใจในความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือน สามารถสนองตอบการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ และมีการฝึกบันทึกในสมุดบัญชีครัวเรือนได้ แต่ยังเป็นปัญหาในการนำไปใช้ประโยชน์ ที่พบว่ามี การนำความรู้ไปปฏิบัติได้ไม่มากนัก

2.7 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ของศูนย์การเรียนรู้

ดำเนินการจากข้อมูลการแปลตีความภาพถ่ายทางอากาศ และข้อมูลภาพถ่ายดาวเทียม พื้นที่เครือข่าย บริเวณบ้านโนนรัง-บุรพา ใช้ในช่วงเวลา พ.ศ. 2523, 2543, 2550 และ 2553 จัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน ผลจากการรวบรวมข้อมูลและจัดทำแผนที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน จะเห็นได้ว่าจากการที่เกิดศูนย์การเรียนรู้ขึ้นในพื้นที่บ้านโนนรัง-บุรพาทำให้พื้นที่เปลี่ยนแปลงทางกายภาพไปในทิศทางที่ดีขึ้น เกิดความหลากหลายของพืชพรรณและแหล่งเก็บกักน้ำเพิ่มขึ้นทำให้พื้นที่โดยรอบเกิดความอุดมสมบูรณ์ได้ชัดเจนอย่างเป็นรูปธรรม การทำการเกษตรในช่วงแรก จะเป็นการทำการเกษตรเชิงเดี่ยว ส่วนใหญ่จะเป็นการทำนา เมื่อทรัพยากรเสื่อมโทรม ผลผลิตลดน้อยลง รายได้ไม่พอใช้จ่าย เกิดหนี้สิน จนมีการนำทฤษฎีเกษตรผสมผสาน มาศึกษาและปฏิบัติ เริ่มมีการแบ่งพื้นที่แปลงเพื่อปลูกพืชพรรณที่หลากหลาย มีการขุดสระน้ำ และเลี้ยงสัตว์ เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และหากเหลือใช้ก็นำไปขายสร้างรายได้อีกทางหนึ่ง ยังช่วยสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม ทำให้พื้นที่ของแปลงเกษตรไม่เสื่อมโทรม สามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลได้ยั่งยืน

3. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ต้องการตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อศึกษาวิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ สรุปเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลภาพรวมของแผนงานวิจัย ดังต่อไปนี้

3.1 ผลการศึกษาวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหา ตามบริบทการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ ในปัจจุบันได้รับความนิยมนิยมรับจากผู้ต้องการเรียนรู้เป็นอย่างมาก มีหน่วยงานหลักสนับสนุนงบประมาณ โดยส่งเกษตรกรเข้ารับการอบรม คือ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์และ ธกส. และจัดสรรทรัพยากรและเวลาสำหรับการให้บริการศึกษาดูงานและอบรมสำหรับกลุ่มผู้ต้องการเรียนรู้กลุ่มอื่น ๆ และทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับเครือข่ายการพัฒนาที่มี ต้องวิเคราะห์เพื่อรับมือกับสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต คือ ปัญหาจากการไม่สามารถจัดระบบบริการรองรับความต้องการได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ปัญหาการขาดความสมดุลในวิถีเกษตรแบบพอเพียงกับวิถีการเป็นวิทยากรของคณะกรรมการและความเหนื่อยล้าจากการปฏิบัติหน้าที่ซ้ำ ๆ ตลอดเวลา ปัญหาจากการขาดการเสริมเติมเต็มการเรียนรู้ใหม่ทั้งจากการเรียนรู้กันเองและเรียนรู้จากภาคีเครือข่ายเนื่องจากมีข้อจำกัดด้านเวลามากขึ้น

ในขณะเดียวกันปัญหาที่พบในระดับโครงการย่อย ได้แก่ การจัดการการเรียนรู้ในระดับรายหัวข้อฝึกอบรม ที่เรียนรู้จากการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน ทำให้เห็นว่าจะต้องมีแนวทางการพัฒนาการจัดการการเรียนรู้เพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ให้มากขึ้น ต้องมีการปรับเปลี่ยนปัจจัยในการจัดการการเรียนรู้ให้เหมาะสมสำหรับการยกระดับการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาคำนำไปใช้ประโยชน์จริง การอธิบายถึงความสำเร็จของการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ทำกิน ผลกระทบต่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ของชุมชน จากเดิมที่ใช้การบอกเล่า ปรับใช้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิศาสตร์มาช่วยอธิบายและนำเสนอให้เกิดการยอมรับจากการพิสูจน์ที่เชื่อถือได้ การให้บริการที่มีข้อจำกัดด้านสถานที่ สิ่งอำนวยความสะดวกและความหลากหลายของหลักสูตร รวมไปถึงทักษะทางวิชาการของวิทยากร เป็นปัญหาที่จะต้องนำมาพิจารณาตัดสินใจกำหนดแนวทางพัฒนาและผลของการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จที่ส่งผลต่อความก้าวหน้าของศูนย์เรียนรู้จะเอื้อต่อจุดแข็งของศูนย์เรียนรู้อย่างสอดคล้องเหมาะสม ก็จะต้องมีทางเลือกเชิงกลยุทธ์มาสนับสนุนการค้นพบให้มีประสิทธิภาพด้วย

3.2 ผลการศึกษาวิเคราะห์และประเมิน สถานการณ์ปัจจุบัน ปัญหาตามบริบทการบริหารจัดการและการดำเนินงานของศูนย์เรียนรู้ในมุมมองการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาวิเคราะห์เพื่อการอธิบายศูนย์เรียนรู้ในมุมมองการดำเนินตามปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงได้ตามคุณลักษณะและเงื่อนไขแห่งความพอเพียง ประกอบด้วย ความพอประมาณ ที่ศูนย์เรียนรู้มีการบริหารจัดการและดำเนินงานสะท้อนความพอประมาณในระดับที่เหมาะสม จากการที่มีการใช้พื้นที่แปลงทำกินเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต้องลดพื้นที่บางส่วนในระดับพอดี โดยไม่เกิดความเดือดร้อนจากการสูญเสียพื้นที่อยู่อาศัยและการทำเกษตร สะท้อนความมีเหตุผลด้วยการตัดสินใจภายใต้ข้อมูล การวิเคราะห์เหตุผล คาดการณ์ผลกระทบ เติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไปด้วยการพึ่งพาตนเอง โดยจะต้องพัฒนาปัจจัยด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน โดยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในปัจจัยที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตและวิธีการรองรับความเปลี่ยนแปลงให้กับสมาชิกทั้งหมด โดยที่ดำเนินไปตาม เงื่อนไขที่ทำให้เกิดเป็นคุณสมบัติแห่งความพอเพียง ประกอบด้วย 2 เงื่อนไขการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง คือ ความรู้ ที่ศูนย์เรียนรู้มีคุณสมบัติพื้นฐานที่ดีในการแสวงหาความรู้ การเรียนรู้ถึงวิธีการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาอาชีพเกษตรกรรมที่มั่นคง การเป็นวิทยากรกระบวนการ แต่ยังไม่น่าจะเพียงพอต่อความยั่งยืนต้องมีการยกระดับการเรียนรู้มาสนับสนุน พร้อมไปกับการคำนึงถึงคุณธรรมอันเป็นเป็นเงื่อนไขที่เข้มแข็งอย่างยิ่งของศูนย์เรียนรู้ คุ้มครองและนำทางการดำรงตนให้อยู่กับความพอเพียงได้ในทุกระดับ การดำรงคุณลักษณะนี้ จะช่วยให้การปรับเปลี่ยนในคุณลักษณะภูมิคุ้มกันและเงื่อนไขความรู้เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.3 ผลการวิเคราะห์การยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเป็นแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้

3.3.1 แนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา กำหนดแนวทางการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา ศูนย์เรียนรู้จากการสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ ประกอบด้วย การจัดทำระบบข้อมูลที่น่าไปสู่การจัดการความรู้จากความรู้ภายในออกมาเป็นความรู้ที่เป็นเอกสาร สำหรับการแก้ปัญหาด้านการสื่อสาร ทำความเข้าใจ เกิดการขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ จากการมีระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ เป็นการพัฒนาระบบข้อมูลพื้นฐานการบริหารจัดการและการดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ระบบข้อมูลศักยภาพของคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ทั้งหมด ระบบข้อมูลการให้บริการของศูนย์เรียนรู้และระบบข้อมูลการใช้บริการฝึกอบรมและดูงาน โดยมีแนวทางการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย การพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนกระบวนการบริหารจัดการ การพัฒนาเชิงกายภาพศูนย์เรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรทั้งศูนย์เรียนรู้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ของศูนย์เรียนรู้ การจัดโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชสนองพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ จากผลของการศึกษาระบบสารสนเทศโนโลยี สันเทศภูมิศาสตร์ การต่อยอดความสามารถและภูมิปัญญาของกรรมการศูนย์เรียนรู้ในการผลิตสินค้าที่เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของศูนย์เรียนรู้

3.3.2 ผลการวิเคราะห์การดำเนินการการพัฒนา คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัยได้ดำเนินการประชุมสรุปบทเรียนและระดมสมองร่วมกัน วิเคราะห์สิ่งที่กำหนดเป็นประเด็นปัญหาภายใต้บริบท สภาพแวดล้อมและศักยภาพของศูนย์เรียนรู้ ได้ข้อสรุปเพื่อนำไปดำเนินการระยะสั้น คือ การวิเคราะห์ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารได้ทันที การจัดทำแหล่งเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว(อาคารเอนกประสงค์เพื่อการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง) การจัดโครงการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมวิสัยทัศน์คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ การปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมและเทคนิคการจัดการการเรียนรู้ การเริ่มทดลองการผลิตสินค้าภูมิปัญญาของศูนย์เรียนรู้เพื่อทดลองใช้ ทดลองเผยแพร่เพื่อพัฒนาต่อไป และการดำเนินการพัฒนาในระยะยาว ประกอบด้วย การเตรียมการพัฒนาระบบข้อมูลทั้งหมดของคณะกรรมการและศูนย์เรียนรู้ การเตรียมการเพื่อการจัดทำยุทธศาสตร์ศูนย์เรียนรู้ การพิจารณาความเหมาะสมในการปรับปรุงอาคารที่พักสำหรับผู้เข้าอบรมที่เป็นสตรี การเตรียมความพร้อมในการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีและการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ต่าง ๆ

4. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล ขั้นตอนการติดตามและประเมินผลโครงการ

จากการกำหนดทางเลือกการพัฒนาที่ศูนย์เรียนรู้ได้ร่วมกำหนดกับนักวิจัย ได้มีการดำเนินการทั้งการปฏิบัติทันทีและการเตรียมการเพื่อปฏิบัติต่อไป กำหนดให้มีรูปแบบการติดตามและประเมินผล ทั้งการดำเนินโครงการและผลการเรียนรู้จากการสรุปบทเรียน ได้ข้อสรุปดังนี้

4.1 การติดตามและประเมินเชิงคุณภาพจากคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้และนักวิจัย ประกอบด้วย การติดตามและประเมินการดำเนินการพัฒนาในระยะสั้น พบว่า ศูนย์เรียนรู้จะใช้โครงสร้างการจัดองค์การแบบใหม่เพื่อการบริหารจัดการและเผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ประเมินความเหมาะสมในการก่อสร้างอาคารเอนกประสงค์ โดยตัดสินใจลงทุนเริ่มก่อสร้างในส่วนของโครงสร้างอาคารขึ้นด้วยทุนของตนเองก่อน นักวิจัยและมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาจัดโครงการศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาศักยภาพและเสริมวิสัยทัศน์คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ จนสำเร็จลุล่วงมีการเรียนรู้ในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนของแผนงานวิจัย ได้สรุปบทเรียนว่าเป็นกิจกรรมสร้างความพร้อม พัฒนาบุคลากรและเปิดมุมมองในการบริการแหล่งเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรการฝึกอบรมและเทคนิคการจัดการการเรียนรู้ ที่ได้ดำเนินการแล้วในส่วนของการใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ ด้วยการเรียนรู้เป็นกลุ่มในการอบรมการทำบัญชีครัวเรือน มีผลสำเร็จดีมาก แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้และจะใช้ต่อไป

ส่วนหลักสูตรฝึกอบรมเพิ่มเติม เห็นว่าสามารถดำเนินการได้แต่ต้องรอการติดตามประเมินผลการนำเสนอเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายอื่นได้ใช้บริการและประเมินผลต่อเนื่อง การผลิตสินค้าภูมิปัญญาของศูนย์เรียนรู้เพื่อทดลองใช้ ทดลองเผยแพร่เพื่อพัฒนา ยังคงเป็นปัญหาเรื่องมาตรฐานคุณลักษณะ ตราและบรรจุภัณฑ์ แต่คุณภาพอยู่ในระดับที่ใช้ได้ สำหรับการดำเนินการพัฒนาในระยะยาวด้านการเตรียมการพัฒนาระบบข้อมูลทั้งหมดของคณะกรรมการและศูนย์เรียนรู้ จะพัฒนาควบคู่ไปกับการใช้ระบบเดิม การเตรียมการเพื่อการจัดทำยุทธศาสตร์ศูนย์เรียนรู้ เร่งรัดให้สร้างเรือนพักใหม่สำหรับครอบครัวจำปาสูลและปรับปรุงที่พักเดิมรองรับเป็นที่พักหญิงให้ดีขึ้น คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้มีความมุ่งมั่นตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะเตรียมความพร้อมในการดำเนินโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืชฯ คาดว่าจะมีการขับเคลื่อนโดยนักวิจัยเป็นผู้ประสานงานระหว่างศูนย์เรียนรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการตามระบบระเบียบที่ส่วนราชการที่รับผิดชอบกำหนด แล้วจึงขับเคลื่อน ติดตามและนำเสนอเมื่อมีความพร้อมอย่างสมบูรณ์ และการพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ ต้องรอผลการพัฒนาศักยภาพบุคลากรภายในศูนย์เรียนรู้และการประสานงาน กับเครือข่ายการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากทุกภาคส่วน เพื่อศึกษาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความต้องการที่แท้จริงเสียก่อน

4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียน นำไปสู่การพัฒนาศูนย์เรียนรู้ให้มีบุคลากรเรียนรู้และเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นบทเรียน สรุปผลการประเมินจากกิจกรรมประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนทั้งหมด ประกอบด้วย ประโยชน์เบื้องต้นในการพัฒนาระบบการและศูนย์เรียนรู้ คือ การได้พัฒนาบุคลากรศูนย์เรียนรู้ ในการดำเนินการขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เข้มแข็ง ชัดเจน เป็นประโยชน์แก่ศูนย์เรียนรู้เอง นำไปใช้ในการพัฒนาดตนเองและศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็ง มีความต่อเนื่องและพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยคุณลักษณะการเป็นองค์กรที่มีความรู้และเรียนรู้ในการรองรับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี เป็นประโยชน์สำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้ จากการใช้เป็นแนวทางสำหรับใช้ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่เป็นแบบหลัก และมีปรับใช้ตามบริบท ภูมิสังคมของศูนย์เรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ได้

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการติดตามกำกับ ตรวจสอบความถูกต้องของระเบียบวิธีวิจัย ข้อมูลและการปรับปรุงหรือแก้ไขปัญหาร่วมกัน ใช้การตรวจสอบสามเส้าเป็นหลักในการยืนยันข้อมูลที่ได้รับ นำเสนอผู้ตรวจสอบทางวิชาการให้ความเห็นเพื่อพัฒนาตลอดกระบวนการวิจัย และใช้กระบวนการคืนข้อมูลเพื่อตรวจสอบซ้ำในเวทีการประชุมปฏิบัติการสรุปบทเรียนของทั้งแผนงานวิจัย

5. สรุปการวิเคราะห์ผลการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสรุปบทเรียนการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์การพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคลากรเรียนรู้และการเป็นศูนย์เรียนรู้ที่พัฒนาเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ ได้ดังนี้

5.1 การพัฒนาบุคลากรให้เป็นบุคลากรเรียนรู้

5.1.1 การพัฒนานักวิจัยสู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้ นักวิจัยทั้งในแผนงานและโครงการวิจัยย่อยทั้งหมด ได้เรียนรู้เชิงบูรณาการในบทเรียนของการดำเนินการวิจัยและพัฒนา เกิดการเรียนรู้สู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้จากปัจจัยต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้และนำไปใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่องได้ ในความรู้ด้านปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีความเรียบง่ายและลึกซึ้งไปพร้อม ๆ กัน โดยสนับสนุนได้ด้วยหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในกระบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เกิดการเรียนรู้ว่าการดำเนินการวิจัยและพัฒนาต้องเข้าถึงบุคคลหลักให้ได้ก่อน สามารถสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของโครงการวิจัยได้อย่างเหมาะสม ขยายผลสู่ผู้ร่วมวิจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุกระดับ จึงมีหลักการในการปฏิบัติงานวิจัยเพื่อการพัฒนาที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วม เติมเต็มด้วยความรู้ทางวิชาการที่เรียบง่าย นำไปใช้ให้สอดคล้องกับบริบทและภูมิสังคมของหน่วยที่ศึกษา ใช้ศักยภาพเป็นฐานทุน เริ่มจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม ตามความต้องการของผู้ถูกวิจัย และ สร้างการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังด้วยความจริงใจ

5.1.2 การพัฒนากรรมการศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นบุคลากรเรียนรู้ กรรมการศูนย์เรียนรู้ จะมีลักษณะพื้นฐานที่เหมาะสมและพร้อมรับการเรียนรู้ เป็นผลต่อการเสริมสร้างคุณลักษณะการเป็นบุคลากรเรียนรู้ คือ การสร้างความเชื่อมั่นในการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี การเปิดเผย ความจริงใจ ความไว้วางใจที่แสดงออกระหว่างการปฏิบัติงานร่วมกันกับนักวิจัยจากภายนอก ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นจริง มีคุณค่า ใช้ประโยชน์ได้ ตรวจสอบได้เอง การสร้างเครือข่ายที่ขยายผลจากเครือข่ายเกษตรกรหรือผู้ร่วมขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่มีข้อจำกัด เชื่อมโยงกับภาคีต่าง ๆ ได้ และการรักษาศักยภาพที่มีอยู่กับการพัฒนาแบบยกระดับในมิติทางวิชาการ และ กระบวนทัศน์เกี่ยวกับการเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ต่างไปจากแบบเดิม รวมถึงบทเรียนของศูนย์เรียนรู้ที่มีบุคลากร 4 รุ่น เป็นแบบอย่างของการพัฒนาที่มีบุคลากรรองรับอย่างต่อเนื่อง

ผลการวิเคราะห์ทั้งหมดจะสอดคล้องไปกับ การมีวินัย 5 ประการขององค์การแห่งการเรียนรู้ ที่ทั้งนักวิจัยและกรรมการศูนย์เรียนรู้ได้แสดงออกด้วยการมีความรู้เฉพาะด้านของแต่ละฝ่าย มีความมุ่งมั่นในการเรียนรู้ร่วมกัน ดำเนินการไปด้วยการสร้างความรู้ ความเข้าใจในภารกิจและเป้าหมายเพื่อการพัฒนาตนเองและศูนย์เรียนรู้ร่วมกัน ด้วยการทำงานเป็นทีมอย่างชัดเจนและใช้แนวคิดเชิงระบบมาช่วยในการดำเนินการอยู่ตลอดเวลา

5.1.3 การพัฒนาศูนย์เรียนรู้สู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ประเมินจากลักษณะ 11 ประการ ประกอบด้วย

1) มีโครงสร้างที่เหมาะสม การพัฒนาโครงสร้างการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ที่ปรับขึ้นมายังคงมีขึ้นบังคับบัญชาชั้น ๆ ถึงแม้จะเพิ่มระดับและจัดกลุ่มขึ้นแต่ก็เป็นการจัดระบบให้เกิดประสิทธิภาพและส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรในทุก ๆ หน้าที่ได้ดีขึ้น

2) มีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ภายในองค์กร การดำเนินการวิจัยนี้ได้ออกแบบสร้างการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลายและส่งเสริมให้กรรมการศูนย์เรียนรู้ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติการวิจัยในเนื้อหาการดำเนินงานของตนเอง เป็นการเรียนรู้ภายในองค์กรที่มีพื้นฐานของการร่วมกันหาข้อเท็จจริงและร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาด้วย

3) มีการเสริมพลังอำนาจแก่สมาชิก การดำเนินการวิจัยในโครงการย่อยและกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาด้วยตนเอง จะเป็นการดำเนินการเสริมพลังอำนาจให้เป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่ความสำเร็จของการพัฒนาองค์กรตามแนวทางองค์กรแห่งการเรียนรู้

4) มีการตรวจสอบสภาพแวดล้อม ด้วยการวิจัยการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้ เป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัย เป็นการสนับสนุนศูนย์เรียนรู้ให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับเงื่อนไขนี้ได้เป็นอย่างดี

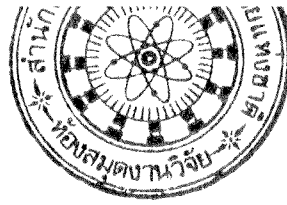
5) มีการสร้างสรรค์องค์ความรู้ การดำเนินกิจกรรมของแผนงานวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วมจะเป็นแนวทางในการสนับสนุนให้เกิดการสร้างสรรค์องค์ความรู้ระหว่างกันในกลุ่มศูนย์เรียนรู้และเชื่อมโยงกับนักวิจัย ตลอดจนผู้สนใจได้เรียนรู้จากการดำเนินการวิจัยนี้เช่นกัน

6) มีเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ศูนย์เรียนรู้จะมีระบบอินเทอร์เน็ตและคอมพิวเตอร์เพื่อการสื่อสารและบันทึกข้อมูลโดยบุคลากรที่มีความรู้ทางคอมพิวเตอร์โดยตรงสนับสนุนงานประจำและขยายผลสู่งานพัฒนาได้

7) ให้ความสำคัญกับคุณภาพ ด้วยการให้ความเห็นชอบในการทำวิจัยเพื่อจะได้ข้อมูลที่ทันสมัย เชื่อถือได้ พร้อมแนวทางการพัฒนาการให้บริการของศูนย์เรียนรู้ได้ ได้รับความรู้ ทักษะการดำเนินการทางวิชาการเป็นพื้นฐาน ให้กรรมการเกิดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาในโอกาสต่อ ๆ ไป

8) เน้นเรื่องกลยุทธ์ การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมของศูนย์เรียนรู้ คือการนำความคิดเชิงกลยุทธ์มาเสริมเติมเต็มกับการมีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาของศูนย์เรียนรู้อย่างลงตัวกันพอดี

9) มีบรรยากาศที่สนับสนุน กระบวนการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ ปัจจัยสำคัญของการวางรากฐานการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างดำเนินการตามกิจกรรมปกติของศูนย์เรียนรู้กับวิถีทำกินของการเป็นเกษตรกร

10) มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมและเครือข่าย มีผู้นำและกรรมการดำเนินการร่วมกันอย่างยาวนาน เสริมสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายคู่ขนานกับการทำกิจกรรมภายในมาตลอด

11) สมาชิกมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีการหนุนเสริมจากกระบวนการวิจัยให้กรรมการศูนย์เรียนรู้ได้มีโอกาสเรียนรู้ การสังเคราะห์ข้อมูล ทบทวนเป้าหมายร่วมกัน

6. อภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาและการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลลาดไทร อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดนครราชสีมา จะเป็นการอธิบายแบบพรรณนาเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในการศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ โดยการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย กับการวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตาม โครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย และการเชื่อมโยงกับการเรียนรู้กับโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัยแบบบูรณาการนี้ ที่นำไปสู่การตอบคำถามของการวิจัย ได้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง มีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบันมากนักน้อยเพียงใด ทำอย่างไรถึงจะธำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป

6.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ

การดำเนินการวิจัยเพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย ในการศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ โดยการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย อภิปรายผลจากการศึกษาได้ว่า แผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ดำเนินการวิจัยในระดับโครงการย่อยได้ข้อมูลเป็นส่วนหนึ่งของแผนงานวิจัยและในส่วนของแผนงานวิจัยเองจะได้ข้อมูลจากกระบวนการวิจัย

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ใช้เป็นบริบทของศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านภูมิสังคมระดับชุมชน ระดับแปลง ทำกินของปราชญ์ผู้นำและสมาชิกที่เป็นวิทยากรศูนย์เรียนรู้ ด้านการบริหารจัดการและด้านการดำเนินงาน ประกอบกับการสาระสำคัญของโครงการฝึกอบรม การจัดการการเรียนรู้ในการฝึกอบรม เป็นสภาพที่มีความพร้อมต่อการเป็นแหล่งเรียนรู้จากการพิสูจน์ความเปลี่ยนแปลงจากการศึกษาข้อมูลภูมิศาสตร์กายภาพความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ชุมชนและแปลงทำกินของเกษตรกร ในช่วงเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา เป็นการยืนยันความจริงเชิงประจักษ์จากการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วิธีชีวิตจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรผสมผสานพึ่งตนเอง ใช้ประสบการณ์การเรียนรู้ และพัฒนาตนเองและกลุ่มจากการแสวงหาความรู้ การทดลองปฏิบัติ ความอดทน มุ่งมั่น หมั่น เพียร ความมีสติ รอบคอบในการสร้างภูมิคุ้มกันการทำกิน รักษาสมดุลของการผลิตและการบริโภค เข้าใจถึงเหตุและผลของความยากจน จนสามารถแก้ไขปัญหาคความยากจนได้อย่างเด็ดขาด ไม่อยู่กับความเสี่ยงในความล้มเหลวของการผลิตแต่เพียงอย่างเดียว มีกิน มีใช้และอยู่อย่างสมควร แก่อัตภาพ ไม่หลงกระแส หรือใช้จ่ายเกินตัว สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยพื้นฐานของการเป็นผู้ถ่ายทอด การเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ประกอบกับการเรียนรู้ที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ทั้งจากภายนอกกลุ่มและ กระบวนการบริหารจัดการการเรียนรู้ระหว่างกันในกลุ่มอยู่ตลอดเวลา จึงเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มี ศักยภาพและความพร้อมต่อการดำเนินภารกิจเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการขับเคลื่อนปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงเป็นอย่างดี เมื่อมีการหนุนเสริม เต็มเต็มด้วยกระบวนการวิจัยของแผนงานวิจัย จึงทำให้ การศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการ บริหารจัดการศูนย์เรียนรู้เห็นผลความเปลี่ยนแปลงสู่การพิจารณาให้เป็นต้นแบบของศูนย์เรียนรู้ เศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบได้ โดยจะพิสูจน์ได้จากความเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาทางกายภาพ การพัฒนาศักยภาพบุคลากร การยกระดับความพร้อมสู่การบริหารจัดการเชิงระบบ การพัฒนา เทคนิคการบริหารจัดการ การเรียนรู้และการประเมินอย่างหลากหลาย

ผลการพัฒนาเหล่านี้จะยืนยันบทวิเคราะห์แรกของแผนงานวิจัยนี้ที่ว่า ถึงแม้ศูนย์เรียนรู้แห่งนี้จะเป็นแบบอย่างที่ดี มีความพร้อม มีความสำเร็จในช่วงเวลาที่ผ่านมา แต่การแสวงหาแนวทางการพัฒนาเพื่อความมั่นคง ยั่งยืนในอนาคต เพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่ไม่สามารถคาดการณ์อย่างชัดเจนและควบคุมไว้ได้ ย่อมจะเป็นการเตรียมความพร้อมสร้างภูมิคุ้มกัน ที่คือเหมาะสมสำหรับการดำรงรักษาศูนย์เรียนรู้ที่มีคุณภาพและจะได้เป็นแบบอย่างการศึกษา และพัฒนาศูนย์เรียนรู้อื่น ๆ ได้ต่อไป

การศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการ บริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบจึงเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการดำเนินการวิจัย ที่เห็นผลเป็นประการได้ ข้อมูลพื้นฐานเชิงระบบของศูนย์เรียนรู้ นำไปวิเคราะห์เป็นทางเลือกในการพัฒนา มีการ

ประเมินผลติดตามความเปลี่ยนแปลงทั้งการพัฒนาและการเรียนรู้ของภาคีวิจัยทั้งนักวิจัยและกรรมการศูนย์เรียนรู้ อธิบายได้ด้วยองค์ความรู้ในการพัฒนาองค์การที่เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของบุคลากรเป็นหลัก เพื่อให้เกิดผลทั้งการพัฒนาภารกิจในการบริหารจัดการและการดำเนินงานขององค์การและตัวบุคลากรขององค์การ ซึ่งเกิดขึ้นตลอดกระบวนการวิจัยของศูนย์เรียนรู้แห่งนี้ เชื่อมโยงกับการใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือประเมินศูนย์เรียนรู้ทั้งการมีคุณสมบัติที่เหมาะสมในการเป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และการยึดถืออันมำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผนวกกับหลักการทรงงานมาปฏิบัติในการระหว่างการทำหน้าที่ศูนย์เรียนรู้ได้อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าผลของการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้เกิดขึ้นเป็นไปตามกรอบแนวคิดการวิจัยที่ได้กำหนดไว้อย่างเหมาะสมแล้ว

6.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัยในการวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย ผลของการดำเนินงานตามแผนงานวิจัยที่นอกจากจะใช้เพื่อการพัฒนาโดยรวมของศูนย์เรียนรู้แล้ว ยังสามารถใช้ประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างโครงการวิจัยย่อย ทำให้เห็นได้ว่า จากการที่ได้ดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาศูนย์เรียนรู้ โดยนำมาสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ ได้เกิดเป็นแผนการพัฒนาเบื้องต้น ตอบสนองการพัฒนาระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการที่ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยและเตรียมการพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนใช้ผลการเรียนรู้และการพัฒนาเป็นการสร้างเสริมให้เกิดมีบุคลากรเรียนรู้ พึ่งตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยมีพื้นฐานจากบุคลากรที่เป็นกรรมการศูนย์เรียนรู้ต่างก็มีประสบการณ์การเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันในทุกกิจกรรมของแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อย เกิดความรู้จากการเรียนรู้เพิ่มเติมให้มีทักษะการเรียนรู้ จนเป็นบุคลากรเรียนรู้ สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง และยังคงมีเครือข่ายการพัฒนาเข้าร่วมหนุนเสริมได้ด้วย โดยจะยืนยันได้ว่า บุคลากรศูนย์เรียนรู้มีพื้นฐานหลักจากการมีวิถีปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ตนเองมีความซาบซึ้ง ปฏิบัติได้ด้วยความมุ่งมั่น โดยไม่รู้ตัวว่าจะจำแนกไปตามคุณลักษณะและเงื่อนไขได้อย่างชัดเจนอย่างไร จนได้เรียนรู้ระหว่างการวิจัยให้สามารถจำแนกแยกแยะได้ในระดับที่น่าพอใจ และเชื่อได้ว่าจะเกิดเป็นประโยชน์ต่อการทำหน้าที่ถ่ายทอดสู่เกษตรกรได้อย่างลึกซึ้งชัดเจนกว่าเดิม ในการทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการของศูนย์เรียนรู้ ซึ่งส่งผลให้เกิดการเป็นศูนย์เรียนรู้ที่มีการพัฒนาองค์การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ขึ้นมา

ที่ได้มีการวิเคราะห์ถึงความสอดคล้องกับวินัย 5 ประการและ คุณลักษณะ 11 ด้านที่ศูนย์เรียนรู้มีอย่างสอดคล้องกับปัจจัยแสดงความเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ครบถ้วนแล้ว

6.3 การเชื่อมโยงกับการเรียนรู้กับโครงการวิจัยย่อยภายใต้แผนงานวิจัยแบบบูรณาการนี้ อภิปรายผลได้ว่าได้ดำเนินการตอบสนองวัตถุประสงค์ของแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อ ศึกษาวิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุนการดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ตามโครงการวิจัยย่อยที่นำเสนอภายใต้แผนงานวิจัย ด้วยการสรุปผลการศึกษานับสนุนเป็นส่วนประกอบในการวิเคราะห์สถานการณ์ข้อเท็จจริงและข้อมูล พร้อม ๆ ไปกับได้รับข้อมูลจากแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อยอื่น ๆ ไปด้วยกัน สิ่งที่สนับสนุนการบรรลุวัตถุประสงค์ก็คือ การมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมศักยภาพภาคีวิจัยให้เป็นบุคลากรเรียนรู้จากการดำเนินการวิจัยร่วมกัน มีส่วนพัฒนาศูนย์เรียนรู้จากการมีผลลัพธ์ของโครงการวิจัยย่อยต่าง ๆ ที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ทั้งแผนงานวิจัย ทั้งการนำเอาผลการศึกษาการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการประเมินความเปลี่ยนแปลงโดยรวม การใช้เทคนิคการประเมินโครงการและการจัดการการเรียนรู้ในโครงการฝึกอบรมที่เน้นการพัฒนาศักยภาพบุคลากรให้มีความเข้มแข็งในการประเมินแบบฟังตนเอง สนับสนุนการดำเนินการวิเคราะห์ในทั้งแผนงานวิจัยและโครงการวิจัย รวมไปถึงการใช้ข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์มาสนับสนุนให้เป็นทั้งข้อมูล ความรู้และประเด็นการพัฒนา ร่วมกันในแผนงานวิจัยทั้งหมด อันจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่เป็นส่วนของการผลักดันศูนย์เรียนรู้ไปสู่การเป็นองค์การแห่งการเรียนรู้

6.4 การอภิปรายผลการวิจัยเพื่อตอบคำถามของการวิจัย อภิปรายผลได้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา มีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบันเป็นอย่างมาก ทั้งศักยภาพความเป็นปราชญ์ท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับ นับถือกันอย่างกว้างขวาง ภาวะผู้นำในการบริหารจัดการ ประกอบกับมีกรรมการศูนย์ที่มีความศรัทธา เชื่อมั่น มีวิสัยทัศน์ร่วมในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยภายในที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการตอบสนองกระแสความต้องการการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีแหล่งงบประมาณสนับสนุนอย่างพอเพียงอีกด้วย ส่วนการธำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะ

พึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป จะต้องพิจารณาจากการยกระดับการเรียนรู้ทั้งระดับตนเองและเครือข่ายของศูนย์เรียนรู้ โดยมีการจัดการความรู้ ที่จะบูรณาการภูมิปัญญาเดิม ทักษะที่มีอยู่ ตามศักยภาพของศูนย์เรียนรู้กับองค์ความรู้ต่าง ๆ ทั้งการบริหารจัดการ เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคนิคการจัดการการเรียนรู้ ที่ตอบสนองการดำเนินการตามภารกิจหลักของศูนย์เรียนรู้ กลไกภายใน คือ การรักษาความสามารถในการตอบสนอง เชื่อมโยงกับภายนอกอย่างเป็นกลไกตามมิตรดังเช่นที่เป็นมาโดยตลอด และแสวงหาเรียนรู้จากเครือข่ายการพัฒนาและเครือข่ายวิชาการที่ศูนย์เรียนรู้มีฐานทุนความสัมพันธ์ที่ดีอยู่แล้ว และรักษาสมดุลของการอยู่ในกระแสภารกิจการอบรมที่เฟื่องฟูกับความเป็นจริงของวิถีเกษตรพอเพียงของตนเองให้ได้

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะการใช้ประโยชน์จากการวิจัย

1) การใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บทเรียนของการดำเนินการวิจัยที่มีการบริหารจัดการเป็นแผนงานวิจัย ดำเนินการไปเองควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการวิจัยย่อย มีการเกื้อหนุนกันทั้งวิธีการ ข้อมูล และผลการศึกษา ที่สนับสนุนให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการวิจัยในทุกระดับ จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในฐานะที่เป็นบทเรียนการบริหารจัดการงานวิจัยแบบบูรณาการ ที่จะมีพลังสำหรับงานวิจัยเพื่อการพัฒนาให้กับกลุ่ม ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อกรรมการศูนย์เรียนรู้หรือเครือข่ายการพัฒนาที่จะสามารถศึกษาผลการวิจัย สรุปบทเรียนจากการร่วมวิจัย และนำไปปรับใช้ประโยชน์ได้โดยไม่จำเป็นต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ใหม่ ถ้าจะเลือกใช้ก็จะใช้ได้ทันที

ผลการศึกษาของแผนงานวิจัยนี้จึงสามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา ได้ทั้งจากการดำเนินการวิจัยและพัฒนา และการนำไปเป็นข้อมูลสำหรับศูนย์เรียนรู้เองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นได้จากการที่การติดตามผลการพัฒนายังจะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปทั้ง โครงการที่เริ่มขึ้นแล้วและยังควรที่จะพัฒนาต่อไป เช่น การพัฒนารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ การจัดการศึกษาดูงาน การจัดระบบข้อมูลสนับสนุน การพัฒนาโครงการฝึกอบรมที่หลากหลาย การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา ที่อาจจะเชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในพื้นที่จากการใช้ศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เป็นกลไกในการพัฒนาในชุมชนเอง เช่น การส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่มีความพร้อม สร้างจิตสำนึกได้ระดับหนึ่ง พร้อมอาสาจะเป็นต้นแบบการเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงจากการใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นแกนนำดำเนินการและมีการ

ติดตามประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในระยะยาว มีการหนุนเสริมโดยศูนย์เรียนรู้เป็นระยะ จนเกิดเป็นความเข้มแข็งที่ยั่งยืน ให้เป็นชุมชนที่อยู่ในกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นความเข้มแข็งมีผลการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมตามที่จะเกิดขึ้นได้จากการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีกระบวนการวิจัยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามข้อเสนอแนะนี้

2) การดำเนินการวิจัยแบบบูรณาการตามแนวทางของแผนวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับนักวิจัยที่จะได้มีโอกาสเข้าร่วมเรียนรู้เป็นหมู่คณะ มีการประสานศักยภาพที่แตกต่างกัน ทั้งองค์ความรู้ วิชาชีพ ประสบการณ์และทักษะที่มีอยู่ หลอมรวมเข้าด้วยกันแล้วใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตนเองได้ พึ่งพาตนเองจนสามารถแบ่งปันการเรียนรู้เพื่อผู้อื่นได้ เช่นเดียวกับผู้ที่ถูกวิจัยหรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องเข้าร่วมเรียนรู้มีความเท่าเทียมกันในกระบวนการวางแผน การคิดวิเคราะห์เพื่อตัดสินใจ การประเมินผลและการพัฒนาเพื่อใช้ประโยชน์ด้วยตนเอง สามารถพัฒนาเป็นแบบอย่างแก่ศูนย์เรียนรู้และเป็นประโยชน์แก่ขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อีกส่วนหนึ่ง

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษารูปแบบของกระบวนการวิจัยที่ต้องพิจารณาทั้งระบบตั้งแต่การเลือกกลุ่มหรือองค์กรเป้าหมายที่จะต้องมีความศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนาด้วยการมีส่วนร่วม มีความต้องการเรียนรู้บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วจึงปรับใช้หรือพัฒนารูปแบบเพิ่มเติมนำไปดำเนินการวิจัยและพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นจากแผนงานวิจัยนี้

7.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

เพื่อให้การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้น ควรที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยถึงการบูรณาการการกำหนดยุทธศาสตร์การบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ การวางแผนกลยุทธ์ในระดับภารกิจที่ต่างกันของศูนย์เรียนรู้ การศึกษาการดำเนินการตามแผนกลยุทธ์ การศึกษาการติดตามประเมินผลกลยุทธ์ด้วยเทคนิคต่าง ๆ ประกอบกับการประเมินแบบมีส่วนร่วม เช่น การใช้การประเมินแบบสมดุล(Balance Scorecard)หรือแผนที่ยุทธศาสตร์มาใช้กับศูนย์เรียนรู้ หรือการสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น ประเด็นการวิจัยต่าง ๆ ดังกล่าวจะสามารถดำเนินการได้จากพื้นฐานความรู้ที่นักวิจัยตามศาสตร์ที่เกี่ยวข้องมีทักษะอยู่แล้ว จะได้เป็นการบูรณาการการใช้ประโยชน์จากองค์ความรู้มาปรับใช้เพื่อร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างคุณค่าเพิ่มให้กับขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กษณภัทร โสคทุม. (2552). การวิจัยเชิงประเมินโครงการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
จังหวัดเลย กรณีศึกษา ตำบลบ้านเพิ่ม อำเภอผาขาว จังหวัดเลย.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ยุทธศาสตร์การพัฒนา บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- กองนโยบายเทคโนโลยีเพื่อการเกษตรและเกษตรกรรมยั่งยืน สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและ
สหกรณ์. (2550). การศึกษาผลสัมฤทธิ์โครงการพัฒนาการเกษตรตามแนว
ทฤษฎีใหม่โดยยึดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานวิจัย กรุงเทพฯ:
สำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- กังสดาล อยู่เย็น. (2544). พลวัตรชุมชนบ้านเป็ดใน ภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์
พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กัณต์นี แวโนะ. (2550). ความเข้าใจและการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร ใน
ศูนย์เรียนรู้การเกษตรพอเพียง กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์
เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช.
- กัลยา สายคำพันธ์. (2551). ผลงานการดำเนินงานโครงการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพ
ชีวิตตาม แนวพระราชดำริ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของ
องค์การบริหารส่วนตำบลสองแคว อำเภอดอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต การปกครองท้องถิ่น บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กิตติรัตน์ สืบพันธ์. (2550). การจัดการความรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ เพื่อ
พัฒนาการเรียนการสอน : กรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. รายงานวิจัย.
อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- กลุ่มงานเศรษฐกิจพอเพียง. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
(2549). ลุงจันทร์ที่ ผู้คว่ำรางวัลเกษตรทฤษฎีใหม่ในงาน กปร. สืบค้นเมื่อ
10 กุมภาพันธ์ 2553 จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org/show.php?Id=1149>

- ขจรศักดิ์ หาญณรงค์. (2544). **กระบวนการฝึกอบรม. คู่มือการปฏิบัติงานหัวหน้าฝ่ายพัฒนา**
บุคลากร สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรง
พิมพ์องค์การค้ำคูณสภา.
- คณะกรรมการพิเศษ เพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(กปร.). (2552). **หลักการ**
ทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ
พิเศษ เพื่อประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ(กปร.).
- คณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติสาขาเศรษฐศาสตร์. (2546). **เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการ**
วิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์ สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2552
จาก <http://www.openbase.in.th>
- คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ. (2548). **เศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร.** กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- _____. (2549). **การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง.** สืบค้นเมื่อ 10
กุมภาพันธ์ 2553 จาก <http://www.sufficiencyeconomy.org/คณะทำงานบูรณาการเศรษฐกิจพอเพียงสู่การเรียนการสอน> กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2549). **ตัวอย่างหน่วยการเรียนรู้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เอกสาร**
เพื่อทดลองใช้สำหรับการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.). กรุงเทพฯ:
กระทรวงศึกษาธิการ.
- จริยา วงศ์ประสิทธิ์. (2544). **การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน การเกษตรผสมผสาน ตามแนวทาง**
เศรษฐกิจแบบพอเพียงบนพื้นที่ธรณีสันฐาน 3 รูปแบบ. วิทยานิพนธ์
ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการวางแผนสิ่งแวดล้อม
เพื่อพัฒนาชนบท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ชลิตดา สุขสวัสดิ์. (2547). **การสื่อสารกับการสร้างระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียง และการสร้าง**
ชุมชนเข้มแข็งในชุมชนบ้านนาทะเล ตำบลชัยชุมพล อำเภอดับแด จังหวัด
อุดรดิษฐ์ วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ชัชวาลย์ ทัดศิวัช. (2549). **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research-
PAR) : มิติใหม่ของรูปแบบวิธีวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนระดับท้องถิ่น.**
สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2551 จาก <http://www.polpacon7.ru.ac.th/download/article/การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.doc> .

- ชาย โพธิ์สิตา. (2549). **ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- คุจเดือน ศรีปากดี. (2548). **การประเมินโครงการฝึกอบรมทักษะอาชีพหลักสูตรวิชาชีพพระยะลันหมวดเกษตรกรรมเพื่อพัฒนาผู้ความยั่งยืน**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- ถวิลวดี บุรีกุล และ เมธิสา พงษ์ศักดิ์ศรี. (2550). **การสนทนากลุ่ม : เทคโนโลยีเพื่อการมีส่วนร่วมและการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: งานคดีศรีเชษฐ์.
- ศุลา มหาพสุธานนท์. (2547). **หลักการจัดการ**. กรุงเทพฯ: เพิ่มทรัพย์การพิมพ์.
- ทวีศักดิ์ นพเกษตร. (2548). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เล่ม 1 : คู่มือปฏิบัติการวิจัยประยุกต์เพื่อพัฒนาคน องค์การชุมชน สังคม. นครราชสีมา: โชคเจริญมาร์เก็ตติ้งจำกัด.**
- เทพศักดิ์ บุญรัตน์พันธุ์. (2548). **การบริหารยุทธศาสตร์ภาครัฐ : กระแสของการบริหารสมัยใหม่**. วารสารการจัดการสมัยใหม่. 3(2), 16-26.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). **หลักการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธวัชชัย เฟื่องพินิจและแสงอรุณ สุนทรีย์. (2552). **รูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงชาวบ้านด้านเกษตรกรรม**. รายงานการวิจัย กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- นฤมล ภูคำ. (2545). **การประเมินโครงการฝึกอบรมการพึ่งตนเองของชมรมบ้านสุขภาพ จังหวัดระยอง**. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นวลทิพย์ ชูศรีโหม. (2551). **การเขียนเล่าเรื่อง.....เล่าพลัง**. สถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). กรุงเทพฯ: มูลนิธิชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- นันทิยา หุตานุวัตร และ ณรงค์ หุตานุวัตร. (2551) **คิดกลยุทธ์ด้วย SWOT : กระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อพัฒนาศักยภาพองค์กรชุมชนในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ 7. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- _____. (2543). **SWOT การวางแผนกลยุทธ์ธุรกิจชุมชน**. (พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- บุญเรียง ขจรศิลป์. (2546). **วิธีวิทยาการวิจัยแบบบูรณาการ: ประสบการณ์ตรงจากภาคสนาม**. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 16 (3).

- บุญเสริม แดงศรี. (2546). การประเมินโครงการฝึกอบรมหลักสูตรยกระดับฝีมือ ของศูนย์พัฒนา ฝีมือแรงงานจังหวัดนครพนม. การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปริญญาการศึกษา มหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาสารคาม.
- ประเมษฐ์ จินา. (2548). การพัฒนาการวางแผนกลยุทธ์ของบุคลากรสาธารณสุขในโครงการ ประกันสุขภาพถ้วนหน้าจังหวัดสุราษฎร์ธานีโดยเทคนิค SWOT. ANALYSIS. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.
- ประภาพร สุปัญญา. (2550). การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติจริงของแกนนำ หมู่บ้านที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ประเวศ วะสี. (2542). พอเพียงและประชาสังคม : แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจสังคม. กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.
- ปิ่นรส มาลากุล ณ อยุธยา. (2550). การจัดการเชิงกลยุทธ์ วารสารการประกันคุณภาพ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. 8(1),1-12.
- ปราณี โพธิสุข. (2546). การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพในการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม : ประสพการณ์จากภาคสนาม. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 16(3),455-480.
- พัชรินทร์ เล็กสวัสดิ์. (2549). การประเมินผลโครงการสุขภาพชุมชน ด้วยกระบวนการประเมินผล แบบมีส่วนร่วม. เอกสารประกอบคำบรรยาย โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ กายภาพบำบัดชุมชน เพื่อสุขภาพบุคคล ครอบครัวและชุมชน เนื่องใน โอกาสครบรอบ 60 ปี ศส.ปฐมรัตน์ ศักดิ์ศรี. เชียงใหม่: กลุ่มพัฒนาความร่วมมือทันตสาธารณสุขระหว่างประเทศ กรมอนามัย กระทรวง สาธารณสุข.
- พนิดา ดันตสุกิจวิช. (2549). การวางแผนกลยุทธ์การตลาดของร้านบ้านขนม. วิทยานิพนธ์ ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการคุณภาพ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พยอม วงศ์สารศรี. (2542). องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุภา.

- พิจิตรา คล่องนาวา. (2551). ปัญหาในการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่การปฏิบัติของ
เกษตรกรหมู่บ้าน เศรษฐกิจพอเพียงตัวอย่างในจังหวัดราชบุรี.
วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- พิพัฒน์ ยอดพฤติการ. (2549). การใช้การสร้างตัวชี้วัดเพื่อวิเคราะห์เศรษฐกิจพอเพียงโดย
เปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.
- ภาณุพงศ์ ภูโต. (2551). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน
เขาสมคอน อ.ท่าม่วง ต.เขาสมคอน จ.ลพบุรี. วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร
มหาบัณฑิต สาขานิเทศศาสตร์พัฒนาการ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- เพ็ญประภา หวานคำ. (2542). การติดตามผลการฝึกอบรมวิชาชีพหลักสูตรระยะสั้น วิชาводแผน
ไทย จัดโดยศูนย์พัฒนาสมรรถภาพคนตาบอด จังหวัดนนทบุรี.
วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต การศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2551). เอกสารประกอบการพิจารณา ปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม (การจัดการ
ทรัพยากร). เอกสารอัดสำเนา.
- มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. (2550). โครงการศึกษาวิจัยเพื่อทำดัชนีภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. รายงานวิจัย สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ. สืบค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2551 จาก <http://www.openbase.in.th>
- มูลนิธิพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี จังหวัดขอนแก่น. (2550). จดหมายข่าว..ก้าวทัน
ปราชญ์ชาวบ้านภาคอีสาน. 9(2).
- โยธิน แสงวดี และฐณัฐ วงศ์สายเชื้อ. (2546). วิธีการและขั้นตอนรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย
เชิงคุณภาพ. วารสารวิธีวิทยาการวิจัย. 16(3) 511-524.
- วัฒนา พัฒนพงศ์ (2545). ระบบการวางแผนกลยุทธ์และแผนปฏิบัติการแบบองค์รวม. วารสาร
พัฒนบริหารศาสตร์. 42(กรบรอบ 36 ปี สพบ). 33-90.

- ศิริวรรณ ทาวงศ์มา และน้ำเพชร ศิริมังมศรี (2552). การประเมินผลโครงการกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาชุมชนชาวเขาเผ่ามูเซอ. รายงานการวิจัย ประเมินผลศูนย์พัฒนาอนามัยพื้นที่สูง กรมอนามัย กระทรวงศึกษาธิการ. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2553 จาก http://hhdc.anamai.moph.go.th/download/SARreport/KPI_3/
- ศิริพร ญาตินิภา. (2548). การประเมินโครงการฝึกอบรมอาชีพนอกภาคเกษตรเพื่ออนุรักษ์ต้นน้ำของหน่วยจัดการต้นน้ำแก่งกระจาน อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี. วิทยานิพนธ์ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- ศุภาญา ธนวัฒน์เสรี (2550). การจัดการและกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของคณะทำงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงด้านสื่อมวลชนและประชาชน. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต การบริหาร สื่อสารมวลชน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สกุลศักดิ์ อินหล้า (2551) วิธีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชน การพึ่งตนเองบ้านสวนสายลมจอย ตำบลห้วยทราย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต การส่งเสริม สุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เสน่ห์ จามริก. (2546). แนวคิดวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนกับการเปลี่ยนแปลงสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.(2552). ศูนย์เรียนรู้ชุมชน: เครื่องมือเปลี่ยนแปลงประเทศ. สืบค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2553 จาก <http://www.codi.or.th/>
- สวัสดิชัย ศรีพนมธนากร. (2550). การพัฒนารูปแบบการประเมินเสริมพลังสำหรับการประเมินระบบการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน. การศึกษาคุญบัณฑิต สาขาวิจัยและประเมินผลการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมคิด บางโม. (2544). องค์การและการจัดการ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :วิทย์พัฒน์.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ. (2545). สัมมนาการประเมินองค์กร. ประมวลสาระชุดวิชาสัมมนาการประเมินการศึกษามหาบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

- สมบัติ กุสุมาวดี. (2551). หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนาองค์การ วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์. 48(1),85-104.
- สมบัติ พันธวิศิษฎ์. (2545). ความพอเพียงทางเศรษฐกิจกับความอยู่รอดในสังคมชนบทไทย กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. รายงานวิจัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- สมยศ นาวิการ. (2544). การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ1991.
- สรยุทธ จันสุข. (2552). การศึกษาตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสิ่งแวดล้อมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สมลักษณ์ วรินทรนุวัตร. (2547). การประยุกต์ใช้ SWOT Analysis เพื่อการพัฒนายุทธศาสตร์ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร กรณีศึกษา บมจ. ธนาคารกรุงไทย. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2544) รวมบทความทางการประเมินโครงการ. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สหทัย พลปัดผี. (2548). แนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณลักษณะตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) (2550). เจาะประเด็นเศรษฐกิจพอเพียง: องค์ความรู้จาก งานวิจัย. เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการระดับชาติ. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- อรสุดา เจริญรัตน์. (2543). การเกิดขึ้น การดำรงอยู่และการปรับตัวของเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อรรถัย อาจอ่ำ. (2549). การประเมินผลเพื่อสร้างเสริมพลังอำนาจ : ทางออกที่ท้าทาย = Empowerment Evaluation . นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลและสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.),

ภาษาอังกฤษ

- Argyris, C., & Schon, D. (1978). **Organization learning: a theory of action perspective.**
Reading, MA: Addison Wesley.
- Bansal, Pratima and Gao, Jijun. (2006). **Building the Future by Looking to the Past:
Examining Research Published on Organizations and Environment.**
Organization & Environment, Vol. 19 No. 4.
- Beckhard, R. (1969). **Organization Development: Strategies and Models.** Addison-Wesley,
Reading, MA.
- Beer, M. (1980). **Organization Change and Development: A Systems View.** Santa Monica,
CA: Goodyear Publishing.
- Bobzien, Monika. (2009) **Conducting an Empowerment Evaluation Project in the Area of
Health Care Services: An Innovative Methodology.** *Revista IRICE*,
2009, 20, pp. 33-47
- Bradford, R. W., Duncan, J. P., & Tarcy, B. (1999). **Simplified strategic planning: A no-
nonsense guide for busy people who want results fast!** New York:
Chandler House Press.
- Burke, W. (1987). **Organization Development: A Normative View.** Reading, MA: Addison-
Wesley.
- Byars, Lloyd L. and Leslie W. Rue. (1997). **Human Resource Management.** 5th ed. Illinois :
Richard D. Irwin.
- Chak, C.M. (1998). **Strategic Management For Small And Medium Enterprises** .dissertation
of Doctor of Philosophy , University of St. Clements
- Dale , Ernest. (1968). **Management : Theory of Management.** New York : McGraw – Hill.
- Efthymios Valkanos Adamos Anastasiou Despina Androutsou. (2009). **The importance of
SWOT Analysis for educational units that belong to the field of
Vocational Education and Training.** A draft of this contribution will
be presented and discussed at the Decowe Conference: Ljubljana,
Slovenia, University of Macedonia
- Fayol, H. (1964). **General and Industrial Management.** London : Pitmand and Sons.

- Fetterman, D.M., S.J. Kaftarian, and A. Wandersman, (1996). **Empowerment Evaluation: Knowledge and Tools for Self-Assessment and Accountability**. Thousand Oaks, CA: Sage Publications,
- Fetterman, D.M. .(1999). **Empowerment evaluation**. [Available online at: <http://www.stanford.edu/~davide>]
- Fildes D. (2005). **The Three in One Men's Project: An Evaluation Methodology**. Centre for Health Service Development, University of Wollongong.
- French, W. (1969). **Organization development: objectives, assumptions, and strategies**. California Management Review, 12(2), 23–34.
- Goodstein, L., Nolan, T., & Pfeifer, J.W. (1993). **Applied strategic planning: How to develop a plan that really works**. New York: McGraw-Hill, Inc.
- Griffin, Ricky W. (1997). **Fundamentals of Management: Core Concepts and Applications** Houghton Mifflin College.
- Kagan, Carolyn et al. (2005). **Community Psychology Meets Participatory Arts**. Paper delivered to Symposium: Community Psychology: an empowering psychology for the 21st Century at the British Psychological Society Quinquennial Conference, Manchester April 2005 ,Research Institute for Health and Social Change. Department Psychology and Speech Pathology, Manchester Metropolitan University, United Kingdom.
- Koontz, Harold and O.Donnell, Cyri. (1972). **Principles of Management**, 5 th ed. New York : McGraw-Hill.
- Lasher, W.R. (1999). **Strategic thinking for smaller business and divisions**. Malden, MA : Blackwell Business.
- MacMillan I C & Jones P E. (1986). **Strategy formulation Power and Politics 2nd ed**. St.paul: West.
- Marquardt, M., & Reynolds, A. (1994). **The global learning organization**. Burr Ridge IL: Irwin Professional.
- Payne, D.A. (1994). **Designing educational project and program evaluations: A practical overview based on research and experience**. Boston: Kluwer Academic Publishers.

- Peter A.C. Smith and Abby Day. (2000). Strategic Planning As Action Learning. **Organisations & People**.7(1).
- Piercy, N. and Giles, W. (1989). Making SWOT Analysis Work. **Marketing Intelligence & Planning**. 7(5/6). 5-7.
- Porter, M. E. (1980). **Competitive strategy: Techniques for analyzing industries and competitors**. New York: Free Press.
- Senge, P.M. (1990). **The Fifth Discipline : The art and practice of the learning organization**. London : Random House.
- Sharkey , Sarah-Kate G. (2005). **An Exploration Of Foundation And Nonprofit Partnerships In Empowerment Evaluation**. A Thesis for the degree of Master of Public Administration.Department of Planning,Public Policy and Management and the Graduate School of the University of Oregon.
- Simon, H.A. (1965). Administrative decision making. **Public Administration Review**, 25(31-37). 258.
- Smith, Peter A.C. and Day, Abby (2000). **Strategic Planning As Action Learning**. Organisations & People, Vol. 7, No. 1, February.
- Sung, M. (2004). **Toward A Model Of Strategic Management Of Public Relations: Scenario Building From A Public Relations Perspective**. A Thesis for Doctor of Philosophy, Faculty of the Graduate School of theUniversity of Maryland.
- Valentin,Erhard K. (2005). Away With SWOT Analysis: Use Defensive/Offensive Evaluation Instead. **The Journal of Applied Business Research**, 21(2).
- Wattananimitkul, Wannarat. (2002). **An Analysis of University Mission Statements : A Case Study of Two Private Universities in Thailand**. Dissertation of Doctor of Education, Faculty of The Graduate College of Oklahoma State University.
- Wheelen, T.L. and Hunger, J.D. (2004). **Strategic Management and Business Policy**. New Jersey: Pearson Prentice Hall.
- Zimmerman, M.A., and Rappaport, J. (1988).A citizen participation, perceived control, and psychology empower-ment. **American Journal of Community Psychology**, 16(5) 725-750.

สรุปภาพรวมแผนงานวิจัย

การศึกษาแผนงานวิจัยแบบบูรณาการเพื่อการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอ จันทรที ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดำเนินการไปตามตามขั้นตอนของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการดำเนินการวิจัยทั้ง 3 ขั้นตอน และการวิเคราะห์ข้อมูลผลการสร้างเสริมการเรียนรู้ของภาคีวิจัย ตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ เพื่อ ศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันของปราชญ์ชาวบ้านและเครือข่ายในมุมมองของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ด้วยกระบวนการวิจัยและพัฒนาแบบบูรณาการที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย และเพื่อวิจัยปฏิบัติการดำเนินการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ในด้านการวางแผนการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ การสร้างระบบข้อมูลสนับสนุน การดำเนินงาน การบริหารจัดการ การให้บริการ และการพัฒนาสู่การเป็นศูนย์เรียนรู้ มีบุคลากรเรียนรู้ ฟังตนเองได้บนฐานคิดแบบเศรษฐกิจพอเพียง ให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ โดยการกำหนดแผนงานวิจัยย่อยเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามที่คาดหวัง ในลักษณะของการพิจารณาองค์รวมเชิงระบบจากการศึกษาระบบการบริหารจัดการ การประเมินผลการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของกรรมการศูนย์เรียนรู้ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ และการประเมินการดำเนินโครงการฝึกอบรมกับการประเมินรูปแบบการจัดการเรียนรู้ในหลักสูตรการฝึกอบรมเฉพาะรายหัวข้อเนื้อหา ประกอบด้วย โครงการวิจัยย่อย ดังต่อไปนี้

การวิจัยประเมินสภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในกระบวนการและการได้ผลลัพธ์เป็นสภาพโอกาส อุปสรรค จุดแข็งและจุดอ่อนของศูนย์เรียนรู้ที่จะใช้ในการวางแผนที่เหมาะสม

การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้การประเมินเชิงระบบและใช้ผลการประเมินเพื่อการพัฒนาหรือการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับศูนย์เรียนรู้ ด้วยเทคนิคที่เหมาะสม คือ การประเมินแบบเสริมพลัง

การวิจัยการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของศูนย์เรียนรู้ ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์ เพื่อการเริ่มเรียนรู้เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อการสร้างคุณค่าและการวางแผน

แผนการเรียนรู้ การปฏิบัติในระดับตนเองและการถ่ายทอดให้กับผู้ใช้บริการศูนย์เรียนรู้และการพัฒนาศูนย์เรียนรู้

การวิจัยเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการเรียนรู้ในหลักสูตรของศูนย์เรียนรู้ โดยกำหนดให้ศึกษาหลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน ที่ศูนย์เรียนรู้ให้บริการเป็นกรณีศึกษา เพื่อฝึกทักษะการพัฒนาบริการการเรียนรู้ของวิทยากรในเชิงลึกกระดึบรายเนื้อหาหรือหลักสูตรย่อย

การศึกษาวิจัยตามแผนงานวิจัยและโครงการวิจัยย่อย ดังกล่าวจะทำให้ตอบคำถามของการวิจัย ได้ว่า ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ดังกล่าว มีความพร้อม มีความสามารถ มีความเข้มแข็งเพียงพอต่อการดำรงอยู่บนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ในปัจจุบันมากน้อยเพียงใด ทำอย่างไรถึงจะธำรงรักษา หนุนเสริมให้มีความสามารถที่จะพึ่งพาตนเองได้ มีความต่อเนื่องในการดำเนินงานเพื่อความเชื่อมั่นของสังคมต่อแนวคิดที่จะนำไปใช้ได้ตลอดไป ทั้งนี้เพราะบทเรียนการหนุนเสริมกลุ่มหรือองค์กรใด ๆ ในอดีตจะมีความเสี่ยงไม่น้อยเลยที่จะมีการเปลี่ยนแปลงหรือเลิกกิจกรรมไปในระยะเวลาหนึ่ง ถ้าการพัฒนาไม่ได้เกิดจากภายในและการเรียนรู้ของกลุ่มอย่างแท้จริง

การดำเนินการวิจัยในโครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่เป็นการวิจัยและพัฒนาด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดแนวทางการดำเนินการวิจัยตามลักษณะของการวิจัยดังกล่าว ประกอบด้วย ขั้นตอนการศึกษา ทำความเข้าใจและสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจ โดยการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เกิดการพัฒนาตามขั้นตอนการวิจัยต่อไป ที่เน้นให้สมาชิกศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ได้ยกระดับการพัฒนาตนเองในการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จนได้ผลเป็นข้อมูลพื้นฐานระดับศูนย์เรียนรู้และตามประเด็นหลักของโครงการวิจัยย่อย แล้วจึงไปสู่ขั้นตอน การดำเนินการวิจัย ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ ประเมิน ยกระดับ ขยายผลและสร้างความต่อเนื่องในการดำเนินการบริหารจัดการศูนย์เรียนรู้ต้นแบบ เป็นข้อมูลในมุมมองของนักวิจัย และคณะกรรมการศูนย์เรียนรู้ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แบบอุปนัย และการวิเคราะห์โดยการจำแนกข้อมูล จนได้ผลเป็นผลการศึกษาดูตามภาพรวมเชิงระบบในการบริหารจัดการและดำเนินงานศูนย์เรียนรู้ ที่เน้นผลการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของนักวิจัยและกรรมการศูนย์เรียนรู้ ให้มีผลลัพธ์เป็นข้อเท็จจริง ปัญหาและแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม พร้อมไปกับการสร้างเสริมให้เกิดการพัฒนาองค์การศูนย์เรียนรู้ได้ปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นจากการดำเนินการวิจัยทั้งแผนงานวิจัยและแต่ละโครงการวิจัย ไปสู่ขั้นตอนสุดท้าย คือ การติดตามและประเมินผลโครงการ ที่มีวัตถุประสงค์ดำเนินการหรือติดตามการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ด้วยการประเมินผลตามสภาพเงื่อนไขที่เป็นทั้งการประเมินระยะสั้นในโครงการที่มีความพร้อมหรือต้องทำทันทีและระยะยาวในโครงการที่ต้องเตรียมความพร้อมหรือยังไม่เป็นปัญหาเร่งด่วน

ผลการศึกษาโดยรวม ทำให้ได้ข้อมูลในมุมมองทั่วไปและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องบริบทชุมชนอันเป็นที่ตั้งของศูนย์เรียนรู้ บริบทศูนย์เรียนรู้ทั้งด้านพัฒนาการ การบริหารจัดการ สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการการดำเนินการกิจต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินโครงการฝึกอบรม การดำเนินการจัดการการเรียนรู้ในการฝึกอบรมบัญชีครัวเรือน และข้อมูลพัฒนาการในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมด้วยระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ ทำให้เกิดการร่วมกันกำหนดแนวทางการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ภายใต้ข้อมูลที่เป็นผลจากการวิจัยทั้งระยะสั้นและระยะยาว เป็นการสร้างความเข้มแข็งและเตรียมความพร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงอย่างมีเหตุผล มีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัจจัยโดยรวมทั้งระบบ ประโยชน์เบื้องต้นในการพัฒนากรรมการและศูนย์เรียนรู้ คือ การได้พัฒนาบุคลากรศูนย์เรียนรู้ ในการดำเนินการขบวนการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ให้เข้มแข็ง ชัดเจน เป็นประโยชน์แก่ศูนย์เรียนรู้เอง นำไปใช้ในการพัฒนาตนเองและศูนย์เรียนรู้ ให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เป็นแนวคิดในการพัฒนาองค์กรให้มีความเข้มแข็ง มีความต่อเนื่องและพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยคุณลักษณะการเป็นองค์กรที่มีความรู้และเรียนรู้ในการรองรับความเปลี่ยนแปลงได้เป็นอย่างดี เป็นประโยชน์สำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้ จากการใช้เป็นแนวทางสำหรับใช้ในการพัฒนาศูนย์เรียนรู้ที่เป็นแบบหลัก และมีปรับใช้ตามบริบท ภูมิสังคมของศูนย์เรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ ได้

ผลการศึกษาของแผนงานวิจัย สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันท์ที่ ประทุมภา ได้ทั้งจากการดำเนินการวิจัยและพัฒนา และการนำไปเป็นข้อมูลสำหรับศูนย์เรียนรู้เองหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นได้จากการที่การติดตามผลการพัฒนายังจะต้องมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องต่อไปทั้งโครงการที่เริ่มขึ้นแล้วและยังควรที่จะพัฒนาต่อไป เชื่อมโยงไปสู่การพัฒนาในพื้นที่จากการใช้ศักยภาพของศูนย์เรียนรู้เป็นกลไกในการพัฒนาในชุมชนเอง ด้วยการใช้ศูนย์เรียนรู้เป็นแกนนำดำเนินการพัฒนาและติดตาม กำกับ ดูแลประเมินผลด้วยความรู้และการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับชุมชนนาร่อง โดยมีกระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนี้ และยังสามารถใช้ประโยชน์จากการใช้รูปแบบของกระบวนการวิจัยนี้ ไปปรับใช้ในการพัฒนาที่เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่พึ่งพาตนเองจนแบ่งปันการเรียนรู้เพื่อผู้อื่นได้ เพียงแต่ต้องพิจารณาทั้งระบบตั้งแต่การเลือกกลุ่มหรือองค์กรเป้าหมายที่จะต้องมีความพร้อมต่อการพัฒนาด้วยการมีส่วนร่วม มีความต้องการเรียนรู้บนฐานคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วจึงปรับใช้หรือพัฒนารูปแบบเพิ่มเติมนำไปดำเนินการวิจัยและพัฒนาที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเพิ่มขึ้นจากแผนงานวิจัยนี้

ข้อมูลนักวิจัย

1. ผู้รับผิดชอบและหน่วยงาน

1.1ผู้อำนวยการแผนงาน และหัวหน้าโครงการวิจัยย่อย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทางการบริหารจัดการของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดโพธิ์ อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา

นายทวี วัชรเกียรติศักดิ์

หน่วยงาน โปรแกรมวิชาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โทรศัพท์. 044-272940 ต่อ 1407, มือถือ. 081-8775197

E-mail : tawee88@hotmail.com

ผลงานวิจัย

โครงการวิจัยรูปแบบและยุทธศาสตร์การบริหารจัดการการจัดตั้ง และการดำเนินงาน หน่วยบ่มเพาะวิสาหกิจในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา (2549)

โครงการประเมินแผนพัฒนาเทศบาลนครนครราชสีมา โดยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน (2550)

โครงการวิจัยการประเมินผลเบื้องต้นมาตรฐานความโปร่งใสหน่วยงานภาครัฐ จังหวัด นครราชสีมา ภายใต้โครงการ “กำหนดมาตรฐานความโปร่งใสและเกณฑ์การประเมินหน่วยงาน ภาครัฐ”สำนักงานคณะกรรมการข้อมูลข่าวสารราชการ(2550)

โครงการศึกษารูปแบบบริหารจัดการอุทยานพลังงาน(เฉลิมพระเกียรติ) จังหวัด นครราชสีมา กระทรวงพลังงาน(2553)

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต(วท.บ.) เศรษฐศาสตร์สหกรณ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ปริญญาโท พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต (พบม.)- บริหารธุรกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒน บริหารศาสตร์

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

การวิจัยธุรกิจและการวิจัยชุมชน

การพัฒนาและการประเมินยุทธศาสตร์และการประเมินองค์การแบบมีส่วนร่วม

1.2 นักวิจัยโครงการย่อย

1. นางวิลาวลัย วัชรเกียรติศักดิ์

หัวหน้าโครงการย่อย การวิจัยประเมินผลแบบมีส่วนร่วมในโครงการฝึกอบรมของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

หน่วยงาน สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โทรศัพท์ 044-253097, มือถือ. 089-7227734

E-mail : wilawan_we@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

ครุศาสตรมหาบัณฑิต(บริหารการศึกษา)

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

บริหารจัดการและบริการเชิงวัฒนธรรม

ผลงานวิจัย

โครงการการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งอารยธรรมบ้านโนนวัด ตำบลพลสงคราม อำเภอนนทบุรี จังหวัดนครราชสีมา(2552)

2. นางวาสนา ภาณุรักษ์

หัวหน้าโครงการย่อย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการเปรียบเทียบความเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไพร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศภูมิศาสตร์

หน่วยงาน โปรแกรมวิชาภูมิสารสนเทศ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

โทรสาร. 044-244739 โทรศัพท์ 086-5830779

E-mail : wasnt23@hotmail.com

ประวัติการศึกษา

วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ทุนการศึกษามูลนิธิราชกาชาวประเทศญี่ปุ่น)

ครุศาสตรบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

ภูมิสารสนเทศ (การสำรวจระยะไกล ,ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์,การกำหนดพิกัดบนพื้นโลกจากดาวเทียม) และวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม

ผลงานวิจัย

1. การประยุกต์ดัชนีพีชพรรณในการจำแนกข้อมูลการสำรวจระยะไกลเพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ในอุทยานแห่งชาติทับลานระหว่างปี 2540 – 2550
2. โครงการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์การเรียนรู้ท้องถิ่นสมัยก่อนประวัติศาสตร์ แหล่งอารยธรรมบ้านโนนวัด ตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา(2552)

3. นางสาวสุภาวดี สังข์ศรี

หัวหน้าโครงการย่อย การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมการพัฒนาแนวทางการฝึกอบรมหลักสูตรย่อยของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงพอจันทร์ที่ ประทุมภา บ้านโนนรัง ตำบลตลาดไทร อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา กรณีศึกษา หลักสูตรการจัดทำบัญชีครัวเรือน

หน่วยงาน โปรแกรมวิชาบริหารธุรกิจ(การบัญชี) คณะวิทยาการจัดการ
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
โทรสาร. 044-272940 โทรศัพท์ 081-8790078
E-mail : supa_burin@yahoo.com

ประวัติการศึกษา

ปริญญาตรี ศิลปศาสตรบัณฑิต(บัญชี) เกียรตินิยมอันดับ 2
ปริญญาโท บัญชีมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ

การทำบัญชี การตรวจบัญชีและบัญชีครัวเรือน

2. ที่ปรึกษาแผนงานวิจัยและโครงการวิจัย

1. ดร.ปรีชา อุตระกุล

อดีตรองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและพัฒนาและผู้อำนวยการศูนย์ข้อมูลท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โทร. 044-276646 โทรสาร 044-256545

2. รศ.ดร.สริน พิมลบรรยงก์

อาจารย์ประจำหลักสูตรปริญญาเอกภาวะผู้นำทางการศึกษาและหลักสูตรปริญญาโท เทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โทร. 044-276646

3. นายวรศักดิ์ สกฤตวิทย์

ผู้จัดการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขานครราชสีมา

4. นางสาวสุนทร จันทร์ทวีทิพย์

นักวิชาการตรวจสอบบัญชีชำนาญการ สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ จังหวัดนครราชสีมา

3. นักวิจัยทั้งแผนงานวิจัย

อาจารย์มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

นายทวี วัชรเกียรติศักดิ์	นางวิลาวัลย์ วัชรเกียรติศักดิ์	นางวาสนา ภาณุรักษ์
นางสาวสุภาวดี สังข์ศรี	นายสุชาติ พิมพ์พันธ์	นางสาวดวงพร กิจอาทร
นางสาวศิริพร เลิศยิ่งยศ	นางวิภาวี พูลทวี	นายเอกชัย ปานมาก
นางสาวรดาณิ พัลลภชนกนาถ	นางสาวเรขา อินทรกำแหง	นางสาวจินตนา โต้งสูงเนิน
นายเอกรัตน์ เอกศาสตร์	นางสาวสุภาพร ลักษมีธนสาร	นางสาวกณิดา แก้วกูร

นักศึกษาปริญญาโทมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

นางสาววรารณณ์ ครัวทอง	นายชวิศ เวชวิทยกุล
-----------------------	--------------------

คณะกรรมการศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง พ่อจันทร์ที่ ประทุมภา

นายจันทร์ที่ ประทุมภา	นายประสาร พลแสน	นายสุวัฒน์ชัย จำปามูล
นายคำมี มุ่งคุณ	นายประจวบ ชัยนา	นางดวงจันทร์ จำปามูล
นางบังอร สาลาด	นางอำพร มาลัยศรี	นายวิจิต ประทุมภา
นายณัฐพล จำปามูล	นายสาม ประหล่ำ	นายเสรี เทียนนิล
นายสมบุญ สาลาด	นางสาวสุจิตตรา จำปามูล	นางสาวน้องนุช จำปามูล